Gustav Vasas historie

Forord til den elektroniske udgave

Dette svenske verk av **Anders Fryxell** (1795-1881), oversatt till norsk av **Michael Birkeland** (1830-1896), er digitalisert i november 2006 av Nasjonalbiblioteket i Oslo og tilpassats for Projekt Runeberg i november 2013 av Ralph E.

Gustav Vasas Historie,

fortalt af Anders Fryxett.

Oversat fra det Svenske og ledsaget as en tildels ester Fxyrell ndaxbeidet Indledning.

Ved

M. Birkeland.

Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.

Andet Ti^æ^fte til „Folkevennen",

5te Aargang 1856.

Kristi^nicr.

Trykt i P. T. Mallings Bogtrykker^. l856.Indledning. 1. Sveriges Landskaber.

Svea Rige har sin Oprindelse sra Landene om Mæ-taren. Nordenfor denne Sø lacle de tre Folklande (Fylker), der tilfammen udgjorde Landskabet Upland. Her var det gamle Sigtuna, fom Odin siges at have anlagt, og Upsala, der i den hedenske Tid ved sit berømte Tempel dannede Middelpunktet før Folkets Liv og i den christe-lige Tid var Sæde for Sveriges Erkebiskop, siden ogsaa for et Universitet. Herfra udbredte Svearne fig over det vestensor liggende Veftma uland; i dette Landskab lig-ger Vyen Vesteraas ved en Vig af Mælaren og høiere op i Landet Vergstaden Sala med sit berømte Sølvverk. Söndenfor Mælaren befolkede de Sødermanland^) øg det vestligere liggende Nerike med Vyen Orebro ved den vestlige Ende af Søen Hjelmaren. Længst mød Vest, ved den norske Grændse, ovensor Søen Venern ligger Vermeland, der først fenere bebyggedes. J Nørd før Veftmanland og Vermeland udbreder fig Dalarne, for-dum Jarnberaland, der ogsaa hører til de fenere opdyr-kede Egne. Her ligger Jndsøerne Siljan øg Runn; ved den sidste er Falnn Kobberverk. Langsmed den botniske Vugt, nordenfor Upland, strække slg Landskaberne Gestrikland (med Vyen Gesle) og Hel sin g land.

*) Landets Hovedstad Stockholm ligger paa Grænsen mellem Upland og Sødermanland, dels paa Øer i Mælaren dels paa Fastlandet. Dens Anlæg tilskrives den mægtige Birger Jarl (1254).

Tillægshæfte til Folkev. 1856. aDe Landskaber, vi her have nævnt, ndgjore den midterste Del af Sverige, der kaldes Svealand. Den nordligste Del kaldes Norrland og bestaaer af Landskaberne Medelpad, Aangermanland og Vefterbotten langs-med den botnifke Vugt, og Hersedalen, Jæmteland og Lapmarken langs den norfke Græufe. Af disfe hørte Herjedalen øg Jæmteland indtil l6^5 under Nor-ges Krone.

De fydøstlige Landskaber af Svealand, nemlig Sø-dermanland og ^ Nerike, adfkilles ved de i gamle Dage næsten nveifomme Skovstrækninger Kvlmaarden i Ost og Tiveden i Vest sra de nedenfor liggende Landskaber Oster-og Vestergøthland. Oftergøthland, der ligger mellem Osterføen og Jndsøen Vettern, indeslutter Vyerne Nør-køping og Søderkøping ved Jndskjæringer af Osterføen, Vadstena ved Vettern og Linkøping omtrent midt i Lan-det. J

Veftergøthland, hvis nordlige Del begrænses af Jndsøerne Venern i Vest og Vettern^ Ost, ligger den gamle Vy Skcrra. Søndenfor Ojtergøthland langsmed Osterføen ligger Landfkabet Smaaland, der mod Vest støder op til Vestergøthland. Her findes Vyerne Veriø, Jønkøping ved Vetterlls fydlige Ende øg det berømte Kalmar ved Kælmar-Snnd, der adskiller Oen Oland fra Fastlandet^). Naar man til disfe tre Landskaber føier det lille Dalsland ved den vestlige Side af Vettern, har man den tredie Del af Sverige, Gøthaland. Dertil kom fenere de sydlige Kystlande.. J det syttende A^lr-hundrede undertclgde Sverige sig Vohus Lehn, der tidligere havde hørt uuder Norge, og desuden de tre danske Landskaber Hatland ved Kattegat, det flade og frugtbare Skaane, Sveriges sydligste Del, og Vlekinge, en smal Kyststrækning ved Osterføen.

*) Længere ude i Østersøen ligger Øen Gottland med Byen Visby, der fordum var en anselig Stad og børte til det mægtige Hanseforbund.2. Den fvenske Samfnndsforfatning.

Oprindelig dannede de frie Husfædre et Forbund, der kaldtes Herred, Herrederne forbandt sig indbyrdes til Landskaber, og ved Landskabernes Forening dannedes Ri-get. Sveriges Forfatning var faaledes en Forbundsfor-fatning. J Spidsen for Forblindet stod Upfala Konge, der fra først af kun var Forstander for de almindelige Osferhøitideligheder og Folkets Anfører i Krig. Hans Magt var meget indskrænket ; han macltte rette sig efter hvad Folket besluttede paa Atsherjarthing (d. e. alle Her-reders ^hing) i Upsala, ellers tog Folket .jsig en anden Konge. J Spidsen for de enkelte Landskaber stode Lag-mænd, der udøvede den dømmende Myndighed ; de hadde ogsaa mest at sige paa Alsherjarthing. Laudets Vefolk-nlng bestod af frie Vønder, der mødte frem paa Thiu-gene og styrede Landet; kun enkelte Slægter hævede sig over de andre ved nedarvet Mclgt og Anseelse.

Denne frie Forfatning holdt flg ikke længe uforcln-dret. Ved Kristendommens Jndføresse ophørte efterhaan-den Alsherjarthingene øg i deres Sted traadte Herredage,

der afgjorde Rigets Anliggender. Lidt efter lidt fik Adet og Geistlighed, der udgjorde de saakaldte frælfe (frie)

Stænder, Overvægten i ^ disfe Møder; de øfrælfe (ufrie) Skænder, Vønder øg Vorgere, tabte mere og mere i Jnd-flydelfe.

Geistlighedens Mcrgt tiltog, efterfom Kristendommen befæstedes. ^ Den var 1 Vesiddelse af Tidens Dannelse, og Kundskaben giver Magt. J hele den christne Verden

udgjorde Præsteskabet paa den Tid ligesom en Stclt i Staten; de havde sit eget Overhoved i den romerske Vi-

skop eller Vave. De kunde ikke dømmes af verdslige Dommere, men felv dømte de over Folket i geistlige S^-ger. Ved milde Gaver erhvervede de store Rigdomme og Jordegodser, men betalte ingen Skatter. Svage Konger skjænkede dem bestandig større og større Forrettigheder,

de mere kraftfulde turde, af Frygt for Pavens M^tgt fjelden gjøre Jndikrænkning heri.

Adelsstandens Opkomst falder i det trettende A^ hundrede, og staaer i Forbindelse med den Forandring som paa den Tid foregik i Krigsvæfenet. TidligereEnhver pligtig til paa Kongens Vud at møde frem, ud-rustet efter Tldens Skik med Hjelm, Skjold, Sværd, Vue og tre Tylvter Vile famt Madvarer for en længere Tid. En anden Krigskunst opftod i det sydlige Europa. Ryt-tere klædte sig i Jern frg Top til Taa^ endog deres Heste vare harniskklædte; fom Vaaben bare de Sværd og et langt og meget stærkt Spyd, der kaldtes Lanbfe. J en faa^ stærk Rustning frygtede de lidet eller sutet for Fod-folkets Hng og Vile; men naar derimod en tætsluttet Hob clf saadanne Ryttere trængte ind paa Fodfolket^ holdende slne lange Landfex fremfor slg, var det umuligt for dette at gjøre Modstand. Landferne gjennemborede dem, inden de endnu kunde naae sine Modstandere; de forreste Ræk-ker faldt, de øvrige bragtes i Forvirring og nedtrampedes clf Hestene. For at faae denne nye Krigsførelse indført i Sverige, bestemte Kong Magnus Ladulaas (^ 1^), at Alle, fom tjente tit Hest i Kongens Hær, skulde være fri for at fvare Skat af sin Eiendom, fom derfor kaldtes frælfe (fri). Saaledes opkom Rufttjenesten, og med den Adelsstanden. J fenere Tider, da mange faste Slotte eller Vorge anlagdes rundt omkring i Landet, og deres Høveds-mænd tillige sik Vefaling over de omliggende Landsdele, kunde disse Lehnsherrer, der altid vare Adelsmænd, i mange Aar ringeagte Kongens Vefalinger, trodfe Løo og Ret og undertrykke slne Omgioelfer.

Kalmarunionens Stiftelfe.

J Aaret forenedes de tre nordiske Rigers Kro-ner paa et Hoved. Dronning Margareta^ der var en Datter af Kong Valdemar Atterdag ^i Danmark^ havde været gift med den norfke Konge Haakon Magnusføn. Med ham havde hun en Søn^ Olas der ved sin Mor-fader Kong Valdemars Død 1376 blev Konge s Dan-mark, og slre Aar efterø da hans Fader var død^ ogsaa Konge l Norge. H^ln døde i en meget ung Alder og uden Afkom l387, og begge Riger tilfaldt da hans Mo-der Margareta, der hyldedes som regjerende Dronning. Snclrt efter kom hun i Krig med den svenske KongeAlbrekt af Mecklenburg, der vgr meget forhadt i sit Rige. Han blev 138^ overvunden i Slaget ved Falkøpiug s Vestergøthland, t^gen til F^nge og s^t i Fængsel. J nogle Aar sønderreves Sverige af lndre Uroligheder og Vartistridigheder ; Misvært og Sørøvere hærjede Landet; Adelen forfkandfede sig paa sine Vorge og øvede Vold og Undertrykkelse. Stokholm, hvis Vorgere sor en stor Del vare Tydskere, der holdt med den tyd ske Albrekt af Mecklenburg, kom tilsidst i Margaretas Vold, og hun blev Herre over hele Riget. Hendes Søsterdattersøn, Erik af Vommern, blev da (13^6) taget til Konge i Sverige, ligefom tilforn var skeet i Danmark og Norge; men Dronning Margareta skulde fremdeles styre Riget.

For at gjøre denne Forening mellem Norge, Sverige og Danmark fclst og bestandig, sammenkaldte Margareta det følgende Aclr de mægtigste geistlige og verdslige Her-rer frcl de tre Riger til ^ et Møde i Kalmar. Her kom man overens om, at der for Fremtiden fkulde være evindelig Fred og Samdrægtighed mellem Ri-gerne, at de fkulde hjælpe hinanden i Krig og lyde een Konge, fom de fkulde vælge i Fælles-skab; men hvert Rige skulde styres ester fin Lov og Ret. Dette er^ den berømte Kalmar-Forening eller Union, der stiftedes 13^7.

Det var Alles Mening og Aftale, at Rigerne skulde være jævngode, og hver have fin Styrelse sor sig; men man troede snart at mærke, at Dronning Margareta be-tragtede Danmark som Hovedrige, og Svenskerne harme-des over, at Vefalingsmændene over deres Slotte ofte vare Udlændinge, fom plagede og udfugede Vonderne paa mange Maader. J Sverige fortalte man, at Margareta havde givet sin Efterfølger Erik det Naad at lade sig søde clf Sverige, klæde af Norge og forsvare af Dallmark. Da Svenskerne beklagede fig over, at Udlændinge tv^rti-mod hendes Vreve og Løfter fattes øver Rigets Slotte og Fæstninger, skal hun drillende have svaret dem. Vas-fer J paa mine Vreve; jeg skal nok passe paa Eders Slotte. Misnølet forøgedes ved de store Skatter, der udskreves i Anledning af Krigen med de hølsteinske Grever. Mclrgareta døde elskefas Danskerne øg badet af de Svenske.^ngetbre^e ^ngetbrektsf^ns avstand.

Erik af Vommern var en uduelig Regent. J fer og tyve Ailr anvendte han forgjæves hele de tre Rigers Kraft for at fratage de holsteinske Grever den danske Landsdel Slesvig. De store Rustninger foranledigede nye og haarde Skatter og bestandige Udfkrivninger af Folk, fom for en ftor Del døde i Fangenskab oc^ Elendighed. Dommer-Embederne stode ubefatte, eller ogsaa skjæntedes de, for Jndkomfternes Skyld, til Fremmede, fom forval-tede Retfærdigheden derefter. Rigets Slotte overgaves fremdeles til Fremmede, endog til berygtede Sørøvere. Fogderne føre frem med Haclrdbed, Uretfærdighed øg Grumhed. Jngen var dog værre end Jøsfe Eriksson, en dansk Mand, der var fat til Foged over Vestmanland og Dalarne. Ved uhørte øg uretfærdige paalæg ^berø-vede han Vønderne deres Eiendom, og naar Heste og Orer saaledes vare udpantede, spændte han dem selv for Vlogen og deres Hustruer, endog frugtfommelige Kvinde^, for Hølæssene. Værgeløfe Kvinder børtrøvedes og jkjæn-dedes. Mclnge ærlige, men formuende Mænd lod han falskeligen anklage og dømme for siden at tilegne sig de-res Eiendommen Naclr Vønderne kom til ham og kla-gede, lod han skjære Orene af dem eller pidfke dem eller ophænge dem i Røg, indtil de kvaltes.^ Dalarne, hvor Jøsfe Eriksføn huserede paa denne Maade, var et i de ældste Tider lidet besøgt Land, om-givet og opfyldt af høie Vjergstrækninger og gjennem-skaaret af den store og stride Dalelv. Her levede Dale-karlene adskilte fra de andre Landskaber.. De vare kraft-fulde og mandige^ hærdede ved en karrig og streng Natur, arbeid somme og tarvelige, som deres fattige Land krævede; deres Sæder vare simple og ufordærvede, thi fremmede Mennesker og fremmede Skikke trængte fjelden frem til deres fjerne Landsegn. De nærede et dybt Had mod Uretfærdighed og Voldsherredømme og laa lie del saa me-get mindre af Fremmede, fom de aldrig havde lidt ondt af indfødte Herrer. Vante til Trofkab og Lydighed mod fin Ovrighed, taalte de dog længe Jøsfe Erikssons Grnm-hed. De søgte Retfærdighed hos Kongen, men bleve bortviste. En almindelig Fbrbitirelfe herskede i Landet;^IIt

Alt var færdigt til Oprør. der manglede blot en An-fører.

Vaa denne Tid boede ved Falun Kobberverk i Da-larne en Vergmand Engelbrekt Engelbrektsføn. Han var liden af Væ^t, men havde et uforfærdet Mod i Vrystet; desuden var han krigskyndig, veltalende og tapper. Han ynkedes over Dalekarlenes Nød og begav sig til Dan-mark, hvor han fordrede Retfærdighed og tilbød sig med sit Liv at svare sor Sandheden as de Klager, han fore-bragte. Kongen befatede da det fvenfke Rlgsraad at un-dersøge Vesværingerne. Disse besandtes grundede; men Raadet lod Fogden blive i Tjenesten. Engelbrekt ind-fandt sig da paa ny hos Kongen og fordrede nu Straf over den Skyldige med faa stor D^ervhed, at Erik be-falede ham aldrig mere at komme ham for Oie. Men Engelbrekt lovede endnn en Gang at komme igjen.

Da han var kommen tilbage til Dalarne, valgtes han af sine Landsmænd til Ansorer, og drog med dem mod Vester aas, hvor Jøsfe Eriksføn holdt til. Men Rigets Raad lovede at skaffe dem Ret og bevægede Dale-karlene til at drage hjem. Fogden vedblev imidlertid at kræve Skat , og da han endelig blev afsat, kom en anden Udlænding i hans Sted. Dalekarlenes Taalmodighed var til Ende; Midtsommersdag l^ reiste alle sig fom een Mand og svore at drive de Fremmede ud af Landet. Dalekarlene droge ind i Vestmanland, hvor Almuen sor-enede sig med dem. Vesteraas overgav sig snart. Herhen stevnede Engelbrekt den omboende Adel og opfordrede dem til at yde Vistand; vilde de ikke, fik de selv førge for at beskytte Liv og Eiendom.

J Upfala holdt han Mode med Uplændingerne. Her, i en stor Folkeforsamling, fremstillede han Aarsagerne tit slt Foretagende og Hensigten dermed, og Folket svarede ham med Velfignelfer. Han tatte faa hoit, at det hortes over hele Hæren, og fyurgte, om de vilde hjætpe til at befrie Riget af Trældom. Alle fvarede, at de vilde følge ham. ^ied den tilstedeværende Adels Samtykke eftergav Engelbrekt en Trediedel af de haarde Skatter. Hans Vud og Vreve floi rundt Landet. J Sødermanland, Norrland og Finland reiste Folket fig og fordrev de danfke Fogder. Engelbrekt gav sig til at beleire Stockholm. Den danske^IIt

Vefalingsmand der, Hans Krøpelin, var en retsindig og mild Herre. Med ham sluttede Engelbrekt Stilstand til om Høsten, da han ei saa sig istand tit at indtage det velbefæstede Slot, og Hans Krøpelin ingenluude uden Nødvendighed vilde overgive sin Konges Vorg. Engelbrekt drog derpaa videre. J Vesteraas vare Raadsherrerne og Viskoperne forfamlede. Han red did med ud-valgte Mænd og opfordrede de mægtige Herrer tit at befrie Riget forædet fremmede Voldsherredømme. Disfe fvarede, at de vare bundne ved den Ed, de havde fvoret Kong Erik. Engetbrekt gjorde den Jndvending, at Kongen felv havde brudt sin Ed; men Raadet nægtede alligevel. Da greb Engelbrekt sat i en af Vifkoperue, fom forte Ordet, og trnede med at kaste ham ned til Almuen. Dette virkede; Raadet gav efter vg opfatte et Vrev, hvori de opfagde Kong Erik Huldskab og Troskab. En-gelbrekt drog derpaa videre mod Syd. Folket reiste sig overalt og strømmede til hans Faner. Udlændingerne sordreves; hvad der tilhørte Kongen, plyndredes, men den private Eiendom blev nrørt. Jngen mistede Livet for Folkets Hevn, undtagen Jøsfe Eriksson, der havde fkjnlt fig i Vadstena Kloster og to Aar ester disse Til-dragelser blev trukket srenl med Vold og aslivet. J Ok-tober var allerede hele Riget, med Undtagelse af nogle faa Slotte, renfet for Fiender.

J det følgende Aar blev Engelbrekt valgt til Rigs-forstander. Rigets Stormænd bleve misundelige, og mange af dem forenede slg med Kong Eriks Varti. Der blev da sluttet et Forlig mellem Engelbrekt og Kongen. Kongen lovede at betroe alle Slotte til indfødte Vefa-lingsmænd, nndtagen Stockholm, Nykøping og Kalmar, hvor Udlændinger kllnde ansættes. Ogsaa fkulde de høieste Rigsembeder, fom siden Dronning Margaretas Tid havde staaet ubesatte, igjen oprettes. Krister Nilssøn Vase blev Rigets Drotsæte og Karl Knutsson Vonde Rigets Marsk Men da Karl Knntssøn spurgte Kongen, hvilken Myndighed han fkulde have, fvarede denne. „Vas dig, at dn ikke strækker Fødderne længere, end Skind-

*) ^ kongens Fraværelse skulde Drotfæten styre Riget og Mar^ sken være Anfører i krig.fællen række r,^ og med denne Vesked maatte han lade fig nøie. Saasnart Kongen ester Forliget havde faaet alle Slotte i sin Vold, begyndte han strar mod sit Løfte at fende fremmede Fogder did. Da Raadet klagede der-over, fvarede han, at han ikke vilde være deres Jaherre. Derpaa reiste han ned til Danmark og plyndrede under-veis de danske Kyster. Vlandt de Fogder, han indsatte, fandtes Tyve, Sørøvere og Voldsmænd.

Da reiste Engelbrekt og Karl Knutsføn sig paa ny, og Folket med dem. Stockholms Vy gik dem til Haande, og Slottet beleiredes. En ny Rigsdag fammenkaldtes; den bestod af Adelsmænd og Viskoper, fom næsten en-stemmig valgte Karl Knutsføn til Rigsforstander. Engel-brekt var utilfreds dermed, og Almuen knurrede; Karl fandt sig da i at dele Magten med ham. Engelbrekt drog derpaa ud med Hæren, indtog Slottene og fordrev de fremmede Vefalingsmænd. Han trængte endog frem over den danske Grænse og indtog Halland. Syg kom han tilbage til Orebro S^lot i Nerike. J Nærheden boede Vengt Stensføn, en mægtig Adelsmand af Slægten Natt øch Dag, Kong Eriks Tilhænger. Han havde levet i Uvenskab med Engelbrekt, men bad nll onl at faae tale med ham, for at deres Uenighed kunde bilægges. En-gelbrekt gik gjerne ind herpaa, og de kom overens om, at deres Tvistigheder skulde afgjøres af Rigets Raad; imidlertid fkulde der være Fred mellem dem. Derpaa førte Engelbrekt Hr. Vengt op paa Slottet fom Gjæst og beværtede ham vel, og de skiltes tilsidst fom fuldkom-men forligte.

Engelbrekt skulde træffe fammen med Rigets Raad i Stockholm. Da han endnu var for fvag til at færdes til Hest, besluttede han at lade sig roe over Søen Hjel-maren. Vaa tvende Vaade reiste Engelbrekt, hans Hustru og nogle faa Tjenere om Aftenen forbi Gøksholm, Hr. Vengt Stensføns Slot, til en Holme ikke langt derfra, fom endnn den Dag idag kaldes Engelbrektsholmen. Her besluttede han at hvile og lod tænde et Vaal til Veskyt-telfe mod Nattekulden. En Vaad nærmede sig Oen; Engelbrekt troede, at det var Hr. Vengt, fom vllde ind-byde dem til Gøksholm, lod sine Tjenere vise Vaadeu en god Landingsplads, og slæbte sig derhen støttet til sinKrykke. Vengts Søn Hr. Maans fprang ud af Vaaden, styrtede mod ^Engelbrekt og fpurgte med Heftighed, om han ei kunde faae Fred for ham i Sverige. Engetbrekt fvarede, at han ei vidste af nogen Ufred dem imellem. Maans Vengtsføn vilde ei hore Noget, men gav ham et Hug med O^en. Den Syge afvendte Hngget med Krykken ; det traf ham i Haanden. Hug fulgte paa Hug, indtil Engelbrekt faldt død^ til Jorden. Morderen fonder-slog hans Hoved, gjennemskjød Legemet med Vile, og da han faaledes havde mættet sit blodtørstige Sind, bortforte han Engelbrekts Hustru og Ledsagere fom Fanger.

Saaledes døde Engelbrekt Engelbrektsføn den Aprit l^136. De omboende Vønder begrove sisl elskede Høvdings Lig og stormede Goksholms Slot. Karl Knuts-søn tog Morderen i sin Veskyttelse. Men Sveriges Almue holdt Engelbrekts Minde helligt og betragtede^ ham som en Martyr sor Folkets Frihed.

Kart Knutsen ^oude.

Efter Engelbrekts Død blev Karl Knntsføn den mæg-tigste Mand i Svea Rige. Han hørte til en af de mest anfeede Familier, Slægten Vonde, og havde arvet store Rigdomsne. En omhyggelig Opdragelse havde han saaet, saa at han var lærdere end andre Herrer; ved sit mandige og skjønne Udvortes, sit milde og indtagende Væsen øg sin Veltalenhed vandt han Folkets Hjerter. Men han elskede sor meget Vragt og Fornoielser, og hans Stræben gik mest nd paa at^ sætte Kronen paa sit eget Hoved. For at naae dette Maal tilsidesatte han undertiden Lan-dets Tarv og Retsærdighedeus Fordringer.

Otte og tyve Aar gammel var han bleven Rigssor-stander (l^136), og styrede nu Riget. Landets store og mægtige Slægter misundte ham hans hoie Værdighed og stiftede Opror. Saaledes dell gamle Drotsæte Ehrister Nilsson Vase, der kaldte sin Slægtning Karl for sin kjære Son, men hemmelig ophidsede Dalekarlene øg Vermlændingerne; dette Oprør blev dog snart undertrykt ligesom de andre.Tit Kong Erik hørte man Jntet. Han levede med sin Frille Eeeilia paa Oen Gøttfand, hvor han ernærede sig ved Sørøveri. Vaade Svenske øg Danske opsagde ham tilsidst Huldskab og Troskab (l^). Hans Søster-føn, Kristoffer as Vayern, som de Danske havde indkaldt og valgt til Konge, søgte at faae Kalmarunionen gjenop-rettet. ^ Efter mange Underhandlinger blev han ogsaa (14^10) udkaaret til Konge i Sverige; Karl Knutsson maatte lade fig nøie med store Forlehninger. Tit dette Udfald bidroge ifær Viskoperne; de geistlige Herrer vare under hele Kalmarunionen de ivrigste Venner af den nordiske Forening, og den nye Konge viste dem derfor ogsaa megen Vevaagenhed. Saasnart han troede, Kronen sad fast paa hans Hoved, katdte han Karl Knutsføn før sig og tvang ham til at afstaae det Meste af fine For-lehninger; siden levede Karl i Finland ligesom i Land-flygtighed. Misvæxt og Hungersnød plagede Landet under Kong Kristoffers Regjering, og de Svenfke, der havde for Skik at give sine Konger Skylden for saadanne

Ulykker, kaldte ham Varkekongen. Da han døde (1 1^8), var der Jngen i Sverige, fom sørgede, undtagen Erke-bifkopen, der græd ved denne Esterretning.

Nu var Tiden kommen for Karl. ^kjont han havde

mod fig et mægtigt Parti med Slægten O^enftjerna i Spidfen, blev han dog stra^ valgt til Konge; thi Alsnuen

holdt meget af ham, fordi der altid havde været god Aars-vært, medens han var Rigsforstander. Ogfaa i Norge, hvor Erkebiskop Aslak Vott stod i Spidfen for hans Tilhængere, blev han i det følgende Aar kaaret til Konge og kronet. Men Kristian af Oldenburg, fom de Danske havde valgt, vilde ingenlunde give Slip paa dell svenske og norske Krone. J Norge feirede han ogfaa fnart; men i Sverige vare Underhandlinger og Vaabenmagt længe frugtesløst. J nogle Aar herskede Uro og Elendighed i Landet; Fiender, Vest og Hungersnod herjede Riget.

Karls Overdaadighed og Pengebegjærlighed vendte Folkets Sind fra ham, og da han nn ogsaa vilde gjore Jndgreb

i Præsteskabets Eiendomme og Forrettigheder, var det snart sorbi med hans Magt. Erkebiskopen Jøns Vengtsføn

Orenstjerna gjorde Oprør, øg Karl flygtede ud af bandet.^IIt

Kristian I af det Oldenburgske Hus valgtes nu tit Konge i Sverige (1^57), og Landet^ trivedes i Vegyn-delfen vel derved. Men da han havde regjeret i nogle Aar, begyndte han at paalægge mange nye Skatter, og

Alle de, fom havde Penge, maatte laane ham store Sum-mer og fik Jntet igjen. Herover opstod Misnøie i Lan-

det; hans Uvenner sagde, at han var en bnndløs Taske, øg kaldte ham ell Rigsfordærver. Da Kong Kristian paalagde esl ny Skat, som Erkebiskopen sknlde indkræve, raabte Vøslderne, at de heller vilde døe end udrede flere ulovlige Skatter, og Erkebiskopen maatte love dem Ef-tergivelfe for at stille dem tilfreds. Dette kaldte Kristian Forræderi og lod Erkebifkopen, hvem han havde at takke for Sveriges Kronen fængsle og føre til Danmark. Vi-skopen i Linkøping, Kettit Karlssøn Vase, reiste nu Op-rørsfanen og blev udnævnt til Rigsforstander. Men Sveriges Almue mente, at Sverige var et Kongerige og

ikke noget Præstegjeld; Raadet maatte give efter, og Kart Knutsføn blev indkaldt (l464). Men Herligheden varede

kull i fe^ Maaneder; han blev atter fordreven af Erke-bifkop Jons, der nu var kommen paa fri Fod, og Vi-skop Kettil.

J tre Aar rasede Vorgerkrige i Laudet. Endelig blev Karl sor tredie Gang indkaldt (i ^67). Den gamle Konge tilbragte slne sidste Aar beskjæftiget med indre Oprør og ydre Krige mod Kong Kristian, som paa ny ansaldt Riget. J Aaret 1^70 endte han slt omveltings-

rige Liv. Paa sln Sottefeng overleverede han Rigsfty-relsen til Sten Sture med det Raad aldrig at stræbe

efter Kronen.

^ Sten Sture (den ældre).

Sten Stlsre, fom as Karl Knutsson var udseet tit Svea Riges Styrer, horte til en meget agtet Slægte der var nær forbunden med ^Etterne Vafa øg Vonde. Selo var han tapper, dristig og erfaren i Krig, kyndig, klog og forsigtig i Statens styrelse, retsærdig, oprigtig ogIII

standhaftig i Alt, hvad han tog sig sore. Af Engelbrekts Erempel tærte han at holde fig ttl Folket, til Sveriges Almue; Karl Knutssøns Ulykker viste ham, at en Rigs-forstander ei maatte lade fig bedaare as Kronens Glands ; og Hr. Sten bevarede troligen disse Lærdomme.

Stockholms Vy og Dalekarlene erkjendte ham skrar for Rigsforstander; men blandt Raadet og Adelen var der et mægtigt Varti, der fandt sig bedst tjent med en fvag Unionskonge. Hr. Sten blev dog paa en Rigsdag i Arboga i Vestmanland valgt til Rigsforstander (1^7 l), mest ved Vøndernes øg Vorgernes Hjælp. Kong Kristian var naturligvis ei tilfreds hermed. Han udrustede en stor Flaade, hvormed han landede ved Stockholm. Som sædvanlig begyndte man nu Underhandlinger og talte om Forlig. Da dette ikke førte til Noget, lagde han slg til at beleire Stockholm. Hr.^ Sten for imidlertid ned til de fydligere Landskaber, samlede der en mægtig Hær, hvortil

Datekartene sluttede sig under Anførsel af Nils Sture, øg rykkede frem mod Kristian. Den 10de Oktober 1471 stødte begge Hære sammen paa Vrllllkeberg, en Sandaas str^ udenfor Stockholm. Kong Kristian felv stod paa .^øien med det danske Hovedbanner; bagenfor slg havde i het1r opført en Skandfe for at beskytte slg mod Anfatd fra Vyen. Sten Sture bad og skriftede med hele sin Hær, forinden han drog ud i Striden. Under Vfal-mefang ^ rykkede Svenskerne frem og ftormede tre Gange forgjæves Vrunkeberg. Da lykkedes det at lokke den danske Hær ned paa den flade Mark; Stockholms Vorgere gjorde et Udfald og Nils Stnre angreb dem i Ryggen. Efter en haard Kamp maatte endelig den danske Hær flygte til Skibene; Kristian selv blev saaret og undkom

med Møie. Han skyndte sig hjem igjen øg kom aldrig tilbage til Sverige.

Riget nød nu Ro i ti Aar, de lykkeligste^ .fom det paa laug Tid havde havt. Al Handel var paa den Tid i Hænderne paa et Handelsforbnnd med Vyen Lybeck i ^Spidsen, der omfluttede hele det nordlige Europa og kaldtes Hanfeforbnndet. Dette havde i Sverige tilvendt slg faa ftor Magt og Jndflydelfe, at Halvdelen af Raads-herrerne i de svenske Vyer altid var Tydskere. Hr. Stenafskaffede dette øg bestemte, at alene fvenske Mænd her-efter skulde være^ Raadsherrer.

Hvad der mest besværliggjorde Rigets Styrelfe for Hr. Sten, var de adelige Herrers store Magt. Disfe fad paa fine befæstede Vorge og havde altid hos fig en stor Skare væbllede Svende til sit Forsvar. Over sine Underhavende og Vonderne udovede de udelukkende Dom-mermyndighed, saa at enhver af dem var ligefom en tiden fetvftændig Konge. De vare vante til at befale og vilde derfor ugjerne adlyde, felv om det var Kongen. Jmellem fig indbyrdes førte de blodige Feider, hvorunder Landet led. De Vønder, der ftode under dem, bleve mere og mere undertrykte. og udfugede, og da disfe Herrer ved fine ftore Rigdomme vare istand til stadigt at tilkjøbe flg nye Gaarde, astog paa denne Vis lidt efter lidt de frie Vønders Antal. Mød Alt dette fandtes ingen Hjælp, faalænge Adelen øg Vræstefkabet alene paa herredagene bestemte, hvad der skulde gjøres eller ei. Derfor var det, at Sten Sture ogsaa kaldte Vorgere og Vønder til Rigsmøderne før ved deres Talrighed at have en Mød-vægt mod Adelens Magt. Denne Skik blev siden beva-ret af de andre Stnrer og Vafakonger, og derved blev Sveriges Almue anfeet og fri, medens den i de fleste andre Lande nedsauk i Foragt og Trældom. Om Adelens Magt og Overmod paa denne Tid kan man gjøre sig en Førestillllng , naar man faar høre, at en fvenfk Adels-mand Nils Klasføn af Vik erklærede Kongen af England aaben Krig øg udrustede Kapere, fordi denne havde borttaget et Fartøi, der tilhørte Hr. Nits^ øg ikke vilde betale det.

Ogfaa før Lærdom og Videnskaber førgede Hr. Sten. Vogtrykkerkunsten indførtes paa den Tid i Sverige. Ved Erkebifpefædet i Upfala fandtes fra gammel Tid ell Skøle. Da Hr. Sten fik høre, at den danske Kønge af Vaven havde faaet Titladelfe til at anlægge et Unlversitet i fit Rige, fyntes han, at Sverige ingentnnde burde staae tilbage for Danmark, og arbeidede derfor paa at erholde famme Ret af Vaven. Det tykkedes, og faaledes stif-tedes Upfala Høiskole.

Skjønt Kristian efter Slaget ved Vrnnkeberg ikke vøvede at paaføre Riget aabenbar Krig^ ftræbte han døgbestandig efter Sveriges Krone. Næsten hvert Aar hold-tes der Møder mellem de svenske og danske Herrer om Unionens Fornyelse; men Hr. Stens Klogskab og det almindelige Had mod Kristian tilintetgjorde alle saadanne Forsøg. ^ Under disse Forhandlinger døde Kong Kristian 1^481. Hans Søn og Esterfølger Køng Johan (eller Hans) vilde vel af ungdommellgt Mod og Tapperhed anfalde Sverige; men hans Moder, Dronning Dorothea, havde været gift baade med Kristoffer og Kristian og kjendte baade Svenskernes Tapperhed og deres Uenighed. Vaa hendes indstændige Raad undveg hall derfor aaben Krig og vedblev ligesom Faderen at underhandle med Svenskerne. Dette lykkedes ogsaa. Geistligheden var nu, som næsten altid, Unionen yengiven. De verdslige Herrer frygtede for Hr. Stens Myndighed og tænkte at vinde større Magt og Anseelse under en udenlandsk Konge. Almenheden nærede ei det samme Had mod Johan som mod Kristian. Saaledes kunde Hr. Sten ikke forhindre, at Johan valgtes til Konge paa Mødet i Kalmar 1^83, men under Vetingelfer, fom høiligen indskrænkede den køngetige Myndighed. Kongen kunde næsten ikke gjøre Noget uden Samtykke af Raadet, fom skulde bestaae af Rigets fornemste adelige og geistlige Herrer; han skulde opholde fig et Aar i hvert Rige og regjere ved Hjælp af gode indenlandske Mænd; Adelen sik fuld Frihed til at befæfte sine Gaarde, kunde nægte

Kongen selv at komme derind og give dem, der vare fatdne i Kongens Unaade, Fristed. Kongen maatte ogfaa love at betale sin Faders Gjæld og tilbagegive Sveriges Krone Oen Gottland, der i de fenere Tider var ^kommen under Danmark.

Men det var ikke nogen let Sag at fortrænge Hr. Sten. Han fatte slg ei med aaben Magt imod Johan; han lovede tvertimod stra^c at underkaste sig, saa snart Kongen opfyldte de vedtagne Vilkaar, i Særdeleshed med Gottlands Tilbagegivelfe. Dette vitde ei Johan gjøre, førend han var hleven kronet. Saaledes udhaledes Tiden med Underhandlinger, og Johan maatte vente i fjorten Aar, førend han flk tiltræde slt Kongedømme. Det ene Møde berammedes efter det andet; ved nøgle kunde Hr. Sten ei indfinde slg formedelst slne fvage og fyge Oine,paa andre ln^i Vl^n^ligt besluttet. Da Johan saaledes ikke kunde opnaae Noget paa denne Vis, føgte han ved andre Midler at tvinge Svenskerne. Han ud-virkede høs Vaven en Vanlysning mod Hr. Sken og Svenskerne; men de agtede den ei^ og den lærde og due-lige Hemming Gad, Stures bedste Ven^ for til Rom og udvirkede Vanlysningens Tilbagekaldelfe. Ligeledes op-hidfede Johan Rusferne til at fornye sine skrækkelige Vlyndretog i Finland.

Disfe havde allerede vedvaret i længere Tid. Rus-ferne vare ofte blevne slagne og drevne tilbage^ men kom stadig igjen. J Aaret 14^5 famlede Hr. Sten en stor Hær og drog felv over til Finland. Men han maatte snart vende tilbage for at passe paa sine Modstandere hjemme, og overlod da Ansørselen over Hæren tit Svante Sture, en Son af Nils Sture, der hjalp Hr. Sten i Slaget ved Vrunkeberg. Denne flog Rusferne og gjorde et heldigt Jndfald i deres eget Land. Da Hr. Sten kom tilbage, fordrede han, at Svante fknlde gjøre et nyt Jnd-fald i Rusland. Men denne klagede over at være for-urettet og daarlig nllderstottet under slt tidligere Krigs-tog; han vægrede slg derfor og drog hjem. Rigsforstan-deren harsnedes høiligen herover og kaldte Hr. Svante for Landsforræder.

Heraf opkom en stor Strid. Svante havde ogfaa andre Klagemaal over Rigsforstanderen, og Rigets Raad gav ham Ret i Alt. De mægtige Herrer i Raadet kla-r^ede over, at Hr. Sten vilde give Almuen Andel i Ri-gets Styrelfe og tilintetgjøre Raadets Anfeelfe ved aldrig at tilkalde nye Medlemmer istedetfor dem, der traadte af; de bebreidede ham ogfaa, at han havde ladet Finland uden Forsvar. Folkets Hengivenhed for Hr. Sten var ogfaa aftaget i de sidste Aar paa Grund as de mange Ulykker, der traf Riget. Misvæxt, forfærdelige Storme, Stockholms Vrand og en ødelæggende Vest.

Raadet indkaldte da Kong Johan (1 ^7). Hr. Sten maatte underkaste slg; han slk store Forlehninger og fri-toges for alt Ansvar; men Kongen fkal have fagt til ham. „Hr. Sten, J har efterladt mlg et ondt Testamente i Sverige; thi Vønderne, fom Gud har fkabt til Trælle, dem har J gjort til Herrer.^ Kort efter blev Kongenkronet, og slog ved denne Leilighed mange fvenfke Mænd til Riddere. Der berettes, at^de fvenfke Kvinders Ve-gjærlighed efter Frue-Navnet ei lidet bidrog til at skaffe Kong Johan Kronen; thi kun Riddere havde Ret til at kalde flg felv Herrer og fine Hustruer Fruer, og kun en Konge, ikke en Rigsforstander, kunde skabe Riddere.

^ Johan blev ikke længe i Vesiddelfe af Sverige. J Aaret 15^ vilde de tre nordiske Rigers mægtige Herre betvinge Ditmarskerne, et lidet Folk, der boede i Holstein og altld med Mod og Kraft havde forsvaret sin Frihed og Uafhængighed. Han led et frygteligt Nederlag. Ved Efterretningen herom gjorde de fvenfke Stormænd Op-stand og forfonede fig med Hr. Sten, fom atter blev Rigsforstander. Ogfaa i Norge reiste Folket sig under Anførsel af Knut Atfssøn, Vejætingsmand paa Akershus, øg da denne paa forrædersk Vis var bleden myrdet, stit-lede Herluf Hyttefad slg i Spidsen sor de Misfornøiede; men Opstanden dæmpedes snart af Kongens Søn, Vrins Kristian, som i denne Anledning var sendt op til Norge. J Sverige derimod vare alle Kongens Vestræbelfer frug-tesløfe. Stockholm, fom Hr. Sten strar gav fig til at beleire, forfvaredes af Kong Johans Dronning Kristina, men maatte efter tapper Modstand overgive fig. Først halvandet Aar efter fik Dronningen Tilladelse til at vende tllbage til Danmark, og Hr. Sten ledfagede hende tit Grænfen. Vaa Tilbagereifen blev han fyg øg døde nær-ved Jønkøping den 13de December Hans Død holdtes hemmelig, indtil man havde slkkret fig Svante Stures Valg til Rigsforstander.

Svante Sture.

Svante Sture var, fom før førtalt, Søn af den tappre Nils Sture, der hørte til Slægten Natt øch Dag og faatedes var af en anden ^Et end Hr. Sten. Hr. Svante var en tapper Krigsmand, gavmild og munter. Om ham fortælles der, at Jngen kom i hans Tjeneste, som blinkede for et Hug af Stridsøren, og at han heller tog af fig Klæderne^ end lod en Krigskammerat ubeløn-Tislægshæfte til Folkev. l^ ^net. Mest skal han have seet paa Soldatens Vedste; men hans hele Regjering var ogsaa en uophørlig Krig. Folket skrev sine Ulykker paa de slemme Tiders Regning og mindedes, hvorledes Rigsforstanderen, naar han traadte ind i Vondens Hus, hilfede Mand, Hustru og Vørn med Haandslag, spiste ved samme Vord og i munter Samtale underrettede sig om deres Anliggender. Hr. Svantes Medhjælper i Landsstyrelsen var Hemming Gad, geistlig af Stand og Lærdom men ikke af Sæder og Tænke-maade, vel forfaren i Statssager og opfyldt af et bræn-dende Had til Danmark og det danske Navn. Svante Stures Regjerillg var en bestandig Krig

mod Danskerne; Plyndringstog afventede med Underhand-

tinger. Præsteskabet holdt mest med Unionskongen; der-for sagde ogsaa Hemming Gad offentlig til Viskoperne,

at de bare danfke Hjerter nnder fvenfke Vifkops-Kaaber. Hans urolige Regjering varede ikke længe. Under en Raadslagning angaaende Sala Sølvgruber, fom uyli-gen vare opdagede, ^ døde han pludselig i Veskeraas den ^den Januar 151^. De forfamlede Vergmænd holdt hans Død hemmelig, indtil de havde bemægtiget sig Ve-steraas og Stockholms Slotte og udstedt et Vrev til famtlige Rigets Jndbyggere om at erkjende hans Søn, den unge Hr. Sten, for Rigsforftander.

Sten Sture (den yngre). Sten Sture den yngre var ligefom Faderen en ud-mærket Mand i mange Dele. Han var retskaffen, men ydmyg for Gnd, redelig og trofast mod Mennesker, klog og skarpsindig i Raadslagnlnger, tapper og uforfærdet l Strid ; alle disfe Egenfkaber havde han tilfælles med sin Fader; men dertil var han mildere, venligere og mere godhjertet end Hr. Svante. Derfor var han ogsaa in-derlig elsket af Folket. Ved Vøndernes øg Vørgernes Hjælp befeirede han de høie Herrer, føm vare avindsyge

mod Sturerne, og Præsteskabet, som holdt med Dan-skerne; disse vilde nemlig have Erik Trolle, en lærd og

sagtmodig Herre, tit Rigsforstander.Hr. Sten begyndte ftrar med Alvor at tage fig af Rigets Anliggender og fulgte deri begge de tidligere Stu-rers Exempel. Han reifte bestandig omkring i Landet for at fære Folkets Tilstand at kjende, og da var hans Ore og Hjerte aabent for de Klagemaal, fom Almuen havde at fremføre ; thi han vilde beskytte Alle, faavel Lærd fom Lægmand, faavel Høie fom Lave^ at Jngen skulde lide Uretfærdighed under hans Regjering.

Men snart krævede andre Anliggender ^ hans hele Opmærksomhed. Til Erkebiskop i Upfala valgtes paa denne Tid Gustav Trolle. Han var en Søn as den ovenfor nævnte Erik Trolle og havde arvet et uudflukke-ligt Had til Stureflægten. Den ædelmodige og forfonlige Hr. Sten negtede dog ikke sit Samtykke til dette Valg; tvertimod sendte han to Domherrer til Rom for at ud-virke Vavens Stadfæstelfe, og i samme Hensigt tilstillede han Gustav Trolle en stor Vengefum, tilligemed et ven-ligt og forfonligt Lykønskningsbrev. Ved Mildhed og Velvillie haabede han saaledes at formilde Trolleslægtens bittre Had, men forgjæves. Gustav modtog uden Tegn til Erkjendtlighed Hr. Stens Vrev og Sendebud; han var en ftolt og ærgjerrig, haard og hevnlysten, standhaf-tig og ubøielig Maud. ^ Snart blev han stadfæstet i sit Embede af Vaven øg erholdt tillige et Vrev, fom fritog ham for at staae til Rette for anden Domstol end Va-vens for alle de Forbrydelfer, fom han enten havde be-gaaet eller i Fremtiden kunde komme til at begaae. Saa-ledes udrustet vendte han tilbage til fit Fædreland.

Viskoperne optraadte paa denne Tid med en over-ordentlig Vragt. De hørte for det meste til de første øg rigeste adelige Slægter og havde allerede derved stor Magt og Anseelse. Naar de desuden kom i Vesiddelse af Vifkopsstifter med store, næsten syrstetige Jndkomster, overgik deres Aufeelfe langt atle Andres. J Raadet fad Erkebiskopen ovenfor Rigsforftanderen, og Vifkoperne oven-for de verdslige Herrer. Vaa fine store, vet befæstede Vorge holdt de et prægtigt Hos hvor fattigere unge Adelsmænd tjente dem fom Smaafvende eller Hofmænd. De bekymrede fig lidet om Menighedens aandelige Tarv, men faa meget mere om Statens Styrelfe. Og Erke-biskop Gustav Trolle overgik dem alle i ærgjerrighed,X

Vragt og Hovmod. Hans Hof fordunklede aldeles Hr. Stens i Stockholm; omkring ham famlede sig alle Rigs-forstanderens Fiender og Avindsmænd. Forgjæves vare alle dennes Forføg paa Forsoning og fredelig Udjævning.

Gustav Trolle skod i hemmelig Forbindelfe med de Dallske, og i Tillid til deres Hjælp negtede han at af-lægge Rigsforstanderen Trofkabs-Ed. Han blev indeslut-tet paa fit fafte Slot Stæke, der laa paa en O i Fy-risaaen ved dens Udløb i Mælaren; her blev han be-leiret af Rigsforstanderen. En Rigsdag i Arboga l517 beskuttede imidlertid, at Gustav Trolle fkulde være affat fra fit Embede, og at hans Slot fkulde nedbrydes. Ve-leiringen fortsattes, og da Trolle blev bestandig haardere indefluttet, begjærede han en Samtale med Hr. Sten. Den unge Gustav Eriksføn Vafa, fom nyligen var kom-met til Hr. Stens Hof, fkulde imidlertid være fom Gid-fel paa Stæket, og Erkebifkopen gav streng Vefaling tit at hænge Hr. Gustav Vasa udenfor paa Stotsmnren, derfom Stures Folk gjorde ham nogen Fortræd. Hr. Sten indfandt flg vet med mange Raadsherrer paa den bestemte Tid til Samtalen; men de maatte fldde i to Timer lsnder heftig Regn udenfor Slottet og vente paa Erkebifkopen. Tilsidst kom ikke han felv men hans Foged ned og forkyndte, at Erkebiskopen ei endnu paa se^ Maa-neder vilde indlade sig i nogen Underhandlinger. Aar-sagen dertil var den, at Trolle havde faaet høre, at Und-sætning fra Danmark var ventendes.

En dansk Flaade med ^1000 Mand under Anforfet af dell tappre Søhelt Severin Norby og Joakim Trolle, Erkebiskopens Farbroder, ankom ogfaa virkelig til Up-landsfkjærene, hvor Danskerne begyndte at hærje Landet. Sten Stnre skog dem fnart tilbage; men ^e landsteg kort efter paa ny ved Dufveuæs strar udenfor Stockholm. Fulgt af den unge og tappre Guftav Vafa, skyndte Hr. Sten slg did med sln Hær øg slog Danskerne faaledes, at de med stort Tab maatte flygte ombord paa Skibene. De feilede tilbage til Danmark og plyndrede paa Veien de fvenfke Kyster.

Trolles Haab var skuffet, men hans Overmod var ikke kuet. Vaa en Rigsdag i Stockholm, hvor han ind-fandt flg efter at have faaet frit Leide, førte han et skoltXI

Sprog mod Stænderne. De vare, fagde han, ikke hans rette Dommere. Han vilde bevife fin Ufkyldighed for den hellige Fader i Rom, fom havde anbetroet ham baade det geiftlige og verdslige Sværd, hvormed han havde føgt at bevare den Trofkab, de havde fvoret det danfke Kongehus. Den var fnarere en Forræder, fom havde ledet dem bort derfra, og de burde fkjøune, at de Atlefammen vare Slaver under ell opbru-fende yngling, fom opoffrede dem for fin egen

ærgjerrighed. Over denne trodsige Tale forbittredes Stænderne i høieste Grad. De opfatte, undertegnede og

befeglede et Vrev, i hvilket de erklærede Trolle for Hørforræder, fom den, der havdeført Avinds-fkjold mod Fædrelandet. Han fkulde afsættes fra fit Embede, og Stæke S lot, fom altid havde været misbrugt af Erkebiskoperne til Rigets Fordærv, fkulde i Vund og Grund nedrives. Mod Danskerne fkulde Hver og En være færdig til ved førfte Opbud at vove Liv og Vlod. Jn-gen af Trolles tilstedeværende Venner vovede at sige et eneste Ord til hans Forsvar. Men da den flue Viskop Hans Vrask i Linkøping skulde fætte det store Vorfegt ved fit Navn, tagde han ubemærket en liden Seddel der-under, paa hvilken han havde skrevet de ^rd. Dette gjør jeg nødt øg tvungen.

Trolle reiste fra Rigsdagen tilbage til Stæket; men hans Tjenere og Tilhængere, føm frygtede for endnu mere at opirre Folket, tvang ham fnart til at øvergive Sløttet. Da han førtes ned derfra til den svenske Leir, var det kun med Møie, Sture formaaede at redde ham for det ophidfede Folk, fom i fin Forbittrelfe vilde myrde . den forhadte Landsforræder. Han maatte med ell høitidelig Ed frasige sig Erkebifkopsembedet og blev sat i Vesteraas Kloster. ^ Tilsidst sik han Tilladelse fil at opholde fig paa fine Fædrenegodfer. Stæket^ faste Slot blev strar ved dets Overgivelse opbrændt og nedrevet af dell forbittrede Almue. Saadan Ende tog det med Hr. Gustavs Stolt-bed denne Gang, og saaledes sandedes det gamle Ord-fprog, at Hovmod staaer for Fald.XII

9. Kristian den anden.

Aaret efter Svante Stures Død, døde hans Mod-stander Kong Johan (1513), og dennes Søn Kristian den anden blev valgt til Kvnge l Danmark og Norge. Kristians Opdragelse havde været meget besynderlig. Først blev han

sat i Kost hos Hans Vogbinder, en agt-værdig Vorgermand i Kjøbenhavn. Hl^s ham skulde

Prinsen boe og fpife, medens en lærd Kannik hver Dag gik did og underviste ham; men Hans Vogbinder og

hans Hustru bleve snart kjede af den flemme Dreng og vilde ikke have mere med ham at bestille. Han skulde nu boe hos Kanniken; men denne kunde ikke med alle sine Formaninger og haarde Straffe vænne ham til Lydighed og Fornnft. J Særdeleshed viste Kristian bestandig Lyst til at klattre omkring paa de høieste Tage øg Mure. Kanniken advarede ham, sigende, at den, fom vilde klyve høit, han faldt dybest ned. Men Kristian svarede, at tave Steder passede blot for lave Mennesker, høie Steder derimod for de høie. Kanniken straffede ham haardt; men faa fnart han var ude, begyndte Kristian at klattre fom før. Tilsidst turde Kanniken ei lade ham være alene hjemme, men tog ham med slg i Kirken, til Ottesang og

Aftenfang, og lod Prinsen staae der blandt de andre Vørn som en Ehordreng. Dette kunde dog Kong Johan

ikke taale ; Prinsen blev taget op paa Slottet, hvor hans Opdragelse blev betroet til en Tydsker, Mester Konrad,

som vel lærte ham at sorstaae og skrive Latin, men sor-resten overlod ham til sig selo. Han bestak Slotsvagten, og i Selskab med nogle unge Adelsmænd sværmede ^ han ved Nattetider omkring i Vyen og fandtes gjerne der, hvor Vinen smagte bedst, og Folket var smukkest. Tilsidst kom Rygtet om dette Uvæsen for Kong Johans Oren. Han kaldte Junker Kristian for sig og gav ham alvorlige Formaninger og en eftertrvkkelig Revselse. Saaledes opdroges den vordende Hersker over trende Riger. En og tyve Aar gammel blev han fendt op tit Norge, hvor han undertrykkede Hertuf Hyttefads Opstand.

Paa et Val i Vergen blev han kjesldt med den fkjonne Dyveke, som snart blev hans Frille. Hendes Moder,

Sigbrit, en Hollænderinde, som dengang holdt VærtshusXIII

i Vergen, vandt ved sin store Forstand og sine mange Jndsigter, især i Handelsvæsenet, megen Jndflydelfe hos Vrinfen.

For at blive Konge maatte Kristian underskrive en høitidelig Forsikkring euer Haandfæstning, hvorved Naa-dets og Adelens Magt, der allerede før var altfor skor, udvidedes endnu mere. Han underskrev den med det faste Forfæt ikke at holde dell. Hans stadige Tanke var at knufe Adelens Vælde. Dette Maal søgte han at naae ved at lette og forbedre de undertrykte Vønders Tilstand øg ved at ophjælpe Vorgerne og Handelsstanden; da Ln-ther begyndte fin Kirkeforbedring, tænkte han paa at ind-føre den renfede Kirkelære i fine Lande, for derved at

knufe Præsternes altfor store Magt. Vaa denne Vis op-irrede han paa en Gang den mægtige Adel, de rige Hanse-

stæder, fom før havde havt næsten al Nordens Handel i slne Hænder, og det nu næsten almægtige katholske Vræ-stefkab. Jngen vovede dog at modfætte slg ham; thi han gik frem^med ligefaa megen Klogskab fom Kraft. Det saa ud til, at han vilde blive ell god og fortræffelig Konge; men medens han fyntes at arbeide for skt Folks

og sit Riges Vel, arbeidede han kun for sin ærgjerrig-hed og umaadelige Herskelyst. J Dybet af hans Hjerte

boede en ond og forvendt Sjæl, fom ei gjorde nogen Forskjel paa Svig og Redelighed, Ret og Uret, Dyd og Last. Endnu i nogen Tid formildedes og tilbagetrængtes dog disfe onde Tilbøieligheder af hans varme og inder-lige Kjærlighed til den skjønne Dyveke. Han fortfatte nemlig sln Forbindelse med denne, uagtet han i Aaret 1515 blev gift med Jfabella, Søster af den mægtige Keifer Karl den femte.

Dyveke døde pludfelig 15l7. Mange ymtede om, at hun ikke var død en naturlig Død, men omkommen ved Gift. Rygtet nævnte Forskjellige som Ophavsmænd, men den almindelige Tro var, at Torben O^e, en fornem Adelsmand, var Skyld deri. Han havde altid været for-elsket i Dyvekes Skjønhed. Af denne Aarsag var Kri-stian ham bestandig fiendsk ocs anklagede ham nu for Giftblanderi og for at have besmittet den kongelige Seng. Raadet, der fkulde dømme i Sagen, fvarede, at Jfabella og ikke Dyveke var Kriftians Gemalinde, og atXt^

desuden Hr. Torhen ikke kunde overbevifes om Noget og faaledes ikke heller dømmes til nogen Straf. Den rafende Konge vrededes høiligen herover. Om, sagde han, han felv havde havt faa mange Venner i Raadet, fom Hr. Torben Slægtninge, faa var vel Dommen bleven anderledes. Men om ogfaa Hr. Torben O^e havde en Hals

faa tyk som en O^e, faa fkulde han alligevel miste den. Uagtet Rigsraadet var dell eneske lovlige Domstol for en Adelsmand i flige Sager, lod Kongen en Ret nedfætte for at dømme ham, bestaaende af tolv Vønder fra Landet. Vønderne kunde paa den ene Side ei illdfee Hr. Torbens Vrøde, men paa den anden Side indfaae de altfor vel Kongens Vrede og sin egen Fare. J Angsten afgave de den Kjendelfe, ai ikke de, men Torbens egne Gjerninger dømte ham. Denne Dom var til-skrækkelig for dell blodtørstige Kristian. Torben blev hen-rettet, uagtet Adelen, Raadet, Dronningen felv og hele Hoffet gik i Forbøn sor ham.

Fra denne Tid overgav Kristian sig mere og mere til sin Grumhed og sisle vilde Tilbøieligheder. Han lod sig mest lede af Sigbrit, fom efter Dyvekes Død fik esldnll større Jndflydelfe hos Kongen. Jntet afgjordes, uden at hnn blev hørt, og hendes Mening blev sædvanligvis den gjældende. Hun fremdrog Flere af lav Stand; ifær be-gunstigede hun Didrik Slaghøk, ell Hollænder. Dell høie Adel derisnod og Raadet hadede hllll bittert, og føgte paa enhver Maade at ydmyge dem.

1^). Sten Sture og Kristian deu anden.

Kong Kristian agtede ingenlunde at opgive de For-

dringer paa Sveriges Kronen fom hall havde arvet efler fill Fader, og Nederlaget ved Dufvenæs kuede ikke hans

Mod. Nu agtede han felv at gjore det bedre og kom 1518 ved Vfntfetider med ell Flaade til Stockholms-Skjærene. Han steg i Land og begyndte at beleire Stock-

holm. Hr. Sten kom imidlertid med en skor Hob Krigs-folk dragende mod ham i Søderlnanlaud. Vegge HæreX^

stødte sammen ved Vrænnkvrka. Vaa Svenskernes Side bar den tappre Gustav Vasa Hovedbanneret, og Hr. Sten felv anførte øg opmnntrede sine Folk. Danskerne maatte tilsidst gribe tll Flugten, og Mange faldt for de forføl-gende Seierherrers Vaaben. Kriftian trak sig tilbage til sln Leir øg agtede at fortfætte Stockholms Veleiring; men Hr. Sten drog derind fom Seierherre. Han gjorde siden det ene Udfald efter det andet og tilføiede attid Køng Kriftian nøgen Skade øg Tab. Da det led læn-gere ud paa Sommeren, besluttede deusle at feile hjem fgjen; men Hr. Stesl, fom mærkede hans Hensigt, gjorde med al Magt et heftigt Udfald fra Stockholm efter de bortdragende Danske. Disfes Tilbagetog .forvandsedes da til en vild Flugt. Mange bleve nedhuggede; Andre ja-gedes i Søen øg druknede; Trehundrede bleve tagne til Fange.

Modvind hindrede Kristian fra at komme ud af

Skjærene; med Provianten var det allerede forbi, og Hungersnød begysldte at indfinde sig paa Flaaden. Et

Plyndringstog, han foretog lige op til Upfala, fom han afbrændte, skaffede ham kun Hjælp sor Oieblikket; hans

Folk begyndte at flygte over til Sture. J denne Nød tog han fin Tilflugt til List. Han sendte Fredsnnder-handlere til Hr. Sten, og forsikkrede, at han var færdig til at skutte en fast og evig Fred øg Forligelfe mellem begge Riger, og begjærede derfor en Stilstand famt at Hr. Sten vilde komme til ham paa Flaaden. Den ædel-modige Hr. Sten hørte disfe Tilbud med Glæde; han ønfkede Jsltet hellere end at forskaffe Folket Fred og Ro. Han skjænkede derfor Kristian den begjærede Stilstand, og da han vel kjesldte den store Hungersnød, fom Dan-skerne led under, faa lod hasl bringe til dem allehaande Levnetsmidler. Han vilde ogfaa relfe ud til Flaaden for at famtale med Kristian; men hans Venner og Raadet fatte flg derimod og forestillede ham, hvor ildet man kunde ftole paa Kong Kristians Løfter. Dell troskyldige og redelige Hr. Stesl knude dog ikke overtale skg til at troe en saadan Nedrighed mulig; han vedblev i fit Forsæt. Da erklærede Raadet, at der fom Hr. Sten reiste ud til Kristian, vilde de stra^ vælge sig ell ny Rigs-forftander; thi de vare fikkrepaa aldrig at faaeX^l

Hr. Sten titbage af Køngens Hænder. Nu be-tænkte han pg øg førblev i Stockholm. Kristian tilbød fig selv at komme til Hr. Sten, dersom han sik se^ svenske Herrer som Gidsler til fig paa Flaaden. Dette Forslag blev antaget. Se^ svenske Adelsmænd erklærede fig vil-lige, deriblandt Hemming Gad, Gustav Eriksson Vafa og Lars Siggesføn Sparre. Nogle danske Herrer sknlde paa den anden Side fendes til Stockholm. Jmidlertid havde Vinden vendt sig og med Vinden Kong Kristians Sind. Vroviant havde han saaet af Hr. Sten, Vinden var gnn-ftig, og Jntet hindrede hans Hjemreife. Men han lod fig ikke nøie med troløst at afbryde de begysldte Freds-

underhandlinger. Da den fvenfke Vaad kom til det af-talte Sted for i al Fredelighed at verle Gidsler, lod han de fvenfke Herrer opfnappe oc^ bringe ombord i den danske Flaade, hvor de strar bleve fængslede. Efter dette Nid-diugsverk heifede Kong Kristian glad sine Seil og reiste tilbage til Danmark. Overalt lod han sine Folk plyndre og hærje de fvenfke Kyster.

Af dette Felttog havde Kong Kristian lært, at der behøvedes en langt større Krigsmagt til Sveriges Under-kuelse, end han hidtil havde anvendt. Han begyndte nn ogsaa en Udrustning, fom langt overgik alle de tidligere, og dermed hengik hele Aaret 15l^. Vaa alle Maader føgte hall at fkaffe flg Venge dertil. Keifer Karl maatte udbetale store Summer af hans Gesnalindes Vrudeskat; en pavelig Afladskræmmer, fom havde tjent mange Venge i Sverige og Danmark ved at fælge Syndsforladelse, plyndrede han. Nye trykkende Skatter udskreves i Dan-mark og Norge; alt Krigsfolk blev opbudt. Ogfaa fra Udlandet fik han Hjælp. Hans Vnndsforvandt, Kong Frans i Frankrige, sendte ham ^000 Mand Fodfolk og fer Kanoner. Fra Hertllg Fredrik i Holstein sik han en stor Skare Holsteinere og Mecklenburgere. Selo hvervede han 4000 tydske Knegte, desuden lnallge andre fremmede Soldater, af hvilke de fleste vare tappre og krigsvante Stridsmænd. Ogfaa ved Forbund med fremmede Mag-ter fogte han at ftyrke sin Sag; Hansestæderne maatte love ham ikke at yde Sverige nogen Tilførfel i to Aar. For at give fit Foretagende Retfærdighedens Skin, lod han flg af Vaven udnævne til at iverkfætte den Van-X^III

tysning, fom var udfærdiget mod Sken Stllre og den svenske^ Regjering for deres Adfærd mod Erkebiskop Gu-stav Trolle. En saadan Vanlysning indeholdt, at saa-længe som Riget ikke forsonede sig med Vaven, skulde alle Kirker lukkes, ingen Gudstjeneste tillades^ intet Lig jordes, intet Giftermaal indgaaes, ingen Døende trøstes og vederkvæges ved de hellige Sakramenter. Hr. Sten Sture og hans Tilhængere erklæredes for halsstarrige Kfættere, fom burde udryddes med Jld og Sværd. Saa-ledes udrustet baade med geistlig og verdslig Magt be-gyndte Kristian sit Krigstog mod det forladte, hjælpeløse Sverige. Han valgte dertil Vintertiden; de tilfrosne Jnd-foer og Kjær skulde da aabne ham faa meget lettere Vei i det ellers faa utilgjængelige Land; og i Januar 15^0 brød hele den danske Hær ind øver den fmaalandfke Grællfe under Anførfel af Otto Krumpen.

Jmod disfe Udrustninger kunde Hr. Sten ei fætte andet end de fvenfke Vønder, deres Styrke, Mod og Tap-perhed, deres Had mod udenlandfk Vold og Undertryk-kelfe, deres klippefaste Troskab og brændende hengivenhed for sin Rigsforstander og for Frihedens og Fædrelandets hellige Sag. Og paa denne Grundvold byggede Hr. Sten sit Haab og bævede ingenlunde for dell forfærdelige Fiende. J Spidfen for l 0,000 Vønder drog han ned mod Grænfen, og allesteds, hvor han kom, lod han op-rive Vroerne og nedhugge ftore Vraater ved de trange Vasfer for derved at hindre Danskernes Fremkomst. Til-sidst lnodte Hærene hinanden i Vestergøthland ved Vyen Vogesnnd, der nu hedder Ulricehamn. Her opstillede Hr. Sten sin Krigshær paa Soen Aasnnden, og lod paa begge Sider af sig ophugge Jsen og ved Stranden ned-fælde Vraater, paa det at hans Krigshær ei fkulde kunne tages i Ryggen. Han fatte fig op paa nn gode lyssar-vede Stridshest og red srem i Spidfen for sln Hær, ord-nede og opmuntrede fine Mænd og betragtede med ^p-mærkfomhed, men uden Frygt, de fremrykkende Danske.

En af Hr. Stens Tjenere var imidlertid gaaet over til Fienderne og viske dem, hvor hans Herre red, thi han var let at gjenkjende paa den lyfe Hest. Stra^ gav Otto Krumpen Vefaling til at skyde mod Spidfen af den svenske Hær, hvor Hr. Sten var. Skydningen begyndte, ogX^III

allerede ved det tredie Skud kom en Kugle, fom rammede Hr. Sten i Laaret og dræbte hans Hest. Strar ilede nogle af Svenskerne dld og forte fln elskede Høvding nd af Trængfelen og Faren; lslen denne Ulykke nedslog Sven-skernes Haab og Mod. Tvende Gange bleve de angri-hende Danfke drevne tilbage, men for det tredie Anfald maatte Svenskerne vige og tage Flugten. Jllgen havde Mod, Jngen Anseelse nok tit at træde fremtog fom An-fører famle dem fammen og fore dem mod Fienden. Hele Hæren opløste fig; Hver skyndte fig hjem til Sit. Otto Krumpen benyttede sin Fordel og ilede fremad faa hurtigt, han knude. Allerede dell 1fte Februar ftod han ved Ramundeboda paa Tiveden Skovstrækning, men der maatte han standse; thi Svenskelme havde besat en stor Vraate, som Hr. Stesl i Forveien havde ladet sætde, og tænkte slss at gjøre Fienden stærk Modstand. Den danfke Anfører befalede de franske Hjælpetropper at gjøre det førske Anfald, men de bleve faa kraftigt modtagne, at en af deres Høvedsmænd og Halvdelen af hele Troppen blev

nedhugget. Da kom Hrn Erik Abrahamson Lejonhufvud, forraadte skt Fædreland og viste Danskerne en anden Vei

omkring Vraaten. Svenskerne faae fig uforsnodentlig om-ringede, lede stort Tab og maatte aabne Vei for de frem-trængende Fiender. Disfe udbredte fig overalt i Nerike og Vestmanland, opfloge Vavens Vanlysningsbrev paa

Kirkedørene, huferede med Mord, Plyndring og Vrand, og udbredte Harme og Rædsel over det hele^Land.

Hr. Sten blev imidlertid paa en Slæde ført fra den ulykkelige Slagmark opover Riget; snen hans Saar for-værredes mere og mere. Under al hans Smerte var dog Vekymringen for Sveriges Skjæbne hans skørske Sorg. Han havde forud anordnet Forhlsgslingen paa Tiveden og dell Modstand, Danskerne der mødte. Han frygtede ogfaa for, at Guskav Trolle med alle slne Til-hæslgere skulde gaae over til Fiellderue, og send le derfor Vifkop Mattias ^i Strengnæs til Trolle for at skutte For-

lig mellem dem. Erkebiskopen viste sig ganske tilboielig dertil og lovede, at langtfra at biftaae Kong Kristian,

fkulde hans høieste Omsorg være at gjøre ham Mød-stand. Glad øver delte Løfte ilede Hr. ^ Sten til Støck-holm før at træffe alle Anstalter til dets Forsvar. HanXl^

førtes i en Slæde fra Strengnæs over den tilfrosne Mælaren, men underveis dode den ædle Ridder, efterla-deslde hele Riget i Sorg og Forvirring. Hans Lig førtes til Stockholm, hvor hans Hustru, Fru Kristina Gyllen-stjerna, nu befandt fig. Da Danskerne allerede havde Vesteraas inde, hvor hans Families Gravsted var, lod Fru Kristina ham jordfæste i Ridderholmskirken; og vel maa man flge, at hans ædle og ridderlige Mod, hans redelige og uplettede Vandel, hans milde og kristelige Væsen, hans Kjærlighed og Trostab i Døden mod fit Fædreland fuldkommen havde gjort ham fortjent til et Hvilested i dette Tempel midt iblandt Sveriges Konger og første Mænd.

11. Kristina Gyltenstjerna.

Efter Hr. Stens Død faa det nd til, at ingen Mod-stand skulde møde Dansterne. De høie Herrer kom sam-men snart paa det ene fnart paa det andet Sted for at vælge en Høvedsmand for Riget. Hr. Ture Jonssøn Roos talte meget om sig selv som den, der var mest stik-ket til dette høie Embede; men hverken Herrerne eller Almuen kunde finde det Samme. Nogle vilde vel stride for Hr. Stens Søn; men et feraarigs Varn duede ikke til Høvding i stige Tider. Tilsidst forfamlede baade Von-der og Herrer slg ved Elgsund i Sødermanland for at møde Danskerne; men da disse nærmede sig, opkom der Tvist mellem Herrerne; de kunde ikke forliges om Hov-dingstabet, og hele Hæren oplofte stg. Vistop Mattias Lilje i Strengnæs havde været Stell Stures Kansler og var en mild og velmenende Mand og den svenske Sag oprigtigt henglven. Hos ham samlede alle Herrer slg Natten efter og befluttede at forekomme al uuodlg Vlods-udgydelfe, efterfom de vausteligen skulde formaae at gjore Dansterne nogen Modstand. Vistop Mattias sendtes der-sor til Otto Krumpen og affluttede med ham en Vaaben-hvile paa elleve Dage. En Herredag blev da holdt i Upfala, hvor Gustav Trolle optraadte fom Erkebiskop og overtalte Herrerne til at antage Kriftian, hvorimod OttoXXXIV^

Krumpen paa Kristians Vegne gav Løfte om fuld kom-men Glemfet oa Tilgivelfe for det Forbigangne og at bevare Alle ved fine Rettigheder og Eien-dom; og de avindsyge og begjærlige Herrer, fom i al Enfoldighed troede paa Kristians Løfter, uddelte alle Ri-gets Lehn og Embeder mellem fig. Nu fyntes Kong Kristian at have vundet Spil; men endnu skod Meget titbage. Sendebudene, som bragte Underretning om denne Afgiørelfe til Stockholm, kom tilbage med det Svar^ at Frn Kristina ingenlunde vitde hylde Kong Kriftian. Gu-stav Trolle drog fortørnet nd med 5000 Mand for at kue dell driftige Kvinde; men hans udfendte Underhand-lere fandt Staden vel befæstet og hilfedes med fkarpe Skud fra dens Mure, faa at Gustav Trolle maatte trække

fig tilbage igjen med uforrettet ærinde.

Kristina Gyllenskjerna, Sten Sture den yngres Hu-

ftru, var en klog og forftandig Frue, og tillige dristig, uforfærdet og høihjertet; derfor havde ogfaa Folket megen Tillid og Førtrøstning tit hende. Hun alene tabte ikke Mødet, da alle de Andre mistrøskede øm Sveriges Sag. Ved

Underretningen om Hr. Stens Død ilede hun til Stockholm og drog Omforg for Alt, hvad der horte tit dets Forsvar. Hun miskede paa samme Tid en af fine fpæde Sønner, men denne dobbelte Sorg formaaede ikke at nedslaae hendes stærke Sjæl. Fæsknillgsverkerlle for-bedredes; Skydegevær og Krudt indførtes; bevæbnede Skibe tagdes omkring Vyen; Krigsknegte toges i Sotd og fattes under visfe Anførere af Vorgerne; Atle op-mnntredes ved hendes Tale, og hele Vorgerskabet lovede hende med en hellig Ed at forsvare sig mod Fienden ind-til pdsie Mand. Ogfaa hos fremmede Fyrster og Folk fogte den betænkfomme Kvinde Hjælp. Hun sendte den ene af sine Sønner i Sikkerhed tit Volen og underhand-lede med dette Riges Konge om at saae Hjælpetropper derfra. Fra Lybeck fkassede hun sig Krigsfolk under An-førfel af ell kjæk Veftfaler, Staffan Sasfe. Tit de inden-landfke Herrer fkrev hun de venligske og alvorligste Vreve, formanede dem tit Enighed, Mod og Veflntfomhed, og fremfor Alt bad hun dem vælge en tapper og dygtig Herre til Rigsforstander. Saaledes stod denne heltemo-dige Kviude fom en kraftfuld Støtte før det synkendeX^I

Rige. Af fvigefutde Løfter lød hun sig ei bedaare, Smi-ger foragtede hun, og Vold trodfede hun indenfor Stock-holms velbefæstede Mure.

Hendes Mod og hendes Fremgang indgjød de ned-flagne Svenske nyt Liv og ny Krast. Da Vønderne hørte, at Stures Enke faa tappert forsvarede sig i Stockholm, begyndte de at reise sig overalt. De samlede fig i skore Hobe, valgte de høieste og stærkeste til Anførere, overfaldt og nedhuggede Danskerne, hvor de traf dem. Ostgøtherne beteirede Vistop Vrask, fom havde hyldet Kong Kriftian. Nerikeboerne toge den forræderske Erik Lejonhufvud lit Fange. Vestmanlændingerne fængslede Vifkop Otto Svin-hufvud i Vesteraas og tilføiede Danfkerne et skort Neder-tag; Sødermanlændingerne førurotigede bestandig Dan-skerne og Vistop Mattias i Strengnæs. Men de^r haar-deste Strid forefaldt ved Upfala. Der forfamlede sig nemlig en stor Hob Vønder øg angreb Langfredag den danske Hær, som laa udenfor Staden. Veiret var meget gunstigt for Vønderne; thi der var stærk Storm, og Sneen fog Danfkerne lige i Oinene, saa at de ikke kunde see eller benytte stne Skydegevær; da Sneen var kram, klæbede dell fig i tykke Klumper fast under Hestehovene, saa at Karl og Hest styrtede overende, og hele Rytteriet blev unyttigt. Vønderne, søm havde Vinden i Ryggen, gjorde derfor med stne Vile, Klubber og Stridsører et meget stort Nederlag paa de Danske, dreve dem paa Fkug-ten og skulde aldeles have odelagt hele deres Hær, om de havde havt nogen dygtig Anfører; men nu gik det, fom det pleier at gaae med Vondekrig. Vønderne havde ingen Krigstugt og ingen Anfører, hvis Vud de vilde tyde. Saasnart derfor Danskerne vare drevne paa Flugt, adspredte Vønderne sig sor at plyndre, og kun en mindre Hob forfulgte Fienden. Da sprang en gammel dansk Krigsmand frem, rev Fanen fra den forfrosne og for-skrækkede Fændrik, bandt den fast ved et Træ og raabte høit til stne Kammerater, at de skulde forsvare slt Van-ner. Herved standsedes Danskerne i sln Flugt, og en heftig Strid begyndte omkring Træet. Svenskerne, fom vare faa og manglede Orden, maatte fnart vige. Dan-fkerne tilsølede dem et stort øg ynkeligt Nederlag; Mange bleve nedhuggede, Andre jagedes ud i Fyrisaaen og druk-X^III

nede, og ell stor Skare blev indebrændt i et Teglbræn-deri, saa at Vønderne her mistede flere Tusinde Mand.

J Mai Maaned kom Kristian med en stærk Flaade øg indespærrede dermed Stockholm fra Søsiden; titlauds beleiredes Vyen af tvende Hære. Lokkemidler anvendtes ved Siden af Magten. Kristian førte Sild øg Salt med sig, søm han uddelte tit de Vønder, der kom til ham, og Vistop Mattias for fom Danskernes Ven bestandigt om-kring i Landet sor at vende Folkets Hjerter til Kongen. Men Alt dette var forgjæves. Stockholm havde Over-flod paa Alt; Vorgerne vare Frn Kristina i Døden hen-

givne, og alle Kristians Anfatd vare frugtesløst. Vaa Landet vedbleve Vønderne med sin ødelæggende Smaa-

krig mød Danskerne, øg mange adelige Herrer, fom vare Stures Venner, .toge derved Mod tilsig og hjalp Vøn-

derne. Vaa denne Vis hengik Sommeren; Provianten fortæredes, og Jntet udrettedes. Kristian var rafende af

Vrede. Det lykkedes ham vet at overrumple Vesteraas Slot; men denne Ulykke formaaede dog ei at nedslaae de Svenstes Mod; han maatte endnu i tre Maaneder for-gjæves ligge udenfor Stockholm. Han forbandede denne ulykkelige Krig og fkulde have vendt om, faafremt ei Und-feelfe og Hevngjerrighed havde holdt ham tilbage. Da fik han det Raad at sende nogte fvenfke Herrer ind i Stockholm; de kjendte bedre til Folket og Enhvers Tænke-

maade og havde lettere for at overtale dem til at over-give sig. Dette Raad behagede Kristian. Han fendte Vistop Mattias, Hr. Erik Rynning og Hemming Gad ind i Vyen. Denne sidste, Sturernes gamle Ven, var under fit toaarige Fangenskab gaaet over til Dansternes Varti; dell svage, ottetiaarige Gubbe havde ikke formaaet at modstaae Kristians Magt, Sluhed og Fristelser. Disse Sendebud hørtes med Harme af det troe Vorgerskab, øg nær havde Veder Fredag, en rast svensk Høvding, i stn Førbittrelse flaaet den gamle Hemming Gad ibjel. Det tykkedes dog Sendebudene at drage nogle af Adelen og tillige nogle Vorgere over paa stn Side, og dette Varti forøgedes lidt efter lidt. Da Fru Kristina mærkede, at der var kommet Forræderi ind i Vyen, indsaa hun, hvor vanskeligt det skulde blive at forsvare den. Hun bestut-tede derfor at underhandle med Kristian. J VegyndelsenX^lII

af September slnttedes Freden. Kristina og hendes Varti skulde erkjende Kristian som Konge og overtevere ham Stockholm. Kriftian derimod lovede først i Almindelig-hed Glemsel af det Forbigangne og alle Tvistigheder. Den Skade, fom Stnres Varti havde tilføiet Trolle, Otto Svinhufvud og Flere, fkulde aldrig straffes, ei engang omtales. Siden lovede han særskilt, at alle Klagemaat, om han kunde have mod Skurernes Varti, skulde bort-alde. Kristina skutde faae beholde fin Mands Eiendomme og Forlehninger, og Kongen blive hendes Slægt ikke blot en huld Konge men ogfaa en Fader. Disfe og mange andre faadanne Løfter bekræftede Kristian med slt Jnd-fegl og med de dyreste Eder.

Nu bleve endelig Stockholms Vorte aabnede sor den ventende Konge. Den 7de Sept. bleve Vyens Nøgler overleverede, øg Kongen holdt sit Jndtog. Dagen efter faae Vorgerne med Skræk, hvorledes Kristian lod opføre tvende Galger. Den tappre Maans Jønsføn, Vefaling^-mand paa Vesteraas Slot, blev strar hængt, uagtet han var indbefattet i det Forlig, fom Fru Kristina havde ind-gaaet med Kriftian. Svenskerne betragtede derfor med Væven dette forste Tegn til deres nye Konges Grumhed og Troløshed. Mod alle Audre var dog Kong Kristian endnu ganske mild og venlig. Herrerne lovede han alle de Forlehninger, alle de Fordele, fom de begjærede; men ifær lagde han Vind paa at faae Vønderne paa fin Side. Han vedblev derfor at bestikke dem med Sild og Sælt og talte tit og ofte for dem om, hvorledes al Uro og alt

Ondt i Sverlge var kommet fra ^de høie Herrers ær-gjerrighed, Ubændighed og Tøilesloshed. Ved deuue Tale,

jom vet ikke var faa ufand, vilde han forberede Vønderne og tigefom vinde deres Vifatd til det gyselige Myrderi, han agtede at anstille. Jmidlertid red Vifkop Mattias bestandig omkring i Riget og arbeidede for Kristian, og Hemming Gad fendtes ^til Flntand i famme Hensigt; men Kristian fetv reiste kitbage kit Danmark for ak overlægge med fine fortrotigske Venner om, hvad man nu burde forekage med Sverige, medens man havde dek faaledes i sine Hænder. Han vilde for bestandigt gjøre det til et Lhd- øg Skatterige under Danmark, tlgeføm Norge siden blev; men hertil kunde den krigerske og støtte Almue in-Tillægshæfte til Folkev. 1856.X^

genlnnde tvinges, saalænge den fandt lige krigerske og ftolte Adelsmænd tit Anførere. Det blev derfor befluttet, at tit Sikkerhed for Fremtiden alle de fornemste Herrer i Sverige, hvilket Varti de endog horte til, skulde døe, og hele den fvenfke Adel undertrykkes. Med denne Veslut-ning kom Kriftian den ^6de Oktober tilbage til Sverige foræder at feire sln Kroning.

12. Det sto^hvlmske blodbad.

Til Stockholm sammenkaldtes nu en almindelig Rigs-dag af alle Stænder for at overvære Køngens Kroning, fom skede den 4de November i Storkirken. Den forret-tedes af Gustav Trolle tilligemed de andre svenske Vi-fkoper; men til Alles Forbaufelfe bleve Regalierne ikke baarne af fvenske men af danfke Herrer. Kristian for-nyede nu sin Konge-Ed og stne tidligere Løfter, øg an-nammede Alterens Sakramente til Vekræftelfe derpaa. Efter Kroningen steg han op og satte slg paa ell Stol sremsor Høialteret, og nu skulde efter gammel Sædvane Ridderflaget gaae for fig. Men forgjæves ventede Alle at fee denne Hæder vederfares nogle blandt de fvenske Herrer. Hr. Otto Krumpen, Hr. Severin Norby famt nogle andre danske Mænd fremkaldtes. De bleve med stor Høitidelighed slagne til Riddere; men ikke en eneste Svensk saa man blandt dem. Da Ridderstaget var til-ende, fremtraadte en Herøld og^udraabte, at faafom Sverige var vundet med Sværd, kunde ingen

Svenfk nu have fortjent den ære at blive Rid-der. Men Kongen vilde fremdeles have dem i

Erindring, om de bleve troe og tappre. Da Højtidelighederne vare forbi, begave Alle slg til Slottet, hvor et stort Gjæstebud anrettedes. Det varede i tre Dage med megen Vragt og Fryd; thi Kongen felv viste slg meget glad og var mild og naadig mod de Svenske.

Men under dette ydre Skin fkjulte han ganske an-dre Følelser end Naade og Mildhed. Han gik paa Raad med slne fortrolige Venner. Det blev stra^ afgjort mel-lem dem, at man burde udrydde hele den fvenske AdelX^

nu, medens man havde dem næsten Allesammen i stne Hænder; og Viskop Otto Svinhufvud havde allerede gi-vet Kongen en Liste over alle dem, fom burde falde. Det

næske Spørgsmaat blev, under hvilket Paaskud dette fkulde skee; thi Kristian vilde felv fynes uskyldig. Nogle fore-

floge, at man burde tilftelle et Opløb og Slagsmaal mel-lem Svenskerne og Danskerne i Vyen^ og slden anklage de svenske Herrer derfor og aflive dem; men det var at befrygte, at det tilskellede Opløb kunde blive virkeligt; thi Vørgerskabet i Vyen elskede ingenluude Kriftian og Dan-skerne. Andre raadede til at lægge Krudt under Slottet og anklage Svenskerne derfor fom dem, der havde villet sprænge Kongen i Luften; men denne List var altfor aabenbar. Atter Andre vilde, at man fkulde beuytte fig

af Pavens Vanlysning og anklage dem for hvad de havde forbrudt mod Erkebiskop Trolle ; men Kongens Løfte om

Glemfel af det Forbigangne, hans holtidellge og hellige Ed derpaa kunde ei faa frækt brydes for Alles O ille. Derimod indvendte Didrik Slaghøk, at Kongen vel havde fkjænket Tilgivelfe og lovet Glemfel for

fin egen Perfon; men paa Pavens og Kirkens Vegne havde han hverken givet eller kunnet

give et fa ad ant Løfte. Dette tistige og nedrige Paa-fnnd benyttedes med Glæde. Det blev befluttet, at Gu-

stav Trolle skulde anklage det svenske Raad og Herrerne for hvad de havde forbrudt mod ham og Erkebistopsvær-digheden samt derfor begjære Retfærdighed efter Kongens Ed at holde alle sine Underfaatter ved Lov og Ret. ^ Denne Veflutning fkulde udføres dell 7de November eller Dagen efter Krouingshøitidelighederne, og blive lige-fom en Vekræftelfe paa dem. Denne Dag blev derfor

ell Mængde Svenske under allehaande Paaskud kaldt op paa Slottet. Der sortes de iud i en skor øg rummelig

Sal, meu saae med Forskrækkelse, at Portene bagom dem tilstængtes, saa at Jngen mere kunde komme ud, meu vel

iud i Slottet. Da Atle vare samlede, traadte Kong Kri-stian ind oc^ satte sig paa sln Dommerskol, og omkring ham hans fornemste ^Herrer. Da steg Erkebiskop Gustav Trolle frem og begyndte at anklage Hr. Sten og Raads-herrerne med mange Andre, faaledes fom aftalt var med Kongen. Da fagde Kristian. Hr. Erkebifkop, har JXXI

ikke Lyst til at drive denne Sag med Fortig og Overenskomft, faatedes fom gode Mænd kjende bittigt og ret, etter vit J have den paadomt efter^Loven^ Erkebiskopen begjærede, at d e Anktagede, fom vare nærværende, fkulde fængftes og deres Sag paadommes af Vaven. Men Kongen fagde, at denne Sag ei burde fkydes til Vaven, men af-gjøres her hjemme i Riget, hvormed Erkebiskopen erktærede Ug fornøjet. Nogle sige, at Gustav Trolle af Kongen var bleven haardetlgesl tvunget og nødt til denne strenge Anktage; men Aarsagen, hvorfor Kriftian ei vitde, at Sagen skutde henskydes tlt Vaven, var dell, at han da

ei vilde have faaet noget Paaskud til at myrde Sven-skerne.

Da llu Anklagen først og fremst var rettet mod Hr. Sten, maatte hans Ellke, Fris Kristina, fom ogfaa var nærværende, træde frem og forsvare fig og sin afdøde Mand. Hun fagde, at hvad der var forbrudt mød Erkebifkopen, var ei foranftaltet af Hr. Sten paa egen Haand, snen med Raadets og Rigets Vi fa ld og Veflntning, og for ydertigere at bestyrke dette, fremviste hun det store Vergamentsbrev, som inde-hotdt Trolles Dom paa

Rigsdagen i Stockholm 1517. Kristian tog med Vegjærlighed dette Dokument; det fkulde for ham blive et lovligt Vevis mod de Anklagede. Alle, fom havde underskrevet det, fremkaldtes nu den ene efter den anden. Først kom Vifkop Hans Vrask i Linkøping. ^an viste da dell lille Seddel med de Ord. dertil er fe g nødt øg tvungen, søm han havde glemt under Vo^feglet^); og blev derfor frikjendt. Derpaa fremkaldtes de andre Viskoper og siden Raadsherrerne. Alle søgte at undskylde slg; men^ Jngen frikjendtes undtagen Vifkop Otto Svinhufvud. Kongen gik ud; men hans Raad fort-fatte Underføgelfen, føm drog langt ud paa mørke Afte-nen, faa at Lys og Fakler maatte bæres ind. Tilsidst kom Hr. Severin Nørby og Klaus Vilde ind. Foran og efter dem gik Tjenere med Sværd og Vlus; og de van-drede faatedes rundt omkring i hele Saten, udføgte og paagreb blandt den forfærdede Masse dem, der skutde

*) Se Side ^l.XXII

fængsles. Da hjalp det ei Vifkop Mattias, at han faa ivrigt havde arbeidet for Kong Kristian; hans tidtigere Venskab og Troskab mod Sture kunde ei titgives, og han blev fængslet; endnu mindre undslap Viskop Vineentius af Skara, fom altid havde været Sturerues Ven og Kri-stians Fiende; dog førtes begge Viskoperne i et bedre Fængfel end de Andre. De øvrige saakaldte Forbrydere bleve Allesammen kastede ind i Taarnet om hverandre, Raadsmænd, Vrælater, Adelsmænd, Vræster^ Vorgere o.

s. v. Deriblandt vare Hr. Erik Abrahamson Lefonhuf-vud, fom havde visk Danskerne Veien over Tiveden, Erik

Rynning, fom tilligemed Hemming Gad havde hjnlpet Kristian ind i Stockholm; deres seige eller forræderske Overgang baadede dem nu lidet. Desuden var der Erik Johansfon Vafa, Gustav Vafas Fader, Eskil Vanc^r, Erik Gytlenstjerna, Fru Kriftinas Vroder, Joakim Vrahe, Gustav Vafas Svoger, m. Fl. Den øvrige Masfe, fom var indestængt paa Slottet, blev ei heller flnppen ud,

men maatte under Væven og ængstelfe tilbringe hele Natten der. Den følgende Morgen, den 8de November Kl.

^ Form., bleve flere af de indestængte fvenfke Vræsker kaldte til den ftore S^il, hvor de tilligemed den danske Viskop Jens Veldenak^ Gustav Trolle, Viskoperne Han^ Vrafk og Otto Svinhufvud skulde udgjøre en geistlig Domstol. Jens Veldeuak fremsatte da det Spørgsmaal før dem. Om ei de, fom havde fammeufvoret fig mod Vaven og den hellige romerfke Stol, burde anfees fom Kjættere. Nogle af Vræsterne vare enige med Kristian og fvarede Ja; Andre indfaae ei, hvad der laa skjult derunder, og fvarede ogfaa Ja; atter Andre forstode vel, hvorhen det sigtede, men de frygtede for Kristians Hevn og fvarede ogfaa Ja. Med denne Kjen-delfe var Kongen fornøiet. Det Ovrige af Dommen til-lagde han selv. De svenske Herrer havde nemlig modsat sig Vaven; de vare derfor efter Domstolens Erklæring Ksættere; de fkulde og derfor døe fom Kjættere.

Hele Dagen havde Stadsportene været tillukkede, faa at Jugen kunde slippe nd. Allerede tidligt om Mor-genen havde Trompetere draget omkring i hele Vyen og udraabt, at ingen Vorger under Livsstraf flk Lov at gaae ud af skt Hus, føreud det atter blev tillad^ Store HobeXXIII

af bevæbnede Danfke opstilledes her og der paa de for-nemske Vtadfe, skarpt ladede Feltstykker droges frem paa Stortorvet, og Mlsndingerne vendtes mod de største Gader. Hete Vyen var i en ængstelig og forfærdelig Forventning. Kl. om Dagen aabnedes endelig Slottets Vorte. En vældig Skare bevæbnede Knegte køm førft frem der-fra øg øpstillede fig i tvende lange Rækker fra Slottet til Raadhllfet. Mettem dem førtes de fangne fvenske Herrer tige tit Størtørvet, hvør ell stærk Vagt af danfke Sot-dater omskuttede dem. Folket, som nn atter havde faaet Tiltadetfe tit at gaae ud, strømmede did og faa sned Angst og Væven paa disfe forfærdelige Tilberedelfer. Da tatte Hr. Nils Lykke fra Raadhuset ^saaledes til det forsamlede Folk. De gode Mænd fkulde ikke un-dres over, hvad de her fik fee for fine Oine. Disfe Mænd, fom førtes frem, vare Allefam-men arge Kjættere og Ulydige mod den hettige Fader i Rom; de havde lagt Krudt under Slot-tet for derved at dræbe Kongen; dog havde denne

agtet at fkaane dem, men Erkebiskop Guftav Trolle havde tre Gange gjort Knæfald før ham

øg begjært at faae Retfærdighed. Nn afbrød Vi-fkøp Vlncentius, der stod nede paa Torvet, ham og raabte høit, at Att dette bløt var Vrøvl øg Løgn; men Gud fkulde engang straffe Kristians Grumhed øg Trø løs hed. Anders

Karlsson øg Anders Rut, tvende Raadmænd i Støckhølm, raabte ogfaa høit til de andre Svenske, bade øg førmanede dem til ei fremde-les at lade fig bedrage af fatfke Løfter men en-gang hevne denne skrækkelige Vøtd og Tyranni. De danfke Krigskllegte gjorde nn faa stor Larm, at deres Tale ikke kunde høres ^ og paa Kongens Vefaling (der fortælles, at han fra et af Raadhusets Vinduer betragtede Altsammen) skulde nu Henrettelserne tage stn Vegyndelfe. Da bade Fangerne, at de idetmindste maatte faae fkriste først øg annamme de hetliae Sakramenter. Men ogfaa dette lægtedes, og Vifkop Mattias tedtes førft frem, og hans Hoved faldt for Vøddelens Sværd. Siden hals-hnggedes Viskop Vineentius og derefter kom Raden til

Raadsherrerne. Erik Abrahamson Lejonhufvnd, Knut Kurk, Erik Johansføn Vasa, Erik Rynning, Erik Gyllen-X

stjerna, Efkit Van^r, Jøakim Vrahe øg titsammen tretten Herrer af Raadet og Ridderskabet. Derefter kom Vyens tre Vorgermestere og tretten Raadmænd samt titsidst fem-ten af de mest anseede Vorgere, der plndfelig vare revne nd af stne Hufe. En Vorger, Lars Hansføn, stod og græd over dette skrækkelige Optrin. Soldaterne slæbte ham lsld imellem Vagten, og til Stras sor sln Medlidenhed maatte han felv bøie slt Hoved under Sværdet. Endelig var det forbi med Henrettelserne den Dag; de Halshug-gedes Hoveder bleve opstaaede paa Væle, med Undtagelfe af Vistop Mattias, hvem der formedelst hans store For-tjenester af Kongen btev vist den Naade, at hans Hoved tagdes mellem hans Fødder. Alle de Døde bleve liggende paa Torvet til almindelig Forfærdelfe. En heftig Regn kom, og det blodblandede Vand strømmede overalt fra Stortorvet ned over Gaderne.

Den følgende Dag, Fredagen den ^de, mærkede .Kristian, at Mange havde høldt sig skjulte, som han gjerne vilde aslive. Han lod da udraabe, at Alle kuude trygt vise sig; thi han vilde ikke straffe Flere. Mange lode stg bedrage heraf og kom uforsigtigt frem. Strar be-gyndte Vlodbadet paany. Ser etler otte bleve halshug-gede paa Torvet. Kongens Drabanter og Knegte strei-fede overalt omkring i Husene, myrdede Mændene, vold-toge Kvinderne og plyndrede Att.

Endnu et Døgn øver maatte Ligene tigge paa Stør-torvet. Med Forfærdelfe og Afsky faa Folket, hvorledes Hundene begyndte at sønderslide de døde Legemer, og da det desuden endnu var varmt i Luften, begyndte man at mærke en ond Stank, og man frygtede for Vest. Da erindrede Jens Vetdenak, at de fom Kjættere burde bræn-des. Dette btev ogfaa gjort.

Kristian fetv overlod slg i et Stags Asslndighed tit Vrede og Raseri. Han befatede, at Sten Sture den yngres Lig skutde opgraves, og der fortættes, at han i sit Raseri bed i den Afdødes hatvforraadnede Legeme. Lige-tedes lod han opgrave Hr. Stens og Fru Krlstinas unge Søn, der var død under Veteiringell. Fru Kristina felv kaldte ban før sig øg bad hende vælge, om hun vilde brændes, druknes eller levende begraves. Den ædle Frue faldt befvimet ned for hans Fødder. De OmstaaendeVonner, hendes egne Taarer og store Rigdomme bevæ-gede Tyrannen; men hnn maatte tove at kalde tit flg stn nnge Søn, der opholdt flg i Danzig, for at han kunden opfostres i Danmark. Hendes Moder, den gamte Fru Sigrid Valler, fom gjennem et tidligere Giftermaal ogsaa var Gustav Vafas Vedstemoder, blev indfyet i en Sæk og kaftet i Vandet; men det lykkedes nogle af de Om-ftaaende at redde hende ved at love Krisklan hendes store Rigdomme; thi dette var det bedste Middel til at bevæge ham til Mildhed. Fru Sigrid blev taget op, men baade hnn, hendes tvende Døttre, Frn Kristina øg Fru Eecllia af Eka, øg tvende Gnstav Vafas Søstre samt slere ædte øg fornemsne Kvinder bortfortes fom Gidsler tit Kjøben-havn og fattes i Fængfet. Der døde Gustav Vafas Mo-der og tvende Søstre samt flere andre af Hunger, Tørst øg Kulde, og de, fom kom derfra med Livet, havde kun Drollning Jfabellas Mildhed at takke derfor, da hun imod fin grufomsne Gemals Villie formildede deres Elen^ dighed faa meget, fom hun formaaede.

Jkke blot i Stockholm lod den blodtørstige Konge Vøddelfværdet rafe mod Svenskerne. Overalt 1 Lands-egnene befalede han, at det fknlde gaae til paa samme Vis. En faadan Konge havde ogsaa anfat faadanne Fogder, fom hverken undsaae fig eller gyste for at efter-komme en faadan Vefaling. Dldrik Slaghøk, fom fatted til Vifkop efter Vineentius og tillige til Statholder paa Stockholms Slot, Jens Veldenak, fom kom tit Streng-næs efter Mattias, Allders Vers son i Orebro og Junker Tomas i Finland havde Kongens høieste Tillid, øg ingen af dem tog i Vetænkning at lade fvenfk Vtod flyde. J alle Landsegne rafede Forfølgelfer. Mange af de fvenfke Herrer vare lave og nedrige nok til at forraade hveran-dre til Danfkerne, for derved at tage Hevn før private Tviftigheder.

Nogen Tid efter Vlodbadet udgav Kristian et Vrev,. hvori han erklærede. At de afdøde Herrer havde været Kjættere, øg bløt ved deres Død havde^ Riget kunnet befrles før Vavens Vanlysnin^ og Fordømmelfe. Nu var dette fkeet, og han kunde faae ftyre Landet i Fred og Ro efter dets^ Love og gamle Sædvaner. Regjeringen fkulder hans Fraværelfe føres af Erkebiskop Guftav Trotte og dennes Fader Hr. Erik Trotte. Da han frygtede for Oprør, opfriskede han en galnmet Lov-beskemmetfe, at ingen Vonde maatte bære Vaaben, og tød ogfaa paa nogle Steder iverkfætte denne Lov. Det var ikke lidet tungt og ydmygende for Svenskerne at staae stitte og fee Danskerne stolte og trinmferende borttage deres Vøsfer^ Vuer øg Sværd. Da skal En af Svenskerne have ladet de Ord falden at Jern øg Sværd ikke fknlde mangle^ faalænge de til Tv-rannens Straf fik beholde fine Fødder til at forfølge med og fine Hænder til at hævne fig. Dertil fvarede de overmodige Danske, at en Haand og en Fod kunde vel afhugges paa den fvenfke Vonde; han formaaede nok alligevel med den anden Haand og et Træben at ftyre Vlogem Dette urimelige Rygte udfvredtes, troedes og foraarfagede en stor Forskrækkelse; thi Kristians unaturlige Grumhed havde gjort felv det Utrolige troligt.

J December begav han sig endelig paa Tilbagerei-fen til Danmark; Galaer og Henrettelfer betegnede hans Vei. J Jønkøping sit han faaledes fat paa Hr. Lind-orm Ribbing øg lod halshugge ham og haus Tjenere. Kort efter faldt ogfaa Hr. Lindorms tvende Sønner, den ene otte, den anden fer Aar gammel, i hans Hænder. Af Frygt for deres Hevn i Fremtiden besluttede Kriftian at lade dem doe. Den ældste Gut ledtes førft frem og blev halshugget. Den yngre faa paa det rindende Vlod og sln Vroders rødplettede Klæder uden at vide, hvad det havde at betyde; men da han ledtes frem, vendte han sig med barnlig Uskyldighed til Vøddeleu og sagde. Kjære Mand, lad ikke min Skjorte befudles med Vlod, faaledes fom min Vroders; thi da faaer jeg Ris af Mamma. Vøddelen blev rørt, ka-stede Sværdet fra slg og sagde. Før skal min egen Skjorte blive btodig, end jeg vil gjøre din blo^ dig. Men den tigerhjertede Konge, som selv saa paa det hserterystende Optrin, bevægedes ikke deraf. J vildt Raferi kaldte han en grufommere Tjener frem, fom af-hnggede det uskyldige Varns og dell medlidende Vøddels Hoved.II

J denne afskyelige Samting af Forbrydelser og Grufomheder er det en Trost at sinde nøgle ædle Mænd, som vovede at sætte slg imod en faa forfærdelig Strøm. Da Keiser Karls Sendebud, Doktor Suckot, der opholdt sig i Stockholm nnder Kroningen, ei med alle slne Ad-varsler kunde afholde Kongen fra Vlodbadet^ reifte han ptudfetig bort og yttrede aabent sin Afsky. Otto Krum-pen fortod strar Kristian; han vilde ei længere tjene en faadan Herre. Danfke Adelsmænd afskyede og forbandede sin Konges Troloshed; og Severin Nørby beskyttede aaben-bart de fvenske Herrer, som toge stn Tilslugt ril ham. De vare ei mange. De, der ei vare faldne for Vødde-lens Sværd, havde for det meste skjult fig mellem de

tilgjængelige Vjerge. Havde de ved fin Egennytte, ær-gjerrighed, Trættetyjt og Ubændighed i de tidtigere Aar-

hundreder beredt stt Fædreland saa mange Ulykker og faa megen Elendighed, faa havde de llu ogfaa felv faaet hode derfør med den haardeste Straf.Gustav Vasas Historie.horste Knpitet. Om Gustav ^afas Forfcrdre.

Vegyndetfen af det trettende Aarhundrede, under Kong Erik den tespe, tevede en rig, tapper og myndig Mand, der hed Jngemnnd. Han foretog fig ofte Krigstog tit . det østlige Tydskland øg flk derfor Tilnavnet den Tydfke. Forøvrigt ved man fra disfe gamle øg ubekjendte Tider Jntet at fortælle om hans Liv og Vedrifter, men om hans Efterkommere desto Mere; thi fra ham nedstammede den siden saa mægtige og navnkundige Vasaflægt.

De Riddere, fom vare af denne æt, førte 1 Skjoldet en Vafe, det er enten et Risknippe, faadant fom man

brugte under Veleiringer til at fylde Fæstningsgrave med, eller et Kvrnbaand; den sidste Forklaring er^ almindeligst og as Stægten selv vedtaget. Den lille Vondegaard Vasa i Skeptuua Sogn i Upland antages at have været deres første Stamgods. Gjennem Klogskab og Kraft bleve de fnart Herrer over de største Eiendomme og Riddergodser i Landet. Gustav Vasa gjorde dem tilsidst til Konger og Arvtagere as hele Sveriges Rige.

Om de mærkelige Herrer af Vafaslægten fortælles der Meget i Sveriges ældre Historie. Alle vare de anfelige, stærke, vakre og veltalende Mænd, nforskrækkede baade i Ord og Gjerning; stolte, ærelystne, flue og standhaftige; ofte elskede, stundom hadede, fjetden glemte. Størst Anfeelfe naaede Slægten i Midten af det femtende Aar-hundrede under Krister Nilsøn Vase, der kjæmpede med Karl Knutsson Vonde om den høieste

Magt. Heraf opkom et heftigt og bittert Had mellem begge disfe Slægter. Sturerne i Forening med Slægten Vonde dannede det mægtigste Varti inden Riget; Vafaerne føgte derimod udenlandsk Hjælp og holdt derfor med de Danske næsten Tislæg^hæfte til Folk^v. 1856. ^ 1under hete Kalmarunionen. Krister Nilssons Efterkom-mere droges imidlertid ved sine Giftermaal noget over til den svenske Side. Hans Sønnesøn , Hr. Erik^Johansfon til Rydboholm, giftede fig med Eecilia af Eka, Hatvføster tit Kristina Gytlenstjerna, der var Sten Sture den yngres Hustru, øg blev faaledes dennes Svoger. Han var ogfaa bestandigt det fvenfke Varti hengiven, men blandede fig ei meget i den Tids Stridigheder. Mest fad han ftilte paa sine Forteuinger etler ved Hoffet, fordrivende fin Tid med allehaande Forlystelser; thi han havde en meget gtad og skjemtfosnt Sind. Hans Hustru derimod, Fru Eecflia, var ganske atvorlig af Sind. Det hændte flg engang, at et gammelt Kapel, helliget til St. Vrita, bræsldte op ved deres Gaard Finstad i Upland. Fru Eeeilia blev herover meget bedrøvet. „Jeg havde hellere feet", fagde. hun, „at alle Hnfe paa Gaarden vare afbrændte, end dette St. Vritas Kapet." Men Hr. Erik Jøhansføn rakte begge Arme mød Himlen og fagde. „Gud fke Lov^ Gud fke Lov, at det brændte opl Jeg arme Mand ftod der attid ræd i mine Vøn-ner, frygtende, at det fkutde falde ned paa mig; thi Fuglene kunde vet hakke igjennem det gamle Tag. Derfor, kjære Fru Eeeilia, var det vel^ det brændte op. Gud fke Lov, at vi fik beholde vøre nye gode Stuer". Fru Eeeilia kunde da ei andet end lee midt i al fin Sorg.

Hr. Erik Jøhansføn var med sin Frue i Stockholm ved Kristian den Andens Kroning. Der figes, at Kristian agtede at skaane Hr. Erik, enten fordi denne anfaaes for en from og uskadelig Mand eller for at strælnme Sønnen med Faderens Dod. Men da Hr. Erik hørte det, fagde han. „Mine Medbrødre ere ærlige Herrer, og jeg vit med dem do Døden i Guds Navn." Og han boiede nforfkrækket sit graae Hoved nnder Vøddelfværdet. Frn Eeeilia og hendes toende Døttre børtførtes titligemed andre fornemme Kvinder til Danmark i det haardeste Fængfel, hvor flere af dem tilsidst døde af Kulde, Hunger og Vanrøgt.^tndet Kapitel. Om Gnftuv ^asas Ungdom.

J Orkesta Sogn i Upland tigger en gammel Vorg, der kaldes Lindholmen, nu blot en Stenhob, dengang et ftolt Herresæde. Selve Slottet var fast muret af Tegl og Graaften og laa mellem tvende Jndsøer paa en Vakte, den høieste i Egnen, faa at man fra Vinduerne kunde tit .alle Sider stue vidt omkring over Vjerge, Skove og Jnd-føer. Her fødtes den Mai 14^) Guftav Vafa, Søn af den ovenfor omtalte Hr. Erik Johansføn og dennes Huftru, Fru Eeeilia. De nærværende Fruer bevidnede, at han havde over Jsfen en faakaldet Seiershue og paa Vrpftet et rødt Kørs^ og dette anfaaes fom et Forbud

paa hans kommende Seire og ftore ære.

Ser Aar gammel fendtes han fra sine Forældre ril

Sten Sture den ældres Hof for der at opfostres. Den gamle alvorlige Hr. Sten børtskjæmte ei heller Drengen ved at vænne ham til Vlødagtighed og Selvraadighed. Simpel og tarvelig blev hans ^Spife og Levevis. Hans fornemske Fornøjelse var at jage og løbe med sine Kam-merater omkring i Skove og bjergkløfter, hvorved han sik et stærkt og frisk Legeme, en glad og uforfærdet Sjæl,

og Alle elskede og hyldede den raske og livlige Gut. Kong ^Hans , der dengang herskede over de tre nordiske stiger,

.vrlr paa Vejøg hos den gamle Hr. Sten og saa der den niaarige Gut løbe omkring i Salen. Han kaldte ham til sig og betragtede hans smnkke og livlige Ansigt, klappede ham tilsidst paa Hovedet og sagde. „Vift bliver du en Maud i dine Dage, om ^du faaer leve.^ Sideuefter, da han kom til at tænke paa Drengens ud-mærkede Anlæg og høie Slægt, frygtede han i^ham en stor Fremtidshindring for Sveriges Underkuelfe under Danmark. Han begjærede derfor af Hr. Sten at faae føre det artige Varn til Danmark, forat det der knude opfoftres hos Kongen. Han tænkte

*) Efter nogle gamle Beretninger fødtes Guftav Aar 1495, efter andre 1488^ atter Andre troe, at 1496 er det rigtige Aarstal.derved at udslette hos ham Kjærtigheden til Fædrelandet. Men den stue Hr. Sten indfaa ftra^ Kongens Hensigt. „Endnu," fvarede han, „er Guftav for spæd til at tages bort fra fine Forældre;" og stra^ lod han Drengen hemmelig fende til Faderen, fom da var i sin Forlening paa Aaland. „Ulvungen er sluppen mig af

Nettet," fagde Kong Hans, da han fenerehen fir høre Tale om den opvorende ynglings store Egenskaber.

Gnstav futgte siden sine Forældre, som ophotdt sig dets paa Aatand dels paa Rydboholm og dels paa Ræfsnæs^). Han undervistes baade af private Lærere og ved Upfala Skole. Jntet var vansketigt for hans lette Fatteevne.

Siden opholdt han sig nogen Tid ved Svante Stures Hof, men for det meste var han ved Upsala Akademi for at bringe det tit Futdkommeuhed udi atte Videnskaber og Kunster. Ved store Fremfkridt hvervede han Læreres Vetvittie og Kammeraters Agtetse. Men da han havde et muntert og tivtigt Sind, gik han ofte ud metlem Læfe-tiderne med sine Staldbrødre øg morede sig mest ved Ovarnbo eller i Vænge og Vjørklinge Vræstegaarde i Upland. Saaledes var unge Hr. Gustav Vasa i sin rode engelske Kjole (hall brugte sædvanligen en saadan) kjendt, elsket og høiagtet^ as Alle. Senere havde han ogsaa megen Gavn og Hjælp af disfe fine gamle Upfala-venner.

.Fire og tyve Aar gammel forlod Gnstav Vafa Stn-deringerne og begav fig til Sten Sture den yngres Hof. Her kom han fnart i stor Hyldest og Agtelse hos Alle. J Særdeleshed skuttede den gamle Hemming Gad sig tit ynglingen, og mellem dem knyttedes det inderligste Venskab. Af ham fik Gustav nøie Underretning om atle de indre og hemmelige Forhotd metlem Danmark og Sverige; og tillige indfugede han Had til Danmark og Unionen, Kjærlighed til Fædrelandet famt Mod og Lyst til at opofre Alt for det. Tidligt fik han ogsaa Anledning til at vife dette, og vi have allerede før talt om,

*) Aalandsøerne ved indløbet til den botniske Bugt danne ligesom en Bro fra Finland, der nu tilbører Rusland ^ over til Sverige. Rydbobolm, en Sædegaard i Upland. Rerf^. næs t Sødermanland nærved Mariefred.5

hvorledes Gustav Vasa bidrog til Seirene ved Dnfvenæs og Vrænnkyrka, famt hvorledes han tilsidst 1518 paa forrædersk Vis bortførtes af Kristian for at holdes tilbage i Danmark, medens denne agtede aldeles at nnderkue Sverige.

Fredie Kapitel.

Om Gustav ^afas Flugt.

Da Kristian kom til .Danmark med de fvenske Herrer, fom han faa forrædersk havde bortrøvet, raadede Nøgle ham stra^ at aflive dem; men Mør Sigbrit fagde, at man med dem kunde tvinge deres hjemmevæ-rende Venner og Slægtninge, og at man derfor burde lade dem leve, .men dog holde dem i be-ftandigt Fængfel. Saa btev det ogfaa, og Fanger-nes Vehandling var ingenlunde den bedste.

Gjennem fin Mormor, Fru Sigrid Van^r, var

Gustav i Stægt med denne danfke æt, fom under etter noget før Kalmarunionen ogfaa var indkommet i Sverige.

Vaa Katlø Slot i Jylland boede paa denne Tid Hr. Etik Vanc^r, en from og redelig Mand. Han ynkedes over den haarde Vehandling, hans Slægtning Gnftav Vafa led i det danfke Fængfel, og begjærede af Kristian Tilla-delfe tit at tage ham med slg tit Kattø. Nødigt vitde Kriftian gaae ind paa dette, gjorde det atligevet tilsidst for Hr. Eriks indftændige Vønners Skyld; døg maatte

denne førnd udlove en Vod af 6000 Rigsdaler n om den frygtede Fange fkulde undkomme. Saaledes fik Gustav

følge med til Kallø, hvor han blev vel modtagen og erholdt megen Frihed. „Jeg vil ikke lade^Eder haardt bevogte, min Frænde," fagde Hr. Erik, „ei heller fætter Eder i Fængfel. J fkal æde ved mit eget Vord og have Lov at gaae, hvorJ vil, naar J kun i god Tro lover mig ikke at rømme eller reife nogensteds uden mit Vidende." Hertil forpligtede Gnftav slg baade skriftlig og mundtlig, og fik

faa gaae omkring i en hel Mils Afstand fra Kallø. J Vegyndelfen fulgtes hau altid af en Vagtkarl; men da han tidt efter lidt alt mere vandt sine Stægtningers Kjærlighed øg Tillid, btev han tilsidst aldeles overladt til sig felv.

Saaledes havde Gustav kunnet leve førnøiet og lykkelig; men hans stolte Sjæl kunde ei glemme, at han var en Fange, og at han paa en faa forrædersk Vis var bleven det. Den største Harme var dog at høre de støre Rustninger, fom Kristian dette Aar (151^) gjorde mod Sverige, famt de unge danske Adelsmænds Skryderier.

„Denne Gang," fagde de, „skulle Danskerne bedre vide at benytte sin Fordel. De skulle aldeles kue og udrydde de fornemfte og rigefte Svenfke. Siden knnne fattige og ringe danfke Karle gifte fig med Enkerne og derved komme til Magt og Rlgdom.^ Dette og flere faadanne yttringer, fom Guftav stedfe maatte høre, græmmede ham til Hjertet.

Dag og Nat tæredes han af.Sorg og ængstelse. Alt

mere og mere nærmede slg den Tid, da Kristians Hær skulde falde ind i Sverige, alt mere og mere forøgedes

ogsaa Gnstavs Uro. Tilsidst, det var om Sommeren 151^, tog han sm Veflutning. Han iførte fig Vonde-klæder og begav sig tidligt. om Morgenen paa Reifen til Holstein. Han undveg den aabne store Vei, føgte mindre Stier og skyndte flg saa, at han den anden Dag ved Middagstid var i Flensbl^g. Her traf han lykkeligvis nøgle fariske Kjøbmænd, som kom med en Oredrift fra Jylland og agtede sig til Tydskland. Med disfe fulgte han og ankom lykketlgt den 30te Septbr. tit den frie Rigs- og Hanfeftad Lybeck, hvor han skrar af Vorger-mejter og Raad begjærede og erhotdt Leide og Sikkerhed at ophotde slg trygt og uantastet i Staden.

Strar derefter kom ogfaa Hr. Erik Vanc^r, optraadte for Raadet, ktagede over Gnftav s Troløshed og Utak-nemmetighed mod Vaners Godhed og Slægt-kjærlighed famt trllede Lybeckerne med Kristians Fiendskab, om de befkyttede dennes aabenbare Uven. Men Gustav fvarede frimodigt , at han ei var nogen tovlig Fange, men en med Svig og Falfk-hed bortrøvet Mand, fom faaledes havde Ret7

tit at befrie fig, naar han kunde. De 6000 Rigsdaler, fom Hr. Erik maatte ertægge tit Krrftian, fkntde ham rigetigen og taknemme-tigen godtgjøres, naar Guftav kom hjem igjen. ^,Og", fagde han, „fortrøfter jeg mig derpaa, at jeg er i en friRigsftad, paa hvis engang givne Ord og Løfte man bør kunne fuldeligen forlade fig." Dette virkede faa meget, at al Hr. Eriks Umage blev forgjæves. Men at komme tilbage til Sverige lod fig endnu ikke gjøre for Gustav.

Han var nødt til i 8 Maaneder at opholde flg i Lybeck. J denne Tid benyttede hall Auledningen tit nøie at underføge Hansestædernes Magt, Handel, Skibsbygge-rier ø. f. v. ; ogfaa fik han her Underretning om den nye Lære, fom just paa deune Tid begyndte at prædikes i Tydskland af Doktor Martin Luther; og slden under sm Regjering havde han meget Gavn af alt dette.

Jmidlertid kom den ene Efterretning efter den anden om Kristians store Fremgang mod Svenskerne. først øm Slaget ved Vogefund, slden om Forræderiet paa Tiveden og Stesl Stures Død, tilsidst næsten hele Rigets Under-kuelfe. Forfærdelfe, Vrede .og Smerte bemægtigede flg skiftevis Gustavs Sjæl; Et ønskede han dog bestandigt, nemlig at faae fkynde slg hjem, det undertrykte Fædre-land til Hjælp. Men nu begyndte Mange af Raadet at frygte for Kriskians tiltagende Magt og vilde derfor ud-tevere Gustav. Da fremstod i deres hemmetige Raad den ktoge og meget anfeede Vorgermester Nits Vrøms.. Han forestillede dem, hvorledes Kriftian allerede forud havde føgt at formindfke Hanfeftædernes Magt og Handel; hvorledes han allerede i fit Rtge havde overlaht Hollandfke Kjøbmænd de Frlheder og Rettigheder, fom tidligere Hanfe-stæderne alene havde indehavt. Vlev han nu

herre over hele Norden, saa vilde han med fin Magt aldeles knufe disfe Stæder. Man burde

derfor underftotte Guftav Vafa, der tykkedes at være en Herre, fom havde nok baade Mod, Forftand og Anfeelfe til at fætte en Grændfe for Kriftians ærelyftne Foretagender. Disfe Grunde bevægede Kjøbmændene. De lovede at føre Gustav8

over tit Sverige og fremdeles at bistaae ham med Venge og Mandskab. Strar efter fteg han ombord paa et tidet Handetsskib og tagde nd i aaben Sø. Hetst havde han vittet fare tit Stockholm; men han turd^ ei gjøre det, da hete Osterføen og Skjærene vrimlede af danske Krigs-skibe. Han skyrede derfor den tige Vei over tit Katmar, fom han vidste endnu var i fvenske Hænder. Han vovede sig ei frem tit Staden, hvor Severin Norby laa med en dansk Ftaade. Et Stykke derfra, ved Stensø Odde, steg han hemmetig, den 31te Mai i Land, ene med srt Mod og slt Sværd, men dog med det faste Forfæt at redde det fortrykte Fædretand.

fjerde Kapitel.

Om Guftav ^afas Gventyr f det sydlige Sverige.

Stockholm og Kalmar vare de eneste faste Vladfe,. fom Svenskerne endnu havde i stn Magt. De forsvaredes af tvende heltemodige Kvinder. Stockholm af Kristina Gyllenstjerna, Kalmar as ^Frn ^lnna ^lk^ Elske ester Johan Maansson Natt och Dag. Til denne sidste begav Gnstav sig og blev modtagen med Glæde. Han gik ned i Vyen og talede paa Torvet til de sammenkaldte Vorgere og opmnntrede dem til at gjore Fienderne Modstand; men de stode tause og forfagte ved hans Tale, faa at han vel kunde mærke, at Jntet stod til at ndrette med det modløse Følk. Han vendte pg til Vesætningen paa selve Slottet. De vare tydske Leleknegte, som, kjede af Krigen, ønfkede jø før jo heller at overlade Vorgen og slg felv til Severin Norby. De betragtede derfor Gnstav fom en Hindring for deres Forehavende og modtoge ham med faa megen Harme og Forbittrelfe, at Frn Anna Vjelke maatte fkjule ham for deres Raferi. Hemmeligt begav han sig derfra opover Landet gjennem Smaaland. Med Harme horte han omtale, hvorledes fvenfke Mænd

af Avind, indbyrdes Had og Pengebegjærlighed, angave og beløi hinanden for Udlændingerne. Han fremtraadtederfor ofte for d^forfamtede Menigheder, formanede dem tit Enighed og Modstand og advarede dem sor Kristians Fatjkhed og Tyranni. Men forgjæves. Folket var kjed af Krigen^ og Vønderne indtagne før Kristian. „ei mangter os Sitd og Satt," fagde de, „faatænge vi tyde Kongen; han er os en naadig Herre. Da Gustav vilde vedbtive med sku Tale, truede de ham, ja skjøde med Vite og Skjekter efter ham, faa at han maatte skyndsomt trække slg bort. Forklædt sneg han slg nn gjennem Skove og øde Strækninger øver Landet og kom faa tilsidst op tll Tærnø Herregaard i Søderman-tand, hvor hans Søster Margareta og hendes Mand Hr. Joakim Vrahe boede.

Stor btev deres Gtæde ved at gjensee den tænge savnede og saa varmt etskede Vroder, men tigesaa stor blev og deres Vestyrtelse, da de hørte, at han agtede at begynde et Oprør mod Kristian. Joakim Vrahe skulde just nu med sin Hustru reife op til Kriftians Kroning. Han tilbod fig paa enhver mutig Maade at føge at førfone Gustav med Kongen. Men Gustav advarede tvertimod Hr. Joakim for Kriftians Fatskhed og vitde, at de tit-fammen fkulde føge at fordrive ham. Fru Margareta kastede slg med Vonner og Taarer om Vroderens Hals og besvor ham at afstaae fra et Foretagende, fom vilde drage baade ham og hele hans Slægt ^i Ulykke. Men Gustav blev ubevægelig. Den godtroende Joakim for med stn Frue til Stockholm for at fee Kronen fættes paa Kristians Hoved. Gustav drog ogfaa fra Tærno, men med det Forfæt fnart at rykke den af det.

Han begav slg til Ræfsnæs, et as hans Fædrene-godfer, ei langt fra Mariefred i Sødermantand. Her op-holdt han pg hemmelig en Tid taug og fendte hyppig en etler anden paalidelig Frætfebonde^) tit Stockholm for at faae Efterretninger derfra. Jmidtertid beføgte han engang den gamle Erkebiskop Jakob Ulfsfon, føm endnu levede i det nærliggende Gripsholms Kloster, aabenbarede slne Tanker for ham og begjærede hans faderlige Raad. Er-

d. e. Bonde paa en Adelsmands Gods. De adelige og geistlige Stænder kaldes i Sverige frælfe (frss, Borger^ og Bondestanden ofrælfe lufrit.kebiskopen berettede da, hvorledes i^ftav var ind-befattet i Kriftina Gyllenftjernas Forlig, famt hvor naadigt Kriftian havde modtaget alte Svenfke, fom vare gangne over tit ham. Det var derfor bedft, at Gnftav fntgte fine Venners Exempel og anraabte om Kongens Naade; Erke-bifkopen fkulde fetv antage fig hans Sag paa det Varme fte. Gustav btev dog ikke øverbevist. Han kjendte Kristian for vet, havde paa Kællø hørt for meget af Danskernes Tale og var desuden en altfor klog og forfigtig Herre, til at han nden Tvang fkulde overlevere flg i flu Fiendes Hænder. Nogen Tid derefter, det var ude i November Maaned, gik Hr. Gustav en Dag lsd paa Jagt i Egnen omkring

Ræfsnæs. Han mødte da ganske uformodentlig nn Svoger Hr. Joakim Vrahes gamle tro Rentemester, fom havde

snlgt denne til Stockholm. „Ak, kjære Herre," udbrast den Gamle med Taarer, saasnart han flk fee Gustav, „nn staaer det ganfke ynkeligt og elendigt til her i Riget." Han fknlde derefter begynde at berette om Vlodbadet i Stockholm; men Tungen stammede og Graaden kvalte Røsten; med Taarer og Gebærder befva-rede han den forbaufede Gustavs Spørgsmaal. Vaa denne Maade lik han vide Alt. nn Faders, slne Slægtnin-gers øg Venners Død; sln Moders, fine Søstres Fan-genskab; Fædrelandets fuldkomue Fald og Undertrykketfe, og endelig at en

høi Vris var fat paa hans Høved. En Frælfebonde, fom strar derefter kom hjem fra Stockholm, bekræftede de forfærdelige Efterretninger.

Vi kunsle ei beskrive Sønnens Sorg, Vroderens Klage, Heltens Harme og det redelige Hjertes Forbittrelfe.

Gustav havde tabt Alt. Men ftørst Nød giver størst Mod. Gustav besluttede at vove Alt mod Tyrannen. Han samlede sammen pt Guld og Sølv, satte slg til Hest og reiste sra Ræfsnæs^ ledfaget af ell elleste Dreng,

agtende fig til Dalarne. Da de havde faret et Stykke Vei, kom de tit^Kotfunds Færge, som gaaer over til

Sela-Oen i Mætaren. Drengen, som imidlertid havde overveiet, hvor farligt hans Herres Foretagende var, besluttede at benytte skg af Anledningen, og da Gustav

først alene var kommet over Sundet, kastede Drengen slg11

paa Hesten og agtede at rømme bort baade med den og alle Kostbarheder. Men Gustav fatte hurtigt over Sundet igjen og forfulgte Rømningsmanden faa ivrigt, at denne tilsidst l Angsten kastede slg af Hesten og sprang ind i Skoven, hvor han fkjutte sig faa hurtigt han kunde. Gustav tog stn Hest og flne Kostbarheder og begav sig videre. Han havde hidtil kun fundet Fatsthed etter Feighed. Hos det Fotk, fom under Sturerne og Engetbrekt faa ofte havde reddet Fædrelandet, ventede han at gjenfinde Svenskernes urgamle Troskab og Tapperhed.

^semte Kapitel.

Om Guftav ^asas æventyr 1 Dalarne.

J Slutningen af November kom Gnstav op tit Da-tarne.^ For at være ukjendt, havde han hos en Vonde aflagt stn Herredragt, rnndklippet stt Haar, klædt stg i kort Vadmelstrøie med rund Hat og gik siden omkring med Ore paa Aksten ligefom Vondedrengene og føgte Arbeide. Han tog først Tjeneste hos den rige Vergmand Anders Veerssøn paa Rankhyttan, paa hvis Laave han tærskede nøgle Dage. Snart mærkede alligevel de andre Drenge, at han var lidet vant til Arbeidet,^ og de troede at sinde hos ham andre Lader og Gebærder end hos en sædvanlig Vondedreng. En Tjenestepige faa ogfaa engang en Sil-kekrave stikke frem under Vadmelstrølen, hvilket hun tilli-gemed stne Gisninger strar berettede for sin Husbonde. Denne kalder Gustav afstdes, betragter og gjenkjender ham fnart; thi de havde ofte været sammen i Upfala. Anders Veersføn modtog visfelig Gustav vel; men da denne berettede Stockholms Vlodbad og opfordrede ham til Fædrelandets Redning, begyndte han at trække sig titbage; ja, af Frygt vovede han ikke engang tængere at huse Gustav, men raadede ham at begive fig tængere op i Landet og ofte skifte Opholdssted.^ Gustav Vasa forlod den forfagte Ven og begav sig paa Veien tit Ornæs. Da han om Kvelden skulde gaae over den nys sammen-frosne Litteetven, fom fra Runnføen fatder i Datet-ven, brast Jfen under ham og han styrtede i Vandet; men tet og hurtigt fvingede han sig op igjen og gik titbage tit Færgekartens Stue, hvor han standsede Natten over og tørrede sine Klæder. Dagen derefter kom han tit Ornæs, hvor hans gamle Upfata-Ven, Arendt Veersføn Ornflykt, boede. Denne var dog nn ved Giftermaat og anden Stægtskab nær forbnnden med de danske Fogder og med Svinhufvudflægten, fom stedfe havde været Kristian hengiven, hvilket derfor Arendt felv ogfaa var btevet. Uvidende om att dette, betroede Gustav aabenhjertigt flg og atle sine Vlaner til Arendt. Denne flue Mand modtog ham vet og lod fom om han billigede hans Forehavende, tovede og dertil at bidrage faa meget, fom han formaaede. Han fkulde ftra^, fagde han, felv reife bort for at udforfke Granuernes Tænkemaade herndi. Gustav førte han op til et høitliggende Loftrum^ hvor denne imidlertid kunde faae hvile slg. Glad over endelig at have fundet Hjælp og træt efter fine tidligere Eventyr, lagde Gustav sig fornøiet og tryg til Ro. Den troløfe Arendt derimød for tit fin Granne, Maans Nilsføn Svinhufvud paa Aspebøda, underrettede ham om Alt og bad ham hjælpe fig, faa skulde de vinde den høie Vris, føm Kristlan havde udfat paa Gustavs Høved. Men Maans affkyede denne Nedrighed, og Arendt maatte fare

hjem igjen med uforrettet ærinde. ^ Han kjørte nu forbi sln Gaard bort tit stn Svoger, den danske Foged Vrun

Vengtsføn paa Sætra. De famlede ftra^ ^0 Mand^ med hvilke de Morgenen ester droge til Ornæs for at c^ribe Gustav; men da de kom op paa Loftet, var han forfvunden og lod sig ingensteds finde. Han var frelst fra det nedrige Forræderi.

Hermed var det gaaet faaledes til. Arendt Veersføns Hustru, Varbro Stigsdatter, var vel baade paa Fædrene-og Mødrenestde af Svinhufvuds Slægten. Alligevel fattede hun stør Velvillie før Gustav Vasa. Da hun faa sin Mand komme tilbage fra Maans Nilsføn øg kjøre lige forbi Gaarden til Fogden, fkjonte hun hans For-ræderi og besluttede at redde den forfulgte Flygtning. Hun befalede Jakob, en af sine Drenge, hemmelig at spænde for en Slæde og holde den i Veredfkab bagom13

Vygningen. Derpaa gaaer hun op paa Loftet, vækker Gustav og fortætter ham den Fare, hvori han fvævede, famt hvortedes hun vitde redde ham. De aabnede strasc Vinduet, og da det var ni Aten ned tit Marken, lod Fru Varbro ham gtide tangfomt ned ved Hjætp af et Haandklæde^). Guftav kastede sig i Stæden, og Jakob kjørte rask derfra, faaføm Fru Varbro havde befatet ham.

Det berettes, at Arendt Peersøn ikke kunde tilgive fln Hustru denne Gjerning, øg at han pden atdrlg mere

vitde see hende for pne Oine. Fru Varbro havde raadet Gustav tit at begive ng

tit Hr. Jon, Præst udi Sværdsjø. Drengen tog derfor Veien nedover den frosne Jndfø Runn, og det gik frisk

opover midt igjennem den fra Fatn Kobbergruber ned-drivende Røg. Mod Sotnedgang kom de tit Kvrsnæs og Sandvikshytterne, beliggende ved den nordøstre Ende af Søen; tængere kjendte ei Jakob Egnen. Gustav skutde gaae ind i Korsnæshytten for at fpørge efter Veien tit Sværdfjø; men fom han kom i Døren, faa han derinde Vergmanden Nils Hansføn, hvitken han noksom kjendte fom Danskernes Tilhænger. Gustav forstak fig derfor hurtig og ufeet bagom Doren og gik over tit Sandviks-hytterne. Her traf han en Smetter, fom futgte ham ud og viste ham Sværdfjøveien. Da de fkittes, gav Gustav ham en Søtvdaggert, sigende. „Om Gud hjætper mig, faa kom kit mig og jeg fkat tønne dig vet." Derpaa førtfatte han Veien tit Vengtsheden, hvor han begjærede Nattekvarter. Da han om Kvelden fad der i Stuen, fagde Madmoderen tit ham. „Unge Kart, gjør mig nogte Votfepinder, medens du ei har Andet at gjøre;" men Gustav fvarede. „Jkke kan jeg gjvre Eder Votfepinder."

Dagen derpaa kom han tit Sværdfjø Præstegaard, hvor han først gik tit Drengene paa Laaven^ hjalp dem

at tærske øg underrettede flg imidlertid øm Hr. Jons Tænkemaade. Da han kunde mærke, at denne ei var af

det danske Parti, aabenbarede han fig for ham og blev vel modtagen og hufet i tre Dage. Ogfaa med ham

*) Endnu feer man i afsides Landsegne faadanne lange Haand-klæder.havde Guftav været Ven og Vekjendt i Upfata. Ttlstdst vakte han dog Mistanke. Hr. Jons Hustru overraskede dem engang, da Gustav vadskede fig. „Hvorfor ftaaer J saaledes og holder Haandklæde sor ham^" spurgte hun Hr. Jon. „Det kommer Jer ikke ved," fvarede denne, men besluttede stra^ at føge et slkkrere Tit-flugtssted for Gustav, og fendte ham derfor tit Kronfkyt-teu etler, fom det da hed, til Kronens Dyrkarl Svend Elfsføn i Jfata, et Stykke fra Sværdfjø Kirke. Knapt var attigevet Gustav kommet did, førend nogte af Fog-dens Udsendinge traadte ind i Stuen; thi de havde faaet

Nys om, hvilken Vei han havde taget. Svend Etfsføns Hustru holdt just paa at bage Vrød i Ovnen. Gustav

stod ved Sideu og varmede fig, da Speiderne traadte ind og begyndte at fpørge og tate om Flygtningen. For at betage dem at Mistanke optøftede Hustruen sln Vrød-spade og gav Gustav dermed et dygtigt Stag over Ryg-gen. „Hvi ftaaer dn her," fagde hun, „og gaber paa de Fremmede^ Har du atdrig feet Folk for^ Vak dig ftra^ ud i Laden og tærfkl" Han tra-skede ud af Stuen; men Speiderne kunde aldrig troe, at det var den stolte Hr. Gustav, fom Vondekonen turde haandtere paa faadau Vis, og gik derfra, da de Jngen-tiug havde kunnet sinde. Svend Etfsføn anfaa altigevet Gustav ei før sikker nok i Jsala. Hall skjulte ham i et stort Halmtæs og kjørte det opover de øde Skove. Snart mødte han nogle af Danskernes Udfendinge. Disfe havde Mistanke til Vonden og stak stne Spyd nogle Gange gjennem Halmlæsfet. En af Spidferne rifpede ogsaa Gustav i Venet, men han taug og laa urørlig. Dan-skerne mærkede Jntet og lod Svend Elfsføn kjøre videre. Snart faa denne, at der begyndte at rinde Vlod af Halm-læsfet, fom farvede Sneen; thi Guftav var bleven saaret ved en Aare. Svend frygtede, at Vlodet fkulde røbe dem; han tog derfor frem sln Kniv og skar Hesten et dybt Hul i Venet, og skyldte slden paa dettes naar Nogen spurgte efter Aarsagen tit det rindende Vlod. Tilsidst overgav han Gustav tit Kronstytterne Veer og

Mats Otofsfønner i Marnæs, en Landsby, beliggende høit oppe i Fmfkoven ei tangt fra Grændfen metlem Sværdfjø, Lekfands øg Vjuraas Sogne. Men ikke engang der troede de ham15

sikker. De førte ham tængere ind i Lekfandsfkoven, hvor han taa skjult i tre Dage under en stor omfatden Furu, og Marnæsbonderne bare tit ham Mad og hvad han behøvede. Endnu en Gang byttede han Skjutesked og opholdt fig under en høi Furu, fom stod paa en af Kjær omgiven Høi, føm derfor altid siden har hedet Kongs-høien. Endelig begyndte Danskernes Efterforskninger i disfe Egne at ophøre, og de troe Marnæsboere førte Hr. Gustav frem gjennem de støre Skove ned tit Rættviks Ktrke, fom tigger ved den østre Ende af den skore Sø Sitjan.

Ved denne Kirke tatte Guftav første Gang med den forfamtede Menighed. Vønderne tyttede tit hans Ord; de vare ikke nvtllige; dog fkulde de førft indhente Grannernes Tanke. Førmøiet med denne Vegyndelfe førtfatte Gnstav fin Vei kil Mora, ved den nordlige Ende af Siljan, en af de ældste og folkerigeste Sogne i Da-larne. Vræften dersteds, Jakob Veersføn, modtog ham venligt, men vovede formedelst Danskernes Efterforsknin-ger ei at huse ham i Vræftegaarden. Han anbetroede ham derfor til en Vonde i Utmelands Vy, ved Navn Tomte Mattes. Denne skjulte ham i en hvælvet Sten-kjælder, hvori man gik ned gjennem en Lem i Gulvet. Snart kom danske Speidere did; men Tomte Mattes Hustru, som holdt paa at brygge Juleøllet, væltede hur-tigt et Kar øver Lemmen, saa at Danskerne ei mærkede den, øg Gnstav undkom ogsaa af denne Fare. Kort der-efter, det var en Helligdag under Julen, just da Mora-karleue kom ud af Kirken, fteg Hr. Gustav op paa en liden Høi ved Kirkegaarden for at tale til den forfamlede Menighed. den lave Middagsfol stod midt over det ret i Syd liggende Efundsbjerg og fpredte et klart Skin over den snedækkede Egn. En frisk Nordenvind blæste, hvilket af Morakarlene ansees for et godt Tegll. De famlede sig alle omkring Guftav, betragtende opmærkfomt den unge mandige Herre, om hvis uskyldige Forfølgelfe de allerede havde hørt faa megen Tale. Han begyndte med en stærk øg velklingende Stemme. „Jeg feer Eders ftore For-famling med megen Glæde, men med ligefaa ftor Sorg betænker jeg den Tilftand, hvori vi Alle befinde øs. Med hvad Fare jeg aabenba-^f^mig for Eder, det vide J bedft, fom hver Time høre og fee, hvortedes mit Liv efter-tragtes. Men vort utykketige Fædretand er mig dyrebarere end Livet. hvortænge fkntte vi være Trætte, vi, fom ere fødte tit Frihed^ De^amte mindes end, hvad Tvang, Uro og Forfotgetfe fvenfke Mænd have maattet ndftaae af danfke Konger; de Unge høre det fortætte og tære atte-rede fra Varndommen at hade og modftaae faa-dan Styretfe. Disfe Tyranner have opofret at vor Eiendom, de have fuget Kraften af vort Land, faa at os ei er tevnet Andet end tomme Hufe, ndpinede Agre og ufikkre Liv. Mindes

J, hvortedes Jøsfe Eriksføn haandterede Eder nnder Erik af^Vømmern^ Nu ere famme Tider

og famme Utykker komne. Vort Land ftyder fnart i vort eget Vtod. ftere huudrede fvenfke Mænd have maattet tide en haantig og ufkytdig Dod. Rigets Vifkoper og Raadsherrer ere yn-ketigen myrdede. Jeg har fetv herved miftet Fader og Svoger (Taarerne kom ham derved i Oi-nene). ^ttte disfes Vtod raaber om Hevn og Straf over Tyrannem Datemænd have tit atte Tider været frimodige og uforfkrækkede, naar det gjatdt deres Fædretand, hvorfore J ogfaa have faaet Verømmetfe i vore Krøniker, øg atte Sveriges Jndvaanere vende nn fine Oine tit Eder; thi de ere vante tit at anfee Eder fom Frihedens og Fædretandets fafte Vefkyttetfe og Forfvar. Jeg vil gjerne følge Eder og have for Eder ufparet mit Sværd og mit Vlod; thi mere har ei Tyrannen levnet mig; og fkal han da før-nemme, at fvenfke Mænd ere baade trø øg tap-pre, øg at de maa ftyres med Lov og ikke med Aag." Datekartene fvarede paa denne Tate med Gny og Hevnraab, og Mange vitde strar løbe tit Vaaben. Dog

vare Ftere endnu ^ tvivlraadigen De vare kjede af de mange Krigstog, ei helter kjendte de Hr. Gustav perfon-

tigen. De havde ogfaa hort tate om Kristians Venlig-hed og Gavmildhed mod Vønderne, øg troede^ at hans Grumhed alene gjatdt de Høie. J denne Tro bestyrkedesde af danfke Udfendinge, fom endog benægtede Veretnin-gen om Stockholms Vtodbtad. Almuen knude derfor ikke fatte nogen vis Vejtutning; de vilde førft raadføre stg med stne Granner. De bad Guskav imidlertid at føge sig et sikkrere Opholdssted. Dette behøvedes ogsaa. Vri-fen paa hans Hoved var fordoblet, hg med fordoblet Jver føgte Speiderne ham overatt. Han nødtes endog tit i nogte Dage at tigge skjult under Morkarteby Vro, en Fjerdingsvei nordenfor Mora Kirke, og det midt paa den strenge Vinter. Endelig listede han fia derfra^ men med næsten fortvivlet Hjerte; intet Haab til Hjælp, hver-ken for ham eller for det elskede Fædreland, syntes at være tilbage. Han bestuttede at søge sln Redning i frem-med Land øg

gik derfor længere op over Mora Sogn og jtden tvert over de Vjerge og øde Skove, fom ad-fkllle Vester- og Oster-Dalarne. Om Nætterne hvilede han i de enfomme, ubeboede Skjul, fom Folket her og der til de Gaaendes Vekvemmelighed havde opfat. Han kom ned paa den anden Side til hebyggede Egne i Lima Sogn i Vester-Dalarne. Det er ei berettet, at han her gjorde noget Forsøg paa at reise Almuen; han syntes at have tabt alt Haab om Fremgang. Stum fulgte han Vestre Dalelveli opover dens Løb gjennem umaadelige nefyldte Skove. Alt mørkere øg heftigere brnfede Elven tem øver stn klippefulde Vund, ^alt mlndre øg fjeldnere ^leve Menneskeboligerne ved dens Vredder, og alt høiere og fastere laa Sneen i de tætte Skove. Tilsidst faa Gustav paa Afstand de høie nørske Fjelde, som snart skulde for evigt skille ham fra det ulykkelige Fædreland.

sjette Kapitek. Om ^alekarlenes ^lnger.

Omendskønt Morakarlene ei havde kunnet beslutte fig til at hjælpe Gustav, havde de dog fattet stor ondest for den unge Herre paa Grund af hans mandige og raske Væfen, hans kraftfulde og til Hjertet trængende Tale. J Særdeleshed havde Guftav behaget Rasmus Jyde, en Tillæg^hæfte til Folkev. 1^6. ^

18

danfk Mand, fom trotigen havde tjent Sturerne og nu var bofat i Datarne. Han fik høre, at Nits Vejtgøthe, en af Underfogderne, var kommen for at gribe Gustav og var i Lensmandsgaarden ved Mora. Nasmus bevæbnede fig og nogte af sine Fotk, drog der ned^ overfaldt og

ihjelslog Nils Vejtgøthe, og var faaledes^ omendskønt en Fremmed øg dertit Dansk, døg den første, fom greb tit

Vaaben for at redde Guftav Vafa.

Snart efter faae Rættvikskartene en hel Trop af vet 100 danfke Ryttere komme dragende paa Jfen øp-over Sitjan. Saa usædvanlig stor Krigshob havde de ei feet deroppe. Det anede dem, at danskerne agtede med Vold at tage Gustav og tilføie dem felv uøget Ondt. De løb derfor tll og klemtede med Klokkerne, et dengang fædvanligt Krigstegn. Vinden førte Lyden opover Sog-nene, og ned fra Vjergene paa atte Sider kom skore Ska-rer af væbnede Vønder. Danskerne bteve forskrækkede øg indestængte fig i Vræskegaarden; Vønderne brøde øp Vørte øg Døre øg styrtede derind. Danfkerne flygtede da op i

Kirketaarnet; men ogfaa der forfulgtes de med famme Jver. Kun gjennem Vonner og et hoitideligt Løfte om

ei videre at gføre Hr. Gustav nogen Skade kunde de for-skrækkede Ryttere redde sit Liv og fik faaledes komme ned igjen af Taarnet. Men Datekarlene frygtede, at endnu nogte ftere knnde være gjemte oppe i den fmate Taarn-fpids. Derfor gjennemfkjøde de den med skarpe Vite fra atte Sider, øg mere end hundrede Aar derefter faaes disfe Vite endnu siddende i det gamte Kirketaarn.

Jmidlertid hændte det sig, at mange af de forfulgte fvenske adelige Herrer tog fin Tilflugt op til Dalarne fom det eneste Sted, hvor de kunde finde Hjælp og For-fvar. Disfe bekræftede Alt, hvad Gustav forud havde omtalt for Vønderne. Did køm øgfaa den gamle Krigs-mand Lars Olsson af Slægten Vjornram, føm var ganske vet kjendt i Datarne. Han berettede for Morakartene om Kristians Fremfærd i Riget, at ved hans Eriksgata en Gatge fkutde opreifes ved hver Lensmands-gaard, at en ny Skat atlerede var udfkreven hos Vønderne, at en Haand og en Fod fknlde afhugges dem for at gjøre dem udygtige til F ør fvar o^ flere faadanne Rygter, baade fande og falske.Da paamindede Vønderne stg mellem hverandre^ hvad Hr. Gustav havde sagt dem, og augrede, at de saaledes havde tadet ham fare bort. Da Lars Otsson sik høre, at Gustav havde været der, øg hvorledes det var gaaet til, begyndte han høiligen at bebreide Vønderne deres Uklogskab; thi Lars Otsføn kjendte Gnftav Vafa ganske vet. „J gøde Mænd," sagde han^ „have den Herre meget behov, saafremt ikke J og hete Rigets menige Jndbyggere sknlte blive aldeles nnder-trykkede, fordærvede og udryddede. Guftav Vafa er dell enefte, fom har Forftand og Jnd-figt nok til at føre os og gribe et faa ftørt Hverv am" Medens de faaledes talede, køm en anden Flygtning, Jøn Mikkelsføn, frem af Skoven. Han be-kræstede, hvad Lars Olsføn havde fagt, øg ømtalede des-udeu vidtløftigt og omstændeligt hele Stockholms Vlod-bad famt tilsidst, ^hvorledes deres elskede Hr. Stens Lig var hleven opgravet og forhaanet. Nu bleve Vønderne aldeles ude af fig felv. Afsky, Vrede og Forfærdelfe op-fyldte deres Hjerter. Krig og blodig Hevn var deres eneske Raab, deres eneste Tanke, dog tlllige Sorg og An-ger over at have

ladet Gnstav, deres og Fædrelandets fornemste Hjælp, gaae uhort bort. Morakarlen Engelbrekt og Lars fra Kettilbo, de hurtigste Skiløbere i Landet, fendtes ud at øpføge Helten øg hente ham tilbage; de ilede over Skovene, kom ind i Vesterdalarne, fulgte der hans Spor og traf ham tilsidst i Sælen, den sidste Landsby ved vestre Datelven, stra^ nedenfor Foden af de norske Fjelde. De fortalte ham, hvad der ^ar skeet, famt Vøndernes Anger øg Veredvillighed tit nu at un-derstøtte ham, øg Gustav fulgte dem titbage tit det etskede Fædretand.

buende Kapitel. befrielseskrigens begyndelse.

Med Agtetfes- og Gtædestegn btev Gustav modtagen .af de forfamlede Morakarle. De fvore ham Lydighed og Troskab; tohundrede Mand stillede slg under hans Vef^ting, og felten unge Gntter forordnedes tit hans Livvagt. For at opmnntre fine Folk foretog han strar derefter, atlerede et Tuflnde Mand stærk, et Tog tit Fatum hvor Fogden og adskillige af Kriftians Tilhængere fængstedes, de udentandfke Kjobmænds Kramboder gaves Krigsfolket tit Vlyndring, og Veholdningen af de kongelige Jndtæg-ter af hele Lenet borttoges og nddeltes fom Sold. Gnstav trak fig fiden noget tilbage; men Rygtet om hans Fore-tagende udbredte sig vidt, og mange Flygtninger, fom før havde listet fig omkring blandt de vllde Dyr i Sko-vene, kom frem og fkyndte fig med de Andre til Gustav. Hans Hær voxede snart til tre Tuflnde Mand, og hele Dalarne erkjendte hans Vælde. Han for over til Hel-stngland; men Folket enten vovede eller vilde ikke hjælpe ham ; Gnstav Trolle havde ved sine Vreve forvendt deres Sind. Derimod sluttede hele Gestrikland og Gefle Vy sig til ham, og fra Stockholm og hele Riget kom mange af de forfulgte Herrer. Vlandt dem var den kjække og uforfærdede Veder Fredag, fom allerede før i Fru Kri-stillas Tid saa kraftfuldt^ havde bidraget til Stockholms Forsvar. Da Gustav nn vendte titbage til Dalarne, mødte ham det Rygte, at hele hans efterladte Krigshøb var i Vund og Grund tiliutetgjort af Danskerne. Han paaskyndte ængstelig sin Reise; men da han kom nær-mere, erfarede han, at det tvertimod var de Danfke, fom vare blevne slagne af Dalekarlene.

Det danfke Varti med Didrik Slaghok, Guskav Trotte øg Jens Veldenak i Spidfen agtede nemlig at kvæle Op-røret str^r i dets Vegyndelse. De famlede hurtigt fam-men 6000 Mand og drog mod Dalarne. Under sin Fra-værelfe i Hetstngtand havde Guftav anbetroet den øverste Vefaling til Veder Svendsføn i Viberbøda og Olof Vonde, hvilke havde begivet fig ned i Nora og Lindes Vergdi-strikter, for at bringe Folket der til at hylde Guftav. Da de fik høre tale om Danskernes Fremtog. skyndte de sig tilbage til Hedemora og famlede 5000 Dalekarle. Siden drog de ned til Vrunbæks Færge, fom gaaer over Dat-etven, hvor denne næsten udgjør Grændfefkjetlet metlem Vestmanland og Datarne. De kom just i rette Tid for at hindre Fiendens Overgang. Datekartene teirede slgpaa den nordre, Danfkerne paa den føndre Side af El-ven, betragtende hverandre med ingenluude venlige Vlikke.

Vifkop Jens Vetdenak, hvem det randt i Sinde, hvor ofte hans Landsmænd og deres Tilhængere vare blevne flagne og fordrevne af disfe hvidkjolede Vønder, fom han nu faa der paa den anden Side af Elven, fpurgte nogle af sine fvenfke Tilhængere, hvor meget Fotk om-trentlig Dalarne kunde opstille. „Tyve Tusinde Mand i det Mindste," fagde denne, „thi de gamle ere der tige faa rafke som de unge." „Men hvoraf teve de^" fagde Viskopen. „Af Vrød øg Vand," fvarede den Anden, „og naar de mangte Korn, lave de Vrød af knuft Vark; ei heller agte de ftort en-ten Kulde eller Hede, Hunger eller Tørst." Da fagde Viskøpen. „Et Folk, fom æder Træ og drik-ker Vand, kan ei Fanden felv, langt mindre noget Mennefke tvinge." Jmidlertid begyndte Dale-

karlene med idelig Skydning tvers over Elven at foru-rolige Daufkerne, faa at disfe maatte trække ng tilbage til

Karlsbo og Vjørkarsbo Landsbyer. Men Veder Svends-søn, som faa dette, agtede ikke at flippe dem bort faa let. Han drog med en Del af fine Folk ned efter Elven forbi Folkærna Kirke og Kongsgaarden, gik ved Utsunds Færge, en Mil længere ned, over Dalelven og overfaldt Dan-skerne ved Sønbohed uformodentlig og sta en anden Side, just da de fkulde bryde op. Hans efterladte Mandskab gik ogsaa over ved Vrunbæks Færge og angreb Fienden paa jln Kant. Dalekarlenes Angreb var heftigt og vel anført. Storske Varten af de Danske faldt ^for deres Vile og Klubber, Mange jagedes ned i Elven og drnknede, og de Ovrige forfulgtes lige ned til Ftækkebo Sogn i Vestmantand. Didrik Staghok og Jens Vetdenak stand-fede ei førend i Vesteraas. Men Datekartene glædede sig høiligen, og endnn den Dag i Dag synge de i den be-kjendte Datvise derom saalunde. Saa kjoxte vi Iyber i

^xunbceks ^lv, Saa Vandet dem sprudlede om^ Vi sorged derover, at Kristian selv Han der ei tillige omkom.attende Kapitel.

Om Kl^pings^egen.

J Lindes Vergdistrikt havde Veder Uggt^s, en tepper og uforfærdet Mand, bragt Folket tit at reife flg for Gustavs Sag. Han fik høre, at Anders Veersføn, Foged paa Orebro S tot i Nerike, var i Vyen Køping i Vest-mantand øg ophidsede Almuen mod Gustav. Veder Uggta famlede fine Mænd, angreb den ^0de April Anders Veers-føn og hans Hob, flog den og drev den foran sig tvert-

igjennem Køpings Vy. Da tykkedes Veder Uggta øg haus Kjæmper, at de havde gjort Sit og tiltrængte Hvite.

Han felv lagde af fin Rustning og forfolede fig til Sengs efter at have pleiet sit Legeme vel, og mange af hans Mænd ligefaa. De Andre droge nd paa Vjergaafen tæt-ved, og forte derhen mange Oltønder, fom de havde taget i Staden. Vaa Aafen tændte de vet hundrede Vaal,. teirede sig omkring dem, drak, sang og holdt flg glade,. og lagde sig saaledes lidt efter lidt til at fove ved de tømte Tønder og sluknende Vaal. Anders Veersføn mær-kede snart deres Forfommelighed. Hurtigt red han til Vesteraas, sik der af Fogden 300 Ryttere, med hvitke han endnn om Natten vendte tilbage og angreb de uforberedte Svenfke. Vaade Veder Uggla felv og næsten hele hans Hob blev nedsablet, og triumferende og stolte drog^ Dan-skerne tilbage til deres Landsmænd i Vesteraas.

Riende Kapitel.

Om Slclget ved balundsaas.

Gustav søgte imidlertid at sorbedre Dalekarlenes

Stridsmaade. Han lærte dem at forsyne Vilene med Jernfpidfer, forat de bedre kunde trænge gjennem Jern-harnisk. Til en Del af fine Folk lod ^han gjore langel stærke Spyd eller saakaldte Ljurangler, hvormed de skutde

møde Rytteriets Anfald. Ogsaa indøvede han dem til at gaae ordentlig rodevis, gjøre Svingninger ø. s. v.

Streng var han imod dem^ fom paa nogen Maade viste^3

Tøilesløshed, enten i Krigstjenesten eller ved at plyndre Vønderne. Setv ranfagede han øg dømte øver dem, øg Døden btev ofte faadanne vitde Misdæderes Lod. Men faa var han ogfaa meget ivrig og omhyggetig for Att, fom hørte tit deres Gavn og Velfærd, og for fetv med utrættetig Jver omkring for at efterfee, om der mangtede dem Noget. Ved alt dette btev han baade agtet og e tfket; Jngen vitde etter turde gjøre Nøget mød hans Villie.

Den ^3de April, den heltemodige Helgen St. Georgs Dag, mønstrede han hele sin Krigshær ved Romfertuna Kirke i Vestmanland, inddelte den i Roder og slden i tvende store Afdelinger med Lars Olsføn og Lars Eriks-føn til Vefalingsmænd for hver af dem. Han udfærdi-gede derpaa en ordentlig Krigserklæring mod Kong Kri-stian og drog den ^de April ned til Valundsaas stra^ østenfor Vesteraas, der ligger i Vestmanland ved en Vugt af Mælaren, i den Henfigt næste Dag at angribe Vpen. Men Danskerne, fom vare stolte over Seieren ved Køping, fagde fpottende, at om der endog regnede Dalekarle ned i tre Dage, fkulde de alligevel nedhugge dem Alle. Med flige Ord stormede de stra^ ud af Vyen for at sage de fremtrængende Svenfke tilbage. Gustav var ei længere end halvveis paa Valundsskoven, da han fik høre, at Striden saaledes allerede var begyndt. Hur-tigt skyndte han sig til de Forreste, og paa alle Sider hvinede Danskernes Skud og fældte hans Ledfagere; for-gjæves bade hans Mænd ham at fkye Faren for sin egen Verson; han kunde ei holdes tilbage. Seieren var ogsaa allerede ved Gustavs Ankomst næsken vunden. Da de danske Ryttere droge srem mod Dalekarlene, havde Lars Olsføn ladet disfe holde frem for fig de nys opfundne Ljurangler. Forgjæves anftrængte Rytterne sig sor at gennembryde den tætte og faste Skov af hvasse Spyd, fom faaledes straktes mod dem. Hestene styrtede ned, gjennemftukne af de lange og faste Spyd, og over dem Rytterne felv, fosll, skjønt de vare klædte i Harnisk, dog gjennemboredes af de nyhvæsfede Dalpile. faaledes faldt firehundrede. De Ovrige kastede sig i Forskrækkelsen over sit eget Fodfolk, fom blev nedtrampet og bragt i Forvir-ring. Slaget var tabt. Danskerne flygtede til Vyen. Lars Olsføn øg Lars Eriksson forfulgte dem tvertigjen-nem den. Danskerne vilde rigtignok gjøre Modstand, og Vefætningen paa Slottet kastede Jld l de nærmeste Træ-huse. Men Lars Olsføn drev Fienden foran stg efter hele Smediegaden,

Lars Eriksson efter hele Langgaden. og faaledes gik det tvertigjennem Vyen lige tll Kloster-broen over den lille Aa, hvor Mange i Trængselen flyr-tede i Vandet. Andre fkyndte flg lnd i Klosteret, hvor de skyndsomt begjærede Skrifte og Afløsning; thi de frygtede for hvert Oieblik at blive nedhuggede af Sven-skerne. Vagom Vroen havde Danfkerne opkastet For-skandsninger, og her standsede Striden. Svenskerne sluk-kede Jlden i Vyen, og Lars Eriksson med sin Hob drog atter ud til Hr. Gustav, forende med flg Danfkernes Felt-stykker, hvilke han havde taget ved sit heftige Anfald paa Langgaden. Men de Vergmænd og Vønder, fom bteve tilbage i Vyen, vare uvante til Orden og Tugt og troede, at Att var forbi; de adfpredte sig derfor og plyndrede Kfobmandsboderne. Andre gik ned ^i Kjelderne og hil-fede paa Drikkevarerne, og nogle lystige Karle blandt dem bare et stort Vinfad op paa Raadstufalen, fatte det midt paa Gnlvet og flg fetv rundt omkring det, medens de under Sang og lystigt Snak begyndte at tomme Tønden. Dansterne, fom mindedes, hvordan det gik til ved Koping, famlede fig bagom Aaen og beredte flg til at anfalde Svenskerne, naar disfe vare blevne berusede. Men Gnskav Vafa havde ei heller glemt denne Ulykke og kjendte altfor vel Dalekarlenes ringe Krigsorden.^ Han fendte strar Lars Olsfon med hans Hob tilbage for at give Agt paa Dansternes Vevægelfer.^ Det var paa hoi Tid, at dette skede, og det var fondernes Lykke. Lars Olsson naaede neppe tlt Torvet, forend han modte Danskerne, fom fuldt bevæbnede og i god Orden atter droge ind i Vyen. Her opstod paany en fkarp og heftig Strid; men Danfkerne maatte atter vige og trække flg tilbage til Forskandsnin-gerne bagom Aaen. Nu kom Hr. ^Gustav felv ned i Vyen. Med Vrede hørte han om Vøndernes Uorden og Drnkkenstab, og foreholdt dem saadanne Laster med al-vorlige og skarpe Ord. Han gik ned i Kjelderne, slog felv Vaandene af Vinfadene og Oltønderne og lod Alt rinde bort paa Marken. Sine Tjenere befalede han at^5

gjøre ligedan. „Jeg feer hettere," fagde han, „Mjød og Vin paa Marken, end mine Krigsmænds Vtod."

biende Kapitel.

Om bengt bfugg.

Rygtet om denne Seier fpredte flg vidt omkring.

Adet og Atmue strømmede i Høbetal tit den unge tykke-lige Anfører, blandt Andre Arvid Veskgøthe, han, foln siden blev en af Gustavs tappreste og paalidelige Høv-dinger. Den fvenfke Krigshær deltes. Orebro Slot i Netike skulde beleires af Olof Vonde, Vefteraas i Vest-manland af Lambrekt Matsføn, Npkøping i Søderman-land af Lars Haard. Overalt reiste Folket sig mod Dan-skerne. Sødermanlændingerne gik frivilligt til Hørnings-holm, stormede der og dels fangede dels nedsablede hele Vefætningen.

Til Upfala fendtes begge Vefatingsmændene Lars Otsføn og Lars Eriksføn, øg paa Veien opbød de og tog med fig Atmnen. Erkebiskopen var ei i Staden. Vræsterne ved Domkirken (Kannikerne) felldte i nn For-skrækkelse Vud til Vefatingsmændene, at de burde hotde inde med atte Fiendtligheder, efterfom St. Eriks Feft nu fkulde feires, og hans Ven bæres mel-lem gamte og ny Upfata. „Det tilkommer," fva-rede Vefatingsmændene, „fvenfke Mænd og ikke Frem-mede at bære Rigets Skytsenget og hans het-tige Levninger. De fkutde derfor gjøre fit Vedfte for fetv at være i Upfata tit Høitidell." Med disfe Ord maatte Kannikernes Sendebud veude tit-bage.

Vengt Vjugg, en overdaadig Mand^ var Erkebiskop-pens Foged i Upfata. Han havde i Torgstuna over-rumplet og flaaet 100 Mand af Gustavs Folk og for-agtede dem derfor i sin Stolthed. Han havde vel ud-sendt Speidere, men disse bleve atle fangne af Svenskerne, faa at Vengt Vjugg ikke fik nogen Underretning. Da han derfor horte, hvorledes Kannikerne og mange Andre^6

frygtede for Svenskernes Ankømsk, anskittede han et størt Gjæstebud i Viskøpsgaardens Have øg tod nedrive Vtan-keværket udenfor^ paa det Folket faa meget bedre skutde fee haus Gtæde, og hvor tidet han frygtede Svenskernes Anfatd. Her lod han sine Knegte danfe^ drikke og fynge, og forsk efter Midnat lagde de og deres Anfører, trætte øg hernfede, fig til at fove. Klokken to om Natten drog den fvenske Hær ind i Vyen. De hatvfovende Udposter bteve borttagne, Skanferne udenfor Vifkopsporten nedre-ves, og Vengt Vjugg med flue Kammerater vaagnede ei, orend Svenskerne begyndte at fonderhugge Vorten. Da prang de øp af sin Søvn øg begyndte ivrig at skyde ^aa Svenskerne, men uden Fremgang. Vengt Vjugg ænkte da at fnige flg ud gjennem en

Løngang, fom var mettem Kirken og Viskopsgaarden ; men Løngangen var af Træ; Svenskerne skjød med saakaldte Fyrpite Jtd baade i den og i fetve Viskopshufet. Nu var det ei godt for Vengt Vjugg at skippe hort. Han tog en fortvivtet Ve-slntmng. Han tod nemtig skyde Jtd i Vyen, og medens Svenskerne vare fysfetfatte med Stukuingen, aabnede han hnrtigt Vortene tit Viskopshufet og styrtede ud med stne Mænd i den Hensigt at flygte tit Stockhotm. Han trængte sig ogfaa igjennem de fvenfke Vønder og skyndte slg af-sted, ledsaget af nogte af sine tappreste Ryttere. Sven-skerne forfulgte ham dog længe; tilsidst blev han trnffen af en Vil, fom gik dybt ind i Albuen. Han undslap vet tit Stockholm, og det tykkedes Vartskjæreren^) at uddrage Viten, men Vengt Vjugg døde stra^ efter af det fvære Saar.

Ellente Kapitel.

Om Guftav bafa og Guftav trolle.

Tre Uger efter Vengt Vjuggs Fordrivetfe kom Hr.

Gustav did. Han gik op i Domkapittet og tittalte de famsnenkatdte Kanniker skarpt og alvorligt. Han fore-

Bartikiærer d. e. Barberer, fom paa den Tid udførte en Saarlæges Forretninger.^7

hotdt dem den Utroskab mod Riget og de indenlandske Regenter, fom de og deres Viskoper ftedfe havde visk. Han tovede, at dersom de foretog fig faadant mod bam, fkutde de nok btive ftraffede. „Skat jeg nn," fagde han, „anfee Eder for Svenfke etter for Danfke^ Vitte J fværge mia og Riget Tro-fkab og vife Eder fom trofafte fvenfke Mænd^" De forskrækkede Kanniker begjærede at faae skrive tit sln Erkebiskop og indhente hans Mening. Gustav titlod det og sendte titlige med Vudet et Vrev til Gustav Trolle, hvori han alvorligt men ærbødigt opfordrede denne til at overveie Rigets Velfærd og bidrage tit at redde det for Undertrykketfe og Elendighed. En Kan-nik fendtes med Vrevene til Stockhotm. „Jeg fkat fetv bringe Guftav Eriksfon Svaret," fagde Erke-bistopen, da ban havde læst Vrevet. Sendebudet fængs-tedes, og med 3000 Fodknegte og 500 Ryttere brød Trøtte strar op tit Upfata.

Hr. Gustav fad ved Afteusmaattidet, da en Over-løber fra Trotte kom skyndsomt ind og berettede, at den danske Hær var kun en hatv Mit fra Vyen. Gustav vitde ingentnnde troe dette. Lidt ester kom en anden Overtøber, som sorkyndte det Samme og desuden med-bragte sekten Heste, tagne sra Trotles Fotk. Gustav btev eudda ei overbevist. Men en Time derefter kom hans eget Sendebud tilbage og bekræftede Overløbernes Udfagn. Guskav havde btot hos slg 700 Fodkuegte og 100 Ryt-tere; Atmuen var hjemfortovet for at skjøtte slne Agre. Han erkjendte setv, at øm Trotte dengang ftra^c havde ansatdt Vyen, havde Gustav faaet famme Skjæbne fom Vengt Vjngg. Men Lykken var, at Erkebiskopen troede, at Gustav havde hete den fvenske Hær hos sig, og derfor ei vovede ftrar at angribe, men tod sine Fotk hvite Nat-ten over en hatv Mit udensor Vyen. Tidligt om Mor-genen red Hr. Gultav op paa den høie Sandbanke, hvør nu Upsala Slot ligger. Han saa da, tidligt i Morgen-soten, hvorledes Fienden drog frem fvrbi Dannemarks Kirke, og fandt, at han med sln lille Hob sknlde forgjæ-ves føge at gjøre en faa stør Hær Modstand. Han trak slg derfor tilbage med slne Folk for at faa Forstærkning af Vønderne. ^ Da Trolle mærkede dette, fendte hanStaffan Hendriksen, en rask Krigsmand, med ^00 Ryk-tere for at forfølge Svenfkerne. De indhentede dem ved Læbyvad. Fodknægtene vare allerede over; Hr. Guskav felv red midt i Strømmen med flne Hofmænd. Da en af disfe fik fee den forfølgende Fiende, ndskødte han et høit Skrig af Forfærdetfe og red Hr. Guftav og hans Hest omkuld. Da de paa Stranden tilbageblevne Ryttere faae fin Anførers Fare, vendte de flg om^og modtoge de Anfaldende med saadant Eftertryk, at Staffan Hendriksen med 70 Mands Tab maatte vende tilbage til Upfala. Hr. Guskav kom lykkeligt ud af Vandet og Faren. Han opbod paany Vønderne øg flog Leir paa Rymllingskoven. Dette var baade den første og sidste Gang, Gustav Vasa viske Lettroenhed og Uforsigtighed.

Gustav Trolle oppebiede ei haus Tilbagekomst, men betuttede at veude om m^d flne Folk til Stockholm. Da Gustav fik dette at vide, fendte han Lars Olsføn øg Lars Eriksson afsted med en udvalgt Hob for at lægge fig i Vaghold for Erkebiskopen ved Lindefunds Kværne.

Deu ovenfor omtalte Staffan Hendriksen reddede alligevel Trolle. Vestandigt red han omkring foran Hæren, noie

betragtende og ndfpeidenhe Alt. Jkke langt fra Veien fik han fee Levningerne af en nys slagtet O^e, fom de fvenske Knegte havde fortært. Strar anede den flue Staffan Uraad. Han vendte sporenstregs om til Trolle, og de toge ell anden Vei til Stockholm, ^hvorved de undgik Svenskernes Vaghold. Forbittrede over, at Danfkerne vare nndkomne, fatte disfe efter med største Jver. Snart kom det til en hestig Skrid. Danskerne forfvarede flg tappert; men det var forgjæves. De maatte give flg paa Flugt. Svenskerne forfnlgte dem ivrigt. Lars Olsføn fik fee, hvor Trolle red. Han fatte heftigt efter, og da han kom nærmere, ftødte han sin Landfe med al Kraft efter Erke-bifkopen. Men denne ludede pg hurtigt ned efter Heste-halfen. Landsen for over ham og traf en foran ridende Hofmand. Saaledes undflap Trolle til Stockholm, men knapt en Sjettedel af hans Hob var tilbage, faaledes havde de fvenfke Vaaben rafet blandt dem. Han blev ei vel modtagen af de danske Herrer Slaghøk og Veldenak. De bebreidede ham først, at han havde ladet Guskav Vafa undkomme i Upfala, og dernæst, at han uden Nød-vendighed felv havde forladt denne Vy. Den stolte Gustav Trolle maatte nu taale Foragt og Vebreidelfer af disfe Sigbrits yndlinge. Forræderen mod sit Fædreland blev ogfaa af Fremmede foragtet.

Nogle Dage derefter kom Gustav Vafa med sin Krigshær ned mod Stockholm. Han førte den tit den nordre Side og drog op paa den høie Sandaas Vrnn-keberg. Der stod dengang mange Gatger, som endnu haug futde af fvenske Mæild, titbage siden Vtodbadet. Gustav vendte sig tit sine Fotk. „Her feer J," fagde han „Spor af det danfke Regimente." Galgerne bleve stra^ ned-revne, og Ligene førtes tit en længe favnet Hvite i Fædrejordens Skjød.

^olnte Kapitel.

Om Stafkan Hendrik^fon.

Nn vare Datarne, Helsingeland , Gestrikeland, Vest-manland øg Upland renfede før Fiender med Undtagetfe af nogle faste Slotte. Ogfaa i hele det øvrige Rige be-gpndte Almuen ved Rygtet om Gustavs Fremgang at fatte Mod og reife sig moh sine Undertrykkere. Tusindtals Arme løftedes mød de forhadte Udlændinge; Jngen vilde beskytte, Jngen hjælpe dem; hver og en søgte deres Fordærv. ^Al Modstand var forgjæves. Snart faae de Danske fig indestængte i de Slotte, fom de havde i Ve-fiddelfe; ethvert Forføg paa at gaae udenfor dem blev haardt straffet. Men paa en Tid, da Kanoner til Velei-ring vare fjeldne, knnde disfe Slotte med flne hoie, tpkke Mure trodse den største Overmagt af Fiender. Danskerne kunde fra dem med Foragt og Sikkerhed fee ned paa

Vøndernes bagvendte øg frugtesløst Veleirings- Arbeider.

Saadanne Slotte vare i Særdeleshed Stockhotm,

Nykøping og Kalmar. Stockholm var dog baade størst, stærkest og vigtigst, dertil forfynet med meget øvet og tappert Krigsfolk, fom ogfaa i Hr. Gustavs Hær havde fine Speidere og Tilhængere. Med ham havde nemlig forenet sig fire Hofmænd, fom tilforn havde tjent Vifkop78

Otto Svinhnfvnd, og det havde tykkets dem at vinde Tiltro og lære Gustavs Styrke og Vlaner at kjende. Morgenen efter hans Ankomst rømte de ind til Stockholm Deres Flugt mærkedes først, da de vare et Stykke paa Veien, og Danfkerne slap Vindebroen ned for at hente dem over Norrstrøm. Da styrtede den rafke Lars Olsfon efter dem med faadan Hurtighed, at de maatte hoppe af Hestene og kaste sig i Strømmen famt fvømme over den ind til Vyen. Men Lars Olsføn vendte tilbage til den fvenske Leir med deres Heste og tillige med tvende Saar i Vanden, faa dybe, at Arrene efter dem aldrig forfvandt. Danskerne havde nemlig fra Taarnet hilfet ham med Vite og Stene, da han skyndte fig frem mod Vindebroen.

Strasc derefter gjorde disfe et Udfald fra Stockholm og angreb fra tvende Sider den fvenfke Leir paa Vrun-keberg. Efter en halv Dags Fægtning maatte Svenskerne vige. Guskav .tod dem ftaae Leir ved Rotebro. Men

Staffan Hendriksen gjorde dem ogfaa her Afbræk. Han red nd med en stor Trop, skjulte største Delen deraf i

Sottentuna Kirke, og med blot fyrgetyve Ryttere og nogle Knegte nærmede han flg den fvenfke Leir. En tiden Skjærmydfel opkom, og da nogle Svenske vare slagne, raabte Staffan til sine Mænd, at de sknlde flye, da Alt var tabt; hvorpaa de ogsaa vendte Ryggen til. Lars Eriksson befalede da ^ thi mod hans Hob fkede Anfaldet ^

Svenskerne at forfølge de Flygtende. Men faafnart Staffan havde faaet Svenskerne vel ud paa den aabne Mark, vendte han slg øm mod dem og aav et Tegn, hvorved hans hele Vaghold kom frem. Lars Eriksføn blev da omringet og Svenskerne lede et stort Nederlag; Anføreren alene meh Levningerne af stn Trop kunde staae slg igjennem og komme tilbage til Leiren ved Rotebro.

Disfe Gustavs Tab bleve dog fnart erstattede. Hel-slngerne kom ham til Hjælp, og en Vestfaler, Staffan Sasfe, med ferti tydske Knegte^ fom Kristina Gyllen-ftjerna tidligere havde indkaldt. Men ved denne Tid maatte Gustav gjennemgaae en af de haardeste Vrøvelfer, fom kan træffe noget Menneske. Han fik Vrev fra Kristian i Danmark med den Trufel, at derfom Guftav ei ophørte med fit Foretagende, fkulde hans31

Moder og Søftre undgjælde derfor med deres Liv, og jo haardere Guftav angreb Stoekhotm, defto haardere fkutde disfe Fanger ptages. Hem-metige Udfendinge fra Kristian foregave ogfaa, at de vare fendte fra Fru Eeeitia, og bad Gustav paa det ømmeste, at han skutde skaane sin Moders og sine Søstres Liv. De befkrev sor ham, hvortedes disfe Kvinder felv maatte fye de Sække, hvori de fkutde druknes. De berettede de haardeste opdigtede Vtager, fom Fru Eeeitia fagdes for stn Søns Skyld at maatte udholde. Men alle disse Forsøg vare forgjæves. Om Gustav underkastede fig, faa vare alle Kristians Løfter uflkkre, Guskavs øg hans Frænders Død næsten flkker. Det eneste Middel tll at redde dem var at beseire Tyrannen. Fædrelandets Vet var ogfaa dyrebarere end alt perfønligt. Med blødende Hjerte afslog Gustav alle Underhandlinger og faa blot paa fit store Maal, Sveriges Redning. Kristian var lav nok tit at iværksætte flne Truster. Kvindernes Fængfet og Vehandling forværredes fra denne Stund. De sleske af dem, deriblandt ogsaa Fru Eeeitia, døde, søm før ømtatt, af Mangel og Vanrøgt.

^rettende Kapitel.

Guftav bafa rigsforstander.

Gustav var imidtertid i en bestandig Virkfømhed.

Hans Fotk taa omfpredt over hete Riget og hotdt paa at beteire de danfke Fæstninger og adskillige dansksindede Adelsmænds Vorge. Men Folket var uvant og ukyndigt t Veleiringskunsten, og erfarne Krigshøvdinger favnedes. Gustav maatte altfaa fornemmelig note paa fig flg felv. Derfor for han frem og tilbage fra det ene Sted til det andet, underviste, opmuntrede og indøvede Folket, idet han ogfaa omhyggeligt forgede for, at Jntet skutde mangle dem, og at de ikke fik udøve nogen Voldfomhed. Saa-ledes faa man ham fnart ved Rotebro fnart ved Vesteraas, ved Nykøping, Stegeborg, Tynnelsø, Vik øg Orebro; allesteds behøvedes halls ^ Raad øg Anfeelfe, ingensteds udeblev hamJmidtertid stod meget titbage. Jngen af Viskoperne havde endnu erklæret fig for ham, og disfe vare dog faa vigtige. Setv fødte af de fornemste Slægter virkede de meget paa Adeten. Det tavere Vræstefkab fulgte deres Mønster; Folket troede deres Ord. Desuden befad de ftore, stærkt befæstede Slotte fom Vifkopsgaarde, med talrige og tapre Vesætninger, der bleve rigeligt under-holdte af Vifkopernes fyrstelige Jndtægter. Vlandt disfe havde Hans Vrafk i Linko^.ing den høieste Anseelse, en lærd, klog, driftig øg anseet Mand, meget kyndig udi Fædrelandets Krøniker, omhyggelig for dets Hæder og Velfærd, fom han anfaa uopløfellgt knyttet til dell ka-tholske Lære. Alles Oine vare fæstede paa ham i For-ventning om, hvad Varti han i denne Tvist fkulde tage. Meu Hans Vrask fad stille paa slt faste Slot Munkeboda^), hvor Motala Elv falder ud af den store Sø Ro^en. Fra dette Sted betragtede hall fom Tilskuer, hvad der foregik. Den umenneskelige og afsindige Kriftians Varti hverken vilde eller turde han tage; men hans skarpsynede Vlik opdagede allerede i Guskav den vordende Munkesiende og kraftfulde Konge, der ikke skulde taale Jndgreb i stn Magt af Nogen. Hans Vrask vilde derfor ei heller yde ham nogen Understottelfe. Om Sommeren 15^1 opholdt Gustav slg i Oster-gothland ved Stegeborgs Veleiriug. Han talte med Arvid Vestgøthe om, hvor nødvendigt det var at vinde Hans Vrajk for fln Sag. „Det kofter," fagde da den ivrige Arvid, „blot en Dagsreife til Munkeboda, faa fkal vel den Sag bringes paa det Rene." Men

den forsigtige Gustav vilde ei drive Vrask til yderligheder. Han skrev ham derfor til, fremstillede Rigets Tllstand,

Kristians Ugjerninger^ og^ lagde han til^ dersom ei

Viskopen felv vilde komme til Guftav og mundt-ligen give tilkjende fin Tænkemaade,^ maatte

han fnart vente fig Gjæfter; tillige brød han øp med en udvalgt Trop fra Stegeborg mhd Munkeboda. Viskopen vovede ei at modfætte fig. Da Gustav nærmede

sig, drog han ham imøde tit Skærkinds præstegaard,

Ru kaldes det Rorsbolm lt Østergotbland^.33

tovede Troskab, afleverede en Det af stne Hofmænd og viste ham at Hengivenhed. Nu mere sikker paa Fremgang berammede Gustav en Rigsdag i Vadstena, en Vy i Ojtergøthland ved Vettern, tit den ^4de August. Did kom tredive Adetsmæud, fom i Kalmar vare btevne benyttede af Norby, men nu havde rømt derfra, fiden de havde erfaret Guftavs Fremgang øg desuden havde faaet at vide, at Kristian havde givet Norby, ligefom alle sine øvrige Vefatingsmænd, fornyet og streng Ordre til at halshugge de fvenske Adelsmænd. T^il Rigsdagen kom ogfaa mange af Jndbyggerne fra den mellemste og søndre Det af Riget. Allnindetig var Glæden øver Vesrielsen fra Tyrannen, atmindetig Tarnemmetighe-dell mod Vefrieren; ja mange af Vønderne begyndte at mumte og raabe, at han skutde blive deres Kouge. Men den forsigtige Gnstav afvendte dette. Ei før, fagde han, end de ganske havde fordrevet Kriftian og Dan-skerne, var der Tid at tale og bekpmre sig om Konge. Ei heller havde han foretaget fig denne Krig i den Henfigt derved at vinde Kongenavn,

men for Rigets og dets indbyggeres Skyld. Men vilde de love,^Hver og En for fin Del, at

yde ham mandig og trolig^Viftand i at forløfe Riget fra fremmede Vaand, faa vilde han frem-deles forblive deres Høvedsmand og gjøre Sit dertit. Alle tovede dette med oprakte Hænder, og faaledes btev han antagen tit Rigsforstander over alt Svea Rige.

kortende Kapitel.

^andets befrielse.

Efter dette Rigsmode mærkedes endnu mere Drift

og Fremgaug. Guftav fik fom lovlig Rigsforstander en større Anfeetfe, Folket en større Tillid til stne egne Kræfter, og Fienden faa med hver Dag sit Haab alt mere forfvinde. Domkapitlet i Skara, der var opirret mod den paanodte Vistop Didrik Staghøk, overgav uden lang Modstand hans Slot Læckø. Ny Lødøse indtoges, Tislæg^bæfte til Foskev. 33^4

tigefaa Etfsborg, Jønkoping og Stegeholm. Anders Veersføn, fom flog Veder Uggta i Køplng, formaaede ei tængere at forfvare Orebro; han overgav Slottet tit Otof Vonde og btev felv tagen til Naade af Gnstav. Vønderne kunde dog aldrig gtemme eller tilgive hans tidligere Grumhed. Se^ Aar derefter blev han overfalden af dem og myrdet paa Strø Herregaard. . Ogfaa Vik, Tynnelsø og det stærke Nykøping erobredes. Engsø Slot blev indtaget og i Vund og Grund nedrevet. Dets Eier, Hr. Knut Sparre, føgte forgjæves at værge Vester-aas, hvor han var Vefalingsmand. En Dag, da han gik i fln Utvefkindspels omkring paa Muren, kom en Kugle fra den fvenfke Leir og traf ham midt i Vanden, faa at han styrtede død ned i den forbislydende Elv. Efter mangen heftig Strid blev tilsidst ogfaa dette Slot erobret; og nn var hele Laudet renfet for Fiender; blot de tvende ^Hovedfæstninger , Stockholm og Kalmar, vare i Danskernes Hænder foruden Aabo og nogle andre Slotte i Finland. De forbleve det længe; thi de vare vel be-fæstede. Den i Osterføen ømfværmende Severin Norby undfatte dem fom oftest med friske Tropper og Levnets-midter, og Svenskerne favnede Att, fom behøvedes tit en haardere Veteiring.

Ogfaa over tit Filltand havde Gnstav fendt Arvid Veftgothes tvende Vrødre, Nils øg Vengt, øg med dem noget Krigsfolk. Men her havde den danske Magt alle-rede forud tidt stort Afbræk ved Nils Krabbe, en paa dell Tid meget bekjendt finsk Adelsmand. Han for om-kring paa sine fmaae Skjærbaade, fom oftest btot med tolv eller felten Karle hos fig. Naar han havde udfpeidet nogen af Danskernes Forehavender, overfaldt han dem uforvarendes om Natten, væltede store Stokke for Dørene og tændte Jld paa Hufene,^hvor Danskerne havde lagt slg, indebrændte ellet nedhuggede store Hobe af dem. Naar de da famlede ng og fatte efter ham^ sprang han til slne Vaade og gjemte slg mellem Oerne eller sellede i

Nødsfald over til den Estlandske Skærgaard. Dog dvælede han ei længe der. Snart kom han tilbage og begyndte

famme Leg, og paa saadan Vis skal han stundom paa en Gang have nedlagt flere hundrede Mand blot med slne ferten. Hans blotte Navn var en Skræk for Dan-35

skerne; de flygtede titstdst atte iud i Fæstningerne, hvor de fogte Fred for en faa frygtelig Fiende; og paa denne Maade btev Landet fnart renset. Aabo Slot beleiredes nu af Nits Vestgothe. Vorgherren dersteds var Junker Tomas, en Kong Kristians tjener, tapper og forvoven, men sin Herre tlg i Grlsmhed. Da Kristians fornyede Vefaling om den fvenfke Adets Udryddelfe kom, udførte han den med yderske Strenghed, og fetv den gamle Hemming Gad, fom havde bidraget faameget til Kriftians Fremgang , miskede da i Tavaftehus skt Hoved under O^en. Denne Junker Tomas gjorde flere lykkelige Udfald mod

Nils Veftgøthe. Ved et af disfe tog han hans Vroder Vengt Veftgøthe tit Fange. Dagen efter lod han denne

hænge tilligemed flere andre fvenfke Adetsmænd paa Slots-muren i de Veleiredes Vaafysl. Alle Svenskernes An-strængelfer for at drive ham ud as Slottet vare forgjæves. Junker Tomas døde tilsidst paa følgende Vis.^ Han sendtes af Nørby med Undsætning til Stockholm i Juli 15^. Da han kom mod Furu fund, fendte han et lidet Skib forud at udfpeide Farvandet. Men Erik Fleming laa der med dell fvenfke Flaade bagom nogle Oer og borttog Fartøiet faa hnrtigt, at Junker Tomas ei fik uogen Underretning derom. Skyndfomt fattes fvensk Ve-sætning did, fom iforte sig Danskernes Klæder; hvorefter Skuden flyredes ud mod junker Tomas igjen. Da han faa denne komme titbage, hoppede hasl, nysgjerrig efter Nyheder, nd i stn Skibsbaad og tod flg roe til Fartøiet. Svenskerne taug øg holdt slg stille. Da Junker Tomas kom til Fartøiet, spurgte han dem, hvordan det skod til. Alt vel, fvarede de, hvorpaa hall steg med deu ene Fod inden Skibsborde. Men i det Samme mærkede han de fremmede Ansigter og sln Feiltagelse. Hllrtigt vitde han kaste slg tilbage i sin Slup, men blev holdt sast og fængslet af Svenskerne, Alt i Taushed og Skyndsomhed. Derpaa vendte de om med Fartoiet og feilede ind ad Sundet igjen. Den finske Flaade, fom troede, at Jnllker Tomas styrede Toget, fulgte efter. Men fnart fandt den fig helt og holdent indestængt af dell fvenfke. Alle Far-tøier erobredes; blot et, den frnske Vrins kaldet, forsvarede fig hele Dagen. Svenskerne skjød tilsldst Jld i det, øg det brændte ned til Vandet med Gods og Mandskab.

3^Men Junker Tomas knude for stn megen forøvede Grum-hed el^ siude Naade hos Gustav. Han sortes nd tit Tyn-netso i Mætaren og blev der hængt i en Eg. Da Tomas faa Titberedetferne hertit, harmede det ham mest, at han ei agtedes værdig et Hampetoug, men fkutde hænges i et Vaftreb.

femtende Kapitel.

Om ^lrvid beftgot^e og Severin rorby.

Arvid Vestgothe var imidtertid draget ned i Oster-

gøthtand og havde der famlet en vældig Skare, med hvilken han begyndte at beleire Stegeborg. Snart kom Hr. Severisl Rørby feilende did med nogle Skibe for at standfe Veleiriugen og førte tre Hundrede Ryttere i Land. Men den modige Arvid Vestgothe, fom alene havde otte og tredive Ryttere og tre Roder Knegte, angreb Danfkerne, inden de kom i fuld Orden, og gjorde det med faadan

Heftighed, at Fienden og deriblandt den tappre Norby felv i en Fart maatte kaske fig sned sine Hefte tilbage i

Søen øg føge at undflye paa Vaadene. Ell fvensk Hof-mand, Knut den lille, red efter Norby langt ud i Vandet, gav ham sire dygtige Slag med nn Staalbue paa Hjelmen og vilde tvinge ham tit at give flg fangen. Norby red-dedes dog af stne Folk; men neppe var hasl kommen op i Vaaden, forend han vendte flg om og bød Knut dell title ti Mands Søtd, om han vitde gaae over i Nor-bys Tjeneste. Setv en Helt vidske han at vurdere Helte. Men Knut den lille vidste ogsaa at vurdere Tro-^ab og Fædreland mere end Guld. Norbys Tilbud blev ei antaget. Efterat Norby havde bortfort de fvenfke Ve-fatingsmænd, fom han mistroede, og fat en tydsk Mand Vereirdt von Melen til Slotsherre i deres Sted paa Ste-geborg, feilede han atter bort for paa andre Steder at fremme fin Konges Sag. Arvid Vestgothe fortfatte dog standhaftigt Veleirin-gen, og i Slutningen af Aaret, den 18de Decbr. 15^1, nødtes Verendt von Melen til at overgive Fæstningen,3^

hvorefter han fetv gik ind i Gustavs Tjeneste. Nogte Dage efter Slottets Overgang, det var fetve Juleaften, kom Severin Norby med fin Flaade ind i Skjærene der udenfor i den Hensigt at undsætte Vorgen med Mad og Mandskab. Da Arvid Vestgothe mærkede, at Norby el vidste Noget om Slottets Overgivelse, beskuttede han ved List at tage hele Hr. Severins Hob. Ved Ettersfund udenfor den Vig, fom gaaer ind til Slottet, gjorde han derfor Norby temmelig stærk Modstand, ligesom om han frygtede for, at Norby skulde hjælpe von Melen. Tilsidst trængte dog Norbys Skibe sig frem og nærmede flg Ste-geborg. Han fesldte fire Mænd i en Vaad foran sig til Slottet. Disfe fatte en Hat paa et langt Spyd og holdt den høit over Vaaben fom et Tegn til Undsætning. Men da de nærmede fig Slottet, var der en blandt Vorgfolket, fom, uvidende om Listen, fkjod ned den opfatte Hat. Sendebudene mærkede da Uraad, vendte skyndsomt om til Norby og underrettede ham om, hvortedes Alt forholdt fig. Uden dette forhastede Skud var visfeligen baade han og alt hans Folk her blevet fanget. Dog blev Til-bagetoget dem dyrt. Over femhundrede Mand tabte Dan-skerne, inden de formaaede at staae fig ud gjennem Etters-fund, hvilket Arvid Vestgothe nu for fuldt Alvor forfvarede. Vlot tretten Svenske vare faldne. Arvid Vestgothe har-medes over, at Norby var undkommet; men hans Mænd droge ind paa Stegeborg og holdt fig der lyftige med allehaande Julegtæde, fom de mente at have fortjent ved den hurtige Juleleg, de havde holdt med Fienderne.

^e^tende Kapitel.

Stockholms beleiring.

Vinteren metlem 15^1 og 15^ blev Stockholm

indefpærret ved ftere Leire rundt omkring. Den største Skade led Danfkerne dog af Veder Fredag, fom laa paa Loføen øg afskar al Tilføtfel fra Mælaren. Om Juleaften, det var famme Dag fom Arvid Vestgothe holdt den blodige Leg med Severin Norby ved Stegeborg, befluttede Dan-38

skerne at gjøre et Udfald mød Loføen øg, fom de fagde,. gjæfte Veder Fredag og fmage hans Juletønde. J den mørke Nat roede de did med femtenhundrede Mand. Men Veder Fredag fik forud Efterretuing om deres Tog. Han holdt derfor uforfærdet sin Trop, skjønt ei mere end sirehundrede og femti Mand, i Veredskab;

femten blandt dem gav han Jægerhorn og udstillede dem her og der mellem Fjeldene med Vefaling til, faafnart

de horte blæfe i Leiren, at blæfe i flne Horn øg larme faa meget, de formaaede. Sagte køm Danfkerne roende til Stranden, fagte ft^ge de ud af fine Vaade og Fartøjer i den Henflgt at overraske og aldeles ødelægge Veder Fredag; meu hurtigt, inden de kom i nogen Orden, lod denne blæfe i Hornene og styrtede med fine Stridsmænd over dem. Kartene i Skoven begyndte ogfaa at blæfe heftigt, faa at Loføen øg Nockeby bjergene gjenlød deraf.. Danskerne, fom fandt de Svenske beredte og ei vidste Andet, end at der var en Krigerhob for hvert Jægerhorn, troede stg forraadte. Uden at tænke paa nogen Modstand, skyndte de fig tilbage til stne Skibe. Men det var mørkt, og Svenskerne trængte haardt paa. Tohundrede Danfke bleve nedhuggede, mange jagedes ud i Vaudet og druk-nede, og de øvrige kom i ell yukelig og forvirret Tilftand titbage til Stockhotm.

Titstanden der var bedrovelig. Didrik Slaghøk, fom fkulde føre hele Regjeriugell i ^Sverige og var hov-modig over siu store Lykke, dertil grum og lledrig, hadedes af Danfkerne, men endnu mere af Svenskerne, fom i ham faae Ophavsmanden til Stockholms Vlodbad. Dan-fkerne indbildte fig derfor, at Oprøret skulde standfe, øm denne Mand straffedes. Han lod derfor, fom om han traadte i Fængfel, og hermed tog haus Regjering i Sverige en Ende; meh med det Samme blev der ogfaa Elrde paa al Orden i Vyen. De fremmede Ku egte, ^fom ei fik sin Sold, streifede omkring og forøvede alfkens Voldfomheder. Gorius Holst med ottetl Tydfkere gjorde, hvad han vilde blandt Vorgerfkabet, og Mange rømte bort af Frygt for Mishandling og Mord. Hufene ftode øde. Jngen Til-førfel fandt Sted; forgjæves vare alle Opfordringer dertil, alle Løfter øm stor Vetaling til Vønderne. Da fendte Vefætningen ell Mand ved Navn Heidenftrup til Kristian3^

for at underrette ham om sin Nød, klage over Didrik Staghøk øg begjære Hjætp. Heidenstrup kom frem om

Koetden og udforte sit ærinde. Det er ei antegnet, hvad Kristian fagde derom, men Sigbrit, fom var opirret over,

at Nogen vovede at klage over hendes yndling og Stægt-

ning, lod den uskyldige Heidenstrup skram hæuge og skyndte sig saaledes dermed, at det maatte skee famme Asten

ved Lys.

J denne store Nød skrev Gustav Trolle til Rigsfor-standeren, advarede ham for Kriftians Magt, forsvarede dennes Opførfel og foreslog et Forlig. „Jeg ved fuldt-vel, værdige Fader," fvarede Guftav, „hvorledes det ftaaer til med Kong Kriftian. Han har nok Andet at gjøre end at komme hid; derfor vilde det være Eders Naade bedre at leve i Sverige fom en Herre, denJ er, end at flye til Danmark med Spot og Spe." Den ubøielige Guflav Trølle foragtede dog disfe Ord. Kort efter fulgte han med Slaghøk øg Veldenak til Danmark; men Guftav Vafa blev faudfpaaende. Kristian modtog ham unaadigt. „En Erkebiskop," sagde han, „og dertil as saa stor Stægt som J, burde være bleveu tilbage for at ftøtte fit Varti." Ogfaa bebreidede h^sn ham, at Hadet mol^ Trolle var Aarsag til hele Oprøret. Alt dette øg meget Mere maatte den stolte Trolle høre og desuden leve paa Kristians og fremmede Herrers Naade. Til slt Fædrelaud kom han aldrig mere.

De tappre Krigsmænd Lars Olsson og Lars Eriksson vare as Gustav blevue forordnede til Landshøvdinger eller, søm det da hed, til Vefalingsmænd , den første i Norrtand, den anden i Dalarne. De nye Anførere før Veleiringen ved Stockholm vare uellige. Danskerne, stjont faae, gjorde Udfatd og flog dem. J Mars 15^ kom Norby med fin Flaade og forsynede Vyen med Levnetsmidler og nyt Mandstab. Nu gjorde de paany Udfald mod Leiren ved Jærfva og tilføiede Svenskerne styrt Tab. Gustav skyndte slg did og ansatte nye Høvdinger; men nogle Dage der-efter gjorde Danskerne endnu et Udfald,^ og ødelagde aldeles denne Leir og nedhuggede eller adspredte alt Folket. Dageu derefter gik det paa famme Vis med denfvenske Leir udenfor Sødermatm ved Sætra. Det var Sveriges Lykke, at Kristian ei formaaede at understøtte fine tappre Stridsmænd.

byttende Kapitel.

Om ^ybeckernes Forrcrderi.

Efter nogte Ugers Forløb gjenoprettede Gnstav fine Leire og gjorde dem denne Gang fastere. Tillige fik han

til fig fremmede Knegte, fom vare øvede i Krigstjeneste. Stockholm kom atter i stor Nød. Det var dengang, at

Junker Tomas skulde undsætte Vyen, men blev fangen af Erik Fleming, fom før es^ fortalt. Alligevel fandt Gnstav, at han ei vilde formaae at betvinge Stockholm, faa længe Norby naarfom helst kunde understøtte Vefæt-ningen med Folk og Levnetsmidler. Han begjærede og erholdt derfor fra Lybeck nogle Fartøier til Hjælp. Femten store Skibe, vel bemandede og anførte af Admiralen Vrun, kom til Sverige og forenede flg med dell lille fvenfke Flaade nnder Erik Fleming. Om Høsten ankøm Nørby med blot fem Skibe til Skjærene for at undfætte Stock-holm. Dell forenede Flaade var altfaa langt stærkere end Norbys, og Veiret var denne imød øg hindrede ham fra at undkomme. Svenskerne glædede flg høiligen til at faae gjort Ende paa denne farlige Fiende og feilede lige imod Norby. Den lybfke Flaade fulgte efter; men plud-felig befalede Vrun stne Skibe at taste Anker. Erik Fleming fpnrgte, hvorfor dette fkede. Vrun fvarede, at der laa et blindt Skjær i Veien for de ftore Skibe. Fleming, der var for fvag til alene at angribe Norby, bad og besvor Vruu forgjæves om Hjælp. Sagen var, at Lybeeterne vilde trække Krigen i Langdrag for at være faa meget længere nødvendige. Dette var det blinde Skjær, før hvis Skyld han ei vltde feile frem. Der køm en stærk Frost, faa at alle Skibene frøs fast. Svenskerne vilde nu paa den tykke Js angribe Nørby, føm da fand-fynligvis var bleven fangen med flne Folk. Men Vrunnægtede at Hjætp og sagde, at man atdrig havde hørt, at en Krigshær havde marsjeret paa Havet; han kuude ei førfvare Stigt for Raadet i Lybeck. Svenjkerne bleve ude af flg felv af Harme; fomme fprang op paa et nærliggende Vjerg og nedflyngede derfra ftore Stene paa de danske Skibe; andre gik dem ind paa Livet, fogende Haandgemæng med Fienden. Un-derrettet om Att, kom Guskav Vafa hurtigt did; men hetler ikke han kunde virke noget paa Vrnn. Der kom ogfaa en stærk Storm, fom drev al Jfen hort, faa at denne Leilighed gik tabt. Jmidlertid vedblev Modvinden faaledes, at Norby ei kunde komme bort. Gustav Vafa bemægtigede flg da en hoi Vjergholme, hvorfra han med Slanger og Haker foruroligede Norbys Fartøier, men kuude ved disfe fmaa Skydevaaben ei udrette meget. Han fendte derfor

Vud til Vrun og begjærede at faae laant to Kanoner fra dennes Skib. Gustav havde med dem kunnet nedskyde hele Norbys Flaade. Vrnn vægrede ng. Guskav tilbød ham tø af Rigets fornemste Slotte i Vant. Vrun vægrede flg alligevel.^ Vinden kaftede om, og Norby feilede uskadt bort. Guftav maatte taus nedsluge nu Harme; thi endnu behøvede han altfor vel Lybeeks Hjælp; dog

gtemte han ikke, men gjemte tvertimod i tro Erindring denne Lybeeks Fremgangsmaade.

attende Kapitel. Om .Kristian tyrans ^lffcrttelfe.

J denne Tid levede Kristian i en ubegribelig Sorg-loshed med Henfyn tit Sverige og ydede sine Fotk der-steds næsten ingen Hjætp ; den tidtigere Krig havde ogsaa

udtomt hans Skatte. Han udgav nu 15^ en ny Lovbog for hete Danmark og indførte deri mærkelige Forandrin-

ger. Saaledes vare Vønderne tilforn blevne folgte, kjøbte

Slanger og Haker vare et Slags aore Bøsfer, fom deu Tid brugtes.og haandterede fom umætende Dyr; Kristian paabød, at hver øg en skutde være fri Herre over flg fetv; herved opirrede han de mægtige Herrer. Han indskrænkede Vræ-ftefkabets Magt og Rigdom, begyndte ogfaa at indføre Lnthers Lære; herover optændtes de katholske Vrætaters Harme. Han vitde ophjætpe Vorgerfkabets Handel og begyndte at titiade Hollænderne at handle i Riget; her-over opirredes Lybeck. Disfe Forandringer, hver for flg nyttige og gode, men ogfaa vanfkelige at indføre, gav han fig uklogt tit at gjellnelndrive paa en Gang og vold-fomt. Desudeu begyndte han en Tvisk med fin Farbroder Hertug Fredrik af Hotstein. J Sverige var han høitigen hadet, øg fetv de danfke Vønder, fom i fin Raahed og Ukyndighed ei forftode, hvor kraftigt han fremmede deres Fremtidsvet, vare ham siendfke for de tunge Skatter, hvormed han trykkede dem. Jngensteds fandt han Hen-givenhed, Agtelfe og Tiltro ,^atlefteds Had, Foragt og Frygt. Ogsaa fremmede Fyrster affkyede ham og vilde ei hjælpe den blodbeftænkede Tyran. Et paveligt Sende-bud kom did for at underføge Kriftians Grumhed, hvor-over der var klaget; øg den kunde ei dølges. For idet-mindste at nndskylde den og vælte att det mest Forhadte fra fln egen Verfon, besluttede Kriftiau, skjønt høist ugjerne, at tade sin øg Sigbrits yndling, Didrik Slaghøk, anklage som Ophav til det Stockholmske Vlodbad. Slaghøk, der nys var bleven øphøiet til Erkebiskop i Lnnd, kaldtes derfra til Kjøbenhavn, blev pinligen forhørt, dømt øg udført førft til Galgeu, derfra til Vaalet, hvør han blev levende brændt. Under dette sorlod Kristian Vyen. Sigbrit laafede slg inde og lukkede til sine Vinduesskodder; ingen af dem mægtede at fee sln yndlings elendige Død.

Dennem feige og troløfe ^poffretfe af ell ivrig Tilhæn-ger kunde dog ei gjenerhverve Kriskian Folkets Hjerter. De afskyede ham nu ei mindre end forhen. Lybeckerne gjorde et herjende Anfald paa Sjællaud og Skaane. Kristian slog dem vel med Vøndernes Hjælp; men han vovede ei mere at lide paa skt Folk; sremmede Leieknegte indkaldtes. Da manglede atter Sold til at aflønne disfe. Han fammenkaldte derfor en Herredag i Kalluudborg den 10de December 15^; men Faae kom did. Kristian blev vred og bestemte et nyt Møde dell ^4de Januar i Aarhus.43

Da udspredtes det Rygte, at Kristian efter Sigbrits Raad agtede der at anstille et Vlodbad ogfaa blandt Danmarks Adel, at fmeddede Lænker førtes med, at der fandtes forklædte Vødler blandt hans Drabanter, øg at der fknlde lægges en drøi Skat paa Vønderne. Jyllands Adel famlede fig da i Viborg og befluttede at opfige Kriftian al Tro og Lydighed famt tilbyde hans Farbroder Hertug Fredrik af Holstein Kronen. Hr. Magnus Munk paatog flg det farlige Hverv at levere Kristian Opslgelsesbrevet. Han for til denne, snakkede og drak med ham til fent paa Kvelden. Da Muuk fkulde gaae, efterlod han lige-fom as Forglemmelse fin Handske, hvori det forfeglede Opsigelfesbrev laa. Siden gik han, istedetfor at begive slg tll Sengs, strar til sln Vaad, som laa færdig,^ og sellede bort til Holstein, hvor Fredrik med Glæde modtog hans Tilbud as Kronen. Om Morgenen fandt en af Smaafvendene Handsken og leverede denne tilligemed

Vrevet til Kriftian. Dennes Glæde blev ikke faa stor. Han fendte slne Drabanter nd for at gribe Magnus

Munk; men han var forfvunden. Forfvundet var ogfaa alt Kristians Mod og Veflutfomhed. Hau vidfte ei, hvad hall skulde foretage. Jftedetfor at famle de endnu troe Vønder øg dermed flaae Herrerne, fendte han Vnd til disfe, erkjendte sine Feil, lovede Vedring og soreslog et Forlig. Jngen troede hans Løfter, øg Forliget afsloges. Nu

skyndte han sig til Kjøbenhavn , red omkring paa Gaderne, bad og besvor Folket med Taarer at hjælpe ham, erkjendte slne Forbrydelser og lovede Vedring. Folket, uvant til at see en grædende og bedende Konge, blev

rørt; Sjælland og Skaane svor ^ ham paa ny Trostab; men han spildte Tiden med Uvirksomhed i Kjøbenhavn.

De Ktogere troede ei paa hans Lofter; de Redelige hadede bam; hans tidligere Smigrere fortode ham; ingen trofaft

Ven fandtes, fom knnde fraade og hjælpe ham; og att nærmere og større vorede Oprøret. Tilfldst tog han et

fortvivlet Skridt. Tyve ftore veludrustede Skibe laae ved Kjøbenhavn. Kristian havde længe øg vel kunnet forsvare fig og Vyen med dem. Han befluttede at benytte dem tit Flugt. Alle Kostbarheder, han kuude fammenfkrabe,

endog de forgyldte Kugler paa Taarufpidferne, førtes did. Sigbrit, fom nu ikke mere turde vife flg for det ophidfedeFotk, btev ogfaa baaren ned i en Kijke og fat blandt de andre Skatte. Setv, med sin Gesnatinde, sine Vørn og nogte faae troe Tjenere, begav han flg ombord og heifede Seil den ^0de April 15^3. Da han faa fln Hovedstad lidt efter lidt forfvinde bagom Synskredfen, brød hans Smerte vøldførnt frem, og han var ude afsig felv af Sorg og Fortvivlelfe. Det var da, at Sigbrit, fom var krobet frem af sku Kiste, vilde trofte ham med, at om han ei længere fik være Konge i Dan-mark, faa kunde han dog blive Vorgermefter i Amfterdam. Han agtede fig nemlig til Holland for at faae Hjælp af Keifer Karl. En heftig Storm adsplittede hans Skibe; endelig ankom hall dog lykkeligen til Ant-merpen i Holland.

Saaledes endte denne Konge sin Regjering, feigt og foragteligt, ligefom hall havde regjeret tyrannisk og grnmt. De gode Jndretninger, han med Vold og Troløshed havde

villet indføre, forfaldt stram. Fredrik, fom nu blev tagen til Konge, maatte for Adelens og Vræfternes Skyld ophæve

Kriftians nye og fortræffelige Lovbog; ja den brændtes endog fom fkadelig og stridende mod gode Sæder. Vøn-derne bleve atter Livegne og Slaver; Herrerne gjenvandt sin tidligere Magt

over dem, sor hvilken Frihed^ siger den danfke Forfatter Huitfeldt, denne Konges Minde bør være helligt øg uforglemmeligt for os og vore Efterkommere. Saaledes blev det danske Folk holdt tilbage i Slaveri og en foragtelig Tilstand endnu tit vore Tider, medens derimod de fvenfke Vønder, gjen-nem Skurerne øg Gustav Vafa, futdkommen tilkjæmpede flg dell gamle Frihed og^lnfeelfe, fom de fra Arilds Tid havde havt og siden stadigen have bibeholdt, hvorved de have været den frieste og mest anfeede Almue i Europa.

Kittende Kapitel.

^Rere om befrielseskrigen.

Hele Sverige var befriet uudtagen Kalmar og Stock-

holm. For at sysfelfætte Kristian l hans eget Land nd-rustede Guftav tvende Hære. Den ene under Lars SiggesfønSparre drog ind i Norge, og hete den fhdtige Det af dette Rige underkastede flg Sverige; dog blev det siden igjen forenet med Danmark. Den anden Hær under Verendt von Meten faldt ind i Skaane, men maatte efter

fem Ugers Forløb vende tilbage formedelst de tydske Knegtes Ubændighed og Veienes Uttlgjængelighed. Disfe Jndfald

bidrog dog til Kriftians Afsættelfe. Da Underretningen om denne Hændelfe kom til Guftav, besluttede han efter den kloge Viskop Vrafks Raad at benytte Anledningen til at gjenvinde Skaane, Halland og Vlekinge. Lars Sparre faldt ind i Hallaud og erobrede det; Verendt voll Melen drog ogfaa over Grændfen, indtog hele Vlekinge, men lod fig af tvende danfke Raadsherrer Klans Ville og Aret Ugerup narre til en Stilstand. „Sagen knude jo,^ fagde de, „afgjøres med det gode og ved Under-handlinger." Da Vifkop Vrask fik hore dette, fagde han. „De Svenfke have aldrig faaet Noget af de Danfke ved Underhandlinger." Saa gik det ogfaa nu. Vereudt von Melen havde ladet Leiligheden til ved Vaabenmagt at gjøre Erobringer slippe flg af Hænderne; alle andre Forføg bleve

frugtesløfe.

Efterat Nørby ved Lybecks Hjælp var bleven fordre-

ven af Stockholms Skærgaard, fom før er fortalt, inde-fpærrede Gustav Vyen endnu haardere. Leir skoges paa

Kungsholmen, Laangholmen, Sødermatm øg Valde-marsøen^). Stærke Flydebroer, forfvarede med Vtokhufe og Kanoner, byggedes mellem Laangholmen og Knugs-holmen og mellem Sødermalm og Valdemarsøen. Saa-ledes var Vyen afskaaren fra al Tilførfel, øg Svenfkerne kunde øver disfe Vroer ile hverandre til Hjætp, om nogen af Leirene blev anfaldt. Danfkerne kom i en van-sketig Stilling. De besluttede at gjøre et Udfald mød Sødermalm; men her havde de atter den raske Veder redag før flg. Ogfaa denne Gang havde han faaet undskab om deres Forehavende. Han indestængte fig derfor hemmeligt med fem hundrede raske Krigsmænd r Maria Kirke. Danskerne drog der forbi og angreb den fvenske Leir. Der var alt i Orden til deres Modtagelse,

*) kaldes nu Diurgaarden.^6

og en skarp Strid begyndte; men fnart styrtede Veder Fredag med stne Stridsmænd ud af Kirken og angreb Danfkerne i Ryggen. Disfe bleve faatedes omringede af en skor Overmagt og for største Deten nedhuggede; ikke mange formaaede at staae fig igjennem tit Vyen igjen. Dette var det fldste Udfatd, Danfkerne gjorde; Hungeren begyndte at indfinde jtg i Vyen; faae Vorgere bleve tit-bage; ogfaa disfe romte faa hurtigt fom muligt over tit Guskav. Ti ind st bleve Hr. Hendrik Slaghøk øg Gørins Holst, der førte Vefalingen, tvungne tll at drive alle Munke, Oldinge, Kvinder og Vørn nde af Vyen. Alli-gevel føgte de endnu paa enhver Vis at skade Gnstav. En dansk Mand gjemte fig i Hulerne under Vrunkeberg, slog der ell falsk Mynt afVly, fom lignede Gnstavs, og udspredte den i dell fvenske Leir. Folket opdagede fnart dens Stethed ; det troede sig bedraget af Rigsforstanderen og knurrede hoit. Lykkeligvis opdagedes Forræderen. Lige-overfor hele Hæren maatte han bekjende Niddingsvetkek og lide sln Straf, hvorester Folket blev roligt.

J fin store Nød besluttede Danskerne slg tilsidst tit søtgende Forsøg. En djerv og tistig Mand ved Navn Jøns Vestgøthe skntde lade, fom om han rømte øver tit Svenskerne, føge at vinde Tittro der og siden antænde Leiren og slye titbage etter, om det ei tykkedes, gjennem Skovene soge Vei ned tit Danmark og underrette Kristian om deres Nød famt begjære Hjælp. J Vegyndetfen gik Alt vel for Jøns, men øm nogle Dage kom tvende andre Hofmænd, fom paa Alvor rømte fra Fæstningen. Vlandt dem var Tord Vagge fra Halland, fom nu forlod Kristian og gik ind i Guftavs Tjeueste. Han var Fader til den siden faa berømte Søhelt Jakob Vagge. Disfe vidste og omtalte Jøns Vestgøthes Falskhed. ^ Han blev greben øg lloie ranfaget. J hans Strømper fandtes indfyet en Vergamentslap, paa hvilken Hendrik Slaghøk øg Gørius Holst havde skrevet sine Navne, forat Jøns kuude øver-levere den til Kristian fom Vevis for,^ at han var en troværdig Mand. J Svenskernes Haand blev den et Vevis paa, at han var en Speider, og fom faadan btev han strar henrettet.

Langt frem paa Vaaren holdt Slottet slg endnu, bestandigt ventende paa Undfætning. Norby var ogfaaengang paa Veien did, men fik just da Tidender om Oprøret mød Kristian øg skyndte sig derfor med fln Flaade ned tit Danmark. Stockholms Vefætning over-todes tit flg felv i sin Nod. Snart sik ogfaa de Under-retning om Kristians Ftugt; og da sørjt titbøde disfe tappre Mænd fig at underhandle om Overgivelfe. Da de kun vitde overgive Vyen tit Lybeckerne og ei tit Sven-fkerne, btev deres Tilbud forkastet og Veleiringen fortfat.

Katmar Stot, fom faa tænge havde gjort Modstand, btev endelig ved denne Tid, Vaaren 15^3, indtaget af Arvid Vestgothe. Nn var hele Svea Rige frit uudtagen Stockhotm. Det fyntes ei hetter at burde vare længe, inden Danskerne skulde blive fordrevne ogfaa fra denne Vy, fom for stn Vefæstlling, fin Handel og stn Vetig-genhed midt i Riget fortjente at katdes, hvad den den-gang blev kaldet, Sveriges Hjerte.

lynende Kapitel.

Gnftav bafa bliver Konge.

Jmidlertid havde Alting været i den største Urede i

Landet. Næsken ingen Vifkoper, ingen Raadsherrer fandtes. Ganske nyligen, Høsten 15^, vare ved Gustavs

Omforg nye Vifkoper blevne beskikkede, nemlig Mester Knut i Upfala efter Gnstav Trolle, Magnus Sommar i Streng-næs efter Veldenak, Harald Strømfeldt i Skara efter Slaghøk øg Veder Sunnanvæder i Vesteraas efter den nys afdøde Otto Svinhufvud. Alle disfe bleve siden meget bekjendte under Gustavs Regjering. Ogsaa Raadet blev under den paafølgende Rigsdag i Strengnæs forøget med nye Medlemmer.

Som nu næsten hele Riget var befriet, og Lidet stod tilbage at gjøre mod ydre Fiender, faa tykkedes det Gustav at være Tid at foretage, hvad der hørte til Ri-gets indre Forvaltning. Han famsnenkaldte derfor Stæn-herne til en almindelig Rigsdag i Strengnæs i Vegyn-delfen af Juni Maaned. Det første og vigtigste Spørgs-maal blev det om Kongevalget; dog var det ei vanskengtat afgjøre. Om ogfaa Hovmod og Misundelfe mod Gustav gjærede hos Ture Jonssøn Roos og nogte Andre af dell gamle Adel, faa turde de ei vife det af Frygt for Folket, fom uæjten tilbad den unge Hett; ei heller fandtes der Nogen, fom kunde fammentignes med ham, enten i Fortjenester af Fædrelandet etler i Duelighed tit at stvre det. Mester Knut fremstod for den forsamlede Menighed og hotdt en tang Tale paa Latin, befkrivende med mangel og vidtløftige Ord Tyrannens Grumhed, Danfkernes Svig, Sveriges Nød øg Trang tit Konge; vendte sluttelig Talen paa Guskav Eriksson, beskrivende hans Fortjenester og Dyder, og foreslog ham til Konge. Mesker Knut taug og fatte flg ned. Almenheden, som ei forskod et Ord as det fremmede Sprog, begreb dog, at den værdige Fader nu havde talt ud og anede ogfaa Jndholdet. Alle begpndte da at raabe og sige, at Gustav Eriksson skulde blive deres Konge, og der hørtes ingen Røst derimod, ingen Tvivl. Men Gustav hørte alvorligt og eftertænkfomt paa deres ærefulde Titbud. Karl Knutsfons tllykker, Skurernes bekymringsfulde Liv fremstod for hans Vlik; ogfaa Rigets Fattigdom og Uor-den, Adelens Avind, Vtæsternes^ Magt og Vøndernes Oprorsvane under den lange Krig; dertil fremmede Fiender, i Særdeleshed Danfkernes Fordringer; Alt truede med at gjøre den blivende Sveakønges Liv og Regjering ei tykketlgere end de tidtigeres. Maafkee vilde ^ ogfaa Guftav, at man ei i Fremtiden fkulde kunne bebreide ham, at det havde været ham om at gjøre at faae Kronen. Nok er det, at han nægtede at blive Konge. Han var allerede, fagde han, træt af de Møifommelighe-k^er, han havde havt; de kunde til Konge vælge nogen af de gamle Riddersmænd, fom vare til-ftede. Men tsvem skulde de vælger Jngen havde An-feelfe nok til at blive Konge. Da fremftod Vavens Sen-debud Johannes Magnus, fom fiden blev Erkebiskop, og formanede Folket at ^forene sine Vonner med hans og el afftaae dermed, forinden de havde bevæget Hr. Guftav til at paatage fig Kcmgebefværet. Nu begyndte Alle at bede og tale hver paa fin Vts. Guftav Eriksfou, fagde he, havde forfogt baade Rigdom og^Fattig-dom, baade Hoihed og Ringhed, han vidstebaade at tyde og at befale; han kjendte Landet og dets Vehov; han atene havde Kraft og For-ftand tit at ftyre Riget, Mod og Styrke tit at fordrive dets Fiender. Han havde med egen Livsfare reddet det fortabte Fædretand; hvem havde fortjent dets Kjærlighed, Agtelfe og Tak-nemmelighed, om ikke han^ Han fkutde ei het-ter nu unddrage fig fit Folks Tiltid, fit høie Hverv; han var jo ligefom af Gud fendt til Svea Riges Redning. Saaledes talte, faaledes raabte Enhver paa nu Maade; ja, Somme føgte med Taarer og Knæfald at bevæge ham. Da kunde, da vilde Gustav ei længere sige nei; han modtog deres Tilbud, men til-føiede dog med fit fædvanlige Atvor. mere fordi han ynkedes over det fortrykte og tammede Fædre-tand, end fordi han attraaede det høie Embede. Alle fvøre ham med oprakte Hænder og tydelig Røst Troskab og Lydighed. Han afgav sin Kongeforfikkring, og Stænderne udfærdigede et Vrev, hvori de tilkjende-gave, at de havde udvalgt den uoverviudelige Fyrfte og Herre, Hr. Guftav Eriksfou, til de-

res enefte, rette og naadige Konge og herre.

Efter endt Rigsdag for Kong Gustav til Stockholm.

Den danske Vefætnlng, fom havde gjort en faa tangvarig og tapper Modstand, kunde nu ei tæugere holde ud. Den ^1de Juni aabnede den Vorten. Gustav fendte Veder Haard ^ind for at modtage Slottet og bringe Alt i Or-den til det hoitidelige Jndtog.

Dette skede Midfommersaften 15^3. Ridende paa en høi og stadselig smykket Hest, omgivet af Riddere og unge Hofmænd i glimrende Rustninger og futgt af en utallg Skare, nærmede Kong Guskav flg Vyen fra Sødermalm.

Ved Vorten kom de ældfte og Fornemste blandt Vor-gerskabet ham i Mode^ og overgav ham Vyeus Nøgler.

Glade strømmede de faa længe iudeftæugte øg fortrykte Vorgere Friheden, fln Vefrier og fine kommende Lands-

mænd i Møde. Glade holdt ogfaa de Kommende stt Jndtog, og Mange hilfede med Glædestaarer flne Fædres Volig, stn Varndoms Legepladfe, flt Fædrelands Hoved-stad.^ Venner gjenfandt Venner, Frænder flne Frænder, Forætdre flne ^ Vorm Almindelig og overalt viste fig Tillægshæfte til Folkev. 1856. ^98

Gtæden, dog livligst omkring den unge Konge. Omkring ham, hvor han red frem, samlede fig og sværmede den henrykte Fotkemasfe, hilsende med høie Vifatdsraab den nyvalgte Konge, Vefrieren btandt sit befriede Folk, den fvenfke Konge i Sveriges Hovedstad. Men han drog frem til Storkirken, traadte op tit Hoialteret og bolede der, ydmygt øg taknemmeligt, Knæ før Hærenes Konge, fom havde givet Naade og Kraft tit Fædrelandets Ve-frtelfe. Her ydmygede fig hans ellers faa stolte Sjæl ^ thi en uskrømtet Gudsfrygt boede hos deu renhjertede Konge ^ og han bad med brændende Vonner om famme Naade og Kraft til vel at udfore det tunge Hverv, han havde paataget fig. Sveriges forogede Velstand og Magt, den fjerne Efterverdens høie Agtelse øg varme Taknem-metighed bevidne, at den ædte Konges Vonner ere btevne hørte.

En ag tydende Kapitel.

Om rigets ^flfkand.

Nu var vet Gustav Vasa Konge over Sveriges Rige;

men hvortedes dette Rige fkulde styres og igjen ophjæl-pes tit nogen Velstand og Anfeelfe, det var langt vanske-tigere. Tll Landets ordentlige Forvaltning og Forsvar fordredes betydelige aarlige Jndkomster; he sædvanlige Skatter vare dertil aldeles utilstrækkelige. At paalægge Vonderne nye, var ulovligt eller grufomt. Mere end en

Trediedel af Riget, de geistlige og adelige Frælfebønder, gave ingen Skat til Kronen, og de ovrige vare allerede

udarmede. Vorgerskabet kunde ei heller give Noget; de-res Handel var undertrykt af Lybeck. Adelen havde endnn betydelig Formue, men var ved det adelige Frælfe fri for

al Skat undtagen Rusttjenesten J Præsteskabets Hæn-der derimod laa umaadelig Rigdom famlet, faavel i Guld,

Sølv og rede Venge fom i store, til Kirker og Klostre

d. e. krigstienelteu til Hesk.51

skjænkede Jordegodser. Disfe vare derfor de, fom maatte give Noget fra flg, om ikke hele Riget skulde aldeles for-falde. Men at røre ved deres Vrihilegier var paa den anden Side ganske farligt; Vræfternes Had, Vavens Van-tysning øg det raa, ukyndige Folks Modstand og Afsky fkulde møde hvert Forfog. Mod dem vare atterede Torkel Knutsføn, Albrekt og Kart Knutsføn faldne; Stnrerne havde ei vovet det vanskelige, næften umulige Foretagende. Gustav Vafa vovede det. Ei as Dumdristighed; der mang-lede ham ikke Klogskab og Skarpsindighed til at indfee Faren, ^ ei heller af Kjærlighed til farlige Eventyr; Forsigtighed var just hans Hoveddyd. Men han indfaa, at uden Vræskeværldets Tilintetgjøres fkulde alle Anskræn-

getfer for Sveriges Vet blive ufuldkomne, ja frugtesløst. Han forefatte srg derfor med Fafthed dette Maal og ar-

beidede for at naae det med en Udholdenhed, fom opof-rede Alt derfor, med en efter Oiemedet afpasfet Forflg-tighed eller Djærvhed, fom endnu vækker den høieste Ve-undring. De, fom negte Gnstav Vafa Mod, fordi han ei fatte flt Liv i Fare i fmaae Slag og Skjærmydsler, bør betænke, at han gjennem dette sit skore Foretagende ndfatte flg for lige faa store Livsfarer (thi ^ morderiske Auflag mod ham kunde ei udeblive), og for langt skørre Vekymringer, Omforger og Vanskeligheder end den mesk krigerske Konge. Ei hellet kan han af Nogen beskyldes for Haardhed og Ugudelighed, fordi han vovede at fore-tage noget faadant. Han havde i Lybeck skuderet Luthers Skrifter og nokfom indfeet de Katholfkes Forvildetfer. Et Vræskeskab, som tilbragte sln Tid i Lasker og Over-daadighed; en Lære, fom hvilede paa Folkets Uvidenhed og fotgte Syndernes Forladelse for Venge, fortjente ingen Skaanfel.

Eo og tyuende Kapitel.

Om reformationens begyndelse.

De første Straaler af det Lys, fom Luther havde

tændt i Tydskland, vare alterede trængte frem til Sverige. Tvende Vrødre, Olaus øg Laurentius, Sønner af Veder,5^

en vetstaaende Smed i Orebro, havde i det derværende Karmeliterkloster^) faaet fin første Undervisning. Efter Tidens^ Skik reiste de siden udenlands sor at fuldende fine Studier. Snart fik de hore det almindelige Rygte om Doctor Martin Luther i wittenberg; Nogle berømmede ham hoitigeu, de Fleste afskyede og forbandede ham fom den værste Kjætter og Folkeforvilder. Nysgjerrige ilede

Vrødrene til wittenberg for at høre en faa berømt Mand. De behøvede ei længe at lytte til hans Ord; fnart bleve

de overbeviste, faavel ved hans fimple men kraftfulde Vel-talenhed fom ved Vibelens egne Ord, til hvis Graufkuiug han opmuntrede dell flore Skare af Lærlinge, fom havde famlet fig omkring ham. Jvrigt begyndte de at studere denne Vog, fom de Katholske saa omhyggeligt havde af-holdt Alle fra at læfe^). Ved Læsningen af Kristi stmpte hellige Lære faldt der ligefom Skjel fra deres Oine. De indfaae klart Sandheden hos Luther og Forvildelferne hos de Katholske. De havde læsk Kristi Ord, at ei den^ fom raaber Herre, Herre, men den, fom gjør Faderens Villie, bliver falig; og forgjæves var det nu at prædike for dem, at man for Venge, for Gaver til Kirken, for Villegrimsreifer, for Faste, for Helgenernes Forbønners Skyld, for Vrocesstoner efter Helgenbilleder og mere Saadant kunde vinde Syndernes Forladelse. De havde læst Frelserens Vefaling tit fine Difciple. Lader Eders Lys fkinne for Mennefkene, og hans Ord. Gaaer ud i den vide Verden og læret alle Folk; og forgjæves formanede de katholske Vræfter dem, at Folket burde holdes i Uvidenhed om Guds egne Ord og

i dets Sted aleue troe paa Præsternes Forklaringer. De havde læst, at alle Mennefker vare Syndere; og

forgjæves føgte de Katholske at indbilde dem, at Vaven var ufeitbar. De havde læst Kristi Ord. Herren din

*) karmeliterne, ber bavbe sit Ravn af Blerget karmel i Jøbe^ land. børte til Tiggermunkene.

Høist faae blandt Præsterne bavde felv læsk Bibelen^ faae vare ogfaa de, fom kuiæe læfe den^ tbi den fandtes blot paa La^ tln, øg de fleste Munke øg Præster vare faa ukyndige beri, at de knapt forstode de latinske Bønner, fom de bver Søndag

læske i kirkerne.53

Gud fkal du tilbede og ham alene fkaldntjene; og de vilde ei mere bøie Knæ for afdøde Helgener eller levende Vrælater. De læfte i den hettige Skrift baade Nat øg Dag; men intetsteds fandt de et Ord nævnt om Faste, Villegrimsfærd, Helgener, Kloftre, Skjærsild og

meget Saadant, hvorpaa de Katholske fatte faa ftort Værd; derimod fandtes i Vibelen Meget at være talt om

myghed, Renhed i Sæder, Uegennyttighed, Varmhjertig-hed og mere Saadant, hvilket af de ^Katholske ofte for-fømtes. Disfe høie Sandheder tændte et hastigt, men klart Lys i Alles Forstand, en livlig og varm Jtd i At-

tes Hjerter, og fra wittenberg udstrømmede til alle Kan-ter Luthers Difeipte, prædikende efter ham Vibelens nfor-

fatfkede Ord, tit Trods for tnstnde Hindringer, tusinde Forføtgetfer, ja de befeglede ofte med fit eget Vlod Sand-heden af sin Lære. Jblandt disfe Difeipte vare ogfaa de nævnte Vrødre. Den ældjte Otaus, uforfærdet, tivllg, ja heftig, rask, be-flutfom, lærd, duetig til at forsvare fin Sag med Vennen, dog endnu mere med Talen. Dell yngre, Laureutius, sagtmodigere, dog ei mindre nidkjær; mindre Taler, men større Forfatter, ogfaa lærdere end Vroderen. Vegge vare ubøielige fra det, de anfaae før Ret. De udnævntes af Luther^ 1518 til Magistre, Otaus øg Laurentius Aar gammet. Den cetdste stk føtge med Luther paa en Vesigtelfesreife øver Kirker og Skoter i det nordlige Tydsk-tand og tærte derved meget. Saadanne vare de tvende Mænd, ved hvis Hjætp Guftav Vafa indførte den Lutherske Lære i Sverige.

Stram efter deres Hjemkømst 1516 btev Otaus an-tagen til Kansler høs Viskop Mathias af Strengnæs øg

tit Fdrskander for den derværende Skole. Her begyndte

han skram ivrigt at udbrede de nye Læresætninger og fik baade Tilhængere øg Mødstandere; men de større Krigs-

bevægetfer tildrog fig Alles Opmærkfomhed, og Olaus flk tære i Fred. Aar 15^1 dode deres Fader i Orebro, og Vrodrene fkyndte flg hjem tit hans Vegravetfe. Det befandtes da, at han havde givet bort en Ager udenfor Vyen til Karmetiter-Muukene, forat der fkulde læfes Sjæle-mesfer over ham. De Katholske tærte uemlig, at Men-nefkefjæten efter Døden fkutde i den saakaldte Skjærsildrenfes for de Synder, fom endnu klæbede ved den, for-inden den kom ind i Himmerige; tillige tærte de, at jo flere Mesfer Mnnkene fang for den Afdøde, desto før befriedes hans Sjæl. Vaa denne Vis tokkede de mange tetfkræmte Døende til ^ at testamentere Ktøstrene større Rig-domme, paa det Munkene kunde læse saa meget flere Sfætemesfer for dem. Et saadant Testamente havde Veder Smed i Orebro gjort; men Sønnerne modsatte flg dette som en ufornøden Overtro. Deres Moder begyndte da al græde, sigende, at det var i en utykkelig Stund, de med stor Vekoftning begyndte at faae Under-visning; thi de vare derved btevne fortedede tit faadan Ugudetighed, at de nu misundte fin Faders Sjæt en liden Jordtap for hans Salig-hed s Skyld. Vrødrene søgte at bevife hende, at Mun-kenes Mesfer ingenlunde kunde hjælpe deres Faders Sjæl, fom skulde dømmes efter sin egen Tro og ingenlunde efter Andres Ord. De spurgte, om Moderen for-ftod dell tatinfke Mesfe, etter hvad hnn tænkte derved. Hun svarede. „Jkke forftaaer jeg den; men naar jeg hører den, beder jeg Gnd andæg-tigt, at han vil lade fig deres Vøn behage; hvorom jeg ei hetter tvivter." Moderen bteo dog titsidst titfredsskittet; men fnart kom Mnnkene for at be-grave dell Afdøde øverensstemmende med Testamentet. Vrødrene viske dem bort med deres tatinfke Messebøger øg begrøve setv sln Fader. Munkene ktagede høit for fin Forstander; deslsle for Domkapittet i Strengnæs (thi in-gen Vifkop var befkikket); dette igjen for Vifkop Vrask, øg denne titfidst før Vaven, og begge Vrødre udmatedes i disfe Ktagemaat fom de værste Kjettere og Gudsfor-negtere, der fortjente den haardeste Straf.

Men Vrodrene vedbteve i Strengnæs, og hvor de ophotdt flg, at udsprede jiu Lære øg frygtede hverkeu før Dømkapitet, Vifkop, Vave etter nogen mennefketig Magt.55

Ere og tynende Knpit

reformationens Fremskridt.

Atlerede ved Rigsdagen i Strengnæs 15^3 optraadte

den uforfærdede Otaus Petri og føgte for Stænderne at lægge for Dagen de Kathotfkes Vildfarelfer. Der opftod

meget Vutder, og det kom ogfaa for Kongens Oren. Han kaldte tit fig Otaus og dennes Velynder, den gamte, tærde og anfeede Laurentius Andreæ. De maatte fremstille stn Læres Hovedpuukter for ham. Gustav kunde ei Andet end billige, hvad der faa vel stemmede overens baade med hans Nytte og med hans virkelige Overbevisning.

Dog taug han endnu af Frygt for at paadrage flg Præ-sterues Had og Folkets Affky tilligemed Kjetternavnet.

Han lod derfor, fom om han lugen Del tog i disfe Re-ligioustvistigheder; men hemmeligt beskyttede han den nye Lære; og paa det at den faa meget mere skutde fpredes, fatte han Laurentius til Lærer i Theologi i Upfata, Otaus

til Prædikant i Stockholms Storkirke og Laurentius An-dreæ tit stn egen Kansler; og faaledes hedbleve disfe tre

Mænd hver i stn Kreds at befordre Sandhedens Seier. Dog mest af Alle Otaus. J Storkirken byggedes en Vrædfkestol i Skikkelfe af en Kurv^). Her optraadte Olaus og fremstillede med aabne Ord og uugdommelig Jver de Katholstes Vildfarelfer og Vedragerier famt den sande Vei til Salighed efter Guds Ord. Alt dette paa Svenst. Folket, fom var vant til at høre en latinfk Gudstjeneste, hvoraf de ei forstod et eneste Ord, strøm-mede did og horte hans Tale med Vifald, Tvivt etter Afsky, Alt efter Enhvers Forstand og Tænkemaade. Munke stege op for at gjendrive ham; men Otaus, fom var dem tangt overtegen i Lærdom og forsvarede den ved stn egen Kraft feirende Sandheds Sag, overvandt dem let. Men mangt et fromt, om end enfoldigt Sind hørte med For-særdelfe, hvorledes man uden Videre angreb den Lære og

de Eeremonier, fom faa ofte havde vakt yderes Andagt og udgjort deres Trøst. Deres indskrænkede Forstand og det

*) Derfor kaldtes Ølaus af Folket fædvanligen for Mester Ølof t kurven.Mørke, hvori de vare holdte, hindrede dem i rigtigt at prøve den nye Lære. De anfaae Luther og haus Tit-hængere fom forhærdede Gudsfornegtere og værre end Hedninger. Dette nk ogfaa Otans erfare. Vrangen Gang btev han midt uuder stne Vrædikener afbrudt af fine Til-hørere. De raabte til ham de groveste Skjældsord, ka-stede paa ham Stene, Stokke og hvad de fik i Hænderne, faa at han ofte kun med yderste Livsfare undslap den raae og vitde Vøbets Anfald. Men uforfærdet traadte han atter frem; Jntet kuude skræmme ham til at opgive Sandhedens hellige Sag.

De Katholske beskuttede da ved Kongens Magt at befrie pg for denne fartige Modstander. Vifkop Vrask fkrev til Gnstav, at denne bnrde fordrive de Lu-therfke Kjættere og ei tillade, at deres Vøger iudfortes, paa det at han fetv maatte have en kriftetig Fyrftes Rygte. Gustav fvarede, at han i fin Kønge-Ed havde tøvet atte fine Underfaatter Vefkyttetfe og burde hotde det uftraffeligeu. Havde Nogen forbrudt fig, kunde Vifkopen med dem gaae frem efter Lov og Ret. Luthers Vø-ger vare blot af hans Modstandere, ei afnpar-tifk Domftot fordømte, kllnde attfaa ikke før-bydes. Naar baade haus og hans Modftanderes Vøger knnde indføres, kunde førftandige Mænd fammenttgne dem og finde, hvad der var Ret etter Uret. Selv haabede han ei anderledes at have forholdt fig, end at han maatte have en kriftetig Fyrftes Rygte; og han vitde vide, af hvad Grund man kunde tænke andertedes om ham. Uagtet denne tilsyneladende Upartifkhed, mærkede nok Viskop Vrask Kongens Tilbøielighed for de Lutherske; men han hverken kunde eller oovebe at foretage noget Videre.

Vaa famme Tid, fom faaledes Troen paa den ka-

tholfke Lære undergravedes af de nye Prædikanter, be-gyndte Kongen felv, skjønt forsigtigt, at angribe de ka-

tholfke Vræfters Magt og ftore Privilegier. Vaa Rigs-

dagen i Strengnæs forelagde han Stænderne en Regning paa, hvormeget de fremmede Knegte havde at fordre.

Disfe laae nn efter Freden fysfelløfe og gjorde btot Uro57

og Voldsomheder i Landet, vitde ei hetter reife bort, førend de havde faaet sin indgaaende Søld. Atte øn-skede derfor at blive af med faa befværlige Gjæster, øg Stænderne besluttede et almindeligt Sammenskud til Ve-tattng af deres Sold; men det vitde ei strække til. Da foreflog Gustav, at ogfaa de Geistlige, fom ellers vare frie fot Skatter, fkulde udfylde det Manglende, faa at Riget maatte befries for dette Vefvær. Vræsterne fatte flg derimod og paaberaabte flg det geistlige Frælfe; men

atle de Andre fandt Guftavs Forflag billigt, og en rede Sum af Sølv øg Guld maatte udbetales af de rigefte

Kirker. Vrafk negtede. J alt Andet, fagde ham vilde han gjøre Kongen til Villie; Kirkens hellige Eiendom kunde han ei formind fke. Gnftav strev ham hofligt til, kaldende ham efter Tidens Skik naadige Herre. Vrask negtede alligevel. Gustav skrev atter et Vrev, fuldt af Alvor og Trusler; Vrafk betalte og efter ham alle de ^.øvrige.

Men en blandt de nyvalgte Viskøper beflnttede at styrte den dristige Konge. Det var Veder Suuuallvæder i Vesteraas, sædvanligvis kaldet Veder Kansler; thi han havde havt denne Veskilling hos uuge Hr. Sten. For-dum en af Sturehufets Tjenere, var han dog kjendt fom en nærlig Forvalter af dets Gods. Han vitde nu ned-styrte Gustav fra Trouen og ophøie den unge Nils Sture paa den, for paa denne Maade at hevne fig paa en for-hadt Fiende og felv blive almægtig under en af ham indfat Konge. Han fkrev op til Dalarne og forestillede Datekarlene, hvor ftor Uret der var begaaet mod Stnrerne, da de bleve forbigaaede og Guftav valgtes til Konge. Han afmalede ogfaa denne fom en ngudelig Tyran og opmuntrede dem til Oprør. Saa-danne Vreve spredtes omkring overatt i Vygderne. Den trofaste Lars Otsfon, Vefatingsmand i Dalarne, opfnap-pede nogle og fendte dem til Kongen. Denne befluttede med Kraft og Hurtighed at kue saadanne Forsøg, fatte

fig stram til Heft øg red tit Vesteraas, fulgt af uogte Raadsherrer. Her traadte han strar øp i Domkapitlet og

fremlagde for Vistopen og Kanikerne de oprorste Vreve med Vistopens egen Underskrift. Veder Sunnanvæder

blegnede ved at fee dem, vilde negte, men kunde ei komme58

fra de klare Vevifer. Gustav begjærede Raadets Dom over Forræderen Sunnanvæder kunde efter Loven dømmes fra Livet; han blev blot affat. Den nys udvalgte Erke-biskop Knut, der endnu fad fom Kanik i Vesteraas, be-gyndte ivrigt at tage Suunanvæder i Forfvar og paabe-raabte fig den geistlige Ret, efter hvilken Vræster ei kunde dømmes af Verdslige. Guskav fvarede paa Oieblikket, at den, fom vilde hjælpe overbevifte Forrædere, felv maatte være en Forræder, hvorfor han nu

ftram erklærede Erkebtfkop Knut for affat. Alle hteve ftagne af Forbaufetfe og taug. Gustav tatte atter.

Hall befalede Kanikerne at vælge en ny Vistop efter Sun-nanvæder. Disfe begyndte da at undskylde slg med, at der var oudt for gode Vifkopsemner; de behøvede Ve-tænkningstid og mere Saadant, fom de foregave for at vinde Tld og faae raadslaae mellem flg om, hvad der var at gjøre ved saa usædvanlige Hændelser. Men Gnstav vilde ei give dem Tid til at lægge Vlaner, befalede dem

stram at vælge, og efterfom de felv ei vidfte noget pasfende Vifkopsemlle, fagde han, faa vitde han

give dem Anflag paa den meget lærde og an-feede Hr. Vetrus Magni, fom nn var i Rom. Valget foretoges str^, og Vetrus Magni blev valgt.

Nu begav Kong Guskav stg ud af Domkapitlet, red stram

^ med flue Raadsherrer til Stockholm, kaldte did Kænikerne fra Upfala og befalede dem at vælge en ny Erkebiskop i

den affatte Knuts Sted. De valgte ogfaa efter Kongens Forflag dell pavelige Legat Johannes Magnus. Disfe Guskavs djærve og kraftfulde skridt vakte den største Overraskelse og Forbauselse i hele Laudet. Vræ-fterne harmedes vel øver hans dristige Tiltag; men mød en faa rast øg streng Herre øg i en faa retvis Sag vo-vede Jngen at sige . et eneste Ord. Selv den stolte Vrafk skrev til Ture Jonssøn Røos, at han hellere vilde være død end falde i hans Naades (Kong Gnstavs) Uvillie.5^

^ i r e og tynende Kapitel.

Om berendt von delens Forræderi.

Severin Norby, fom standhaftigt forfvarede den af-

fatte Kong Kristian, havde endnu ^Gotttand inde. Alt mere og mere aabenbarede det flg dog, at Troskab mod Kristian ei var hans eneste Drivefjæder. Klog og skarp-sindig havde han forudfeet dennes Fald og tænkte ved en faadan Leilighed at fætte en af de ledige Kroner paa Ut eget Hoved. J Særdeteshed havde han fæstet sit Vlik

paa den fvenske. Just derfor beskyttede han ogsaa de fvenske Herrer mod Kristian; derfor friede han ogfaa til

den i Sverige faa meget anfeede og elfkede Kristina Gyl-tenstjerna, Enke efter Rigsforstanderen Sten Sture den yngre. Med Harme faa han slg nu forekommeu i flne ærelystne Vtaner af Gustav Vafa. Men de Uroligheder, fom fnart udbrød i Sverige, gave Nørby Haab øm at kunne styrte Guftav og fetv fom Sturernes Formynder og Stedfader blive Konge i hans Sted. J Forventning af et faadallt Tilfælde opholdt han ng paa det nærlig-gende Gottland, hvor Sørøveri var hans fornemske Sys-felfættelfe og Jndkomst. Alle Søfarende øverfaldt øg plyndrede han. Svenske, Danske, Engellændere og Hol-tændere, fornemmelig dog Hanseaterne. Det var hans Lyft og Liv, fagde hall, at røre i deres Kramkifter og lugte paa deres Krydderifække. Det halve Vytte tog .han fetv, den anden Halvdel hans Folk; uden lod han Kjøbmændene med tomme Skibe seile bort igjen, bedende dem fnart være velkomne tilbage. Saaledes for-spildte Norby dell Anfeelfe fom Helt og ædel Mand, han tidligere havde erhvervet. Han blev frygtet, men ogfaa afskyet af Alle. Jmidlertid vovede hverken dell fvenfke eller danske Konge at angribe ham; de vare begge bange for Krigens uvisfe Udfald, endnu mere frygtede de for, at han skulde overgive Gottlaud til den anden. Lybeekerue, som led mest af hans Kaperi, føgte at overtale Gustav til at fordrive ham; men den forslgtige Herre vilde ikke. Da besluttede de at føge at tviuge ham dertil. Deres Sendebud, Herman Vlønjes, køm til Mødet i Vadstena 15^4, drev paa et stort Krigstog mod Norby og gav støre Løfter øm Vistand.

Men Gustav negtede, uagtet60

Vifkop Vrafk, tit hvis Stift Gottland hørte, ogfaa drev paa Oens Erobring. Da udspredte Lybeckerne blandt Folket Fortællinger om, hvorledes Kongen havde afslaaet Krigstoget uagtet faa ftore Tilbud om Hjælp. Atle vilde fordrive Norby. Vorgerne, fom han plyndrede; Vonderne, fom favnede Sild og Salt; Adelen, fom ønskede Krig; Nogle ogfaa bestukne af det Guld, Lybeckerne nddelte. Det hørtes en almindelig Knurren mod Guskav. Den, fom havde fordrevet en Konge over tre Riger, maatte vel kunne betvinge ell enkelt Vefalings-mand. Sturernes Vane havde aldrig været at lade fig fkrænlme. Saaledes talede Folket; og det kom fnart for Guftavs Oren. Det var at røre ved hans

ømme Side. Han kaldte stram Lybeckerne øp i Raadet, lod fremlægge deres Forflag, tilkjendegav aabent stn Mis-

tro; men efter Folkets Villie blev Forbundet befeglet og Krigen befluttet. Den tagne Veftutning sknlde med Kraft iværksattes. Udstrakte og kostbare Rustninger foretoges; Gnstav lod for deres Skyld udmynte fit eget Vordfølv. Ogfaa An-dre maatte bidrage dertil. Vistop Vrafk maatte stille 100 bevæbnede Mænd og desuden erlægge ell Sølvskat. Vistopen, fagde Gnstav, havde i Særdeleshed tilskyndet til denne Reise, havde ogfaa ligesaa stor Fordel af Gott-land fom Kronen; thi Oen horte til hans Stift. Snart vare 8000 velbevæbnede Mænd udrustede, en stor Hær paa den Tid. Anførere manglede. Gnstav vovede ei selv at forlade Riget. De fvenfke Herrer vare nvante til ordentlig Krig og langvarig Veleiring. Han overgav Vefalingen til den for omtalte Verendt von Melen. Denne Herre, der var af tydst Vyrd, havde fra stn Ungdom af i bestandige Krigstog vundet megen Erfaring, var desuden tapper og uforfærdet, ei uden Klogstab, men dog egenstndig og stolt. Tidligere havde han staaet i Norbys Tjeneste og var nær forbnnden med ham. Da han gik over til Svenskerne, blev han meget fremtrllkken af Guftav, flk ogfaa dennes Slægtning Margareta, Datter

af Erik Karlsson Vafa, til ægte. Der berettes, at Gnstav ved et Arveskifte har været noget streng mod denne Fru

Margareta, hvorfor hun hemmeligen ophidfede fin Mand, fom desudeu, da han var i Slægt med tydfke Fyrstehuse,61

anfaa jig for jevngod med den nykronede fvenfke Adels-mand. Saadan var den Herre, til hvilken Gotttands Erobring anbetroedes.

J Vegyndelfen retfærdiggjorde han Kongens Valg. Landet indtoges, Visby med Slottet Visborg beleiredes, atle Norbys Udfatd dreves tilbage. Vyen skulde stormes, men det Forraad af Krudt og Kugler, fom dertil beho-vedes, var bleven opfuappet paa Søen af Norbys Jagter. Nyt Forraad kom fra Lybeck. Da negtede de tydfke Leie-knegte at storme, sorinden de flk nn indgaaende Sold for to Maaneder. Fjorten Dage efter kom Solden. Da negtede Kslegtene at ftorme, førend de bleve betalte ogfaa for disfe to Uger. Saaledes drog Veleiringen alt mere og mere i Langdrag. Jmidlertid kom en Hanseatifk Flaade og angreb Visby ogfaa fra Søfidem Norbp indfaa nu klart, at han ei længere kunde gjøre Modstand. Han fendte derfor hemmelig Vud til Kong Fredrik den første af Danmark, tilbød fig at opgive den hjætpeløfe Kriftian Tyran øg overgive Gottland og Slot-tet til Fredrik, paa det Vilkaar, at han hos denne fik beholde famme Værdighed og Forle-

ninger. Fredrik fagde ftram ja, og Norby viste den lybske Admiral udenfor Visbys Vrevene herom. Da Ly-

beekerne faae, at der hermed var gjort Ende paa Sorø-veriet, droge de ftrar bort. De vitde ei gjøre mere. Alle Lofter til Gustav vare glemte. De faae hellere Gottland i den svage Fredriks end i den kraftfulde Gustavs Hænder.

Hjælpen fra Danmark forhaledes, og Norby frygtede for dell fvenske Hær. han sluttede derfor Stilstand, be-gyndte at underhandle med von Melen, og føgte at lokke denne over paa stn Side. Han mindede ham om deres

tidligere Kammeratskab; denburde ei uu uuødigt fpilde hverandres Vlod. Han meddelte ham fine Vlaner mod

Sverige; von Melen fkulde da gjøre meget større Lykke. Han vakte von Melens Misundelfe mod Gustav og blev heri troligen uuderstottet af Fru Margareta, fom just nu tom til Leiren. Verendt blev fnart forledet. Han ver-lede venlige Veføg med Nørby, gjæstede denne paa Slottet, forlængede Stilstanden og forfømte sin Kønges Sag al-deles. Svenskerne begyndte at fatte Mistanke tit sln Anførers Troskab.5^

En Dag kom han ned fra Stottet og forkyndte, at Stilstanden var opsagt; i samme Oiebtik glorde Norby et Udsald og anrettede et stort Nederlag blandt de uforbe-redte Svenske. Disfe ftimlede nn fammen omkring von Melens Telt, knurrede høit og lovede at berette hans Opførfel før Kongen. Han forsikrede da, at Norby skulde fnart overgive Skøttet, øg bad dem imidlertid holde sig skille; og faaledes lykkedes det ham at udhale Veleiringen over dell Tid, der i Malmø var fastsat mellem Kongerne for Skottets Overleverelfe^). Da kom der Vud fra Dan-skerne, fom overensstemmende med Kongernes Forlig kræ-vede, at Svenskerne fknlde drage hjem igjen fra Oen. Gustav befalede stue Høvedsmænd det Samme, efterfom de havde forfømt fln rette Tid og kun havde udrettet lidet Godt; og faatedes gik haus Spaadom faavel om Lybeckernes Troløshed fom om Krigens nlykkelige Udfald i Opfyldelfe.

Verendt von Melen kunde noksom skjønne, ak han efter alt dette vilde blive lidet velkommen hos Guskav. Det var ham faaledes ei magtpaaliggende at komme for dennes Oine; han reiste til Kalmar, fom han havde i Forlening. Guskav skrev venligt, bad ham komme til Stockholm og lovede flkkert Leide; ligefaa Raadet. Han kom ikke. Gustav fendte tvende anseede Mænd for at føge at bevæge dell stivstndige Mand. Han fvarede, at han nu ikke havde Leilighed tit at komme; tit Vaaren fkntde han indfinde fig føveis. Med dette studfe Svar maatte Sendebudene vende titbage.

Nu befæstede von Melen fig det bedste han kunde, fatte fin Vroder Henrik til Vorgherre og befalede, at Slottet ikke skulde overleveres til Nøgen, hvem det end var, uudtagen ham felv perfonligen. Derpaa feilede han til Stockholm. Han føgte ved Smiger og Løfter paany at fætte pg i Gustavs Gunsk. Men denne, ikke mindre fln, mødte List med List øg tilbød Verendt Stegeborgs Slot for paa denne Maade at faae Kalmar fra ham. Verendt erklærede fig fornøiet hermed, men fagde, at hans Mænd ingenlnnde skulde opgive Slottet, om han ei felv

*) Se det følgende kapitel.63

fik fare der ned og tate med dem. Dette vitde ikke Gu-ftav, da han mente, at et Vrev fra von Melen var nok; han vitde ei flippe den farlige Mand fra flg. Verendt skrev et Vrev med Vefaling til at overtevere Slottet til Kongen, hvilket Vrev et Sendebud bragte til Kalmar; men Henrik kjendte fin Vroders hemmelige Tallke og vægrede fig. Da vrededes Kongen høiligen paa von Melen; men denne flap derfra ved at lade, fom om han fetv btev meget fortørnet paa fine e^enfindige Knegte. Han tovede, at derfom han fetv flk reife did, fkulde Slot-

tet stram blive overleveret. Gustav indvilgede heri, men Kongens Fodermarsk etter, fom det nu hedder, Staldme-

fter,^ Nils Eriksfou Gyllenjtjerna, fkulde følge med, øg denne havde streng Vefaling til ei at skippe Verendt, for-end han havde faaet Slottet. De kom til Kalmar. Ve-rendt fik da, efter at have skillet Gidsel, Lov til at gaae op til stn Vroder paa Slottet for at forberede dets Over-givelfe. Snart kom han tilbage. Han fagde, at hans Knegte ei knnde taale, at deres Herre kun fom en Fange efter at have ftillet Gidfel fik Lov til at komme til fine Underhavende. Men fik han udeu Gidfel gaae op paa Vorgen, faa to-

vede han paa fin riddertige ære den føtgende Morgen at overtevere Slottet. Den godtroende

Nils Eriksføu lod ham uden Gidfel atter gaae op paa

Slottet, fatte fig felv i god Ro til at drikke med flne Venner og gik tltjkdst tttsengs, gtædende skg ved at have

faa tet udført fin Konges ærinde. Men von Meten troede nn at have vundet Spil. Strar om Kvelden for

han over til Oland, hvor Kongen havde fire Roder Leie-knegte i en Vorgleir. Ved Løfte om høiere Sold lok-kede han disfe med fig om Natten tit Katmar Stot. Tidligt om Morgenen efter skulde han lade, fom om han var ordholdeude. Vindebroen blev nedladt; Verendt gik over den tigefom for at gaae tilbage til Svenskerne; men efter forud giveu Vefaling sprang flere af hans Knegte frem og droge ham under tilsyneladende Modstand til-bage ind i Stottet. J famme Oieblik gjorde de et blodigt Udfald mod de uforberedte Svenske i Vyem Nils Eriks-føn vaagnede ei ligefaa glad, fom han havde tagt skg tit at fove; thi, pludfelig opskræmt, maatte han i bare64

Skjorten flygte bort. Venge og Klæder toge Tydfkerne; men det Værste af Alt var, hvortedes han ligeoverfor den strenge Konge skutde kuune forsvare fln Lettroenhed og Ulydighed.

Verendt forstod vel, at Gustav ei fkulde tade Legen være endt dermed. Han famlede derfor sammen atte tydske Knegte der i Egnen, foregav falskelig, at Kalmar Len og Slot, fom Kongen nn vilde tage tilbage, var von Melen lovligen givet fom Fru Margaretas Vrudefkat. af faadan en Konge kunde de hver-

ken vente Sold eller Retfærdighed; begge Dele lovede von Melen rigeligen. Knegtene fvore ham

Lydighed og droge op paa Slottet; men ^Vorgerne i Kat-mar, fom han ogfaa vilde lokke til Frafald, tode flg ikke bedaare. Hall anbetroede derfor Slottet tilligemed den der fangne tolvaarige Nils Strlre til Henrik Jydes For-sorg. Denne Mand, fom var en gammel, trofast Tjener hos Skurerne og dem i Døden hengiven, indbildte han, at hele Oprøret var tilstellet blot for Stnrernes Skyld. Den Gamles hjertelige, klippefaste Hengivenhed fkulde .lokkes og misledes til Utaknemmelighedens og Forræde-riets Forfvar. felv med fln Gemalinde, sine Vørn og vigtigske Eiendele steg han ombord for at feile til Tydsk-

landn Svenskerne forfulgte ham lige ued til Stranden, hvor de nedhug eller tog til Fangel flere af haus Tjenere.

Verendt begav flg til mecklenburg, hvis Hertug, Albrekt, var Guftavs Fiende. Siden for han hele fit Liv igjen-nem omkring hos fremmede Fyrster. Hvo fom btev Gu-stavs Uven tit ham kom von Meten. ^ Naar der stutte-des Fred med Gustav, maatte von Melen flye. Jngen Ro, intet faft Hjem fandtes der for den foragtede For-ræder.

Dyrt blev dog dette Forræderi for Guftav. Katmar Slot fkutde nemlig. gjenerobres. Han drog ufortøvet did med en stærk Krigsmagt. Vaa Slottet var en gammel skaldet Vøssefkytte, faa dnelicr at man troede, han stod i Forbund med den Onde. Da det fvenske Rytteri fvin-gede op, tagde denne Vøsfefkytte Mærke til, hvor Arvid Veskgøthe red, og troede, at det var Kongen; thi Arvid var eu anfetig Mand. Vøsfefkytten sigtede derfor og af-fyrede et Skud derhen faa godt, at Kuglen gik den tappre65

Arvid tvert igjennem Venet; dog blev han ei dødeligt faaret; men nre Andre faldt ved dette Ridt for den skal-dede Gnbbes Kngter. Guskav opfordrede Stottet til Over-givetfe, men forgjæves. Han lod da opføre Skanfer og beskyde det. Siden befatede han en Storm. Svenskerne gik uforfærdet frem, men Tydskerne forsvarede fig lige tsettemodigt med Skyden og Stenkast. Den gamle Stn-retjeuer, Hendrik Jyde, fægtede felv for fin uuge Herre fom eu yngling, og Alle opflammedes ved den Gamles Mod. Svenskerne maatte vige tilbage. Gustav opirredes herved og bebreidede dem deres Feighed, kastede Kappeu af og iklædte flg Harnisk og Hjelm; han fkulde felv være med i Stormen, fagde han, indtage Slottet eller falde .der udellfor.^ Soldaterne bluedes og bade ham ei gjøre dem dell Skam; de fkulde felv tage Taarnet eller falde derved. Guskav tod da yderligere beskyde Vorgen, faa at alle Vryskværnene paa dell nordlige Side vare odelagte. Nu sprang Svenskerne til den anden Storm med yderste Heftighed ; men Vorgfolket havde gjort en dyb Grav indenfor den uedfkudte Mur og forfvarede flg med et overordentligt Raferi. De overøste de stor-mende Svenfker med Skud, store Stene og Vjelker og skyede ikke engang en uundgaaelig Død. Svenskerne skyede den helter ikke. Af fire hundrede Skytter stode btot fire igjen. Dell troe og tappre Veder Fredag fatdt i Spidfen for fln Trop; hans Mænd vare ham værdige; Jngen ^flygtede, Atte faldt, følgende fln Herre i Døden fom i Livet. Taarerne strømmede ud af Gustavs Oine, da han faa sine tappre Mænd falde og dog Jngen vige. Han befatede at btæfe tit Tilbagetog. Faae vare i Live og kuude lyde det givne Tegn; dog, da det led mod Kvelden, blev der ei gjort mere den Dag.

Vaa Slottet havde Hendrik Jyde kun havt 50 Mand; for dem vare faa mange hnndrede Svenfke faldne. faa meget formaaer Mod og Standhaftighed. Af disfe femti Kjæmpere var dog Halvdelen falden; den anden Halvdel paa Grund af Saar nde af Stand til yderligere Forfvar. De begjærede tidligt den folgende Morgen at faae un-derhandle om Overgivelse og maatte nnderkaste pg paa Naade og Unaade. ^ Den største Det af dem bleve aflivede fom Forrædere. Forgjæves føgte Gustav at skaane den ^isiægshæfte til Folkev. 566

gamle Vøsfefkytte og faae ham i stn Tjeneste; de op-hidfede Krigsfolk raabte, at dell gamle Skjelm fkulde gaae famme Vei. hall blev nedhuggen ligefom de Andre. Guftav overgav Kalmar Slot til Arvid Vestgothe og reiste sørgmodig bort fra dell blodige Skueplads.

e m og tonende Kapital.

Om Kong Guftav og Kong Fredrik.

Knapt var Fredrik antagen til Konge i Danmark^ forend han og det danfke Raad begyndte at tænke paa dell gamle Vlan at nnderlægge flg Sverige. Han lod derfor tit dette Niges Stænder og menige Jndbyggere udgaae en Skrivetfe med Vegjæring, at de fkulde an-namme ham tit deres Konge efter det gamle Forbund, fom alt fideu Dronning Margretas Tid havde været mellem de tre Riger. Underrettet herom fammenkaldte Guftav skrar et Mode i Jonkøping, fremlagde Fredriks Vrev og begjærede Stændernes Tanke derom. Alle afskyede den danske Forening. Et Svar til

Fredrik blev skram opfat og undertegnet. Det indeholdt, a.t de hav.de udvalgt Kong Gnftav til fin Herre

og vilde blive faste og standhaftige i dell Ed, de havde fvoret ham. Kong Fredrik fkulde op-give alle Tanker paa Sveriges Rige. Kong Guftav agtede med Guds Naade og Hjælp nok at forfvare og befkjærme det.

Dette Svar maatte Fredrik tage til Takke med og dog være glad, at ei noget Værre hændte. Hall var nemlig kommet i stor Forskrækkelse for den fordrevne Kri-ftians Rustninger. Denne havde med Viskand af sine tydfke Slægtninge hvervet en Hær paa 16600 Mand, med hvilken han nventet kom ansættende mod Hotstein. Desudeu ankom nogle af hans Orlogsskibe til Sundet og undfatte Kfobenhavn, fom endllll var i hans Tilhæn-geres Hænder. For at gjore Ulykken topmaalt fpurgtes her Misnoie og Knurren over hele Landet, endog Længsel67

efter den fordrevne Konges Tilbagekomst. Atmnen, Vor-gerfkabet, ja fetv den lavere Adet btev nemtig haardt undertrykt af de høieste Herrer og Skægter, hvilke ved Fredriks Kroning havde faaet sine tidligere Rettigheder tilbage. Men denne ftore Fare forsvandt ligesaa hurtigt, fom den var opkommen. Da Kristian fkulde gaae øver Grændfen ind i Holstein, vægrede Knegtene sig for at gjøre det, forinden de havde faaet fin Sold. Kristian

bavde tænkt at lønne dem ved Plyndringer i det erobrede Land; han havde ingen Venge. Vaa skore Løfter ødslede

han vel; men Knegtene raabte blot paa Venge. Kristian maatte skjule fig for dem, og llæske Nat rømte han bort i Fortvivtelfe. Hele dell skore Hær opløstes og adskilte flg. Ved denne Ulykke tabte Kriftians Tilhængere inden Riget alt Haab, og Fredrik faa fig idetmindste for Oie-blikket betrygget. ..

Denne ftore Fare havde dog betaget ham Modet til at udsætte fig for Gustavs Fiendskab. Han skrev og begjærede at underhandle om andre Ting; ikke et Ord nævntes om Unionen.

Vaa denne Tid var der Flere, som raadede Gustav til at benytte sig as Danmarks Forlegenhed og indlemme enten Norge eller Skaane, Halland og Vlekinge i Sverige. Dette sidske tilraadede i Særdeleshed Viskop Vrask med mange Grunde og megen Fædrelaudskfærlighed ; kanskee ogsaa, at han vilde see Kongen sysfelfat med Krig og derved forhindret i at udfore de indre Forbedringer, hvortil Gustav robede faa megen Lpft. J Vegyndetfen gjorde ogfaa denne et Forfog med Norge, men afskod snart derfra. Et lykkeligt Rige tykkedes ham bedre end

et skort; og at redde Sverige fra Pavedømmets Under-trykkelfe øg Vildfarelser fyntes alene at kræve hele hans

Omforg.

Danskerne kunde dog ei faa .lek glemme Unionen og de Fortrin, fom de da havde havt. J Vegyndetfen af Aar 15^4 fik Guftav en Skrivelfe fra Fredrik og det danske Raad, at der var berammet et Møde i Kjøbenhavn mellem de tre Riger og Hanfeftæderne. De be-gjærede derfor kjærligen, at Kong Guftav enten felv eller gjennem Fuldmægtig vilde indfinde fig der, faa at man maatte komme til god Fred68

og Attes Gavn og evige Vetfærd. Gustav svarede korteligen, at det kom ham underligt fore, at Fredrik ndfkrev et Møde for alle tre Riger uden førft at raadflaae derom med Kong Guftav. Der btev Jntet af hete Mødet.

Lybeckerne formaaede endelig begge Konger tit at komme overens om et Møde i Malmø ; der skutde atte Tvistigheder afgjøres om Gotttand, hvor just nu von Meteli tod, fom om han beteirede Norby , og om Viken og Vlekinge, fom Guskav endnu havde inde, siden han tilrev ug dem fra Kristian Gustav red did, fulgt af flne fornemste Herrer og den nye Kansler Laurentins Andreæ. Vaa Veien tatede han meget med Ture Jønsson Roos, at denne skulde fom en gammet og erfaren Mand med stn Knndstab og Anfeetfe forfvare Sveriges retmæsslge

Sag , hvitket ogfaa Ture ^ høitigen tovede. Men da de kom til Malmø, fandt de Danske paa den Udvei, at de hemmelig lode sige til Hr. Ture, at han fkulde miste alle sine Arvegods i Halland og Norge, dersom han paa Modet dristede stg til at sorsvare Sveriges Ret til Gottland.

Kongerne traadte sammen paa Raadhuset, omgivne af stne fornemste Mænd. Først talte Fredrik. Han begyndte vidtløftigt at omhandle Kalmar Unionen, dens Fordele og de trende Rigers fenere indbyrdes Tvistig-heder og Krige. Hasl sluttede med at foreflaae en ny Forening; dog skulde Guskav sorblive Konge i Sverige, atelle paa den Vetingetse, at han skutde erkjende Kongen af Danmark fom Nordens Overherre. Gustav fvarede strar herpaa. Han udviklede, hvorledes Danmark felv mange Gange havde brudt Unionen, famt hvor skadetig denne havde været for Sverige; titstdft tagde han tit. da Danskerne hidindtit et havde for-maa et at underkue Svertge, faa var der nu end nn mindre Haab derom. Setv vitde han have den danfke Konge tit Ven og Vundsforvandt, men atdrig nogenfinde tit Overherre. Saadan Rost og saadanne Gebærder tedfagede denne Tale, at hverken Fredrik etter nogen Anden vovede at fremkomme med et eneste Ord mere om hete Overherredømmet.

Derpaa foretoges Sagen om Gotttand. De danske Raadsherrer begyndte at fremdrage for sin Sag atte Ve-5^

vifer, fom de kjendte. Da de vare færdige, skulde Tnre Jønsføn efter Overenskomsten paa Reisen forsvare Sveriges Ret. Men Hr. Ture tænkte paa flne skore Arve-

godfer. han begyndte at hofte og stamme og kunde ikke komme afsted med at stge Nogets Kansteren Laurentius

Andreæ steg da op og begyndte at modbevist Danfkernes Grunde. Men Gustav, der var nøie uuderrettet om

denne Sag først af Heming Gad og pden af Viskop Vrafk, tog fetv tit Orde og beviste ktart og tydeligt Sve-riges Ret til denne O, saa at Jngen vidste Noget at sige derimod. Efter en kort Taushed reiske en gammel dansk Raadsherre sig, ved Navn Anders Ville, og begjærede at faae fremfore nogle Sandhedsord i denne Sag. Kongerne gave fit Samtykke og han begyndte at tale. „J gode Konger og andre gode Herrer, fom her ere tilstedel Om J hitte fige Sandheden, faa maae J bekjende, at J vide ftet Jntet af faa-

danne gamteSager og ærinder, fom J tale om; thi J ere allefammen nnge Mænd, fom ikke

knnne tænke eller vide Noget langt tilbage. Vor naadige Herre Kong Fredrik har meft holdt fig i Holftein og ei meget her i Landet, og der-for kan hans Naade Lidet eller flet Jntet vide deraf. Kong Guftav i Sverige er det heller ikke muligt at vide Noget, efterfom han er en ung Herre. Jeg maa fige for Sandt, at Jngen er her iblandt Eder, fom ved dette rettelig, udeu Hr. Ture Jønsføn og jeg.^ Herved afbrød Kong Guftav ham pludfelig, sigende. „Overvei Eders Ord, Hr. Anders Ville. Ved J ikke, at en Ung kan fphrge tilbage faa langt, fom en Gammel kan mindes." Ved denne uformodede Tiltale blev Hr. Auders Ville atdetes forvirret og kom ud af det. Nn opstod der en heftig Tvist metlem de danske Herrer og Kong Gustav. Kong Fredrik skjod Sagen fra fig fom ukyndig deri. Men Gnstav vilde ingenlunde frafige fig, hvad hau vidste og kunde bevife at være sin Rettighed. Da Lybeckerne faae, at Sagen heldede til Fordel for Gustav, hvis Magt og Foretagelsesaand de forud frygtede, begyndte de paa atle Maader at tage Danskernes Varti. Guftav maatte da for ei at paadrage flg for mauge Fiender give efter.Vohnslehn fik han vet endnn for en Tid beholde; men Vlekinge maatte han tilbagelevere og ligeledes Gottland, dersom Visby Slot ei dell 1ste September var tndtaget af Svenskerne, hvilket Enhver faa ikke kunde fkee. Alle øvrige Tvistigheder fklltde afgjøres ved et andet Mode. lDet var ikke med glad Hu, Gnstav gik ind paa disfe Vilkaar. Han var meget opirret, mest mød Ly-beckerne, fom havde narret Sverige til det ulykkelige Gotttandstog. Da han gik ned fra Raadhufet, sik han

fee, hvor herman Vtønjes ftod, den famme, fom i Modet paa Vadstena havde fortokket Svenskerne. Gustav

gik heftigt henimod ham. „Hvor er nu," spurgte han, ^,det meget Gode, du paa de Lybfkes Vegne med faa ftore Eder og Forptintetfer har tilfagt mig.^ Hvor er den lovede Vetaltng for de ftore Krigs-omkostninger paa Gottland^ Du fkat faae Skam derfor, din arge Forræderl" Hermed greb ban til .Sværdet, men ftandfedes dog af Laurentius Andreæ. Herman Vlønjes begvndte i Forskrækkelfen at græde og fagde, at han ei raadede for det lybske Raads Troløshed. Gujkav gik haskigt fra ham og skyndte flg tilbage til Sverige, lovende dyrt aldrig mere utvuugen at træde udover dets Grændfer. Ogsaa Kong Fredrik ^vendte tilbage tit Danmark; han begjærede aldrig

mere at samtale med Kong Guftav eller at kaldes hans Overherre.

^e^ og tynende Kapitel.

reformationens Fremskridt.

Lidet glædefuld har denne Reife været for Kong

Gnstav; Hjemkomsten blev ei gladere. De Katholske, især den driftige Viskop Vrask, havde nnder hans Fraværelse søgt at gjøre Ende paa Reformationen. Efter Tilskyndelse af Vrafk havde Erkebiskopen ladet indftevne Vrødrene Olaus og Laurentius for Upfala Domkapitel. De ude-bleve tkke. En heftig Tvift opstod om deres Lære; men71

forgjæves føgte Katholikerne at modbevife den simple og klare Sandhed. Man truede dem med Vaveus Vanlys-ning ; de foragtede den. Man føgte at tokke dem ved Løfter om høie geistlige Værdigheder, stor Magt og Rigdom; de foragtede Smigeren og Falskheden endnu mere end Trufelesl. Endelig greb Domkapitlet fig an og udtalte

Vaulysningen over dem. De erklæredes udelukkede fra Kirkens Samfund og tilhøreude Djævelens Rige. Men

Vrødrene appellerede til Kongen og gik uforfærdede og glade ned fra Domkapitlet. Jmidlertid bleve Mange skræmte fra den nye Lære,

da de horte, at dens Prædikanter bleve banlyske i Upfala. Vrask vilde fmedde, medens Jernet var varmt. Han forbød

i skt Stift Alle baade Klerker og Lægmænd at kjøbe, fætge eller læfe Luthers Opdigtelfe og falfkeLær-dom. Tillige anlagde han et Vogtrykkeri^i Søderkøping, hvor han tod trykke Oversættelser af endel tydske Skrifter mod Luther, hvitke han udelt spredte omkring i Landet. Endnu mere led Reformationen ved Gjendøbernes Uvcefen. Det hændte nemlig i denne Tid, at der i Tydfk-land fremstod nogle Mænd, fom begyndte at prædike ikke alene mod Katholikernes overflødige Eeremonier men mod al ydre Høitidelighed ved Gudstjenesten. De fore frem med den største Heftighed og ophidsede den lavere lsfor-

standige Folkehob^ til allehaande forbryderske og ufornuftige Foretagender. De kaldtes Gjelt døb ere; thi de døbte

Atle om igjen, fom indtraadte i deres Forsamling. Tvende af disfe, Melchior Rink og Knippert Dølling, kom dette Aar med nogle tydske Fartøier til Stockholm. J Ve-gpndelfen holdt de fig stilla men da Kongen var reist ned til Malmø, øptraadte de uforfærdede øg øfte med Vold i Vrædikestoleue og begyndte paa det heftigste at fare løs baade paa de Katholske og deres hele Gudstjeneste med Sang, Villeder og Kirkeprydelfer. De foregave, at de vare drevne af den Helligaand, tarmede og skreg, og det tykkedes dem faaledes titfidst at ophidfe den lavere Del af Folket. Nu opstod et uhyggeligt Uvæfen. Sko-magere, Garvere og Andre, ofte de ukyndigste og laste-fuldeste Verfoner, indbildte flg eller vilde indbilde Andre, at ogfaa de vare drevne af dell Helligaand. Disfe nye Apoftte optraadte i Kirkerne; men ikke kunde man gjen-5^

kjende kristne Apostle paa dell Vrede og Heftighed, hvor-med de prædikede. Vøbelen, fom btev ophidset af dem,. rasede votdfomt t Kirkerne og Ktojkrene. Atte Vitteder og Kirkepryd elfer nedreves og ^ slæbtes med Haan omkring paa de fmudflge Gader. Otaus og hans Medhjætpere skyndte flg ud at stille Uvæseuet; men det oprorte stor-mellde Folk tyttede ei tit deres ^tøst. De Forstandigere saae dette Uvæsen med Afsky og begyndte at blive bange for dell Frihed i Religionssager, fom var indkommet i Landet. Mange flne Vrælater betragtede med hemmelig Tilfredsstillede de vilde Optog; de haabede deri at faae et Vaafkud tit at gjøre Ende paa hete Reformationen. Men de fromme, enfoldige Kætholiker faae med Taarer Rigets Vatroner og Helgener at flæbes i Smudset. Det græmmede dem dybt at see den hellige Kong Erik og den hellige Virgitta, for hvem de fra sln Varndom saa oste i fast Tro og inderligt Haab havde frembaaret flne Von-

ner og Taksigelser, i en faadan Fornedrelsesstand. Mest harmedes de Vønder, fom vare inde i Vven. De skyndte

slg med Afsky ud af Stockholm ligefom fra et fordærvet Gomorrha og bestreve for de øvrige Vønder dell Forvirring og Vederstyggelighed, hvortil de havde været Vidne; og Alt skyldte de i sin Ukyndighed paa Luthers Lære. En almindelig Harme, endog Uroligheder viske stg i hele Upland; Vønderne truede med at gjøre Opror, drage til Stockholm og rense Vyen og Riget sor alle Lutheranere og Kjettere. Saaledes stode Sagerne, da Kong Gustav kom tilbage fra Malmø til Hovedstaden.

Stram kaldte han op tik slg Otaus Vetri og hans Medhjælpere; de maatte tac^e mange og alvorlige Ve-

breidelser sor deres Eftergivenhed mod Sværmerne. Siden opkaldtes Melchior Rink og Knippert Dolling; og for dem vankede endnn værre Ord. Enden blev, at de ka-ftedes i Fængfel og siden med første Skib førtes ud as Riget med den Hitsen fra Kong Gustav, at det fkulde koste deres Hats, derfom de vovede endnu engang at fætte deres Fod paa Svea Riges Jord.

Saatedes gjesloprettede Kong Gustav fnart Rolighe-den i stn Hovedstad. Men overalt omkring i Landet spredte flg Veretningen om det uglldetige Uvæsen i Stoek-holm; og Munke og Vræster vare dels nvidende nok til73

at troe dets ondjkabsfutde nok tit at foregive, at den Lutherske Lære var Aarsag dertit. Saatedes begyndte et atmindetigt Misuøie at tade slg høre faavel med deune Lære, fom med Kongen, hvis Hengivenhed for denne Mange nu begyudte at iudfee. Underrettet herom begyndte Gustav at holde fin Eriksgade. Hvor han for frem, sammenkaldte han Folket, tatede fagtmodigt og forstandigt med det, spurgte efter deres Ktagemaat og afhjalp, hvad han knnde. Ofte fik han hore Knurren og Misnøie øver den nye Lære. Han føgte da forsigtigt og føieligt at berolige deres Sind, oplyse dem om eu og anden falsk Troeslære og lokke dem faaledes umærkeligt ^ ved Haabet om, at Vræskerne skutde dettage i at betate Rigets Gjætd og Skatter. Saatedes undergravede han tidt efter tidt den katholske Læres Anfeelfe og beroligede hele Riget; dette Sidske i Særdeleshed ved sln egen Veltalenhed og den store Magt over Folkets Hjerter, fom han flk, faa fnart fom han viste fig og tiltalte det.

Ved Juletider dette Aar (15^4) kom hau til Upfala med Olaus Vetri. Han begjærede nn at faae høre alle Grnnde før og imod den nye Lære, og at de værdige Fædre til den Ende vilde i hans Nærværelfe anstille en Samtale med O lans Vetri. Domherrerne ndvatgte den lærde og tungefmidige Hr. Veder Galle til fln Forkjæm-per, og nu begyndte en ganske haard Kamp mellem ham og Olaus. Veder Galle paaberaabte sig Kirkefædrene; Olans Vetrt den hellige Skrift; Jngen vitde vige, Vegge bleve alt mere højrøstede og heftige. Da befalede Kongen dem at skutte og lod opsætte de fornemste Hovedpllukter, fom vare blevlie ashaudlede. Derpaa illdhentede han faavel Katholikernes fom Lutheranernes Vetænknillg her-over. Disfe Skrifter lod han slden trykke paa Svensk og udsprede overalt, paa det Enhver kunde faae dømme øm begge Varters Grunde og Modgrunde. Det varede ei heller længe, inden en stor Forandring i Folkets Tæn-kemaade mærkedes heraf; thi forstandige og upartiske Mænd sandt snart, at Sandheden var paa Lutherauerues Side.

Endnn mere svækkedes Troen paa den katholske Lære ved det nye Testamente, som dette Aar blev trykt paa Svensk og ved Kongens Foranstaltning spredt over heleRiget. Alte føgte begjcerligt at faae læfe det og fandt med Forundring, hvortedes de Katholjkes Lære ofte var aldeles stridende mod Guds klare Ord. Selv Vræskerne bleve i Almindelighed ei mindre overraskede af Vogens Jnd-hold end forundrede over, at dell faa almindelig stude-redes. Høist faae af dem kunde tidligere læfe hen, øg endnu færre havde gjort det. En gammel ærlig præft sagde. „Jeg forundrer mig hølligen, naar jeg nu før Tiden hører nnge Menllefker tale faa meget om det nye Testamente. clio^, jeg var over femti Aar, inden jeg vidfte, hvad det nye Teftamente var." Nogle Studenter eller, fom de da kaldtes, Djeknar kom fra Upfala til Linkøping. Viskop Vrafk spurgte dem, hvad Lutheranerne nn lærte. Djeknarne fvarede, at de katdte Vaven for Antikrift og Vrætaterne for Antikrifti Anhang. Viskopen fagde. „Det er ei længe fiden Hr. Sten Sture førte mig paa fin høire Side, og nn fkal jeg udraabes^ for Antikrist. ^ Men hvorpaa grunde de denne Lære^" vedblev han. „De paaberaabe fig Van lus," fvarede Djekuarne. Da skeg Vifkopen heftigt op og fagde. „Vedre hævde det været, om V all lus var bleven brændt, end at han fkulde blive af hver Mand kjendt."

Kongen angreb de Katholjkes Privilegier og Rig-domme ligesom deres Vildfarelfer. Vaa Mødet i Vad-

skena (l5^1) btev besluttet, at det udenlandske Ryttert sklltde fortægges i Klostrene; paa Mødet i Stockhotm (den 1te Januar 15^5), at dette Aars Kirketiende skulde

anvendes til det fremmede Krigsfolks Aflønning. Præ-sterne larmede derimod. Men Kongen beviste tydeligen,

at Udgifterne vare nødvendige, og Adelen, Vorgerskabet og Vønderne, der vare glade over felv at flippe at betale,

gave gjerne sit Vifald tll, at Præsterne fknlde gjøre det. Denne Lokkemad benyttede Gnstav ofte for at drage hele

det ovrige Folk over paa stn Side imod de katholske Prælater.

Størst blev dog Forargelfen hos disfe, da Olaus

Petri, skjønt felv Præst, dette Aar indgik et offentligt Giftermaal, og Gndstj enesten denne Gang forrettedes

paa fvenfk. En almindelig Knnrrell lod flg høre. Det^5

raae Fotk trnede med at vitte staae ihjæt de fremmede Kjettere og fordrive den frafatdne Konge. De urimeligske Løgne og Opdigtelser om ham udspredtes og troedes, ja

endog Villeder, hvori han var aftegnet fom en skrækkelig styg og vanskabt Mand. Dalekartene, som opæggedes as

de flygtede Vrælater Veder Sunnanvæder og Mester Knut, gjorde fuldftændigt Oprør øg skreve truende Vreve tit Kongen. Dette stødte tit paa samme Tid, søm von

Metens Forræderi og Severin Norbys Vtyndringer. ær-herlig og kjed af det utaknemmelige Kongebesvær, fam-

menkaldte han Stænderne tit Vesteraas. Da fremstillede hall klart for dem, hvorledes Forræderi, Utaknemmelighed vg Løgne forbittrede hans Regimente, idet han tit Stut-nillg fagde, at derfom hans Stpretfe mishagede Nogen, var han redebon til at nedlægge hen, paa det at Riget ikke for hans Skyld fkutde komme i noget Forfald. Men da opstod en atmin-delig Raaben og Veden, at Kongen ikke maatte tade dem i Stikken. De lovede at voveLiv og Vlod

for ham og ei at forfvare men ftram at ftæaffe hver Ohrørsmager, fom driftede fig til at vise

fig i Riget. Vaa dette Vilkaar overtog Guskav Regje-ringen igjen. Og det med Kraft. Han ^famlede sammen Krigsfolk, drog dermed op til Datarne og stevnede Jnd-vaanerne tit at møde ham paa Tuna Hede. Mesker Knut og Veder Sunnanvæder rømte da over tit Norge, men Datekartene indfandt flg paa titfagt Sted. Det mod te Gustav dem omgivell af en Mængde Ryttere i gtindfende Harnisk og begyndte at tittate dem alvortigen. Datekar-tene fatdt ftrar til Fode og lovede at blive Gustav hulde og troe og alhrtg mere at taale nogen Forræder blandt fig. Forhøiet med dette Løfte paalagde Gustav dem iugen Straf, meu begav fig derfra ned til Stockholm. Dette var det første Oprør i Dalarne, Kong Gustav under sin Regjering havde at overvinde.^yn og tynende Kapitel.

Om Kong Gufkap og erkebiskop Johannes Magnus.

Den nyvalgte Vijkop Johannes Magnus var en

ganske lærd Herre, af et mildt og fredeligt Sindelag. Høit elfkede han sit Fædrelaud øg ikte mindre dets Vefrier, Kong Gustav, for hvis store Egenskaber han nærede den høieste Agtelse, dog blandet med Frygt og Uvillie, slden han mærkede, hvorledes Guskav fogte at styrte den ka-tholfke Lære. Jdeligen opmuntrede Vlfkop Vrafk Johannes til fom Rigets fornemste Vrælat at fætte en Vom for

Kongens Foretagender. Erkebiskopen vovede aldrig aaben-bart et faa farllgt Forfog, og for denne sin Frhgtfomhed

maatte han ndstaae mange og skarpe Vebreidelfer af Vrafk. Det var dog langt fra, at Johannes Magnus billigede Gustavs Foretagende. Hall var i Sjæl og Hjerte den katholske Lære henaiven, faa meget fom hans Frygt tillod. For at opretholde, fom han troede, sit Embedes og fln Læres Anfeelfe begyndte hall at holde en udmærket prægtig Hofstat i Upfala. ynglinger af de fornemste adelsge Slægter tjente fom Hofjunkere og Smaafvende ved

hans Hof, og faavel i Ktæder fom i Mad og Vry-delfer overgik han langt den tarvelige Konge. Hall for omkring paa Vifkopsmsitatfer i fit Stift. Tohundrede bevæbnede Mænd fnlgte ham. En før uhørt Vragt omgav ham; og ell Mængde høitidelige Eeremollier, f. E^ Jnd^ vielfer af Kirker, Klokker, Mesfeklæder og mere Saadant skulde kuytte Folkets Sind til de pragtfulde katholske Kirkefkikke og vedligeholde etter forøge den Agtetfe, de atlerede nærede for Erkebiskopens hellige Verfon. Gustav fik Alt dette at høre i Stockholm. Ved Til-bagekomsken fra sln stadfelige Visktatsreife, blev Erkebi-

skopen stram kaldet til at indfinde slg hos Kongen. Han

vovede ei at vægre stg, men reiste skram og fremtraadte for Gustav. „Ved J," fagde denne, „hvad Eders

rette Kald og Embede er^ Har vor Herre Kriftus befalet fine Apoftle at føre faadan stør Vragt og Stads her i Verden, som J gjor, og soretage saadanne unyttige Ting som at salve Klokker, Stokke og Skenet" Erkebiskopen kunde ei faae et77

eneske Ord frem. „Jeg har læft," vedblev Kongen, den hellige Skrift, at det var Apofttene befa-tet at prædike, tære og undervife Folket om Guds Villie og om, hvad Tro og Tanker Menne-fkene fkulle have om Gud og fig felv, og dertil at foregaae fin Forfamling med et kriftetigt Levnet. Saadant var ogfaa brugeligt i frem-mede Lande, hvor Enhver kunde faae læfe Guds Ord, udtolket paa fit eget Tnngemaat. Men her ndi Sverige vare Vifkoper, Kaniker og Munke en tad Hhb, fom fjelden eller aldrig præ-dikede for fine Forfamtinger. Hvortedes fkulde da Atmuen kunne komme tit Guds Kundfkab og lære retteligen at bede om fine aandelige og verdslige Nødtorfter^ Erkebiskopen faldt til Fode og lovede Forbedring. Vaa Kongens Opfordring (thi Gnstav vilde sammenligne Katholiketnes og Lutherauernes Fortolkninger) lovede han dets felv dels ved Andre ak lade overfætte hele Vibelen, og fik efter dette Løfte reife tilbage tit Upfata igjen.

Jkke længe efter, 15^6, kom Guskav med totusinde velrnftede Ryttere til Upfala. Ledfaget af Erkebiskopen paa den ene og Kansleren Laurentius Andreæ paa den anden Side, red han ud til gamle Upfala og holdt stitte paa en af Høiene. Uptands menige Almue var kaldet til at møde ham der og ftod nede paa Engen fremfor Kongen. Han begyndte da at tale til dem baade om aandelige og verdslige Ting, ifær dog om den fande Troeslære. „Her ere," fagde han, „for mange lade og unyttige Vræfter t Riget; desuden er hvert Klofter fuldproppet med Munke, lidet bedre end et Utøi, fom fortærer den bedfte Grøde af Lan-det. Var det ikke rimetigk at holde en Møn-ftring med dem^ De, fom vare tærde og dnetige at prædike, kunde faae godt Underhold; de øv-rige maatte ernære fig i fit Anfigtes Sved fom andre Mennefker. J deres Sted kunde man an-fkaffe Skolemeftere, fom burde optugte Ung-dommen i Lærdom og gode Sæder. ^ Men Von-derne begyndte at skrige og raabe, at de maatte faae beholde fine Munke, efterfom de felv vilde fødedem. De havde hort, at man vitde affkaffe den tatinfke Mesfe og forandre deres gamte Tro. Kansleren Meftet Lars var Aarfagen tit Att dette; de begjærede derfor at faae flæbe ham ud af^Vyen og ftraffe ham." Guftav lo og fpurgte dem, om de kjendte M efter Lars. Vønderne svarede ham. „Jkke kjende vi ham; men om vl havde ham her iblandt os paa Engen, faa fkulde vi llok blive bekjendte." Guftav befalede nu en af fine Hof-mænd at tiltale Vønderne paa Latin. Hofmanden be-gyndte høit øg vel, og Vønderne lyttede. Men da de hørte det fremmede Sprog, raabte de, at de ei førftode, hvad Manden talte. „Men hvorfor," fagde da Gustav, „elfke J faa høiligen den tatinfke Mesfe, fom J hetter ikke begrlbe^" Vønderne kunde vet Jngenting svare hertit, men vedbleve dog at knnrre. Gu-ftay skjønnede, at de endnu vare altfor ukyndige og for-vildede lit at forftaae skt eget Vedfte og vitde saatedes denne Gang intet Videre foretage lned dem, luen red tit-bage med fit Setfkab tit ny Upfata.

Dette fkede i Mai Maaned. Det var dell Tid en gammel Leg, at ved skøre Gjæskebud En fkutde udnævnes tit Maigreve og krones med Vtomskerkrandfe. Vaa Til-bageveiell fra Upfala Høie lød Guskav ftette en smuk Vtonlfterkrands og fatte dell felv pludfelig paa Erkebi-fkopens Hoved, idet han tillige udnævnte ham til Mai-greve. Guskav vitde herved gjøre Erkebiskopen tattertig^ Men da han ved Vondernes Opførfet var bleven modig, troede han, at Kongen af Frygt vilde vife ham en vir-kelig Hæder. Han lod derfor Kranfen sidde, og Upfala-boerne faae med Forundring fln Erkebiskop, kronet til Mrligreve, komme ridende ind gjennem Svartbækstullen.

Nogle Dage derefter gjorde han et størt Gjæstebud før Kongen. Der var tvende Høifæder ved Vørdet; t dem fad

Køngesl øg Erkebifkøpen midt imød hinanden; dog var Alting indrettet med mere Vragt sor Epkebisko-pens Høifæde end for Kongens. Ved Enden af Maal-tidet vendte Erkebiskopen flg tit Kongen med fytdt Væger og fagde. „Vor Naade drikker Eders Naade tit." Guskav svarede. „Din Naade og Vor Naade rum-mes ei i famme Sæk," hvortit Erkebiskopen ei kunde1^5

fvare Noget; men alle Nærværende brast ud i en høi Latter.

Nogle Dage efter gik Kongen op i Domkapitlet, Han fpurgte Vrælaterne, hvorfra de havde faaet fine

Privilegier, og hvorpaa de grulldede dem. Veder Galle stod oh og fvarede paa sine Medbrødres Vegne,

at den hellige Kirke havde bekommet fine Vri-vitegier af kriftne Keifere, Konger og Fyrfter. Gods og Gaarde vare fkjænkede til Kirker og Kloftre af fromme Sjæle. Disfe Gaver vare fiden af Konger og Fyrfter blevne bekræftede, paa det de fkulde være evige og urokkelige. „Meu," indveudte Gustav, „have ikke Fyrfter og Konger Rettighed at tilbagekalde faadanne Vri-vilegier, naar de ei have nogen Grulld i Skrif-ten,^ men ere fremlokkede gjennem Munkenes Vrædikener om Skjærsilden og mere Saadant, fom aldrig kan bevifes as den hetligd Skrift^" Hertil kuude Veder Galle Jutet fvare. Da vendte Gustav fig til Erkebiskopen og bad ham fvare; men ogfaa han taug. Da steg Domhrovften Gøran Turesføn Roos op

og begyndte heftigt at forfvare Præsternes Privilegier, id^ han truede den, fom vovede at angribe dem, med

evig Fordømmetfe. Domprovsten var faa iv^ig, at han forsnakkede sig. Jftedetfor De kr eta le s, fom han tit og ofte paaberaabte fig, fagde han ideligen Dikritales^). Herved smilte Kongen og fagde. „Ja, J drikke nok og tales ved, men Riget faaer betale det." Ef-terat han fagtmodigen havde hørt Domprovstens Tate til Ende, fvarede hall, at om Domprovften kunde beftyrke alt dette med Guds Ord, fkulde Kon-gen vel give fig tilfreds. Forøvrigt var det ei hans Mening at berøve dem, fom ftittigen ar-

beide tit Guds ære og Forfamlingernes Vel-færd, et godt og nodtorftigt Udkomme; men faa-

danne Dagdrivere, fom ei kunde Andet end fpllge i Kirker og Kloftre og vrælekatinfke Mes-fer, fom de ei forftode, flige bnrde udmønftres og ikke nyde noget Underhold mere. Gøran Dom-

*) De pavelige Forordninger kaldes Dekretales.80

provst kunde ei fremfore et eneste Skriftfprog til Vevis

for fine Privilegier, ei hetter nogen af de Andre. Da fagde Kongen. „Naar J ikke med Skriftens Ord

kunne bevife Eders Privilegier, faa er det klart, at den verdslige Ovrighed har at forordne der-

om." Derpaa glk han neh fra Domkapitlet og red skram med fine Mænd tit Stockholm igjen.

Kong Gustav saa altfor vel, at han ei havde nogen paalidelig Ven i Erkebiskopen, men at denne tvertimod søgte at førfvare den katholske Lære faa meget, fom en faa fvag og forsagt Mand knnde vove. Han kaldte ham derfor tll flg og erklærede, at han aldrig vilde er-kjende ham sor Erkebifkop. Han bnrde derfor

fee fig om efter en anden Veftilling og ftram drage af Landet; thi tit Upfala fik han aldrig

mere komme. Johannes vovede ei at gjøre Modjkand

mod en faa egenmægtig Vefating, men feltede skram bort efter at have fallket fammen sine fornemste Skatte. J

Rostagsskjærene ftalldfede han dog, steg i Land og kaldte Vræsterne deromkring tit fig ved Soderby Kirke. For dem foregav han, at han var fendt af Kongen i Giftermaatshandet tit prinsfesfen af poten. J Skjærene havde han tidt Skibbrud, faa^at han ei kuude vife fig med titbørlig pragt, men hegjærede nu Underftottetfe af præfterue. han fkutde rigetigen betate det titbage ved finfnar-tige Titbagekomft. paa denne Vis tokkede han Vræ-

sterne tit at give sig en Hob Omer, Heste, Søtv øg Kost-harheder og for dermed over tit Danzig. Længe ophotdt

han stg t poten i det Haab at komme til slt Embede igjen. Han vilde aldrig deltage i de oprørske Vestræ-belser, søm af fvenske Flygtninge bleve drevne mod Kong Gnstav. Tvertimod føgte han ved flere Leiligheder at fremme

dennes og Sveriges Vedske, men drev tlllige efter fit Hjertes Tro ivrigt paa, at Kongen skulde igjen ^antage den katholfke Lære. Da han faa, at hall alligevel med alt dette Jntet kunde udrette, reiske han tilsidst ned ttt Rom for der at føge Hjælp, men fandt ingen. Endelig døde han i Fattigdom paa et Hofpital i Rom Aar 154^.81

t) t l e og tynende Kapitel.

Om Severin rorbys endeligt.

Da Severin Norby paa Gotttand blev faa haardt

angreben af Svenskerne, havde han, fom før omtalt, lovet at overgive Oen tit dell danfke Konge. Da nu Svenskerne efter Forliget i Matmø fkutde fortade Gott-tand, tod Norby bære en Hob af sine Kostbarheder og Eiendete fra Stottet ned paa flue Skibe for efter sit Løfte at overtade Oen og Slottet tit de danske Sende-bud. Men knapt vare Svenskerne borte, forend Norby, nu fri for at Frygt, lod alle fine Sager bære op paa Slottet igjen og fagde til de danfke Herrer, at de kunde reife titbage til Kjøbenhavn; han var ikke læn-gere til Slnds at overlevere Slottet. De maatte reife, og Kong Fredrik maatte lade fig nøie med denne troløfe Opførsel. Han formaaede ei selv at straffe Norby og var glad over, at Sverige imidlertid ikke havde faaet dell omtvistede O.

Norby begyndte atter at ruste og forstærke fig der, medells han ftadigen havde Oiueue fæstede paa Sveriges Krolle. Overalt underholdt han hemmelige Forbindelser med de Misfornøiede i Landet; blev han raadende, fagde han, faa fkulde Vønderne fnart faae bedre Vris paa Salt og Humle; heller ikke fkulde han killade noget Kjetters Desuden vedblev han med fit Frieri hos Kristina Gyllenstjerna. Den ædle Frue fvarede ham i Vegyndelfen høfligt; thi hun havde gjen-nem ham opnaaet stor Lindring i sit Fængfel i Danmark ; dog afslog hnn tilsidst hans Vegjæring. Norby udspredte alligevel, at han skulde gifte fig meh Stures Enke, og tænkte derved at vinde kjærlighed og Anfeelfe hos Folket. Dette Giftermaatsrygte blev tilsidst saa almindeligt, at Kristina maatte skrive til sine Venner og gjendrive det.

Hnn gav endog en af stne Frænder det ærinde at reise til Rorbh og bede ham holde inde med saadan

Snak. Han skulde ikke heller slaae sin Lid til hende; hun vilde aldrig have ham. Under alt dette søgte Norby at stifte Uvenfkab mellem Danmark og Sverige og bedrage begge Konger. Men disfe kjendte Manden for vel og gjorde slt Forbund faa meget fastere.

De Oprør i Sverige, fom Norby havde regnet paa, bteve ogfaa fnart og kraftfntdt dæmpede; og Norby faa, at at hans Stuhed, Lift og Tapperhed Jntet kunde udrette mod Guftav. „Jeg ved endnn et Land," fagde da Norby, „fom ftaaer mig aabent, og hvor en Krone ven-ter mig." Han mente Danmark. Med en ftor Hob veludrustede Knegte faldt han uformodentlig ind i Skaane, medens Kong Fredrik var i Holstein. Han erktærede, at han var sendt af Kriftian for at fortofe Almuen fra dens haarde Slaveri, derfom de vitde tage Kriftian til Konge igjen. Flere Tuflnde Vonder strømmede til Nørbys Faner, nogle begjærlige efter Vlyn-dring, alle kjede af den Undertrykkelfe, de maatte udjkaae af fine Herrer under Kong Fredrik. Hurtigt gik Toget over hele Skaane, Adelsgaardene plyndredes, Vyerne indtoges, hele Landet hyldede Kristian med Undtagelfe af det vel befæ-stede Malmo. Did havde den forfulgte Adel fra hele Egnen taget stn Tilflugt. Snart fik den betydelig Hjælp fra Sjæltand; Anforeren for denne var af dell danske Helteslægt Ran^au. Med blot 1300 Maud angreb denne en af Norbys Generaler med 8000 Vønder. Disfe kom fnart i Uorden paa Grund af deres Uvallthed; over tre Tusinde blaudt dem bleve uedhuggede. Ran^au drog

derpaa til Luud. Semti oprorfke Vorgere, fom havde flygtet ind i Domkirken, bleve trllklle frem og halshug-

gede. Nu fik Rantsau vide, at Norby agtede at forene slg med en anden Vondehær paa 10,000 Mand. Hur-tigt brød han øp, overfaldt og skog ogfaa denne Hær. Norby indestængtes, og Ransman gav ester denne alvor-lige Vegyndelfe Vønderne almindelig Tilgivelfe, behand-lede dem med Vlidhed, og kilveiebragte paa denne Vis Rolighed over hele Landet inden kort Tid.

Da Norby faaledes var bragt i Nød, indgik han Førlig med dell danfke Konge, overleverede ham Gottland og fik

derimod selv Sølvitsborgs Vy og Lehn paa Livs-tid. Men ogsaa der vedblev han at holde en ftor Hob bevæbnede Knegte og veludrustede Skibe og begyndte fnart at tage fat paa fit gamle Sørøveri. Mod Fredrik op-forte han fig fnarere fom Ligemand end fom Underfaat; mod Gnstav vilde han begynde Krig. Vegge Konger, fom i lige Grad frygtede ham, fornyede fit Forbund mod83

ham. Da gik han i Fortvivtetfe med fin titte Ftaade ud i Osterføen, angreb øg ptyndrede atte Fartoier, være fig Ven etler Fiende. Tapper, sln, erfaren og kjendende atte Ofterfoens Vngter og Skjær var han vanskelig at be-feire, endnu vaufketigere at fiude. Endetig (den ^4de August 15^6) tykkedes det deu foreuede fvenske og danjke Ftaade at faae fat paa ham. Han tabte i Staget tre store Skibe og fire Jagter; med Levningerne af fin Ftaade skyndte han .fig bort tit Narva; men i Vlekinge bleve alle hans Slotte og Fæstninger indtague af Kong Fredrik.

Fra Narva begav Norby flg indover Ruslaud i den Henflgt at ophidfe den rusfifke Storfyrste mod Sverige. Men Kong Gustav, fom havde faaet Klludfkab om denne Hr. Severins Hensigt, havde allerede forud skikket et Sen-debud for at modarbeide den og faae Freden bekræftet. Dette lykkedes faa vel, at da Norby kom ttl Storfyrsten, blev han der holdt tilbage i Fængfel i tre Aar. Kun ved Keiferens stadige Mægling kuude han endeligen he-fries.

Nu vare hans Lehn tabte, haus Skibe ødelagte, hans Mænd adfpredte, han felv endelig frygtet, hadet øg udstødt fra hele Norden. Der var fot ham ingen Lykke mere at vinde. Han gav fig i Tjenefte hos Keiferen, fulgte deuues Hære til Jtalien og ftred der med sin fæd-vanlige Tapperhed. Ved Veleiringen af Florens i Jta-lien blev han truffen af en Falkonetkugle og endte faale-des sit nrolige Liv 1530.

K i og tyne n de Kapitel. Om ^tester Knuts og ^peder Sunnanpæders Dod.

Kong Gustav vedblev at formindske Præsteskabets Magt. Gripshotm, fom af hans Forfædre var givet tit

et Munkekloster, tog han tilbage fom Noget, der tilhørte ham gjennem Arvetet, ^ et for Vræfterne uhørt Over-greb, men glædeligt for Adelen fom et Vink, at ogfaa de l Fremtiden kunde faae tage titbage de Eiendomme, fom vare bortfkjænkede af deres Forfædre.8^1

Efter det geistlige Frælfe skutde en Mæugde For-

brydetfer mod Kirkeloven dømmes af Vræjker; men dtsfe fetv kunde ei drages ind for verdslig Domstol. Ogfaa

heri gjorde Kongen djerve Jndgreb. En yngliug, Otof Tyste, elskede en Kjøbmandsdatter i Vadstena. Forældrene vitde hindre Giftermaatet og fatte Vigen i Ktoster. Men det tykkedes Otof Tyste at befrie hende derfra, hvorpaa de begge rømte. Viskop Vrask forkyndte da en haard Vantysning over dem fom Helligdomsranere. Jngen fkntde fpife etter omgaaes med dem; de fkutde anfees fom Hedninger; Enhver kunde fagestøft dræbe dem. De tvende utykketige Elskende flygtede tit Kongen. Han ophævede Vantysningen, forenede dem og

tilskrev Viskop Vrask atvortigen at hotde inde med atte Vantysninger, indtlt ftere Kirkens Vræta-

ter kunde komme fammen tit en Lærdoms-Un-derføgetfe, da den fkutde faae Vefkyttetfe, fom kunde bevife fin Mening med bedre Skset, dy-bere Grund og høiere Skriftkundfkab. Et endnu haardere Slag traf Vræfternes Frihed for verdslig Dom-skot. De to affatte Vrætater, Mester Knut og Veder Sunnanvæder, vare efter flere oprørske Veskræbelser i Da-tarne ftygtede til Norge, hvor de længe nød Vefkyttetfe. Ttlfidft bleve de dog paa Gustavs alvorlige Forestillinger udleverede. De indftevntes for en Domstol af baade geistlige og verdslige Mænd; Gustav felv fremtraadte fom anklager og fremlagde for Dommerne uimodsigelige Vevifer for Vrælaterues Forbrydelser. De verdstige Herred dømte de Anklagede fom Rigsforrædere tit Døden; de geistlige vøvede af Frygt før den nærværende Kvllge ei at fætte fig imod Dommen, men protesterede mod, at Vræster kaldtes for verdslig Domskot. Kongen brod fig ei om deres Vrotest. De tvende Oprørsstiftere bteve tvungne ttl at holde et vanærende Jndtog i Stockhotm,

siddende bagtængs paa udfuttede helte, ktædte i pjaltede Korkaaber, Mester Knut med en Viskopshue af Næver og

Veder Sunnanvæder med en Halmkrone paa Hovedet og Træfværd ved Siden. Hobe af forklædte Mennesker

fulgte dem, forhaanede og gjækkede de Ulykkelige. Toget gik rundt omkring begge Langgaderne og ftandfede tilfldst paa Stortorvet. Her maatte he drikke med Vøddelen under85

den forktædte Hobs Spottevifer og Dritlerier. En Tid efter denne mindre ædte Vehandling bteve de begge førte ud paa Henrettelfespladfen og halshuggede famt fatte paa Steile, Veder Sunnanvæder hen 18de Fehruar 15^7 i Upfata og Mefter Knut tre Dage derefter i Stockhotm. Hurtigt udbredte fig Rygtet om alt dette over hele

Rigetn Gustav havde anstillet det haanlige Judtog for ved dets Naragtighed at formindske Folkets store Agtelfe

tor Viskoperne; det udtydedes nu fom en uædel Seier-herres Drilleri mod eu overvunden Fiende, og felve Viskovernes Henrettelse vakte endnu mere Uro. Et faadant Tiltag med faadanne Mænd var i Alles Oine ufædvanligt, fa uhørt. Præsterne betragtede de Henrettede fom faldne Forsvarere for det geistlige Frælfe, Sturernes Tit-

hængere fom uskyldige Offre for deres Hengivenhed mod Stureslægten, og Katholikerne fom den sande Troes Mar-tyrer, myrdede ved en kjettersk og ugudetig Konges Haand. Vræskerne uudlode ei, faa meget fom de formaaede, at styrke Folket i disfe Tanker. De berettede, at underlige Syller havde vist fig paa Himlen ved Sunnanvæders Henrettelse, og en samme Aar indtræffende Misvæxt og Dyrtid udtydedes fom Himlens Straf. Saaledes blev Alt, fom kunde anvendes til de Halshuggedes Hæder, forøget og overdrevet, Forbrydetferne derimod fortiede. Mnnkene omtatte ei, at Sunnanvæder havde stjaatet en skor Sum Veuge fra Sturerne, at begge Vrætater havde fogt at stifte Oprør mod deres lovlige Konge, at de med Løgne havde bedraget den enfoldige Almue, at de tilsidst havde søgt at iuddrage fremmede Krigshære i Landet. Ei Under da, at der sporedes en almindelig Uro, og det vildledede Folk begyndte ufordulgt at yttre baade Misnøie og Had mod den for faa elskede Konge. Denne standhastige Herre kunde dog hverken med det Gode eller Onde ledes bort sra det Maal, han havde foresat fig. Tvertimod besluttede han uforfærdet at fort-sætte fit paabegyndte Foretagende. Han skrev en lang Kundgjørelse til Rigets menige Almue, gjendrev kort og tydeligt alle de om ham udspredte Løgne, oplyste Vøn-derne øm Vræsteskabets Rænker og Gjerrighed famt for-kyndte, at han agtede i flere forstandige og upartiske Mænds Nærværelse at lade anstille en Underføgelfe an-86

gaaende de Vunkter i Troestæren, hvorom der tvistedes saa meget. Dette Mode, bestaaende af allejtags Fuldmægtige fra hete Riget, berammedes i Vesteraas tit Midt-fommerstiden 15^7, og er den st dell faa navnkundige Ve-steraas Rigsdag.

Eredinte Kapitel.

Om beskeraas rigsdag.

Katholikerne spaaede sig allerede i Forveien lidet

Godt af dette Møde. Høist ugjerne faa Vrafk, at Trøes-læren blev forklaret for Menigheden, og at man nogeninde vovede at nnderføge dens Sætninger. Endnu mere tygtede han før dette i Køugens Nærværelfe; thi Vrask elv, ihvorvel en dristig og klog Mand, havde dog, fom alle Andre, erfaret, hvorledes Gustav ved Vlik, Røsk, Ord og Gebærder udøvede en faadan Magt øver Folkets Sind, at Jngen turde eller formaaede at tale, langt mindre gjøre mod hans Villie. Derfor uudveg ogfaa Vrafk at møde Kongen, faa meget han kuude; denne Gang maatte han dog indsinde fig.

Stænderne vare allerede famlede, men Rigsdagen ei begyndt, da Kongen bød dem Alle til Gjæstebud. Da hau var steget øp i Høifædet, anviste han Vlads ved sin Side før Rfgets Raad, næst dem fatte han Vistøperne, faa den menlge Adel, Vræftefkabet, Vørgerstabet og Vøn-derne. Viskøperne, fom forud altid havde slddet ovenfor Raadet, faae flg med Harme faaledes nedflyttede.

Jngen vovede dog at udsætte fig for Kongens Vrede. De taug øg tøge til Takke med de anviste V sad fe.

Dagen efter forfamledes de efter Kaldelfe af Vrask t Domkirken. Vortene stængtes, paa det tngen Fremmede skulde snige fig ind og faae vide, hvad de havde fore. Da opkastedes det Spørgsmaal, hvorledes de fkulde bære sig ad, da det af faa mange foregaaende Vegivenheder og nu sidst efter Nedftyttelfen ved Gaarsdagens

Gjæstebud var klart, at Kong Gustav alvorligen efterstræbte deres Eiendomme, Magt og Vrivilegier. Viskoperne i Strellgnæs87

og Vesteraas fvarede, at de vare vet titfredfe, hvor fattige etter rige Kongen vitde have dem; thi havde de Lidet at oppebære, faa havde de og Lidet at udgive. Deune eftergivende Tale mishagede høitigen Viskøh Vrask. „J ere gale Mænd, dersom J tilftede Saadant," fagde han; „vil Kong Gu-ftav tage fra os Noget, faa tage hau det med Vold, lkke med vor^frie Vittie og Samtykke; paa denne Vis beholde vi futd Ret tit at klage for den hettige Fader. Enhver tage fig vet ivare for at gtve Slip paa Vaven. Mange Kon-ger og Fyrfter have i gamle Dage foretaget fig Saadant, fom denne nu gjør; meu Atte ere btevne brændte af dell hellige Faders Lpnftraale og Vanlysning, og de forfulgte Geifttige have i Ro faaet Skt titbage igjeu. Men fatde vi fra Vaven, fom er vort Livsanker og Forfvar, have vi Jtd og Ris paa alle Sider. Den hettige Fa-

der fkat emeommnnieere os, og Kongen her hjemme fkat holde os lidet bedre end Trætte,

faa at vi ikke faae fordrifte os til at fvare et Ord for Kirkens Friheder og Rettigheder." ^ Ved denne Vrafks Tale toge Vræskerne Mod til sig og bifatdt, hvad han fagde. De forptigtede ng med dyre Eder tit ingentunde at vige fra Vaven og ikke at antage Luthers Lære, faa tænge de tevede. Om att dette gjor-des et skort Vrev, fom de Alle uuderfkreve og befeglede. Meu uagtet dette indbyrdes Forbund og denne skotte Ve-slutning, nærede de dog faa ftor Ræd fet for Kongen, at de nedgrove det omtalte Vrev under en Sten i^ Kirke-gulvet, paa det Gustav ei fkutde faae uogen Underretning derom. Først femten Aar derefter blev det atter øpledet og draget frem fbr Lyfet.

Den følgende Dag begyndte Rigsdagen, øg Alle kaldtes op i en stor Kloskerfal, hvor Samtingen holdtes. Der gik da op titsammen Mænd af meget ulige Tanker. Kongen med det faste Forsæt her aldeles at knufe Vave-vældet eller frasige fig et ellers afmægtigt og foragteligt Kongenavn; Vrafk med lige urokkelig Veslutning ikke i nogen Del at give efter; Kongens Tilhængere fnlde af Haab, Vrasks af Frygt; Adelen dels begjærlig efter Klo-88

ftergodfer, dets Kongen hengiven, titdets ogfaa avindsyg, faas om i Særdeleshed Ture Jonssøn Roos, hvis Hovmod fmigredes og næredes af Vrafk; endetig Vorgere og Von-der, fom vet kjendte det meget Gode, de havde nydt af Kongens ktoge Regimente, men dog for en Det vare for-vitdede og ophidfede ved de ufallde Rygter, fom udfpred-tes af Kongens Fiender, og i Særdeleshed yed det stærke Raab over hans Ugndetighed. ^ Da url Atte vare sor-famtede, fremtraadte Kongens Kanster Laurentius Andreæ og begyndte paa hans Vegne en lang Tale. Deri an-førtes, hvorledes Kongen med Guds Hjælp, fkjømt under megen Møie, havde reddet Riget af frem-med Vold; hvortedes han af Rigets Stænder med mange Vonner og ftore Løfter var bleven overtatt tit at paatage sig og behotde Regjerin-gen, uagtet han ftere Gange havde vittet nnd-drage fig Saadant. For alt dette var Utaknem-mellgheh, Forræderi, løgnagtig Vagtalelfe øg Opror blevet hans Lou. Kansleren gjennemgik nu udførligen alle de om Kongen udspredte falske Rygter, det ene efter det andet, og beviste deres Grundløshed, faa at det laa Enhver klart for Oinelle. Derpaa for-kyndte han Kongens Veflutuiug at frasige sig Thronen og et faa ntaknemmeligt Vefvær. Dog vitde han for Stænderne opregne, hvori hall troede Rigets fornemste Utykke og de største Hindringer for dets Velstand bestod. Dette Vunkt gik fornemmeligen ud paa, at Kronens Jnd-komster vare altfor ringe, Klostrenes og Kirkermes derimod altfor skore.

Alt dette var i Kanslerens Tale gjennemgaaet og afhandlet med den største Udførlighed og Klarhed. Da den var til Ende, vendte Kongen flg til Raadet og Vi-stoperne og begjærede deres Svar. Rigshovmester^ Ture Jønsføn Roos, den ældste af Raadet, ^ fremtraadte da og bad Kongen med Taalmodighed høre deres Svar. Kongen fagde Ja hertil i den Forventning, at idetmindste Adeten fkutde blive paa hans Side. Men Ture Jøns-føn, fom felv stræbte efter Kronen og stod i hemmeligt Forbund med Vrast, vilde nu vife, hvortedes hau, i Mod-sætning til Kongen, gav Viskoperne Forrangen. Han gav Vrast Tegn tit at føre Ordet for de Andre. Denne begyndte.1^5

„Vi, fom ere i den geifttige Stand, maae be-kjende, at vi have titfvoret vor atterhettigfte Fader og tovet, at vi ikke i Læren etter i andre geifttige Sager fkutte foretage Noget uden

hans Samtykke, Tittadetfe og Minde. Jkke mindre ere vi vor naadige Herre og Konge Ly-

dighed, Hutdfkab og Underdanighed fkyldige, dog faavidt det ei strider mod de Dekreter og Forordninger, fom

Vaven og de atmindetige Kirkemøder have førefkrevet os. Jkke hetter er det os gførtigt at afftaae Noget af den het-ttge Kirkes Eiendom, det være fig toft eller faft; thi Vaven har befalet os at have det i Forvaring. Men den Overtro og de Ufæder, fom stemme Vræfter og Munke have indført, maa vet aflyfes, øg de, fom Saadant bedrive, ftrengeligen ftraffes." Vrafk taug og fatte fig. Kongen velldte fig da til Raadsherrerne og sagde. „Sy-nes det Eder, at alt dette er retteligen svaret^" Ture Jønsføn øg nogle af hans Varti reifle fig op og fagde, at de ei knude forftaae Andet, end at Vi-fkopen paa det Nærmeste havde svaret rigtigt, fkjønt ei tilfulde paa alle Artikler." „Naar faa er," fagde den fortørnede og bedragne Konge, „faa har vi ikte Lyft til at være Eders Konge læn-gere. Vifnok havde vi formodet os andre Svar af Eder. Men nn kan det ikke fornndre os, at Almuen er forftyrret og vifer os Ulydighed, Harme og Fortræd, fiden vi fornemmer, at de have faa^gode Tilfkyudere. Faae de ikke Regn, faa fkylde de paa os; faae de ikke Solfkin, gjøre de ligedan. Træffer dem haarde Aar, Hunger og Veftilens eller hvad det kall være, faa maa vi have Skylden. Dette er Takken for al dell Sorg og Vekymriug, vi bærer for menige Rigets og Eder Alles Velfærd. Vi kall arbeide paa Eders Vedfte, faa meget vi formaaer, faa har vi dog ingen anden Løn derfor at

vente, end at J gjerne faae, at Omen fad i Ho-vedet paa os, fkjønt Jngen tør holde i Skaftet.

En faadan Løn kan vi ligefaa vet undværefom Nogen af Eder. Vi maa dagligen bære mere Arbeide og Vefvær end J vide etter knnne forftaae, baade i indentandfke og udentandfke Sager, for at have Navn af Eders Konge og Hoved. Atligevel vilte J nu fætte over os baade Munke og Vræfter og atle Vavens Kre-ature. Kort fagt, Alle ville J dømme øg meftre os, endog vi er udkaaret til Eders Konge og Herre. Men hvem kan paa flig Vis være Eders Kongen Vi troer ikke, at dell værfte i Helvede fkutde vitle det, langt mindre noget Menneske. Derfore maae J vide, at vi figer det atdetes fra os at være Eders Konge; J tunne dertit kaare og vælge, hvem Eder godt fynes. Kunde J faae Nogen^fomi enhver Maade var Eder alte og altid til Vehag, faa vi det gjerne. Dog fkulle J være betænkte paa at lofe os redetigen ud og betate os vor Fædrene- og Mødrellearv, fom vl har koftet paa Riget. Naar dette er fkeet, faa tover vi Eder, at vi vit drage vor Vei ud af Riget og atdrig uogeu Tid komme her ind i g j e ll . " ^ Ved disfe Ord brast Taarerne frem af Kon-gens Otne. Han fteg ned fra sin Throne, gik hastigt ud af Salen og derfra op paa Slottet, futgt af fine Drabanter og nærmeste Venner.

Overraskelse og Vestyrtetse opfyldte nu Alles Sind. Kansleren steg op ; „ k o m m e r overens," begyndte han, „J gode Mænd, og beder Gud om^ et godt Raahl Thi her er en vigtig Sag for Haanden. Enten fkulle vi bede Kong Gnftav om Naade og faae ham tilbage og efterkomme hans Villie eller ogfaa løfe ham lsd af Riget øg vælge en anden Konge." Jntet Svar fulgte, Jngen i den bestyrtede Forsamling vovede at oplofte sln Røst. J skitte Hobe gik og skod de i Salen, talende sagte og raadflaaende med hverandre; men ingen Orden, ingen Enighed fandtes, ingen Veflntning btev fattet, ikke en-gang foregaaet. Mod Aftenen skiltes de ad; Enhver gik hjem til fig ; de Fleste fulde af Uro og Vekymring, nogte Andre derimod af Gtæde og Haab , blandt disfe især Ture Jønsføn. Da han skutde vende tilbage tit sln Vøtig^befatede hall fln Tjener at gaae fremfor ham og staae haardt paa Tromme ud efter hete Gaden; bagom Tje-neren fulgte Hr. Ture felv, skott og fornøiet. „Dette Aar," sagde han tit dem, han mødte, „fkat neppe Nogen af mig gjøre en Hedning, Lutheraner eller Kjetter." Kongen havde paa sin Side kaldet til flg paa Slottet fine bedjke Venner og gamle gode Krigskammerater. For dem anrettedes et prægtigt Gjæ-ftebud. Deres Sange og Skjemt, deres Lyst og Lege sknlde overdøve eller dølge den Harme og Uro , som skor-mede inden Kongens Vryjt. Dog var han fast i fm Veflutuing. Nogle af hans Venner raadede ham tit at give efter for Stændernes Villie. „Net," fagde ham „hverken med gode Ord elter Trufter fkutte de komme nogen Vei med mig. Faaer Rotten komme tit Osten, ender den ei, førend den faaer ædt den op.

Den følgende Dag famledes Stænderne atter i famme Kloskerfal; men famme Uenighed, famme Forvirring raa-dede fom den første Dag. Hvad den Ene vilde, sagde den Anden nei til. Hr. Nils Krumme vilde fremkomme med et godt Raad; men hans Røst hørtes ei formedelst Larmen; ligesaa flere Andre. Tilsidst begyndte Vønderne at raabe øg bede, at de gode Herrer af Raadet og Ridderfkabet vilde komme overens og bringe denne Sag til en famftemmig Veflutuing, faa at Atmnen kunde faae vide, hvorefter de havde at rette fig og fiden drage hjem igjen. Men Jngenting kunde afgjøres. Da tod jig høre nogte Røfler blandt Vønderne, sigende. Derføm man vit betænke Sandheden, faa har Kongen ikke gjort Nogen Uret. De kunde ikke lægge hans Naade Noget til Laft. Vilde ikke

Rlgells Raad fnartigen gjøre ell Ende herpaa, faa fkutde de fetv gjøre det; dog turde det da ikke være ttl Alles Vaade. Heri istemmede Vorgerskabet, ja de fra Stock-holm fagde hoit, at de vilde hotde Vyen Kon-aen

tith aande i tre Aar. Ogfaa de raabte, at Ridderfkabet, fom burde give høiefte og førfte Røft, fkulde yttre fig heri. Men Jngen fremstød. Ture Jønsføn var i Spidfen for et stort Varti af Adelen,i Særdeteshed fra Vestergothtand ; heribtandt var Maans Vryntessøn Lilljehøk, Nits Vinge, Ture Vjelke øg Flere, alle Kongens Modstandere og Avindsmænd, dog endnu hemmetigen. Disse hindrede Enhver btandt den ovrige Adet fra at tate tit Kongens Fordel; men fetv turde de ei hetter nævne Noget om hans Affættelfe og en anden Konge. Vrafk felv, der var den fornemst Aarsag til Alt og ellers faa djærv og raadfnild, kunde ei sinde nogen Udvei. Han indfaa nokfom den Fordærvelfe, fom fkutde træffe det etfkede Fædretand, om Guskav affattes; han indfaa lige faa godt den Fordærvelfe, fom skulde træffe den af ham lige faa høit elfkede Vavelære, om Gnftav atter tog Kongedømmet. Saaledes tvivlraadig blev ogfaa han ftnm og raadløs. Vøndernes øg Vorgerskabets trllende Raab vedbleve. Da begjærede Kansleren Laurentius Andreæ

Lyd for at tale; men ^ Ture Jønsføn paalagde ham stram Taushed, da han i ham frygtede en Ven og Tilhænger

af Kongen. Larmen og Uordenen tiltog. Da fremtraadte tilsidst Hr. Magnus Somsnar, Viskop i Strengnæs, klappede i Hænderne og begjærede Lyd. Dette opnaaede han og talte saalunde. Holligen takke vi Hr. ^ure Jonssøn før hans gode Mening at befkytte og forfvare Kirkens Mænd; dog frygter jeg, at vl deraf kunne komme tit at nyde mere Ondt end Godt; thi det vitde være ilde, om vi faaledes befkyttedes og forfvaredes, at Riget derover fkulde kommet Fare. Vi ville heller tage vor Tid faaledes, fom vi kunne. Riget begynder nn i alle Stykker at komme fig, faa at intet Andet end Godt er at forvente. Men nu at fætte fig imod Kong Guftav og kaare fig en anden Herre, det kah et Varn, langt mere gamle Folk, hegribe, hvorledes det fkulde bekomme Riget. Desligefte at udlofe Kongen for alt det, hall har koftet paa Riget, bliver os befvær-ligt, ja umuligt. Det er og at formode, at Sveriges hadfke Fiender, fom altid har ftræbt efter vor Ulykke, ikke fkulle lade os længe i Fred, derfom vi tade Kong Guftav drage bort fra os. Da Vijkopen havde endt denne Tale, neg hete Menigheden og en stor Del af Adelen op, takkede ham,fordi han havde taget Sagen faa vifeligen, og var det da de Flestes Villie, at de ingenlunde skulde lade Kon-gen fare.

Just ved denne Vending stode ftere af de Fornemste blandt Adelen og Vorgerfkabet op og begjærede, at de maatte, medens de Alle vare famlede, faae hore en grnndig Difputats om den faakaldte nye Lære, faa Enhver kunde forstaae, paa hvis Side Sandheden var. Dette Forstag behagede de Fteske; de begyndte at raabe derpaa, Katho-tikerne tit ringe Gammen. Da maatte atter de gamte Stridskjæmper Otans Vetri og Veder Gatle frem. Der blev førjt en jtor Tvift mellem dem, paa hvad Sprog Samtalen skulde føres. Veder vilde tate paa Latin, Olans paa Svensk. Saaledes begyndte de ogfaa stn Samtale; men Vønderne begyndte fnart at raabe paa Galle, at han skulde tale fvensk, paa det de knnde forftaae, hvad der blev fagt; og faaledes blev han tvungen til at benytte Modersmaalet. De Tvistende vedbleve til fent paa Af-tenen, og Jngen af dem vilde erkjende sig overvunden; men Mange af Tilhørerne, fom gik did med fuld Tro paa Vavelæren, gik derfra tvivlende, om ikke fuldkommen omvendte.

Den tredie Dag famledes Stænderne atter; men Raadet og Ridderskabet vilde ei helter nu foretage Noget. Da begyndte Vønderne og Vorgerne at raabe overtydt, at dersom Ridderfkabet vilde være Aarfag i Rigets Fordærvetfe, faa fkutde Vønderne og Vorgerne med Kongens Hjætp derfor hjemføge øg straffe dem. De havde allerede i saadant

ærinde havt Vud hos Kongen. Ved disfe Ord tabte de fammenrottede Herrer Modet. De begyndte Atte,

og ifær Maans Vryntesføn, at bede Ture Jønsføn betænke deres fartige Stitting øg ikke hotde fig faa ftiv mod Kongen. Vi turde faatedes tage Sagen fore, fagde de, at Jngen af os kommer herfra med Livet. Hr. Ture fvarede da. Jeg fkat vet denne Gang tade det gaae. Dog fkat Kon-gen ingenlunde tvinge mig tit noget Luttert. Og, tagde han tit, vit Kongen ikke btive god, faa faae vl vet Raad med ham paa en anden Tid. Der blev da efter mange og lange Raadslagninger be-sluttet, at Kasteren og Otans Vetri skutde sendes op tit Kongen, fortætte Stændernes Anger og deres Vøn, at han skutde værdiges gt være deres Høvedsmand ; de kunde etters ingentunde hjælpe flg.

Sendebndene gik og udførte flt Hverv; men Gustav fvarede dem kortetigen, at hvad hau havde fagt, det vitde han ftaae faft ved. Med Taarer og Knæfald føgte de at bevæge ham, men forgjæves. De kom titbage med hans Vægring og titlige faa forfærdede over haus Strenghed, at de fagde, at de

aldrig mere vovede at udføre et saadant ærinde. Overalt viste flg Veftyrtelfe og Uro. Kort efter bleve tvende

andre Herrer, Viskop Magnus Sommar og Rigsraaden Knut Lilje, affendte med famme Vudfkab. Men de kom ogfaa titbage med famme Svar. Da btev Uroen og Uordenen futdstændig. Somme græd, Somme raabte, Andre raadstoge. Ture Joussøll øg Vifkop Vrafk vidste ei, hvad de sktltde foretage; de læste noksom i dell opirrede Almues Vtikke, hvad de havde at vente af dem. Den Ene efter den Anden gik imidtertid op tit Kongen, fogende med Taarer, Vonner, Tate og Knæfald, efterfom Enhver bedst kunde, at formitde ham. Tilsidst gav han efter og lod forkynde dem, at han den fotgende Dag vilde træde ned til dem i deres Forsamlingsværelse.

Den fjerde Dag kom, og^ hver Mand indfandt flg i Klosterfalen, ventende paa sin Herre og Konge. De havde nu nokfom lært at indfee, hvor uundværlig han var for dem. Omgiven af flne Venner og fulgt af Dra-bauterne, gik Kongen ned fra Stottet til Stændernes Samlingsværelfe. Agtelfe og Hengivenhed viste flg i ethvert Vlik, da han ^traadte frem, og knapt havde han naaet tit fln Vtads, førend hele Forsamlingen begyndte at bede ham atter at overtage Kronen; Atle tovede den største Lydighed for hans Vitlie og Troskab i sine Vligter. Vaa disfe Vilkaar, men ogfaa kun paa disfe, overtog

Gustav atter Regjeringen. ^ Stænderne aflagde stram en fornyet Troskabsed; og Alt, hvad Kongen havde fordret,

hevilgedes med oprakte Hænder. Vi skulle deraf blot anføre det vigtigste, faafom. 1) at Vifkopernes, Kirkernes og Klostrenes overflødige Rigdomme og Jndkomfter skulde anvendes til Rigets og Kronens Vehoh; hvad der før Karl Knutsføus Tid var bortgivet til Klostre og Kirker,^5

skutde satde tilbage tit Kronen; 3) hvad der flden Kart Knutssons Tid var bortgivet, fotgt eller pantsat til Kirker og Klostre, fkutde kuune tages titbage etter tøfes af den, fom fuldgyldigt kunde bevife fig at være nærmeste Arving dertit; 4) Guds rene Ord fkutde prædikes t atte Rigets Kirker. Titlige afgjordes i en færskilt Veflutuing, kaldet Vadsteua Ordinantia, at Viskoper, Domherrer m. st. skulde aufættes af Kongen, uden at Vaven fpurgtes derom; at Kongen skutde have Ret tit at afsætte udygtige Vræfter; at Vræster i verdstige Sager fkutde fvare for verdslig Domstot; at Sagøre tilfalde ikke Viskopen, men Kongen; Arv efter Vræfter ikke tilfalde Viskopen, men Vræsteus Nærmeste; Evangelium læfes i Skoterne o. f. v. Tit

att dette maatte Præsteskabet ved et aabent Vrev give flk Vifatd, dog ugjerne. De gave fit Samtykke dertit,

skrev de, fordi de ei vitde modfige, hvad der af alle Andre var famtykt, meft derfore, at de ikke fkulde komme i Mistauke om, at Vifkoperne med fin Magt og fine ftærke Stokte kunde btive Kongen og Riget tit Fare, faatedes fom nogte Vifkoper fordom havde været. De vare derfor nu tilfredse, hvor rige etter fatttge hans Naade

vitde have dem. Da dette var underskrevet og befegtet, tittatte Koug Gustav fetv Viskoperne og sordrede af hem

deres Stotte; thi paa den Tid havde hver Viskop en stærkt befæstet Vorg. Forst vendte han flg tit Viskop Maans Sommar i Strengnæs og begjærede Tynnetsø af ham, og Vifkopen lovede ftrar at overlevere det; derpaa tit Haratd Strømfeldt og begjærede Læko; ogsaa denne fagde ja. Nu kom Raden ^ tit den gamle Vrask. Kongen be-gjærede Muukeboda af ham. Ved denne Fordring pustede og fuktede den gamle Mand tungt; han vitde tate, men formaaede ei at fremkomme med noget Ord, hverken ja etter nei. Da reiste Ture Jønsføn^ Roos fig og bad Kongen tage Henfyn tit Vifkopens Atder og For-tjenefter og tade ham behotde fit Munkebodcs, faa tænge han tevede. Men Gustav fagde tvert nei derttt, og ikke alene dette, men han fordrede, at Viskop Vrask ftrar skutde stitte Vorgen for, at Muukeboda med fit Titbehør skutde blive rigtlgt øverteveret, og at hanrei mere skulde foretage fig Noget mod Kongen. Otte Rid-^6

dersmænd paatoge fig denne Vorgen, og nogte Fntdmægtige affendtes strar at modtage Stottet. Derpaa fremkaldtes de fyrgetyve vet bevæbnede Mænd , fom efter Tidens Skik havde fnlgt Vijkopen did. De maatte træde frem, opflge Vrafk Troskab og gaae i Kong Gustavs Tjeneste. Endellg paalagdes det Vifkopen

skrengeligen og under Livsstraf el uden fær Tittadetfe af Kongen at fortade Staden. De øvrige Vifkoper overteverede fine Slotte, og dermed ftut-tede denne mærketige Forhandling.

Vesteraas Rigsdag havde ei varet tænge; neppe otte Dage var forløbne, da dell skuttedes; men aldrig er paa en Rigsdag mere blevet udrettet; aldrig har en Rigs-dagsbeflutlung medfort en faa fntdkommesl Omskabning. Knllst var hete dell forfærdetige Vavemagt i atte stne Lede-demod; berøvet fine Rigdomme, stne Vrivilegier, sin store Anfeetfe, dertit bestandig ndfat for Kronens og Adelens jevntige, ofte uretfærdige Fordringer, for de Lutherske Vræ-skers Angreb, og fetv uden nogen Evne til at kunne beskytte flg mod faa mange, overalt fremtrængende Fiender. Sveriges Riges Krone, fom før havde været aldeles fattig og ude af Stand til at betale Halvparten af sule Udgifter, btev paa engang rig. Kongen, der før ofte havde været tvungen tit i he fleste Stykker at rette flg efter Viskopernes og Vr æskernes Villie, fik en mere udstrakt Myndighed. Vøn-derne mærkede megen Lettelfe i sine Skatter; men Adelen vandt dog endnu mere herpaa; thi utallige Godfer gjen-løstes eller toges tilbage fra Klostre og Kirker; Guskav, fom felv nedstammede fra de fornemste og rigeste Slægter, eftergav heri ingenlunde stn Ret, men erhvervede en stor Del Godfer, fom siden ere blevne bekjendte uuder Navn af de gujkaviauske Arvegodser. Det hændte oste, at adelige Herrer med Vold og Uret tilrev sig Gaarde og Eiendele fra Kirkerne; meu de flk dog fnart erfare, at de i Gnstav havde ell streng og opmærkfom Herre. „J gode Mænd," skrev han hem til, da han fik Underretning herom, „ere altfor velvillige til at kjelldes veh mange G od fer og Gaarde, somJ dog have liden Ret til. Skulde det gaae saadan til, at Enhver maatte tage for fig Gods og Gaarde, efterfom han kuude rapfe og rive til fig, udeu Gruud, Arveret og Vevis, faa fkulde hi ogfaa kunne^7

brnge famme Kunft, det vi dog ikke have gjort. Saa maae og J, gode Mænd, ikke fare faadan affted, fom om her hverken var Ovrighed, Lov etter Ret tit i Landet."

En og tred in te Kapitel.

Om Kong Guskav og biskop brask.

Vifkop Vrask for hjem fra denne Rigsdag med tuugt

og sørgmodigt Sind. Han, fom for havde været en af Rigets fornemske Herrer, kunde ei forvinde stn Harme over at fee fin Anfeetfe og fin Magt faa meget ind-fkrænket. Han, der var Vavedømmets ^ære faa inderligt hengiven, taalte ei at fee, hvorledes den Dag tor Dag fot-vandledes, aftog, spottedes og atdetes afskaffedes. Han beskuttede at skye Riget og et for ham faa førgetigt Syn. Han vilde dog, at de Riddersmælld, fom i Vesteraas vare gangne i Vorgen for ham, ikke skutde tide Noget og befluttede derfor at tage sin Tilflugt til Forskitlelfe. Da Guskav kort efter kom til Ostergøthland, modtog Vrafk ham ydmyg og undergiven, anrettede et prægtigt ^Gjæste-hud for ham i Viskopsgaarden og anstillede fig der faa glad og fornøiet, at Kongen tilsidst begyndte al troe alt Godt om ham, og der blev megen Tale og Skjemt mellem dem. Da Viskopen nu faa, at Gustav var faa velvillig stemt, begjærede han, at Kongen vitde befrie de otte Riddersmænd for den Vorgen, de havde paataget sig

for ham, hvilket Guskav ogsaa stram gsorde. Siden be-gyndte han at tale om Gottland og sagde, at omend-

skjønt Oen i verdslig Henfeende nu hørte til Danmark, faa skod den dog i geistlig Henfeende uuder Linkøpings Stift, hvorfor ^han begjærede Gustavs Titladelfe til at reife did og visitere Kirkerne. Gustav indvilgede gjerne heri; det var ham ei ukjært, at det faaledes bevistes, at Gottland oprindetigen hørte tit Sverige.

Da Guskav var reist derfra, fkyudte Vrafk sig at samte sammen en stor Mængde Kostbarheder og Venge Tislægshæfte til Folkev. 1^6. 7^8

fra Kirkerne i Ojkergøthtand øg Smaaland. Att nedpak-

kedes i store Kister n førtes til Søderkøping, øg lagdes der paa et godt Fartoi, paa hvitket Vijkopen titsidst fetv

steg ombord og affeilede. Han ophotdt slg først nogen Tid paa Gotttand, men reiste slden derfra. Da Skibet forlod Gotttandsjtranden, fagde Viskopen. „Nu kau der blæfe hvad Vind der vit, blot den ikke fører ttlbage til Sverige." Reisen gik heldigt, og han

tandjteg i Danzig. Derfra fkrev han stram til Kongen, fordrede Muukeboda tilbage, beraabte flg paa Kongens

egen Samvittighed, at Vesteraas Reees havde været vold-fom og nlovlig, og føgte at afvende Kongens Sind fra hete Religionsforandringem Men hermed udrettede han intet Andet, end at han fik et skarpt og atvortigt Svar. Ja, derfom det ei havde tykkets Vrask at faae Vefkyttel-sesbrev af Kongen i Voten, faa var hall af Dan^igboerne bleven udleveret paa Guftavs strenge Fordring. J Danzig traf han dell affatte Erkebiskop Johannes Magnns. Vegge Vrælater opholdt fig der en Tid fam-men og arbeidede paa at omvende Gustav fra den Lu-therske Lære. Tilsidst flyttede Johannes Magnus tit Jtalien. Vifkop Vrafk blev tilbage og opholdt slg nogen Tid i Otiva Kloster udenfor Danzig. Men slne sidste Aar tilbragte han i Klostret Landa, længere inde i Volen. Ligesom Erkebiskop Johannes deltog han aldrig i nogen af de mange Oprorsplaner, fom lagdes mod Kong Gnftav. Men tit og ofte skrev han til slne Venner i Sverige, formanede dem troligen og inderligt at blive skandhaftlge i Fædrenes Tro, dell gamle kathosfke Lære. Selv denne Lære tro, fom han havde opoffret Alt for, døde han

tilsidst i det nævnte Kløfter Aar 1538.

Eo og lredinle Kapitel. Om ^alefunkeren øg det andet ^aleøpr^r.

Veder Sunnanvæder havde altid og i Alt føgt at ^jøre Kong Gnstav faa meget Ondt fom muligt. Kørt ør sin Død havde han fundet en ung Vøndedteng, fom99 ^ ^ meget tignede Sturerne. Hans rette Navn var Jøns, uægte Søn af en Vondepige i Vjørkjtad Sogn i Vest-mantand. Fra Varndommeh havde han tjent hos høie Herrer, faa at han havde tært fig deres Lader og Tatevis. Dertit var han vakker, kvik og veltalende, men ogfaa utro, falsk og tyvagtig, var desuden allerede engang for Tyveri bteven bortjaget fra jtne Herrer. Denne yngling tykkedes Vifkop Sunnanvæder at være pasfende for hans Hensigter. Han overtalte ham til at udgive fig for Sten Sture den yngres ældste Søn, Hr. Nils, øg at føge at ophidfe Dalekartene ved Klagemaat over, hvortedes Kongen af Avind forfutgte atte Sturerne. Endelig nnderrettede han Jøns nøie og vet om Alt, fom angik Sturerne, paa det han ei fkutde forraade fig ved Ukyndighed herom. Efter dette blev Sunnanvæder kaldet tit Stockholm og halshugget der, fom før er omtalt.

Vten Jøns befluttede at drage Nytte af det, han havde faaet lære, og blev ingenlunde skræmt af fln Me-sters Ulykke. Han bestyrkedes faa meget mere i dette stt Forehavende, fom den rette Nils Sture, en Gut paa tretten Aar, ved denne Tid døde i Stockholm. Jøns begav sig da langt øp t Dalarne til Lekfand, Orfa og Mora Sogne. Her gik han omkring i Vygden, beklagede fig høiligen over Kongens Haardhed og Ugudelighed og indbildte Dalekarlene allehaande Ufandheder. Da de faa-ledes hver for sig vare ophidsede, fammenkaldte han dem Alle til et Møde, hvor han fremstod og talte mod Kon-gen. Han felv, fagde han, havde tilligemed fin Moder, Fru Kriftiua, og fin yngre Vroder været holdt ved Kongens Hof lidet bedre end i et Fængfel. Han havde paa Grnnd af Kongens Avind Jntet faaet lære i fin Varndom, ja han var Guftav faa forhadt, at denue ftedfe greb efter fit Værge, faafnart Nils Sture kom for hans Oine. Derfor var han nn flygtet fra en faadan Tyran og overlod fig i de redelige Dale-mænds Hænder og Vefkyttelfe. Stt Lih agtede han dog lidet imod det, at Kongen^fordærvede hele Riget derved, at han befkattede Vønderne faa tungt, myrdede Vifkoper, plyndrede Kirker, ødelagde Kloftre og forkaftede den krtftne Tro,

7^100

medens han felv var den argefte Lutheraner og Hedning og i Alt ulig den elfkede Rigsforftan-der Hr. Sten, hans fatige Fader. Da han nævnte dennes Navn, begyndte han bittertigen at græde, fatdt fetv paa Knæ og bad de redetige Datemænd gjøre ligedan øg tæfe et l^tor nc^r (Fader vor) for hans Faders Sjæt. Dalekarlene bleve rørte, begyndte at græde, faldt paa Knæ og bad med Andagt for fin etjkede, hedenfarne Høvding. Sønnen, fom de troede, omfattede de med at Kjærlighed og Hengivenhed, gave ham Livvagt og tovede ikke at fpare Liv og Vlod fot ham. Efter denne lykke-lige Vegyndelfe begav Jøns fig ned tit Rættvik for der at fpitte famme Spil. ^ Men Rættviksboerne vare ham for stue. De sagde ham tige i Anflgtet, at han ei var Sten Stnres Søn, og om han ogsaa var det, faa fkutde de dog ingentunde forglemme, hvad de vare Kong Guftah fkytdige. Med dette Svar maatte Datejunkeren, thi faa katdtes han fædvantigen, vende om igjen. Han had da fine Tilhængere endnu en Tid hotde slg ftitte, medens han felv for over til Thrond-hjem. Her lykkedes det ham at indbilde Erkebiskopen og flere af de

Fornemste, at han virkeligen var Sten Stnres Søn, hvorfor disfe, fom vare Kong Gustav meget fiendske, optoge ham btandt fig, ydede ham megen Viskand og to-vede endnu mere. Dalejunkeren friede ogfaa der tll en rig adelm Jomfru, blev gift med heude og erholdt af hendes Slægt megen Hjælp og Venge. Vlandt Andet fik han en meget ftor Guldkjæde, fom han flden aldrig

forfomte at bære, naar han talte med Vønderne. Tilsidst vendte han tilbage ttl Dalarne med noget Maudfkah,

fom hans Venner i Norge havde udrustet.^ Mora, Orfa og Lekfands Sogne modtoge ham med famme Hengivenhed fom før. J Rættvik, Tuna øg Gagnef fik han det Svar af Vonderne, at de hverken vilde holde med ham eller med Kong Guftav; men da han kom ned til Hede-mora, Skedevl og Husby Sogne, mødte ham truende Vud fra Vønderne. Han vilde fkræmme dem og drog did, fulgt af en Hob Tilhængere, men maatte fnart med Hug og Slag vellde tilbage. ^ Med disfe Sogne forenede flg nn de før tvivlraadige Rættviks-, Gagnefs- og Tuna-mænd. De fendte Vud til Gustav med Veretning om101

Oproret og begjærede Krigsfolk til Hjætp derimod; titlige fendte de advarende Vud til stne forledede Vrødre i øvre Datetaget, faa at disfe begyndte at betænke flg øg gjørde Stilstand, indttt de kunde faae vide titvisfe, øm Date-jnnkeren var Hr. Stens Søn etter ei.

Ved første Efterretning øm denne Uro fendte Gnftav

stram Vud tit Køng Fredrik i Danmark, at Oprørsstifte-ren ei maatte erhøtde nogen Understøttetfe i Norge; tittige

fendte han en Hob Krigsfolk til Dalarne og med dem et Vrev fra Frn Kristina ^Gyllenftjerna tit Datejuukereu og de Oprørske. Disfe fammenkaldtes, øg Vrevet øptæstes for dem med høi Røst. Fru Kristina bekjendte deri og bevidnede for de gode Mænd af Datarne, at denne Datetyv for med idet Løgn og Vedrageri. Han var ingentunde hendes Søn. Men tit Dalejnnkeren skrev hnn. Jeg har ikke glemt, hvor mange Vørn Gud har givet mig med min fatige Herre, Hr. Sten. Min ætdfte Søn Nits har jeg feet død i Anfigtet. Hvor min anden Søn Svante er, ved jeg vet; desligefte og alle mine andre Vørn. Men hig kjendes^jeg ikke ved. Din egen Sam-vittighed fkat vidne, at du tyver for Gud og Meunefker. Ved disfe Ord vendte de forballfede Date-karte fig til Datejunkeren og fpnrgte, hvad han vitde fvare dertit. Men den listige Stalddreng fagde da, at hans Moder, Fru Kriftiua, undfaa flg for

at kjendes ved ham, fordi han var født før æg-tefkabet, hvitket de redetige Datemænd ogfaa

kunde fee, efterfom han var faa meget ælhre end fiden Hr. Stens Vryllup. Meu de redetige Datemænd syntes, at dette var altfor nærgaaende Tate om den ædte Frue, og fra den Stund trak Mange flg tilbage fra hans Varti. imidtertid havde han endnu stort Anhang i de nordtige Sogne. Disse skrev tit Kongen, opregnede for ham atte sine Ktagepunkter, fomme naragtige, andre uri-melige, de fleste falske. Kongen svarede herpaa med den største Føielighed og Tydelighed, idet han gjendrev og forklarede hvert Vuukt. Vønderne klagede f. Er. øver den nye Lære og over, at Kongen og hans Folk fpifte Kjød om Fredagene. Kongen fvarede, at150

Vønderne ei fkutde bryde fig om faadanne Ting, fom de flet ikke forftode. Vonderne klagede over dyr Tid; Kongen fvarede, at det ikke havde ftaaet i hans Magt at hjælpe paa Sligt. Vønderne ktæ-gede over, at ndhakkede og fønderfkaarne Ktæ-der brugtes; Kongen fvarede, at han ikke havde tvunget Nogen dertit; men hvortedes han ktædte fine Hofmænd, vitde han ikke, at Vønderne fkutde meftre. Han maatte jo føtge andre Fyr-fters Skik. De Svenfke ere eiGseder og Svin mere end Andre. Med faadanne Svar, oftest atvortige og forklarende, jkundoln fkjæmtende, maatte de denne Gang lade flg nøie. Dalejunkeren for ogfaa sta dem ned til Vermland, hvor han forøvede allehaande Voldfomheder, og tilsidst indover i Norge, og det forbtev nu en Tid nogentuude rotigt i Dalarne. J denne Mellemtid var det, at det for omtalte Vesteraas Møde holdtes, og Vrask flygtede til Danzig. Nu skede ogfaa Kongens Kroning den 1te Januar 15^8. Ofte var Gnstav bleven opfordret til at lade flg krone; men da han ikke vilde aflægge den før brugellge Kro-ningsed at beskytte Enhver, og især de Geistlige, i sine

Privilegier, havde han bestandig opsat den. Efter Vesteraas Rigsdag var der ei mere Spørgsmaal om en faadan Ed.

Kroningen gik for sig med al paa den Tid brugelig Vragt og Højtidelighed. Under alt dette yttrede fig skort

Misnoie i Landet, i Særdeleshed over dell nye Lære. De gamle Kætholiker kunde ei uden Forargelfe fee, hvorledes Lutheranerne spiste Kjød om Fredagene, hvortedes Klostrene stode tomme,

Præsterne giftede fig, ja endog det, at Mesfen og Guds-tjenesten forrettedes paa fvensk, var en Nyhed, fom de

ei kunde taale. Mesfen, fagde de, havde før været

en Helligdom, fom kun Præfterne kjendte. Nu kunde dell fom en gemen Vife fynges af Dren-

gene, naar de paa sine Slæder fote til Skoven efter Ved. J Smaaland udbrød dette til Voldsomhed, og en af Kongens Fogder blev ihjelskudt af Vønderne. Værft blev det dog fnart i Dalarne. Dalejunkeren be-gyndte atter at fare ind og nd der over Grænfen og ohæggede Vønderne, faa at disfe fore løs paa Kongens103

Fogder med Trnster og Votd og ikke hotdt inde med ad-fkitlig forfmædetig og djærv Tate mod ham fetv.

Gnjtav faa klattigen, at denne Leg ei skutde due i Læugden, og besluttede at gjøre en hastig Ende derpaa. Han^ famtede 14000 gøde Krigsmænd og red med dem op til Dalarne, hvor han stevnede den menige Almue til fig ved Tuna Landsthing. Dalekarlene kom, baade skyl-dige og uskyldige. De opstilledes i en Hob paa Sletten, Krigsfolket i fuld Vevæbuing rundt omkring; nogte med-bragte Kanoner rettedes mod Vønderne, og Kongen fetv i glimrende Harnisk, omgiven af flne Raadsherrer og Drabanter, tog fln Vlads midt for Forfamlingen. Førft fremtraadte da en af Kongens Herrer og oplæste høit en Skrivelfe til Datekartene fra hele Rigets øvrige Jndbyggere. Disfe bebreidede deri Datekarlene deres Utaknemme-lighed mød Kongen, deres Letfindighed tit Op-rør, hvorved de paadroge baade fig og det øv-rige Riges Jndbyggere ftør Tyngde, deres taabetige Høvmød at troe fig have Ret at ind-øg afsætte hete Rigets Konge. Om Datekartene ei gjorde fnartigen Ende herpaa, faa fkutde Rigets menige Almue derfore vide at ftraffe dem fom hans Raades, Rigets og Alles aaben-bare Fiender. Efterat dette Vrev var oplæst, talte Maans Vryntesføn Liljehøk til Vønderne paa Kongens Vegne. Han fpurgte dem, hvorfore de nu havde brtldt fitTrofkabs- og Huldfkabs-Løfte og faa-ledes glemt eller ilde lønnet den Tilgivelfe, Køngen havde givet dem forrige Gang paa Tuna Hede, da de havde været med i Vifkop Sunnan-væders Opror. Dalekarlene, endnu trodjige, fvarede, at de vidfte fig Jntet at have forbrudkfiden den Tid. Maans Vryntesføn fagde. Det er Forbrydelfe nok at have et ulydigt og forræderfk Hjerte mod fin Konge, at møde hans Tjenere med Tru-fler og Hug og tilfidft bruge fin Mund til fp od fke og forfmædelige Ord mod fin Herre og Kollge,

hvilket Alt efter Sveriges Lov burde undgjæl-des med Livet. Saadant havde de gjort. Der-

fom de derfor ikke nu ftram ydmygede fig og tovede Vedring, faa vare de værd, at hans Naade104

ftraffede dem faa, at Jngen fkutde komme derfra med Livet. Da Datekartene horte disfe Ord, faae det opftittede Krigsfolk og de tadede Kanoner rundt omkring og den strenge Konge midt foran fig, tabte de Modet og begyndte at bede hm Raadets Forbøn. Gustav løvede dem da Tilgivelse, meu paa det Vilkaar, at de felv fkulde udmøujtre blaudt fig Dalejuukerens fornemste Tilhængere,. paa det Skyldige hg Uskyldige ei fkulde sammenblandes. Saa jkede. Almueu selv raabte op Anførerne før Op-røret, før største Del en Hob katholske Vræster. Disfe stilledes asfides fra den ovrige Hob. Raadet raufagede paa staaende Fod deres Opforfel og dømte dem til Døden; øg faafnart Raadet havde fældet deres Dom, kom Vod-delen frem og huggede Hovedet af dem. Da Vøuderne faae Vlodet rinde, faldt de forskrækkede paa Knæ, tiggede Kougeu om Naade for Guds Skyld, lovede med Haand og Mund at forbedre flg og herefter aldrig mere at troe nogen Skjelm og Forræder. Gustav tilfagde dem da stn Gnllst og Naade igjen, lod dem sværge ny Troskabsed og flden drage hjem hver til Sit. Selv reiste han gjen-nem Helflugtand og Geftrikland og holdt der Mode med de for urolige Vøuder. Efterat hall faaledes havde gjen-oprettet Fred og Rolighed i de nordlige Landfkaber, vendte han tilbage til Stockholm.

Dalejunkeren var, medens dette stod paa, flygtet til Norge. Men da nu Alle vidste hans Vedrageri, fik han der ingen Hjælper men blot Uvenner. Han for da paa et Skib til Rostock og sogte der Selskab^ med de land-flygtige svenske Herrer. Men da Guskav fik vide, hvor Jøns var, sendte han en as flne Hofmænd did med Vrev til Vorgermesteren i Rostock, hvorpaa Jøns fængsledes øg anklagedes, dog ei for stt Opror men for det Tyveri,. han havde begaaet fom Stalddreng, blev overbevist og halshugget 1530.105

Ere og tredinte Kapitel. Om Orebro ^de.

Kong Guskav fuldforte imidlertid sit paabegyndte Verk med at Jver. Han lod fammenkalde det menige Vræstejkab til Orebro i Nerike t Vegyndetfen af Aaret 15^. Der blev fattet nærmere Veftemmetfe angaaende fiere af de omtvistede Troestærdomme, og hvortedes Guds-tjenesten fkutde forrettes; thi nu var der i hete Riget en fætfom Vtanding af dell lutherske og katholske Lære. Ved Kongens Veftræbelser btev Meget af den kathotfke Over-tro og Vrangtære afskaffet, dog Att med megen Forsigtighed for de enfoldige Folks Skytd. Luthers Navll turde Jngen nævne; thi Fotket, fom aldetes ikke kjendte hans Lær-domme, troede paa de gamte Vræsters Ord, at han var en ugudelig og forhærdet Kjetter. Endnu maatte ogfaa

mange overtroiske Handlinger titlades, dog fik de en For-

klaring, der gjorde dem uskadelige. faaledes fagdes f. Em. at Vievand kunde man faae bruge, dog ei fom om det

kunde aftvætte Menneskenes Synder, men fom en Vaa-mindelfe om Daaben. Villegrimsreifer vare unødige, thi Gud er allestedsnærværende; dog kunde de være nyttige, for paa dem at faae bedre Undervisning i Kristendommen. At faste var ingen Gndstj eneste; det tjente blot til at fpæge Legemet o. f. v. ^ Efter det Grundlag, fom paa dette Kirkemøde var antaget, udarbeidede Olatls Vetri en Haandbog for den fvenfke Gudstjeneste, fom udkom famme Aar. Uagtet han i denne bibeholdt mange af de katholske Eeremonier, faa foranledigede den dog en heftig Knurren. Mange af de gamle Vræfter havde fromt og enfoldigt tæft hen gamle latinske Messe uden nogensinde at vide eller overveie, hvad dell indeholdt; men de vare fra Varn-

dommen opvomede i den faste Tro og Overbevisning, at den tilligemed den katholske Gudstjeuejte var hellig og

guddommelig. Disfe betragtede deu nye Lære, fom de lkke kjendte^ og ikke havde tilstrækkelig Lærdom til at prøve, fom et ugudeligt Kjetteri; de klagede over, at den gode gamle Tid var forbi, og ønskede slg dybt under jorden sor at flippe at fee den Fordærvelfe og Ondskab, fom udbredte fig over Verdell. Med disfe istemmede en106

stor Del af det enfoldige Fotk, ifær Kvinder og Otdinge, der græd og jamrede fig over disfe forskrækkelige Nyheder og den ugudetige Konges Djærvhed. Disfes vetmente Jver, Fromhed og Enfoldighed benyttedes af dem, fom vare Kongens Fiender, i Særdeleshed af nogte tistige katholske Vræfter, som længedes efter de gamle Tider, da de atene havde Magt og atte Rigdomme. Saa heftigt blev dette Misnøie, at Kongen nødtes tit at fkrive tit de evangeliske Lærere, at de hos de Enfoldige skutde gribe Verket all med al Foielighed og ikke opirre dem ved unødig Heftighed , langt mindre ved Vold. Enhver fknlde faae følge sln Overbevisning; ja selv dell latinske Gudstjeneste kunde bruges, hvor saadant ønskedes; naar Valget blev frit, skulde Folket nok af stg selv snart vælge den fvenfke Gudstjeneste. Saa skede ogsaa; men længe vedbleve Levninger efter dell latinske. Endnu i den gamte,

1695 stadfæstede Psalmebog bibeholdtes slere latinske Vsal-mer, og i fjerne Skovbygder faaer man endnu, skjønt

fjeldent, hore gamle overtroiske Vondefolk læfe latinske Vonner, dog faa forvanskede, at man knapt kan gjætte flg til, hvad de sordnm betydede.

esire og lrediute Kapitel.

Om G^ran ^ompropfk.

Af hvad der før er berettet om Ture Jønsføn, kan Enhver noksom forftaae, at han i fin Stolthed var lidet fornøiet med Kong Gustav. Alt slden Vesteraas Rigsdag hørte man derfor den gamte Herre udstøde truende Ord om den kjetterske og tyranniske Konge. En Ar-vetvisk forogede Uvillien endnn mere. Ture Jonsfon maatte efter Raadets Dom tilbagegive Gnstav betydelige Eiendele, og dette knnde han aldrig glemme. Han skrev til slne Venner og Slægtninge over hele Riget og op-muntrede dem til Reisning. Hans Vreve virkede overalt hos de Misfornoiede, dog mest t Vestergothland. Fra dette Landstab nedstammede Ture Jonsfons hele Slægt.107

J tredive Aar havde han fetv været Lagmand der, og før ham ftere af hans Forfædre, faa at Vestgøtherne vare

vante ttt at anfee ham fom deres Herre og Høvedsmand.

Han fik ogfaa stram Medhotd af de Fornemste t Landet, Maans Vryntesføn Liljehøk, Ture Eriksføn Vjetke, Nils

Vinge og Viskopen i Skara Magnus Strømfætt. Med disfe fulgte næsten hete Vestgøtha Adelen, undtagen Matts Kafle til Sjøtorp, fom hverken med det Gode eller det Onde kuude formaaes til at deltage i de Andres Fore-havende, men tvertimod arbeidede^ mod dem, alt hvad han formaaede. Ogfaa i Smaaland udbrød Misfornøielfen i aabent Oprør. De evangeliske Lærere, fom Kongen havde fendt did efter Orebro Møde, fordreves med Vold derfra lige-fom i Vestergøthland. Kongens Svoger, Greven af Hoja, og hans Frue Margareta Vafa, fom just nu reifte gjeu-nem Landet, bleve tagne tilfange af de Oprørske, ogtilfidst famlede Folket sig fra flere Herreder og fra Jønkøpings Stad ved Lekaryds Kirke den 4de April 15^9. Herfra fendte de Vud til de Oprørske i Vestergøthland med Ve-gjæring om at faae Viskop Magnus og Ture Jønsføn til Anførere, øg tillige til Ostergøthland, nemlig et Op-muntringsbrev til at førdrive Kong Gustav. Mange i Ostergøthland havde nok Lyst hertll; men der var to Ting, fom tilintetgjorde de Oprørskes Anslag. Først at deres egen Anfører, Vorgermesteren Nils Arfvidsføn i Jønkøping, hemmelig var Kongen hengiven og rlnderret-tede ham om Alt. For det Andet, at Hr. Holger Karlsfon Gera til Vjorkvik og Maans Johansføn Natt och Dag til Vro, tvende redelige og t den Landsegn meget anfeede Herrer, kraftigen og troligen arbetdede mod Oproret. Ture Jønsføn glædede flg imidlertid ei lidet over den Underftøttelfe, han faaledes ventede fra Smaaland; mejt regnede han dog paa stne Sønner. Han havde tre, alle mægtige og anfeede Mænd. Den ældste Hr. Johan Turesføh. var en vakker, anfelig øg tapper Herre. J

femten Aar havde han med største ^Ere tjent hos tremmede Fyrster og Konger og tilstdst hos felve Keifereu. Aar

15^5 kom han^ hjem, men vilde skram reife ud igjen; imidlertid gjorde Kong Guskav Alt for ^ at beholde den

krigserfarne Herre i Riget. Han gav ham ftore Forleh-168

ninger, optog ham i Raadet og understøttede det Gifter-maal, fom fnart bragtes paa Vane mettem ham og Sten Stures Enke Fru Kristina Gyllenstjerna, og faaledes bunden forblev Hr. Johan i sit Fædreland. Vaa denne sin Søn byggede Tnre Jønsføn store Forhaahninger, især efter Giftermaalet med Kristina. Alle Sturernes Tilhængere skulde herefter blive hans; Johan og Kristina sknlde snart af Misuudelfe mod Gustav deltage l de andre Misfornøiedes Sammenrottelfe. Saa troede Ture Jønsføn. Han bedrog flg. Sønnen og Kvinden overgik Faderen og Oldingen baade i Troskab og Forstand. Hr. Johan advarede ømt fln Fader mod disfe nfornnftige, fordærve-lige Foretagender, og paa Kristina Gyllenstjernas Troskab mod Kong Gustav kan der ei kastes den mindske Skygge af Mistanke. Som hnn tidligere havde vist fig, faadan forblev ogfaa bestandig den ædle Frue, dygttg, hoistndet og trofast i alle Omskiftelfer.

Den anden Søn, Hr. Lars til Venningeby, lignede sin Vrøder Jøhan. Ligesøm denne var han gift med en anden Frøken Kristina Gyllenstjerna; ligesom denne var han af Kongen vel allfeet og yndet; ligefom denne af-skyede han altid Faderens underfnndige Oprorsplaner og var sln Konge tro. Til disse tvende Sønner skrev nu Ture Jønssøn flere Vreve og føgte at øpægge dem. Det var en tung Vrøvelfe for Sønnerne; døg befluttede de ikke engang før Faderens Skyld at svige flt Fædreland. De reifte Nat og Dag for at mode Kongen, leverede ham Vrevesle endnu ubrudte og lovede for Kvngens Sag

at opoffre Liv, Vlod og Alt, omendskønt deres Fader havde indladt sig i dette ukloge og daarlige Foretageude.

Anderledes opførte fig Hr. Gøran, Ture Jøltsføns yngste Søn. Han var Domprovst i Upfala, og vi have for omtalt, hvorledes han 15^6 vilde dispntere med Kong Guftav om Dekretales. Da Gøran fik sln Faders Vrev og Underretningen om Oprøret i Smaaland øg Vestergøthland, trøede han, at Tiden nll var kommen til at styrte Kongen, øg Gøran Domprovst vilde gjerne bidrage dertil, hvad han formaaede. Han for ud til stn

*) Se Side 79.109

Sædegaard Vjørnø i Frøtuna Søgn i Upland. Her famtede han en Hob fortøbne Vondedrenge og tog hun-drede af dem i Tjenejke fom fln Livvagt. Skjønt ingen Fare truede, turde han dog ikke længe dvæle paa Gaarden, men drog ud til en Skov ved Siden af den, huggede ned store Vraater omkring sig og førte allehaande Lev-netsmidler

did. Had imod Kongen og Frygt for ham ængstede den stakkels Domprovsts Hjerte.

Gujtav troede i Vegyndetfen, at Gøran gjorde faa af Frygt for at faae lide for Faderens Forbrydelfe. Han fendte ham derfor Vud at holde fig ftille; han havde Jntet at frygte af Kongen. Dermed fulgte tillige Vreve fra hans ^ Vrødre og Slægtninge med Ad-varfet mod at deltage i Faderens Oprørsforsøg. Men Gøran Domprovst blev bestandig i flt Had mod Kong Guftav ligefom i fin Frygt. Han drog fig bagtængs bestandig længere bort fra Kongen op igjennem Roslagen og Gestriklanh til Helfingeland og lod overalt oplæfe Faderens Vrev og med Hug og Slag fordrive de Lutherske Vræjter. Jo læugere han kom fra Stockholm, desto modigere blev ham Tilsidst kom han kil Volnæs Kirke. Der flk han et stort Anhang af Vræjter og Vønder, og lod sængfle Kongens Foged der i Egnen; hvorpaa Dom-provsten tog Kvarter paa Volnæs Vræjtegaard. Dette Uvæfen fpnrgtes fnart i Sognene deromkring; og Folket vidste ei faa lige, hvem de fkulde holde fig til. Da var

der en anden Præstemand , Hr. Erik i Norrala i Hel-stngeland, en redelig Mand, Kongen tro, og hoit anfeet

og elsket af sine Vønder. Han sammenkaldte i en Fart stne Sognemænd, opmuntrede dem til Troskab og Tap-perhed og drog med alt vaabendygtigt Mandskab opover til Volnæs for at fange den urolige Domprovst. Denne stod i et Vindne paa Vræstegaardsloftet, da han paa langt Hold fik see de fremdragende Norratakarle. Han var ingen stor Helt eller Hærfører. Forskrækket sprang h^ln ned, listede sig nd gjennem en Vagport øg skyndte fig børt i Skøven uden engang førud at underrette stne Mænd øm den nære Fare. De bleve ogsaa overraskede øg fængslede af Nørratakartene, øg Køngens Foged be-^ frledes. Nu fammenkatdte Hr. Erik Vølnæsbønderue, føreholdt dem deres Letsindighed øg Troløshed med faadan158

Kraft, at de Atte fatdt til Fode. Hr. Erik fagde dem, at de tettest kunde gjenvinde Kong Gustavs Naade, om de fetv opsøgte og udleverede den bortrømte Domprovst.

Glade lovede de dette og begyndte stram fin Jagt. Gøran Domprovst havde imidlertid,^ fuld afAngeft og Uro, faret

omkring i den skore Skov nden at vide, hvad han skulde tage flg for. Tilsidst kom han til en skor Skovfø, ved Navn Herten, fteg der i en Eke og roede ud fra Stran-den, da han faaledes troede flg at være i større Sikker-hed. Nøgle af de Volnæsboere, der føgte efter ham, fik fnart fee, hvor han fad. Stille og hurtigt toge de en Hob andre Eker og roede ubemærket mod ham. Da Domprovsten faa, at han ikke kunde undkomme, vilde

han i Fortvivlelse styrte sig t Søen; men det gik ei fortere dermed, end at Vønderne naaede frem øg holdt

ham tilbage i Vaaben; dog rykkede han i sln Forbittrelfe Guldkjeden af Halfen, skrog alle Ringe af Fingrene og kastede Altfammen langt ud i Soen. Hellere vilde Hr. Gøran fee flne Klenodier i Vandets Dyb end i den for-hadte Konges Vold. Han fortes ned til Upfala og Stockholm; der fik han nyde enhver Vekvemmelighed, men holdtes dog t ftreng Forvaring, indtil Faberens Oprør var enbt. Da hlev han stuppen paa fri Fob igjen og fik alle sine Ei-enbete tilbage. Af Henfyn til Vrøbrenes Troskab vilbe Gustav ei være strængere; maaskee mente han ogfaa, at han ei havbe fynderlig Aarsag til at frygte en faaban Mobftanber, fom Goran Domprovst var.

^em og tredinte Kapitel.

Om ^ans bovebals.

Vestgotha- Herrerne vebbleve imidlertid i sit forbry-

derske Foretagende, uagtet der kom Vreve fra de andre Landsegue med Advarsel mod at foraarfage nogen Uro-lighed l Riget. Af Frygt for, at Kong Gustav skulde faae nogen flkker Underretning om deres Forehavende,111

fatte de ved Hofva ell Vagt af tusinde Mand, fom skutde hindre ethvert Vud fra Vestergøthland at komme over Tiveden op tit Kongen. Tit Anfører for denne Vagt forordnedes en Vræft ved Navn Nils i Hvalstad, fom høiligen hadede Kong Gustav. Til denne Hr. Nils fendte de Oprørske alle flne Vreve, øg han skulde med sikkre Vud skaffe dem til deres Eiermæud i det øvre Sverige. Vaa denne Vis kunde Kongen ikke faae vide, hvad man havde fore i Veftergøthland , hvilket dog var ham ganske magtpaaliggende.

Der ^var ved denne Tid en uug Vytjener i Stock-holm, der for sin Djærvhed blev kaldet Hans Vovehals. Han var fra Vestergøthland øg kjendte der ganfke vel Folket og alle Veiene. Denne Mand blev hemmelig fendt ned for at skaffe Kongen tilforladelig Kundskab om Til-standen i Landet. Vaa Skovveie og hemmelige Stier tiskede Hans Vovehals flg forbi Vagten ved Tiveden og kom til stne Slægtninge, hvor han opholdt fig i nogle Uger. Da han havde forskaffet slg al den Underretning, han kunde faae, kjøbte han fammen en Hob Vestgothe-Ofte, begav slg op mod Tiveden igjen og lavede det med Flid saaledes, at han faldt i Vagtens Hænder. Hr. Nils i Hvalstad for haardt løs paa ham og tiltalte ham fom en Speider; men Hans Vovehals anstitlede sig hel enfol-dig og fvarede, at han ei havde været i Upland paa fire Aar, men agtede fig nu did for at fæl-ge fine Ofte. Denne Undskyldning hjalp ei. Han fortes tilbage til Lensmandsgaarden ved Hofva og sire Karle fattes til at bevogte ^ ham. Hans Vovehats tod fom Jngenting, men spiste og drak og betatte Atting rundeligen, faa at Lensmanden var vel tilfreds med ham. Efter nogle Dages Forlob lod han, fom om han blev fyg, stonnede og gebærdede fig meget itde, faa at han lagdes tilfengs, og Alle tykkedes det være skor Synd for den flakkets Ostehandler, ja Vagtkartene overlode ham ofte tange Stunder tit fig fetv; han var, fyntes de, tit-strækkelig bevogtet af sln Sygdom. Hans Vovehals

havde imidlertid feet Hr. Nils ubemærket fætte en æske ned i en mork Krog af Værelfet; og han troede at for-

staae, at den maatte indeholde Adskilligt om de Oprør-skes Forehavende. Da han derfor en Dag var alene,160

steg han i Stilhed op, tog til flg æsken, aabnede den og fandt deri en Hob Vreve fra Ture Jønsføn, Maans

Vryntesføn, Ture Vjelke og flere af de fornemste Op-rørsmænd. Disfe Vreve vare jkilede til deres Venner i Svea Rige øg indeholdt fnldskændige Vevifer for alle deres Foretagender. Da Hans Vovehals i Hast havde gjennemfeet nogle af dem, lagde han dem atter ned

l æsken og fatte den igjen paa stn Vlads. Han begyndte derefter at sukke og jamre flg ligesaa meget fom

tilforn, faa at Alle troede, at han var en dødsfyg Mand, fom ikke behøvede at bevogtes. Men om Natten, da Alle vare faldne i Søvn, høldt Vovehalfen op med at

jamre fig, steg forsigtigt og stille op, tog æsken og listede stg sagte ud af Stuen, begav fig derpaa til Skoven, og

Uden kunde Jngen faae fat i ham. Vaa denne Vis und-kom han og naaede endelig velbeholden med jtn Vrev-æske til Kongen. Gustav beløunede ham rigeligen, men paabød tillige dell snldjtændigste Taushed. Jngen vidste, hvor Hans Vovehats havde været, etler hvorhen de tabte Vreve havde taget Veien.

^e^ og tredinte Kapitel.

enden paa befkgotba - Oproret.

Vejtgøtha- Herrerne vare imidlertid komne overens

om at tage en lly Konge og havde dertil udseet Ture Jønssons Svoger Maans Vryntesføn Litjehøk, en ung, høi, vakker og vettatende Mand, af Legeme meget skikket til Konge, dog ikke faa af Sjæl. Sagtmodig, ubeslutsom og ei synderlig dybtænkt, var han ingen farlig Medbeiler for Gustav Vafa. Da de Sammensvorne begyndte at

vife ham underfaatlig ærbødighed, indbildte han stg at være slkker paa stn Høihed. Han begyndte at indrette sln

Hofholdning med kongelig Vragt, øg hvor ei hans egen Rigdom var tilstrækkelig, fik han af slne Venner, i Sær-deleshed af Ture Jonssøn, laant Sølv øg Venge. Da Herrerne tilsidst havde Alt i Orden, fendte Ture Jønsføn113

en Vndstikke omkring i Landet og stevnede V efter gøth-tands mellige Almue til Møde med fig paa Larfva Hede; han vitde der overlægge meh dem

om nogle høift vigtige ærinder.

Ved Larfs Kirke ligger en stor Slette, hvor Vest-

gøtherne Uden urgamle Trder brugte at holde flue Thing og Møder. Det var did, Ture Jønsføn ogfaa denne Gang havde stevnet dem, og de korn i skort Antal. Hr. Tnre felv, omgiven af de fammenfvorne Herrer, stolt af fin Magt og Myndighed, gik lld til Vønderne, ingen-knude tvivlende øm, ah de fkulde fige ja til Alt, hvad ^han vilde

forelægge dem. „Jeg takker Eder, godeMænd,^ faa begyndte han fin Tale, „at J altid have an fe et mig for Eders Hoved og Formand, famt bevift mig Lydighed og Velvillighed fom den ældfte og fornemfte blandt Ridderfkabet, hvilket og-faa ftedfe har været Eder til Gavn og fkal være det, om J fremdeles ville bevife mig Lydighed. De tidligere Konger have ofte villet paatvinge os det, fom har været fkadeligt for vor timelige Velfærd. Men nu havevi faaet en faadan Konge, fom fog er vore Sjæles Fordærvelfe. Selv er han falden fra Kriftend ommen og bleven en Lu-theraner, ødelægger og plyndrer Kirker og Kto-ftre, og vit indføre her i Riget en ny Tro, dell menige Mand til Skade. Nn haver jeg altid

forftaaet,elt de gode Veftgøther ikke vilte blive Lutheranere, men holde ved d en gamle Tro, fom

Fader og Forældre før dem have havt. Ville J altfaa forfage Kong Guftav fra denne Dag, faa fkat jeg give Eder en from og mild Konge, fom fkal blbeholde alle gamle gode Sædvaner." Efter denne Tale stod Vistop Magnus af Skara op og fagde. „Jkke maae J heller, gode Mænd, frygte noget for den Trofkabsed, J have fvoret Kong Guftav. Den hellige. Fæder i Rom haver Magt nok til at befrie Eder fra denne Ed, og jeg fkal mage det faa, at det fnart kan fkee." Vlfkopen taug. „Den, fom giver fit Vifald til at tæge en ny Konge," fagde nu atter Ture Jønsføn, „hals række op fine Hænder.^ Jkke ell eneste Haand raktes i Vei-Tillægshefte til Folkev. 1856. 8114

ret; intet Svar hortes fra Vonderne, blot en fagte Hvid-jken og Raadflagning. Ture Jønsføn øg Vifkop Magnus vidste ei, hvad det skulde betyde; Maans Vryntesføn, fom ^ nys ventede at fremkaldes, ndraabes og hyldes fom Konge, fad stille og bævende bagenfor dem paa fin Vlads. Tll-fldst fremtraadte to unge Vønder for at fvare paa den menige Almues Vegne. „Vi Vønder," fagde dell Ene med høi Røst, „have Jntet at befky ide Kong Gnftav for, men ere ham heller ftor Tak fkyldige, fordi han har befriet baade os og hele Riget for dell umilde Kong Kriftians tyrannifke Regimente øg holdt os ved Lov og Ret famt i god Fred og Rolighed. Hvad J, gode Herrer, fige om dell nye Troldet ktlnne vi Vønder ei forftaae eller dømme. Kanfkee er det ei faa ilde dermed, fom Rygtet figer. Kongebytte pleier og at falde Vønder og Land koftbart; og vi khnne derigjennem paadrage os og vore Vørn lang-fommelig Uro og Skade. Derfor fynes os bedft at forblive ved den Huldfkab og Tro-fkab, vi have fvoret og tilfagt vor rette Herre og Konge Guftav Eriksfou." Vonden taug; men hele dell ovrige Hob gav med høie Jaraab og oprakte Hænder tilkjende Ut Vlfald til, hvad han havde talt.

Ved dette Svar faldt Maans Vryntesføns Konge-dømme, Ture Jønsføns Stolthed og alle de Sammen-svornes Mod fammen til Jntet. De vidske ikke, hvad de skulde sige, laugt mindre gjøre. Desuden begyndte de

tilsidst at frygte før, at Vonderne stram fkulde gribe dem fom Oprorsstiftere. J Angsten fagde da Ture Jønsføn

til Vønderne, at han ved dette Spørgsmaal blot havde villet prove deres Trofkah. Herrerne vilde forene fig med Vønderne og bibeholde Kong Guftav. De fkulde om fjorten Dage atter modes her igjen og komme overens esil, hvad der burde foretages; og hermed fluttedes Mø-det paa Larfva Hede. Vouderne gik hjem hver til Sit. De fammenfvorne Herrer vare tilbage i Angest og Tvivl-raadighed. Dog indfaae de klart, at der hu ei var at tænke paa nogen aaben Feide mod Kongen. De fendte altfaa Vnd tit Tiveden, at Vagten der fkutde ophøre, og115

Nils i Hvalstad skynde sig tit dem. ^ St.r^ spurgte de ham, hvorhen de anbetroede Vreve havde taget Veien. Mester Nits, som ei vovede at omtale, at Vrevene vare blevne bortsnappede, fagde, at han fetv havde brændt dem op, fiden han havde faaet høre det ulykkelige Udfald af Mødet ved Lars Vørgermefteren i Jønkøping, Nils Arvidsføn, kaldtes ligeledes op og tilspurgtes om de mauge Vreve, hau havde modtaget. Vorgermesteren, der, fom før omtalt, hemmelig var Kongen hengiven, havde vel forvaret disfe Vreve og fendt dem til Kongen. Jste-detfor disfe havde han nu med sig en stor Vundt andre Vapirer, fom han ved Herrernes Spørgsmaal kastede paa Jlden uden at vife dem frem, sigende, at nn kunde de være trygge for Vrevene; de fkulde aldrig mere komme dem for Oie. Hermed maatte de give stg tilfreds. Maans Vryntesføn, Ture Vjelke øg Nils Vinge vare unge og rige Mænd, der vare vante tik Vellevnet. Det faldt thugt for dem at forlade Hustru og Vørn, Hus øg Hjem og flytte omkring i fremmede Lande. Døden har kun lidet bittrere. De vilde helter give fig i Kongens Haand. De havde ikke talt Noget paa Modet i Larf; deres Vreve vare opbrændte; Jngen kunde faaledes overbevife eller dømme dem. De beslut-tede derfor at forblive i Laudet.

Anderledes med Tnre Jønsføn øg Viskop Magnns. Mange tustude Vidner kunde forklare fig om deres op-rørfke Tale paa Heden; ei heller var Kong Gustav en Mand, fom man kllnde affpife med famme Ord fom Vest-. gøthabønderne, at Mødet var anstillet før at prøve Fot-kets Troskab. De tnrde faaledes ikke fætte stn Hals i Vove ved at blive, men samlede i al Hast fammell nne Kostbarheder og Venge og skyndte fig dermed over den hallandfke Grænfe iud i Danmark.

Efter Modet ved Larf faldt Modet hos alle de Mis-fornøiede baade i Vestergøtbland øg i Smaaland. Oprøret standsede. Kongens troe Mænd for omkring, hotdt Mø-der med Almneil, lagde Vengebøder paa Høvedmændene, bragte Alle til Rolighed og tilbød efter Kvngens aabne Vrev Naade og Tilgivelfe for dem, der erkjendte og af-bad sln Forseelse samt lovede Troskab og Lydighed for116

Fremtiden. De Ftejte alltoge Vitkaaret, dog ikke Maans Vryntesføn, Nits Vinge og Ture Vjelke. J Tiltid til, at deres Vreve vare brændte, troede de, at Jntet kunde bevifes mod dem; og de vare for ftolte til udeu at være tvuugue af Nødvendigheden at erkjende stue Feil og bede om Tilgivelfe. De skrev Gustav til, at saasom de kjeudte sig aldeles ufkytdige i denneHandet, faa kunde de ingentnnde, fom Konaeh havde fordret, erkjende og afbede famme; thi de vitde være aldeles frie for al Mistanke. De begjæ-rede derfor, at han vitde beramme et Herre-møde, hvor deres Opførfel maatte blive nøie ranfaget. De fik^sin Vilje frem. Kongen fammen-kaldte Stænderne til Strengnæs den 7de Jnni.

De tvende ovennævnte Herrer fremtraadte da i Alles^ Nærværelse for den forordnede Domjtot. De formanedes til godvillig at erkjende den Del, de havde havt i Tnre Jønssons Oprør. Da fvarede paa deres Vegne Maans Vryntesføn høit, frimodigt og vidtløftigt, at de ikke havde vovet at fætte fig imod Ture Jønsføn førmedetft den ftore Anseelse, fom han havde i Landet. De havde vet ofte hort ham tale nføm-meligen om Kongen, hvilket de havde troet kom afAlderdomsfvaghed,hvorfordeftnndomhavde holdt med ham deri, Alt for Moro Skyld. Men aldrig havde de biltiget Noget af hans Forræ-deri. Det kuude aldrig oherbevifes dem. Da fagde Kongen. „Hvad vove J derpaa, om Saadant alligevel kan overbevifes Eder^ De fvarede. „Vor Hals nnder Sværdet og vor Krop paa Steile og .Hjnl, fom Loven kræver." „Vogter Eder," fagde da En af Raadsherrerne, „forpligter Eder ikke faa høit. Maafkee blive J besnndne fkyldige;" men de fagde kort nei hertil og paajtode, at de vare nfkyldige. yderligere talede Kong Gnstav, fæ-ftende stne alvorlige Vlikke paa dem. ,,Vælger nu et af disfe to Vilkaarl Enten at erkjende Eder fkyldige og modtage Tilgivelfe derfor eller og at ranfages og dømmes efter Lov." De svarede. „Vi vælge at dømmes efter Løv, og derfom vi befindes delagtige i dette Oprør, saa ville vi117

gjerne tide og undgjælde, hvad der bliver os td ømt." En fuldkommen Taushed raadede i Salen; Alles Oine vare fæstede paa de Anklagede og paa Kon-gen. Han gav sine Tjenere et Vink.^ Da frembare de

tvende æsker, aabnede dem og fremtog en Mængde Vreve deras Kongen tilspurgte atter de Anklagede, om de

kjendtes ved disfe ^Vreve og Jndfegt. De næg-tede endnu. Da oplæstes Vrevene, indeholdende de tyde-ligste Vevifer for deres Forræderi; og atle Dommerne gjenkjendte ktartigen de Anklagedes Haandskrifter og Sig-neter. Disfe hørte, btege, bestyrtede og bævende, flne Vreve oplæse, og da det var stuttet, styrtede de atte tre paa Knæ, græh og bad Kongen for Gnds Skytd om

Naade. Det var for fent. Gustav befatede Raadet ftram at ranfage og fætde Dom; og de tre Anklagede dømtes

etter Svea Lov fom Landsforrædere tit at miste Liv og Eiendom, hvorpaa de bortførtes i Fængfet. De ihdefpærredes i et Væretfe ovenpaa Skoteftuen; stærk Vagt fattes udenfor Døren, øg de øvertodes tit sig

fetv at betænke fin ulykkelige Skjæbne. ængstelig en faae

de flg omkring efter nogen Leilighed tit Flugt; tilsidst troede de at have opdaget en faadan. Deres Vindue var

ei forfyuet med uoget Gitter; thi det var beliggende hoit over Marken; men midt fremfor famme ftod i Skoleha-ven et Væretræ, faa nær til Vygningen, at de troede at kunne hoppe fra Vinduet, gribe fat i Træet og siden var-fomt ktatre ned paa Marken. De oppebiede derfor den Tid, da Alle vare gangne til Hvile. da agtede de i den lyfe Sommernat at iverkfække fin Flugt. Maans Vryn-tesføn fkutde vove det førfte Førføg. Han hoppede ud af

Vinduet, men formaaede ei at grlbe fat i Træet; han ftyrtede faaledes ned paa Marken, og knuste derved sit ene Ven. Dog, Livet er kjært. Han uudertrykte sin Smerte, taug og krøb ud af Haven ind i en Ager ved Siden as Længere kuude han ei komme, men blev lig-gende der og skjulte sig i den hatvvorede Rug. De An-dre vovede ei at hoppe efter. Da Vagten Morgenen efter favnede ham, var det let at folge den Ulykkeliges Sp^r i det nedtrykte Græs.

Han blev skram greben og ført tilbage til Fængslet; der-fra med de Andre til Stockholm. Ture Vjetke, den mindst118

skyldige, blev skaanet, men maatte dog erlægge meget hoie Voder. Men forgjæves arbeidede de Andres Venner og Slægtninge paa at bevæge Kongen ved Taarer og Von-ner. Han vilde betage Enhver Lysten til herefter ved Opror at forstyrre Rigets Rolighed. Maans Vryntesfon og Nils Vinge bleve begge kort derefter henrettede og fatte paa Stelle. Deres Eiendomme skjænkedes Enkerne og Vørnene.

Et Rygte udspredtes i Veftergothland og Smaataud, at Guftav skutde komme sled og uagtet fin givne Titgi-velfe holde streng Justits med Fottet, hænge, fteite og straffe dem, tigefom da den nmilde Kong Kriftian holdt fln Eriksgade. Dette Rygte var ifær udbredt af dem, fom føgte at øphidfe Folket mod Kongell. Men han fendte slne troe Venner ned for at optyfe og berotige

Almnen. Samme ærinde gav han stne Fogder. Han indsaa ogfaa klart, at den nye Lære, ifær Vesteraas Re-

ees, var til megen Forargelse for de Ukyndige, mest der-ved, at de hverken vidske eller forstode detls Jndhold, men troede paa alle de Løgne derom, fom Kongens Fien-der opdigtede. Derfor tod han trykke og oplæse for me-nige Mand i hete Riget et aabent og vidtloftigt Vrev, hvori hall atter optog, Vnnkt for Vunkt, atle de Klage-maat, fom gjordes mod hans Regjering, og vifte ktart, ogfaa for de Enfotdigfte, hvortedes de stefte dets vare Usandheder dets angik faadanne Sager, fom det ei stod i Mennefkemagt at hjælpe. Særskilt ndviklede han i et faadant aabent Vrev Aarfagerne til og Retfærdigheden af Vesteraas Reees. Folket indfaa for det meste, at Kon-gen havde Ret, at hvad der var skeet, var til deres eget Vedske, og Misnøiet ophørte, uagtet der var Mange, fom føgte atter at oppnste det.

Tnre Jonssøn og Vistop Magnns vare flygtede til Danmark og opholdt stg i Helsingborg. Guftav skrev fetv til Ture Jønsføn, bad ham komme tilbage og lo-vede for Sønnernes Skyld at tilgive faderen. Lignende Vrev afgik ogfaa til Vifkop Magnus. Disfe fvarede, at de aldrig fkulde gaae ind paa Vefter-aas Reees. Vlev den ophævet, faa vilde de gjerne komme tilbage i Riget; ellers ikke. Til-tige fendte dell hevngjerrige Tnre Jønsføn nøgle leiede119

Skjelme ind i Veftergothland, fom opbrændte Matts Kaf-tes Gaard. Da tog Gustav flt Leidebrev for Ture Jøns-føn og Vifkop Magnus tilbage; og de dømtes paa Strellg-næs Rigsdag tit ^ortabetfe af Liv og Gods; dog gav Kongen Tnres Eiendomme titbage tit de tvende troe Søn-uer. Tillige skrev han til Kong Fredrik, ak efter deres Forbnnd Oprørsmagerne maatte blive fordrevne ogfaa fra Danmark. Fredrik vilde nu vife flg fom Voldgiftsmand og fvarede, at han med alle tre Rigers Raad fkutde afgjøre Tvifteu mellem Kong Guftav og de O p ror fke. Gustav afflog dette Tilbud aldeles, dog veuligeu. De fvenfke Oprørere vedbleve dog tittigemed Gnstav Trotle at nyde Vefkyttetfe i Danmark. Der hør-tes om foruroligende Ruskuinger derfra, og den ædte Frn Kriftina Gyllenstjerna underrettede fetv Gustav om, at Ture Jønsføn arbeidede paa med dansk Hjætp at fætte hendes Søn Svante Sture paa Trollen. Da begyndte Gnstav at ruste ng og fkrev titlige alvorlige Ord tit Dan-mark. Men ogfaa der viste fig Uro i Landet, og man begyndte at tale om, at den fordrevne Kristian Tyran fkutde komme titbage med en ftor Krigshær. J denne Stitling vovede Fredrik ei at paadrage ng Gustavs Mis-noie, og de Oprørske bleve ogsaa fordrevne fra Danmark. De vendte fig da tit Hertug Albrekt as Meekleuburg, en bestandig Fiende af Kong Gnstav, og opholdt fig hos ham i nogen Tid; og der hørte man ofte Ture Jønsføn med slt fædvanlige Hovmod flge. „Saa agtet og etfket er jeg i Sverige, at detfom jeg havde to etter tretufinde veltuftede Mænd, fkulde jeg letteli-gen indtage hele Landet."

^yu og lredinle Kapitel.

begyndelsen til Kkokkekrlgen eller det tredie Daleopror.

Endnll havde Lybeck store Fordringer paa Kronen og

drev med megen Jver paa Udbetalingen af dem. Derfor befluttedes 1530, at Vykirkerne skulde til dette Vehov aslevere flue overflødige Klokker. J tidligere Tider an-1^6

faaes det nemlig for at være en skor Fortjeneste at fkjæuke en Ktokke til ell Kirke, hvorfor der i mange Menigheder faudtes 4 tit 5 faadanne. Vyboerne, fom vare mindre overtroiske og bedre kjendte Rigets Vehov, gik uden fær-deles Modstand iud paa dette Forftgg; men det var ei paa langt nær tilstrækkeligt til hele Gjælden. Da be-rammedes et nyt Mode i Orebro 1531, og der beskutte-des, at den famme Skat fkutde udredes ogfaa af Lauds-kirkerne. Hvor der var ftere, fkutde dell næst ftorste gives; hvor der btot fandtes en, fklstde Halvdeten af dens Værd erlægges. Desuden fkulde hele Aarets Kirketiende, nnd-tagen hvad der behovedes tit Vor og Vin, anvendes tit Gjætdens Vetating. Vaa det Vonderne ogfaa kuude være visfe paa, at Klokkerne anvendtes til Statsgjældens Ve-taling og ei til andre Oiemed, tilbød Kongen fetv, at nogle gode og redetige Mænd fkutde paa deres Vegne faae ransage alle Regnskaberne derover.

Guftav forstod dog klart, at uagtet deslne Forstgtig-hed fkutde Ktokkerues Vorttagetfe vække meget Mishøre, om ikke Oprør, btandt det overtroiske Fotk. ^ Han fendte derfor stne gamte prøvede Venner lid at famtate med Atmuell, optyfe den og faatedes forberede et godt Udfatd. De troe Herrer fore omkring, Johan Tnresfon Roos i Sødermantand, Vroderen Lars i Vejtlnantand, Maans Johansson Natt och Dag i Smaaland, Holger Karlsson Gere i Ostergøthland, Kart Eriksson Gyllenstjerna i Ve-stergothtand og Lars Siggesføn Sparre i Nerike. Disfe anfeede Herrers Ord vlrkede, Vonderne gave efter, og allerede famme Vinter begyndte man næsten fra alle Ri-gets Landfkaber at ^ore Klokkerne ned til de anviste So-stæder.

Saaledes gik det dog ikke længe. Dell katholske Gudstjeneste fængslede Folkets Sind ved stne pragtfulde Eeremonier; Atmuell troede i fln Uvidenhed, at Gllds-frygt bestod i tange Vonner, Gaver til Kirter, Lydighed mod Vaven o. f. v. Det var derfor intet Under, at det gik dem nær at fee de Klokker bortføres, fom Munkene for havde lært dem at an fee for ftore Helligdomme. Og-faa andre tilfældige Omstændigheder havde opirret dem. En almindelig herjende Farfot, kaldet den engelske Sved, var Aar kommet ind i Riget og havde anrettet stor1^6

Odetæggetfe. Det er Guds Straf for det meget Kjetteri, raabte de misfornøjede Munke, og Fotket gjen-kog deres Ord. Datekartene, fom tvende Gauge vare blevne ydmygede, vare dog endnu de urotigjte. ^a Kou-geus Udfeudiuge kom, afleverede de alligevel flue Klokker, og man begyndte allerede at føre dem ned fra hele det søndre Dalelag.

Maans Nilsføn i Afpeboda havde tilforn paa ad-skillige Maader været Kong Gujtav behjælpelig i alle Foretagender; men at lade bortføre de indviede, falvede og kristnede Klokker, det tykkedes Maans Nilsføn gik meget for vidt og var en stor Ugudelighed. Det græm-mede ham ogfaa meget, at Dalekarlene, for hvilke han anfaa sig næsten fom en Høvding og Herre, vare faa ofte blevne ydmygede af Kongen. Maans Nilsføn var nemlig bleven overmaade rig, hg med Vengepuugen svulmede Modet. Vønderne have endnu det Sagn, at hans Heste vare følvfkøede, og det ftørste og rigeske Malmstrøg t Kvpparberget katdes endnu dell Dag idag Maans Nlts-føns Grube.

Til ham kom nu flere Vøuder fra Lekfauds, Gag-nefs øg Aals Sogne og spurgte, hvordan han mente, at de bnrhe bære fig ad i^ denne Sag. Han fvarede. „J fkutte give Kongens Sendemænd faa meget Hug, fom de kuune bære. Jeg vil fra denne Dag al-drig mere holde med Kong Guftav, men heller bevtfe ham alt Ondt. Jeg har ogfaa nok baade af Venge og Magt til at sætte mlg op mod ham. Det maa vel ogfaa fortryde os, fom boe her ovenfor Laangheden^), at Kongen kommer faa ofte og faa ftærk han vil hid dragende over Vrnnbæks Elv rlden at fporge os derom, hvilket tngen Konge for har driftet fig til at gjøre. Derfor fkutle J Dalemænd være Karle for Jer, et heller lade Eder faaledes kjæde i Ring af Kongen, fom fidft fkede paa Tnna Hede." Samme Tale fortes ogfaa af Anders Veersføn paa Rankhyttan,

*) Laangbeden er en Skovaas, som strækker flg fra Vesteraas nordover ind imod Dalelven, bvor den udgiøse Grænfen mellem Dalarne og Vestmanland.Gustavs tidtigere Vell. Deres Ord spredte fig hurtigt omkriug i

Vygden og gjorde stor Virkning. Kongens Sendemænd maatte vende titbage med mange Hug, men ingen Ktokker. De, fom akterede havde leveret fine, droge nd og toge dem med Votd titbage, Tullamændene fin Storklokke fra Hedeboda, Andre flne ligefra Vesteraas, uden at agte Kongens Nærværelse; tvertimod lode de ham hore mange ftotte og trueude Ord. J Datarne vitde de udvælge Maans Nitsføu tit Anfører, men han vitde ikke være det; efter hans Raad vatgte de Nits i Søderby, en anden anfeet Vonde. Denne drog omkring med en Hob Fotk, ptyndrede Kongens og Herrernes Gaarde og

udfatte tilsidst Vagt ved Vrunbæts Færge for at hindre Gnstav i at gaae derover.

Oprørsaanden spredte flg omkring, dog ikke langt. Vønderne i Tørsaaker i Gestrikland toge slne Ktokker tlt-bage fra Gefte. J Snæfringe, Tuhundra og Aakerbo Herreder i Veskmautaud forsvarede de Klokkerne med Vold. Ligedan i hele Nerike. Men forovrigt var hete Riget stilte

og rotigt; baade Ktokker og Aarets Kirketiende ve-tattes uden Modsigetfe.

Gnstav føgte i Vegyndetfen ved Føietighed øg For-ftand at bringe de Forvitdede paa ret Vei. Advarende Vnd og Vreve sendtes tit dem baade fra Raadet, Stock-hotms Vorgerfkab og de andre Landskaber, ogfaa fra Kongen. Naar de gode Dannemænd vidste at op-give noget andet og bedre Raad tit at betate Rigets Gjætd, vitde han dermed tade fig nose. Dog fkntde de betænke det, at derfom de ikke fetv betatte Skatten, faa maatte deres Vorn engang gjøre det. Saatedes skrev øg advarede han; meil Vønderne skoge hans Ord hen i Veir og Vind og bortjagede hans sendebud. „Det er nu Datekarte-nes Tid at fværme," fagde da Kongen; „naar vor Tid kommer, fkutte vi vet forføge, hvad Gud glver Lykke tit;" og derpaa tod hall, som om han ikke brød fig det mindske øm hete dette Uvæsen.

Derimod stevnede han Uptandsbonderne tit Gamte Upsata den 18de Mai. Kongen sad i funktende Harnisk tit Hest paa en af Høiene omgivet af Rigets fornemste Herrer og futgt af en vældig Skare Krigsmænd. Foran1^6

bam stod Atmuell. Efter sin Vane talte han fetv med

Vønderne. De viste flg uveutige øg tvære. Tilsidst spurgte Kongen dem, hvorfor Nogte blandt dem vare faa

uvillige og træd fke. Jntet Svar herpaa lod sig høre, men Kllurren øg Mumlen i hele Vondehæren, tilsidst her og der onde og truende Ord. Da vrededes Kong Gustav hoiligeu, drog ud sit Sværd, ryftede det for deres Oiue, tumlede fin Hejt og fagde. „Jeg vit ikke tængere taate Eders onde Mund, hellere Eders Slag. Derfor, have J Mod, faa hugger til. Jeg med mill Hob fkal forføge, hvem af os der fkal be-holde Vladfem" Da faldt de forskrækkede Vønder paa Knæ, bade øm Naade og lovede ikke mere at modsætte flg Kongens Vilje. Til de andre Landskaber, fom vare forblevne troe, fendtes Skrivelfer med Taksigelser og Formaninger, ogsaa Afskrifter af flere af Ture Jhnsføns og Gustav Trottes

opsnappede Vreve, som indehotdt adskillige Vtauer til at faae Kristian Tyran igjen ind i Landet. Dette var nok

til at skræmme Fottet fra at Tante om Frafald fra Kong Gustav.

Han gjorde ogfaa Att for at holde dem ved godt Mod. Helflngerne, fom troligen havde afslaaet Dalekar-

lenes Opfordring til Oprør, fik Eftergivelfe i sln Skat, ligefaa Veflgøter, Vermlændinge, Dalboer og en Del af

Uplændingerne. Desuden kaldte han til stg de mest an-seede Vønder i Egnene om Stockholm sra det elle Sogn efker det andet, gjorde Gjæjtebud for dem, idet han fnart holdt allehaande lystigt Snak og Stjæmt med dem, fnart gav dem gode og gavnlige Raad i deres Husholdning.

l)tte og lredinle Kapitel.

Om dronning Katrina af Saren ^auenburg.

Ofte havde Stænderne paamindet Kongen om, at han burde gifte fig, men han havde altid uudveget Saa-daut. Hau anfaa endnu Sveriges Trone for at være en altfor uflkter Vlads for en Kvinde. Nu besluttede1^1

han dog at formæte sig, meu ikke med nogen af de inden-tandske Frøkener. De^ gamte Adetsstægter vare, fyntes

han, ftøtte og mægtige nok attigevet; hah frygtede for, at Svogerskabet med Kongen skulde gjøre dem endnu mere ubæudige. Dertor valgte han fig en Vrlld af fremmed Fyrstehus, nemlig Frøken Kakrimr, Fyrstinde af Saren Lauenburg. Hun og heudes Forældre vare den lutherske Lære hengivne, hvilket var en Hovedfag for Kong Guftav. Heudes ætdre Søfter var formælet med Krollprins Kri-stian i Danmark, faa at man deraf kunde forvente Fred og fast Forblllld fra den Side. Da nn ogfaa Vrinfesfen befkreves fom smuk og from, faa fyntes Alt at tale for dette Giftermaal. Hendes Fader gav ogfaa sit Vi said hertil, og i Juli 1531 udrustede Gustav en Flaade og fendte paa denne fin Søfter Margareta til Lybeck, ledfa-get af Lars Siggesføn Sparre, Virger Nitsføn Grip, Guskav Stenbock tilligemed mange andre adelige Herrer, Fruer og Jomfruer for at føre Vruden hjem. ^ Da dtsfe køm tit ^Laueuburg, begyudte Hertugen at blive tvivtraa-dig. Han havde hørt Dateoprøret ømtate, tigetedes Kristians Rustninger, fom understøttedes af Keiferen. Han frygtede før sin Datters Sikkerhed paa en faa fare-futd Trone og begyndte at trække Sagen i Langdrag.

Dette fik Gnstav spørge. Skram skrev han ttt Lars Stg-gesføn med streng Vefaling til uden ringeste Opfættelfe

at begjære Svar øg Vefked af Hertugen øg derføm denne vilde ndhate Sagen, strar at reife derfra øg gjøre Ende paa hete Handeten. Da vovede Hertugen ikke at nyte tængere. Frøken Katrina, tedfaget af fln Møder øg ftere Stægtniuge, gik ombord paa deh fvenfke Ftaade, og den 8de September fteg hull i Land ved Stockhotms Vro. Den ^4de feiredes Vryllupet paa Stockhotms Støt med al Vragt øg Høitidelighed. Vielfen førrettedes af Lau-relltius Vetri, fom nys forud var bleven valgt til Erke-biskop. Efter Tidens Skik fkulde ogfaa Rtdderfpil og Turneringer auskilles; og paa Sloksbakken lige nedenfor Danfefatens Vinduer var Vtads dertit udfeet. Først red Hr. Lars Siggesføn Sparre øg Hr. Virger Nilsføn Grip mød hverandre med faa ftor og dog faa lige Styrke, at de begge styrkede paa en Gang af ^Sadelen. Efker dem køm mange andre kjæmpende Var, deriblandk ogsaa en1^5

med den unge Dronning indkommen holsteinfk Ridder, ved Navn Schack von Ahnefeldt. Mod ham ftillede fig ^ Veder Svenske, kaldet den litte. Tvende Gange rede de mod hverandre; begge Gauge btev Schack von Ahnefeldt kaftet af Sadeten. Han vitde ei forføge den tredie. Tit yderligere Gtæde ved Høitiden vilde ogsaa Gnftav forsyne fine troe Mænd med gode Giftermaal. Saaledes forlo-vede han Virger Nilsson Grip med fln Søsterdatter Vrita Vrahe øg Gujtav Steubock med Frøken Vrita Lejonhuf-vud, Alt med deres nærmeste Slægtninges Vifald. J otte Dage stod Vrytlupsglædeu. Da tog Fyrstinden af Laueuburg Afsked med fln Svigerfou og Datter, og reiske gjeunem Danmark hjem tit fit Land igjen.

Saatedes begyndte dette ægteskab med megen Gtæde. Fortfættetfen btev anderledes. Katrina, fom var lnnefuld

hg befyuderlig, kunde atdrig vinde stn Gemals Hengiven-hed. Ei heller vidste hun at fætte rigtig Vris paa ham. Koldsindighed og Misnoie herstede bestandigt mellem dem,

og af dette ulykkelige ægteskab fødtes, til Sveriges Utykke, dell felv nlykkelige Erik den fjortende.

Ki og tredinte Kapitel.

Om Kriftian tyrans sidste Krigstog.

J flere Aar havde den fordrevne Kristian draget om-kring hos Tydsklands Fyrfter, føgende Hjætp, fnart hos den ene, fnart hos den anden. Hos Somme fik han Haan og Foragt tit Svar, hos Alte Afskag, endog hos fine egne Slægtninge. J Fortvivlelse antog han da i fin Tjeneste en Hob Knegte og Eventyrere, som ved en netop skullet Fred vare blevue fysfelløfe. Deres Antal var 1^,000. Med disfe drog han omkring og herjede Holland, ell af hans Svoger Keifer Karls mange Lande. Keiseren udbetalte, dels af Medynk med den ulykkelige Frænde dels for at blive af med den befværlige Gjæst uden jtorre Omkostning, de endnu indgaaende 50,000 Gylden af Jfabellas Vrudeskat og overlød ham desuden tolv Krigsskibe. Ogfaa Hollænderne felv bidrog til Kri-1^6

ftians Udrnstning, mest for at blive af med ham. Ved Rygtet herom strømmede alle de missornøiede Flygninger did, mest de fra Sverige, med Guskav Trølle, Ture Jøtls-føn øg Magnns Strømfelt i Spidfen. Fulde af Haab skreve de tit slne hjemmeværende Venner øg Slægtninge øg opmuutrede dem til at tage Kriftialls Varti, og Ture Jønsføn førstkkrede Kristian, at ingen Hofmand fknlde sindes i Kong Gnftavs Tjenefte. Guskav Trolle sendtes ftrar til Norge, hvor han vidste faaledes at drage

Adelen og Præsteskabet over paa Kristians Varti, at he fammenstjode ftore Summer i^ Venge og Sølv og sendte

dem til ham. Med denne H^ælp blev endelig hele Til-ruskningen færdig. Den ^5de Oktober 1531 feilede han ud fra Holland med ^5 Skibe og 8000 Mand. Men Havet og Stormene beskyttede Norden. Flaaden blev adsplittet^ og næsten Halvdelen af den ødelagt af en hef-tig Storm fra Osten. Knn med 15 Skibe landede Krl-stian i November paa norsk Grund. Strar skyndte Gustav Trolle sig til ham fra thrond-hjem. Dell 30te November blev ^Kriftian hyldet fom Konge i Oslo. Hele Riget nnderkaskede sig ham, med Undtagelse as nogte faae Herrer; men disfe havde ogfaa de fornemste Fæstninger i stn Magt. Vlandt disfe var Mogens Gyldenstjerne, Statholder

paa Akershns Slot. Kristian felv rykkede med hele stn Magt imod ham. Da tog Mogens Gyldenstjerne sin

Tilflugt til List; thi Fæstningen var daarlig forfyllet baade med Mandskab og Forraad. Han fagde, at han hverken kllnde eller vilde forfvare Slottet; thi det var fvagt, og han faa gjerne Kriftians

Fremgang. Vad hog for fin æres Skyld at saae begjære Hjælp af Fredrik inden uæfte førfte

Mai. Siden fkulde hall frivillig overgive Slot-tet. Kriftian, den gamte Vedrager, blev felv bedragen og drog bort. Men paa Gyldenstjernes Vegjæring kom 1000 Mand hurtigt og hemmeligt fra Danmark gjennem Vjerg og Skove, og det lykkedes dem tilsidst at kaste flg ind l Akershus. Harmfuld og vred skyndte Kristian flg atter did og begyndte at beleire Fæstninaell, men forgjæ-ves. Stærk ved dell erholdte Hjælp afslog Gyldenstjerne kraftigt alle hans Forføg.1^5

Ture Jonssøn med en Det as Kristians Krigshær var kommet tit Vohustehu. Han tavede sig tit at be-leire Vohus Fæstning, men skrev dog i Forveien tit den danfke Hovding derinde Etaus Vltde følgende Vrev. Vor venlige og kjærlige Hilfen altid forfendt med Gud. Kjære Hr. Glans, gode Veu. J maa vide, at høibaarue øg høimægtlgfte Fyrfte Kong Kriftian, vor kjærefte naadige Herre, er kommen perfonligen her i fit Land og Rige at befoge

fine troe Underfaatter i den hellige Treenig-hed s Navn. yderligere skrev han vidt og bredt om,

hvorledes Kong Kriftian var bleven forbedret af fin Modgang og aldeles forandret, faa at

man af ham havde intet Andet end Godt at for-vemte. Hvorfor nn Ture Jonsfon fom Ven raa-

dede Hr. Elaus fkylldfomt at uuderkafte fig hans Naade. Vrevet endte fom fædvanligt var den Tid. Eder hermed Gud befaleudes med Eders kjære Husfrue, Voru og Veuner.

Vaa dette Vrev flk han Dagen efter folgende Svar. Hilfen efter Tidens Leilighed. Du maa vide, Ture Jonsfon, at jeg igaar fik din Skrivelfe med nogte af dine tosagtige Oæd, hvormed du agtede at bedrage mig for min ^Ere, befmitte mtn Redetighed og Eed og gjore mig tig dig felv, hvilket Gud forbyde, fom bevarer alle ærlige Mæuds Samvittighed. Vaa deu megen og bedragelige Tale, dit^ Vrev indeholder, be-kjender jeg mig af Guds Forfyn at være for god til at give dig andet og bedre Svar, end dette mit Vrev formelder. Du haver faa tit veudt og flidt diu Kappe, at den nn er faa jam-mertig flidt paa begge Sider, at den ikke kan tjene mere blandt nogen redelig Mands Klæde-bom Jntet mere paa denne Tid, uden at jeg befaler dig den, fom Gud Fader befalede den Mand, fom forraadte hans enefte Som ^ Vohns, Sondaclen næft for Vor Frue Dag 1531.

Dette Svar nk Ture Jonsfon paa fit Vrev, Hug og Slag derimod ved fiue Angreb; alle hans Forfog mod Hr. Elaus Vilde og Vohus Slot bleve forgjæves.1^5

Jmidtertid fendte han og de øvrige Flygtninge Vreve til atte Steder inden Sverige, før at opmnhtre tit Fra-fald fra Koug Guftav. Karlsborg, en svensk Fæstning t Viken, beteiredes; Anføreren blev skudt, Vorgen indtagen og odelagt. Snart kom Kriftian med hele sin Magt rykkende ned tit Vohnstehn; og fulde af Haab llærmede de fvenfke Flygtninge flg Ut Fædrelands Grænfer.

Men Kongerne Guftav og Fredrik vare ei hetter uvirkfomme. De fornyede og befæstede Ut indbyrdes For-bund paa det kraftigske famt formanede stne Underfaatter til Trostab og Standhaftighed. Guftav gjorde meget store Rnstninger og opbod saameget Mandskab, fom han kunde faae. Men med sin sædvanlige Forsigtighed skrev han til fine nedfendte Krigere, at de ikke fkulde ind-lade fig i Stag med Kriftian, med mindre de

vare fire- etter femdobbelt ftærkere, faa at man knllde fikkert behotde Stagmarken og gjøre Kri-

ftian faadan Mødftand, at han ikke mere fkutde tænges hid tit Sverige.

Tit alle Kanter af Landet fendte han fadertige, for-manende Vreve. Fotket btev ham ogfaa tro; Kristian Tyran og Gustav Trolle vare ikke de Navne, fom kunde lokke Folket til Opror. Selv de nu urolige Dalekarle afftoge med Foragt alt Forbund med disfe forhadte Her-rer. .„Vi mindes not," fvarede de, „den Kriften-dom, Guftav Trolle paa Laugfredageu bevifte mod fattige fvenfke Mænd, hvilken Kriftendom var et Voddets- og ikke et Vifkopsemhede. Thi maa J ikke vende Eders Sind og Næfe hid. Naar J med Eders Hob og Varti give Eder her ind i Dalene, ere vi Alle faa tilfinds og overens, at faa langt Skjekte og Vit rækker, vove vi vor Hals derimod, faa mange fom her t Dalene ere over femtem Aar gamte. Vetæn-ker, at J og Eders Tilhængere aldrig have væ-ret fvenfke Mænd hnlde og troe. Thi fornegte vi, menige Almue, Eder aldeles."

. Den ^ fvenske Krigsmagt famlede Ug imidlertid t Lodøfe. Lars Siggesføn Sparre var dens Anfører øg drog mod Kungelf, hvor Kong Kriftian var. Denne stod og faa, hvorledes Svenskerne over den srosne Elv rykkedeind paa Hisingen Vtandt dem vare tretuflnde Mand i btanke Rustninger. Da vendte Kristian flg til Ture Jønsføn, der stod ved hans Side, og fagde. „Du har bedraget mig, Hr. Ture. Du har fagt, at i Sverige fkulde ingen Hofmænd findes. Hvad er det nu, fom jeg feer der borten Mon det er Kjærringer^" Morgenen derpaa fandt man Tnre Jønsføn liggende høvedløs paa Kuugelfs Gade. Jngen veed, om det var Kong Kristian, fom paa denne Vis lønnede ham før hans skrydende Løgne, eller øm nøgen svensk Mand i sin Vrede faaledes straffede den gamle Landsforræder.

Jmidlertid opstod en liden Krig i Vohus Lehn, i Vegyndetfen med afventende Fremgang, fnart atene tit

Kristians Tab. Han favnede Proviant, og haus udfendte Hobe bleve flagne af Svenskerne. Saaledes formindskedes

hans Hær ved Sværd og Hunger tidt efter tidt til ^000

Mand, med hvilke han drog tilbage til Oslo.

Guftav og Sveuskerne havde alene brudt Kristiaus

første Magt øg Anfald. Fredrik fik ogsaa høre dette af den fortørnede Gnftav. Nu i Marts 153^ kom endelig nogle danfke Krigsstibe, opbrændte Kristians Fartøier øg undfatte Akershns. J Mai kom endelig den fælles danske og lybske Flaade opfeilende til Norge. Anfører for denne var Knud Gyldenstjerne, Vistop i Odenfe, Vroder tit Mogens paa Akershus. Viskop Knud var forsynet med Fuldmagt til at gjore og lade i Kong Fredriks Sted. Alle de Skibe, Kristian havde tilbage, bleve brændte til-ligemed hans Magasiner; hans Tilhængere forlode ham hobevis. Der vat intet Haab enten om Modstand eller Flugt. Da strev han tit Vistop Knud, bad ham om Skaanfel famt begjærede hans Raad, og denne raadede ham til at tage fin Tilflugt til Koug Fredriks Varmhjer-tighed. Jmidlertid faa Kriftian, at hall i stn vanskelige Stilling ei fkulde faae gode Vilkaar af Danskerne. Han skaffede derfor nformæhkt ind i deres Leir nogle falske Vreve med den Underretning, at ^0 hollandske Orlogs-skibe med 5000 Stridsmænd vare paa Veien til hans

*) Lød øse, en By strar ovenfor Gøtbebørg. Kungelf, paa den nordlige Side af Gøta.^Elven. Hisingen, en Ø ved Gøta^ Elvens Udløb.

Hjætp. List og Svig ndmærkede ogsaa hans stdste Ve-drifter. Det lykkedes^ ham denne Gang. Skræmmede af Vrevene sluttede de danske Hovdinger ^red med ham paa de Vilkaar, at Atte, fom havde taget Det i Op-røret, fkutde erholde Tilgivelfe, Kristian føres til Danmark, og derfom han ei kunde komme overens med fin Farbroder, have Frihed til at reife derfra til Tydskland mod helligt Løfte om ikke mere at foretage Noget mod de tre Riger. Da dette skutde besegtes, kom der Vud fra Fredrik^ Denne havde faaet høre Kristians blottede Tilstand og fordrede nn, at han skulde give flg paa Naade og Uuaade. Men Knud Gyldenstjerne holdt fig tit fin tidligere Fuldmagt og feilede med Kriftian til Danmark. Da fendte denne fordum faa mægtige og stolte Herre et Vrev til stn Far-broder, fnldt af ydmyghed og Anger. „Vi komme nu," skrev hau blandt Andet, „fhm dell forlorne Søn til

Eder, ikke alene fom vor kjære Farbroder, men ogfaa fom vor gjenfødte Vrøder i Ehrifto, be-gjærende og badende om Hufvalelfe, Hjælp og Troft. Vi haabe til Gud, at J mildeligen feer til vor ftore og lange Elendighed, fom har trængt os til denne Handel. Dell almægtige Gud ved, at den ikke er foranlediget af nogen Vilje til Hevn eller Straf over vore Modstandere." Fredrik tilligemed Raadet kom i ftor Tvivlraadighed , om de skulde hryde det skuttede Forlig eller ei. Tilsidst for-flkkrede Viskop Kuud, at det kuhde brydes, og auforte adskillige Skingrunde derfor. De antoges. Det blev besluttet, at Kristian fkulde illdefpærres i livsvarigt Fængsel paa Sønderborgs Slot paa Oen Als. Ja, baade Kong Fredrik og hans Søn Kong Kristian maatte give den danske Adel en skriftlig Forsikring om aldrig at flippe lsd den frygtede og hadede Fyrste.

Fem Dage varede denne Raadslagning. Kristian maatte imidlertid ligge paa Fartøiet udenfor Kjøbenhavn og vente. Nogle Raadsherrer kom til ham og fagde, at Kong Fredrik har i Flensborg og der oppebiede Kristian. Snart lagde ogfaa Skibet ud og styrede did, men med

Forskrækkelse saa Kristian, at man skyrede forbi denne Vy. Da fandt han, at han var bedragen. Han begyndte131

bittertigen at græde og ktagede over, at han var fal-den i Hænderne paa flige Mænd, fom agtede hverken Eder, Løfter etlet Segl. Man agtede ikke hetter hans Klage. Dybt ind i Sønderborgs Støt førtes han øg med ham fom Selskab en Dverg, fom var i hans Tjeneste. De sattes i en mørk og trang Fæng-felshvælving uden nogen Vekvemmeligheder, og Døren tilmuredes; kull eu liden Glngge lodes aaben. Gjennem denne og et lidet med Gitter forfynet Vindue flk den ulykkelige Fauge Mad og Lys, begge Dele i fparfomt Maal.

Tolv Aar fad han her nden betydelig Formildelfe eller Forandring. Aar 1544 aabnedes Døren, og han erholdt derved frifk Luft og adskillige Vekvemmeligheder, dog bestandigt uuder lige jtreug Vevogtning. Metl Aar 1549 tykkedes Jngen mere at behøve at srygte den 68aarige Gubbe. Han blev løsladt af Fængslet øg førtes til Kallundborg Slot, hvor han erholdt Tilladelse til at forlyfte flg med Jagt og allehaande Tidsfordriv. Ti Aar tevede hall der eudnu, men Aar 1559 sluttede han en-

delig Ut lange, lærerige og omvemllngsfnlde Liv.

^ y r r e l y u e n d e Kapitel.

enden paa Klokkekrigen.

Det er før omtalt, hvorledes Gustav lod, fom om

han ei brod flg om Dalekarlenes Oprør. Disfe ventede paa sin Side hver Dag, da de ei fik noget Medhold af de andre Vønder, at Kongen skulde komme med en stor Krigsmagt dragende op imod dem, og gik derfor futdt-bevæbnede omkring ved Grænferue sor ^ at møde Magt med Magt. Men man faa Jntet tit Kongen, ikke en eneske Krigsmand; de hørte ikke engang Tale øm nogen Udrustuing mod dem; og Dalekarlene vidste ei, hvad de skulde tænke eller foretage. De bteve omsider kjede af at ftryge tedige omkring i Grænfeskovene, ifær da deres Agerbrug derved forfømtes. Den Ene efter den Anden1^5

begav Ug hjemover, og da nu Jveren begyndte at kjøtnes, vat der Mange, fom fagde, at man vet knnde beholde Kong Gustav, derfom han gik ind paa nogle foreskrevne Vilkaar. Disfe bestemtes da paa et Mode faaledes, at forst fkulde Kongen aldrig ride oftere etter ftær-kere ind i Datarne, end Datekartene tittod ham. For det Andet fkutde kun indfodte Datemænd for-ordnes tit deres Hovdinge. Saa stor Frygt nærede de attigevet for Kongen, at .^ngen vovede at fremføre disfe Vndfkaher, ja de forbøde endog Atle at underrette ham derom; dog fik han det fnart at vide Attfammen, men lod dog fom Jngenting.

Dalekarlene, fom ester nogen Tids Fortoh havde betænkt fig yderligere, skreve tit Raadet og begjærede dets Mægling, tovede at aflevere Klokkerne, derfom de fik Raadets Forfikring, at Kongen ei fkulde inddrage fremmede Krigsfolk og overumple Nogen af dem og rykke snart den Ene fnart den Anden ud. Raadet fvarede strengt og advarende, viste Vønderne deres Uforstand øg Forseelse famt Kongens Uskytdighed, Alt i det ktareske Lys. Da skreve de anger-futde Datekarle endetig tit Kongen fetv, bade ham l at ydmyghed, at han vitde værdiges for Guds og deres Vørns Skytd at fee igjennem Fingre med den Uro, en Det af dem havde taget fig fore

af Uforftand. De bønfatdt ydmygetigen, at Køngen vitde tækkes at modtage Klokkerne fra hele deres Landsegn, og tilbøde ham des-uden ^660 Mark. Vilde han have mere, fkulde de give mere, faavidt det var dem muligt, og herefter altid vife fig fom troe og lydige Under-faatter. Saatedes havde Tid og Eftertanke nedftemt de gode Datemænds Overmod. Kong Gustav, der nu var fysfetfat med Krigen mod Kristian, bifaldt deres Ve-gjæring, gav dem en Foged Jnget Hansføn fra deres egen Egn, modtog Titbudet af de ^000 Mark og erktæ-rede, at han atter havde taget dem tit Venfkab og Naade. Stotte deraf og glade over at være slupne faa let, anfkillede de mange Gjæstebud, drak og srydede sig over stn gamle Frlhed, hvorved mange overmodige og ntilbørlige ^ Ord lode sig høre. Dog bleve de Kong133

Gustav troe og asfloge standhaftigt atte Gnstav Trottes ^ ^ ^)ten Kong Gustav agtede et at tade dem flippe faa tet. Han kunde ei forglemme eller tilgive dem deres Opsætsighed og det stolte Sprog, de havde ført mod ham. Han besluttede derfor streugeligen at straffe dem, uagtet de allerede havde uuderkasket og ydmyget stg, ag han felv derved brød stn engang givne FørUkkrlng. Jngen vidste Andet, end at Kongen endnu frygtede Kristians Varti, da han berammede en almindelig Vaa-benmønstring i Vesteraas den 13de Januar 1533. ^ Møu-stringen var forbi, meu Folket holdtes tilbage. Da spurgte nogle af Vefalingsmændene Kongen, hvor det fkulde bære hen. Gustav fvarede. Skynd dig bare efter, hvor du feer mig drage foran, og han styrede fin Kurs til den nordlige Side. Efter en Dags Marfch, aabenbarede han, ah det gjaldt Dalarne, og Vud og Vrev fendtes op til Dalemændene at møde Kongen ved Kopparberget. Saasnart Gnftav kom over Vtuubæks Færge, fendtes Hobe af Knegte ud for at gribe dem, fom havde været Auførere ved Oprøret. Auders Veersføn paa Rankhyttan, Nils i Søderby og dell nys ansatte

Foged Jnget Hansføn bleve skram tagtle. Maans Nilsføn i Afpeboda flygtede til Skogs og gjemte Ug i en Kul-

mile. Læuge føgte de Udfendte ham, men forgjæves.

Tilsidst toge de hans Hund med fig; denne opsporede sin Husboude, sprang glad efter ham og forraadte faaledes

ved fin Kjærlighed den Ulykkelige. Maans Nilsføn førtes ogsaa til Kongen. Da Vønderne vare famlede, bleve de, ligefom forhen paa Tunahede , omringede af Krigsfolket. Lars Siggesføn Sparre og Flere af Raadet tiltalte dem først alvvrligeu. Siden Køng Gnstav felv. „Drage J Eder til Minde,"

fagde han, „hvad J for fem Aar fiden have lovet paa Tuuahede^ Tilkommer det Eder at fige,

hvor langt Eders Konge kan reife i fit eget Rige, fiden J ville formene mig at gaae over Vrunbæks Elv^ Eller hvem har nogenfinde hørt, at man har vovet at forefkrive Sveriges tidligere Regenter eller de ædle Sturer uoget Saadant^ J ville gjøre mig til ell Kaftebold134

for Eder; men jeg tover Eder, at det fkal blive sidste Spil. Enten skal Dalarne blive en stille og lydig Landsegn, etter jeg fkat holde en faadan Mønftrtllg, at her fra denne Dag hverken fkat høres Hund etter Hane.

Saafnart Vønderne fornam Gustavs haarde og tru-ende Ord, fatdt de forskrækkede paa Knæ, og vovede ikke at stige op, forend hete Talen var forbi. De raabte ja til Alt, hvad han fagde, og beskyldte fornemmelig Maans Nilsfon og slden Flere med ham for at have forvildet de Enfoldige. Kongen bad dem felv opnævne de mesk

Skyldige. Saa skede, og disse skiltes stram fra den øv-rige Hob. Efter en alvorlig Formaning lod nls Kongen

Folket gaae hjem ; men Anføreren Nils i Søderby tilli-gemed Ure Andre af dem, fom havde været voldsomst mod Fogderne, bleve strar ved Falun dømte, henrettede og steilede; paa Nils i Søderbys Høved sattes ell høi Næverkrøne. ^ De virkelige Hovedmænd førtes til Støck-holm. Da aabenbarede^ hed ell strengere Ransagning, at Maans Nilsson og hans Venner vlrkelig havde staaet i hemmelig Underhandling med Kristian og Gustav Trolle. De dømtes til at miste Liv øg Gods. ^ Den Hjælp, de sordnm i Nødens Stund havde^ vist Gnstav; dell Trøskab, he siden saa længe havde bevaret, kuude ikke bevæge ham til Skaansel; Enkerne øg Vørnene fik døg tilbage de fradømte Eiendele.

Gnstavs Strenghed virkede. Jugeu Urø, intet Mis-nøie sporedes ester den Dag i Dalarne, og hele Riget fik derved indre Fred og Rolighed i mange Aar. Tto-tøshed kan ikke være Ret, om den endog er nyttig; og naar Svenskerne

med Agtelse og Taknemmelighed betragte sin Redningsmand den ftore Gustavs ellers reue og dad-helfrie Levnet, da maae de beklage den Vlet, han denne Gang fatte paa det ved at bryde skt Løfte og vife Haard-hed. Gustav Vafa var nok den Helt, fom havde kunnet kue et Oprør uden at lifte Ug hver Uudersaatter, som skolede paa hans givne Løfte. Han var nok dell Mand, fom formaaede at holde de Misfornøjede i Tllgt udeu at behøve at skræmme dem ved at udgyde tidligere Venners øg Velgjøreres Vlod.135

^ n o g fyrretyvende Kapitel. Om Svante Stures troskab.

Ligefom i Sverige, saatedes begyndte ogfaa i hete Europa et tovbestemt og ordellttigt Regjerlugsfæt ved denne Tid at opkomme, mest derved, at Kvugerlle med Vøuderlles øg Vørgerfkabets Hjætp kuede og holdt i Ordeu den fordum haade overmodige og votdfomme Adet. Vildhed og Votdfomhed aftog; Land og Veie betryggedes;

Fred og Tittid forbandt endog tangt frafkitte Folkeslag; og Alte begyndte tydeligen at mærke Fordelene af fri

indbyrdes Handel og Tyngden af Hansestædernes Under-trykkelfe. England hg Holland havde allerede befriet sig.

Deres Handel begyndte at strække flg vidt omkring, ogfaa til Norden,. til ftor Harme og Skade for Lybeckerne. Disfe begjærede, at den fvenfke og den danfke Konge fknlde forbyde stne Uslderfaatter at anden Handel end med Lybeck; men hertil vare de for stue. Da vilde Lybeck med Vold fordrive Hollænderne af Oskerføen øg begjærede Gnftavs Hjælp dertil; men han fagde nei. Derved optændtes en heftig Vrede hos dell mægtige Han-festad, og den blev faa meget voldfommere, fom det gamle erfarne Raad i Lybeck fordreves as nogle djerve og tislige

Mænd, fom med stn Tale ophidsede Folket og forledede det til mange Ubetællkfomheder. De fornemske blaudt

disfe Oprørsmagere vare Mejer, ell Grøvfmed, øg wnl-

lemveber, en Linvæver, begge ukysldige, raae, troløse, meu tillige djerve, flue og veltalende Mænd. Disfe med

deres Tilhængere havde nn bemægtiget sig den høieste Styrelse i Lybeck. Svante Stnre, Søn af dell yngre Sture og Kri-flin a Gyllenstjerna, var nu eu felten Aars yngling med

vakkert og ædelt Udseende, milde og behagelige Sæder. Gnftav havde ftedfe vift ham megen yndest og draget

Omforg for hans Opfostring. Nu var han paa Retfer og opholdt fig i Lanenbnrg hos Kongens Svigerforældre, af hvem han nød al Hædersbevisning.

Vaa denne yngling kastede Guftavs Fiender fine Oine, fogende i ham en Anfører. Saaledes ogfaa Mejer

og wntteniveber. Lybesk og Lanenbnrg tigge ikke tangt136

fra hinanden. En lybsk Vorger, Lytke Moller, for til Lauenburg og narrede Hr. Svaute med fig til ell lideu Vy ved Navn Mølten, ikke langt fra Lybeck, under det Føregivende, at der var et Vnd fra Frn Kristina med nogle Heste tit ham. Svante ventede to Dage forgjæves baade paa Heste og Vnd, faa at han tilsidst begyndte at fatte Mistanke om Forræderi. Dell sidste Nat kom Markus Mejer med 100 Ryttere hemmelig tit Motten. Om Morgenen blev Hr. Svante buden ned paa Frokost

af Lytke moller. Mejer fad med ved Vordet. Da spurgte Hr. Svante, hvem den nye Gjæst var. Lytke svarede.

Det er en Ridder, Hr. Markus Mejer; og haver han meget at tale med Eder paa Lybeeks Vegne. Da faa Hr. Svante, at han var bedragen, og ndbrød. Lytke, dn har forraadt mig fom en fortvivlet, æreløs Skjelm. Lytke smilede og fagde. Giv Eder tilfreds, Hr. Svante; det er tik Eders eget Vedfke, fkjont J ikke kan fkjonne det. Da de havde fpist, steg Markus Mejer op og bad Værten med alle Sine forlade Værelfet. Hr. Svante vilde folge dem ; men Mejer bad ham vente og fidde ned, og fagde, at han

havde vigtige ærinder til ham fra Herrerne i Lybeck. Derpaa begyndte han at tale meget og haardt mod Kong

Gnstav. „Derfor," fagde han tilsidst, tville vi fore Eder til Lyheck, at J fkal biftaae os i at hevne os paa denne Konge. Siden ville vi Lybeckere hjælpe til, at J frat blive en mægtig Herre i Sverige. Til Hertngen af Lanenbnrg fkal J allermindft vende tilbage; thi der agte de fllar-ligen at tage Eder af Dage." Hertik fvarede Hr.. Svante. „Jeg

er en ung uerfareh Maud og vil ingenlnnde foretage mig en faadan Handel mod Konge og Fædreland. Forft fkulde det være min Moder, Slægt og Venner til evig Sorg og Vedrovelfe, og jeg felv fkulde tabe al min Arv og Eiendom i Sverige." Herved afbrod Mejer ham og fagde. „ViLybfke ere rige nok til at give Eder det firedo bbelt igjen. Og om, det Gud forbyde, Guftav fkulde faae Overhaaud, faa vilte vi dog ikke flutte Fred, forend han gjengiver Eder at Eders Eiendom." Men Svante negtede alligevel og137

kunde hverken med Truster eller Løfter lokkes til frivilligt at reife til Lybeck. Da udbrød Markus Mejer. „Vil ^J ei i Guds Navn, faa fkal J dog i Djævelens." Derpaa fremkom femti lybske Ryttere og tillige Heste sor Herrerne. Svante maatte sidde op; Mejer tog hans Hest ved Tøilen, øg faa bar det afsted uden noget Ophold til Lybeck^.

Her bestormedes Hr. Svante baade med Løfter og Trusler. Man gav ham nye smukke Klæder, kaldte ham den unge Rigsforftander i Sverige, stog endog Mynt i ^ hans ^Navll. Men Alt forgjæves. Jhvorvel blot en yngling, ja næsten Dren^, havde han dog Styrke nok til at modftaae alle Fristelser. Han bevarede det

gamle Sturellavus ære uplettet. Efter nogen Tids Forløb maatte Lybeckerne tillade ham at reife tilbage til

Lauenburg.

Saaledes fandt Kong Gustav Troskab og Hjælp hos den yngling, af hvem han havde kunnet frygte Avind og Forræderi. Af fine Nærmeste derimod blev ham for-raadt. Grev Johan af Hoja, en ftorættet, krigserfaren Herre fra Tydskland, var ved Gustavs Hjælp kommen til stor Magt i Sverige og gift med dennes Søfter Mar-gareta, Enke efter Joakim Vrahe. Efter nogen Tids Forlob opkom dog Uvenfkab mellem begge Svogrene; Johan af Hoja flk ei klyve faa høit, fom han havde tænkt. Den tydste Greve kunde ei taale dell kronede fvenfke Adelsmands Overvælde; og det er troligt, at Gustav ei heller undveg at lade ham føle det. Underrettede øm deuue Uenighed fendte Lybeckerne øphidfende Vud til Greven af Hoja. Denne lyttede til dem og rømte tilsidst med Hustru øg Vørn til Reval. Selv gik han øver til Guskavs Fiender. Fru Margareta derimod opholdt stg nogen Tid i Reval. Gnftav tilbød hende at komme fri og flkker tilbage; men hun vovede det ei af Frygt for, at Vroderen fkulde blive altfor ftreug mod hendes Vørn. Tilfldst døde hun der (l537), efterladende flg tvende Sønner med Greven af Hoja, fom forbleve i Tydskland, og en ældre med Joakim Vrahe. Denne hed Veer Vrahe og^ var den eneste gjenlevende af dette Navn. Han kom ved Moderens Død tilhage til Sverige, og fra ham ned-stammer hele dell senere Vrahe -Slægt.138

E o o g fyrretyvende Kapitel.

Om Grevens Feide.

Ved denne Tid, den 3die April 1533, døde Kong Fredrik i Danmark. Han efterlod sig tvende Sønner; den ældste, Kristian, var yndet af Adelen, efterfvm han var den lntherske Lære hengiven. Dell yngre, Johan, var ylldet af Vræskerne, fom havde anbekroek hans Un-dervisning til to Jefniter og derfor i ham ventede en skært Støtte før dell katholske Lære. Vegge Vrødre vare dog lige lidet elskede af Vonner og Vorgere, fom vare trække af Adelens Underkrykketfe og hnfkede Kriftian Tyran titbage paa Tronen. Saatedes blev Kongevalget udfat paa laug Tid, medens Uenighed og ltorden raadede i hete Landet.

Lybeck, der var opirret over det danfke Raads Ve-stræbelfer for at faae fri Handel, bestnkkede at drage Nytte af denne Forvirring og føge at hjælpe stn tidligere Uven Kristian Tyran op paa dronen igjen. Ell Slægt-ning af deslsle, Grev Kristoffer af Oldenburg^), fattes til Anfører over ell ftor ^Krigsmagt, fom faldt ind i Skaane og paa Sjælland, og lod Folket hylde dell gamle Kong Kriftian. Vorgerfkabet i alle Stæder nndertastede flg strar ham; det stærttbefæftede Malmø gik over ved

Forræderi, ligefaa Rigets Hovedstad, Kjobenhavn, og Vønderne strømmede i Tusindvis tit Kristoffers Leir. Atle

Adelsgaarde bleve plyndrede og brændte; deres Jlldvaa-

nere myrdedes; forktædte maatte de adelige Fruer og Frokener gjemme jig bort, hvor de kunde. Herrerne felh

flygtede dels til Sverige dets til Vrins Kristian, fom vat i Holstein; nogle faae fig nødke kil ak sværge Kong

Krifkian Tyran Troskab for ak redde flk Liv for ^Vønder-nes Raferi. Ofte hjalp dek ei. Man fkal flaae Ulven ihjæt, faa bliver der ingen Unger efker. Saa fagde Vonderne og holdk nok Ord. For vare de af fine Herrer blevne behandlede fom Dyr og de hævnede fig llu med ell dyrisk Grumhed. Saa gik dek ei blok i Skaane og paa Sjælland; ogsaa kil Fyen og Jylland

Efser bam flk bele denne Krig Ravn af Grevefeiden.139

fpredte Oprøret flg i at fin Skrækketighed. Samme umenuejketige Undertrykketfe fødte famme umelluefketige Hevu.

De daujke Vrinfer faae flg ikke ijkand kit at modstaae faa mange og mægtige Fiender. Johans Tilhængere for-svandt aldeles. Kristian III hyldedes vet af ell^Det aj^ Adelen, men havde imod fig alte Stæder, hete den be-væbnede og ophidsede Vondejkare og dertit Lybecks store

Ftaade, fom feirende krydfede omkring de danfke Oer. Mod Att dette havde han klln en liden, skjønt udvalgt

Krigshær samt en eneste Vundsforvandt.

Men denne Vundsforvandt var Gustav Vafa. Før forenet med Kristian den tredie ved Svogerskab, htev han det nn end mere ved Frygt for de fætles Fiender Lybeck og Kriftian Tyran. Svogrene sluttede et fast Forbund om indbyrdes Vistand, og Guftav var ei fen. Ell ftærk Krigshær udrustedes; Johan Turesfon Roos blev dens Anfører. Alle Guslavs trøe Venner, Lars Siggessøn Sparre, Holger Gere, Virger Grip, Veder Haard, Karl Gyllenstjerna, Maans Natt och Dag og Guskav Stenbock vare iblandt dens fornemske Høvdinger. Hæren faldt ind i Halland i Oetøber 1534. Halmftad overgav flg efter to Storme paa en Dag. Vønderne ved den lybske Hær, fom anførtes af Johan af Hoja og Markus Mejer, dre-ves lige ned til Helsingborg. Greven as Hoja flygtede ned til Danmark. Markus Mejer blev efter en kort, meu haard Kamp tagen til Fange, ligefaa den størske Det af hans Folk; hvorefter Kristian den tredie hyldedes over hele Skaane. Saatedes hjalp Guftav til Lands.

Ei mindre til Søs. Aar 1535 den 30te April løb etteve skore, velndrnskede Orlogsskibe ud sra Stockholm; Stora Kravelen hed det sornemste, udmærket ved stu Størrelse, Styrke øg Hurtighed, ligesom ogsaa ved sin Vesatingsmand, dell modige Erik Flemming, Admiral for hele deh svenske Somagt. Udenfor Karlsøerne ved Gøtt-tand forenede han fig med elleve danske og ti preussiske Skibe. De tre Admiraler, Erik Fleming for Svenskerne, Veder Skram for Danskerne og Hendrik Scbonebeck sor Vreusserne, lovede at leve og døe med hverandre samt ærligt dele, hvad de kunde vinde. Derpaa140

feitede de sydover, fogende den tybfke Flaade. De fandt den ved Vornholm. striden begyndte heftigt; men fnart opkom en stærk Storm. Da begyndte Lybeckerne at flygte bort tit Orefund. De andre fntgte med Stora Kraveten i Spidfen. Den fatte ifær efter Fjendernes Admiratjkib, ^der hed Michael eller Mikkel, og som svingede for Stora Kravelen, flger den gamle Kronike, ligefom en Ræv for to Hunde. Stora Kravelen føgte ivrigt at komme ved Siden af Mikkel; men just i det Samme btev Fokketouget paa Stora Kraveten afskudt. Saatedes flap Mikkel et Stykke bort. Men fnart fik Svenskerne fln Fok op igjen, og da nu Stora Kraveten fatte tit alle fine Seit, fik den fnart igjen fat i Mikket. Denne Gang fkiltes de ei, førend Mikkel havde miftet Un Stormast og var faa gjen-nemjkudt, at Alle troede, den sknlde synke. Hele den sorenede Flaade var imidlertid blevet langt tilbage; blot et eneste Skib havde naaet frem; det var et fvenfkt og kaldtes Kampermannen. Denne og Stora Kravelen for-lode Mikkel, fom de anfaae for redningsløs, og ftyrede midt ind i den flygtende fiendtlige Flaade. Tilsidst kom Stora Kravelen ifærd med en skor faakaldet Holk. Atter kom der et Skud, og Fokfeilet faldt ued for Stora Kra-veleu; men denne forfulgte alligevel Holkeu med faa fkarpe Skud, at Holken holdt paa at ftryge Seit og overgive fig, da der i det Samme kom to Ksædekugler, fom bort-sted alle Hovedtougeue paa Stora Kravelen, faa at Ræer og Seil faldt ned, og den felv blev liggende hjælpeløs paa Vølgerne, lig en udmattet Kjæmpe. Det blev mørkt, og Fienderne flygtede. Havde de andre Skibe kunnet følge med, faa var hele hen Lybfke Flaade bleven ødelagt. Det skede døg strar efter i Sulldet haade hurtigt øg let; og deu foreslede Flaade lagde flg jtden til at beleire baade Kjøbenhavn øg Malmø fra Søflden.

Ogsaa i andre Henfeender var Guskav Vafa eu gød Vuudsførvandt. Alvorligt og kraftigt formanede han de

Oprørske i Danmark til at underkaste flg fln rette Herre, øg Guftavs Ord gjaldt allesteds meget. ^ Han laante fln Svoger temmelig ftore Vengefummer, dog mod god Vor-gen og Sikkerhed. Redeligt tilbageleverede han de Lande, han under Krigen havde indtaget, og afslog standhaftigtatte Titbud om færjkitt fordetagtig Fred med Lybeek; han forsmaaede at berige flg paa fin ^Slægtnings og Vunds-

forvandts og paa fln æres Vekostning.

Saaledes kraftigt understøttet af fln Svoger befeirede

Kristian den tredie, som ogsaa felv var en tapper, klog og raadfnild Herre, tilsidst det vidtudfeende Oprør. Med Vønderne gik det efter gammel Vane. Deres Jver kjøl-nedes fnart; Mange gik hjem; de, fom bleve tilbage, holdt ingen Orden eller Krlgstngt. Da Kristian kom mod dem med sine øvede Tropper, bleve de jammerligen nedhuggede i Tusindevis. Tilsidst kom det til et Slag mellem begge Hære ved Ornebjerg paa Fyen. Kristians Folk anførtes af den kjække Johan Ran^au; den tybske Hær af Grev Johan af Hoja. Den sidste ted et futdkommeut Nedertag ; 6000 Mand taa titbage paa Slagmarken, deriblandt flere Høvdinge; de øvrige bleve fangne. Efter denne Kamp hyldedes Kristian l alle Landskaber, og de faste Stæder aabnede fnart stne Vorte for ham. Lyheck maatte slutte Fred, og Grevefeiden tog hasttg Ende, men ikke faa Mindet om dens Skrækkeligheder. Det blev et Ord-fprog at flge. han kom i Grevens Tid om den, fom komt en ulykkelig Stunde), og det vedvarende Slaveri, hvori de danske Vønder Uden i lang Tid forblev, paa-mindede dem nok om dette deres Udfte Forsøg paa at gjenvinde den savnede Frihed.

Ere øg fyrretyvende Kapitel.

Om Gnftav ^rolles og Greven af Hojas endeligt.

J alle onde Vlaner tit Krig og Forræderi mod Gnstav

Vafa var attid Gustav Trotle med. Da Kristian Tyran fængsledes i Norge, flygtede Trolle til Tydskland; og da Grevefeiden udbrød, skyndte Trolle flg at tage Del t dem Den fordums Erkehiskop i Sverige kfæmpede nu fom en

*) Den altførvandlende Tid bar siden forandret dette Ørdsprogs Betydning lige til det Modsatte.1^5

frivillig Kriger i den tybjke Hær, hadet af Landsmænd og foragtet af Fremmede. Staget ved Orslebjerg gjorde Ende paa hans urolige Liv. Midt iblaudt de Faldne fandtes han liggende, haardt saaret. Han førtes ned til Gottorp, hvor han kort Tid efter døde af fine Saar. Greven af Hoja blev i famme Slag fangen af nogle holsteinske Adelsmænd, fom fta gamle Tider vare haus Fiender. Midt under Forvirringen efter Slaget forte de

ham affldes og huggede ham ned efter en kort Ordvemling. Saaledes endte Joyan af Hojas Forræderi.

^ i r e og f y r r e l y n e n d e K a p i l e l. Kongernes ^obe.

Guskav fyntes, at Kong Kristian ikke i alle Dele

havde opfort Ug mod Sverige med den ærlighed og Tak-nemmelighed, fom Gnstavs ^gode Hjælp fortjente. Guftav

var ei heller den Mand, fom lagde Skjul paa flt Mis-nøie; tvertimod lod han Danfkerne tydeligen mærke det med strenge og truende Ord. Da befluttede Kristian felv at reife op til Stockholm og gjøre Ende paa al Misfor-ftaaelfe. Han var i Skaane, da han plndfelig og ufor-modet tog denne Vestutuillg. Nogle Raadsherrer og fem

eller fem Hoftjenere jknlde folge med; intet Leide var givet;

Kriftian ftolede paa fln Svogers ære og Tro. Det danfke Raad føgte ivrigen at faae ham derfra, men før-

gjæves. Han reiste, og det faa hurtigt, at de fveuske Høvedsmænd knapt nor gjennem Jlbnd kllnde uuderrette Guftav om hans Ankomst. Denne modtog sin Svoger,

Vundsforvandt og Nabokonge med al æresbevisning. Kanonerne paa Taarnet tre Kroner dnndrede, da begge

Konger mødtes, og flere Vifole, fom deuue Dag faaes paa Himlen, udtydedes paa det høie Herremode. Kristian takkede Gustav ærligt for den gode Viftand, han havde havt uuder Krigell, og begge Konger sluttede et faft og nøie Forbuud med hinanden. Kong Kristian tog ogfaa nu efter Un Svogers Raad dell Veflutuing at indføre143

den tutherfke Lære i Ut Rige, hvitket han siden hurtigt og kraftfutdt udførte. Uagtet disfe Veuskabsbevidnetfer berettes det af Nogte, at Kong Gustav har ladet und-flippe sig saa atvortige Ord angaaende Adskilligt, fom mishagede ham, at Kriftian ei fandt det behageligt at dvæte tængere. Efter otte Dages ^Forlob reiste hall til-bage tit Danmark. Dronuiug Katrina, fom før ofte havde hort de heftige Udbrud af Guftavs Vrede mod Kristian, fagde dci til hen bortreifende Svoger. „Vroderl Du maa takke den almægtige Ghd. Du har havt ell god Stjerne paa Himten; thi det er ikke tænge siden, at man havde helt andre An-ftag mod dig."

e sn og fyrretyvende Kapitel.

Om dronning Katrinas ^sod.

Det hændte flg otte Dage efter Kristians Afreife fra Stockholm, at Dronning Katrina pludfelig blev heftigt fyg og døde. Da hvilede ikke Vagtalelfen øg Vilterheden mbd Kong Gustav. Det var noksom kjendt, at ei det bedste Forhold havde raadet metlem det hoie Var. Dron-ning Katrina havde ofte givet fin Gemal Grund tit Misnøie. Vlandt Andet havde hun skrevet til Greven af Hoja og advaret ham for Guftav; derved havde hun fhærtet fln Gemal og paaskyndt den førstes Frafald og alle deraf følgende Ulykker. Vi have ogsaa nyligen be-rettet, hvortedes huu paa famme Vis havde bagtatt stn Herre for Kong Kristian. Det er trotigt nok, at Gnstav har tadet hende hore fit Misgreb ved flig Opførfet, og at han i fln Vrede en og anden Gang ikke faa nøie har afveiet Ord og Leilighed. Den store Mands Forfeetfer forvandledes i hans fmaae Fienders Oine tit fkrækketige Forbrydelfer. De ndfpredte, at han brngte haarde Ord, ja nndertiden Hng og Slag mod Katrina. Nn, fagde de, havde en Hofpage, fom lyttede ved Døren, hørt de anførte Ord af hende til den danfke Kvnge og berettet dem for144

Gnstav. Da skutde denne i fln hestige Vrede have mis-handlet og staaet hende med en Hammer faa haardt, at hnn var dod deraf. Saatedes udspredtes Rygtet, og kom

tilsidst ogfaa for Guftavs Oren. Man finder ei berettet, at han l^ar agtet Noget paa den nedrige Vagvajketfe.

^^ og fyrret y n e n de Kapitel. anslag mod Kong Guftav.

ydre Krig og indre Oprør, Enfotdiges Uforstand og Forræderes Stnhed, Alt var nu anvendt for at ftyrte Gnstav etter tvinge ham tit at afstaae fra de gavntige indre Forandringer. Men Alt forgjæves. Gustav Vafa var lige fast i sln Tro fom i flt Forsæt, og hans Fiender maatte mistvivle. De grebe ogfaa tit en fortvivlet Udvei. Mest var Kongen hadet af Lybeckerne, hvis Haudet og

Overmagt han faa kraftigt havde indskrænket. Endnu havde de mange Tilhængere i de nordiske Riger, ifær i

Handetsjtæderne, og i Stockhotm var der et ikke ringe Antal^tybske Vorgere. Hos disse opstod da den Tanke ved Snigmord at befrie flg for en faa forhadt men mægtig Fiende. Det gamle anfeede Raad i Lybeck var fuldkommen uvidende om dette Niddingsverk; men man

har Grund til at troe, at Mejer og wullenmeber kjendte og uuderjtøttede Foretagendet. Det gik ud paa at myrde

Kongen, overrumple Vyen og Slottet, nedhugge Sven-skerne og forvandle Stockhotm til en Hansestad. Forræ-deriet var atterede to Aar gammelt. Gustav havde hver Dag vandret ved Siden as leiede Mordere uden at vide det. Endelig sknlde det udføres i dette Aar. Nøgle Tyd-skere vare Hovedmænd, og dagligeu hvervede de Ug alt flere Tilhængere. Ogfaa Svensker, der lokkedes af Lybecks

Gutd, dettoge i Sammensværgelsen, nemlig Anders Hans-føn, fom var Kungens Myhtmesler, og Slotsskriveren

Morten Muuk. Denue sidste benyttedes af den mistænk-fomme Guskav fom Spion i Vyen. Mod stne Medbor-gere var han en ærelos Forræder; mod Guskav blev han145

det ogfaa. Ogfaa den gamte Gorius Holst, som Gujkav havde skaanet, havde sin Haand med i Spillet, dog for-jlgtigt.

Tre lumfke Vlaner vare lagte mod Guskav. Myut-mesteren Anders Hansføn, fom ofte var med Kongen atene nede i Søtvkammeret, havde paataget Ug ved bekvem Leitighed at myrde ham med eu Dolk. Audre skulde forføge at forgifte haus Mad. Jntet lykkedes. Da fkulde det tredie Anslag udføres. Under Kougens Stol i Storkirken lagdes en Fjerding Krudt. Ved denne anbragte man en Kobberpibe, og i dell var en Luute, fom jkutde brænde netop tre Timer. Kl. 7 Formiddag skulde Lun-ten tændes; Kl. l0 var Kongen i Kirken, derpaa var man sikker, og da fkulde Krudtfjerdiugen springe i Luften og Vlodbadet begyude. Saadan var Vlanen. Valme-føndag fkulde deu udføres, øg endnu Aftenen forud vidfte Jngen, uudtagen de Sammensvorne, et eneske Ord derom. Vaa den Tid boede i Vredgrænden ved Osterlang-gaden i Stockholm en svensk Skipper ved Navn Halts

windrank. Han var ved sit uordentlige Levnet kommen i ftor Fattigdom. De Sammenfvorne underrettede ham

om fit Foretagende, og han tog Del deri, dreven as sin Nød og de skore Løster. Forbundet besegledes med et

saadant Fylderi, at Hans windrank om Aftenen maatte bæres hjem til fit Hus. Hans Nabokone Vrita faa,

hvorledes Maudeu bares hjem, og skyndte flg did for at faae vide Aarsagen. Ol og Oprigtighed følges ad. Hans

windrank fortiede ikke stt Forehavende og den store Lykke, han tænkte at gjøre. Knapt havde Vrita faaet faa megen Rede herpaa, fom den forvirrede Hans windrank

kunde give, førend hun skyndte sig hjem øg berettede Alt for fin Mand; han ilede op paa Slottet, og famme Nat

bleve alle de Sammenfvorne fængslede. Rettergangen mod dem var fnart endt. Gorius Holst indespærredes i livsvarigt Fængfel paa Tynnelso. Anders Hansføn styr-tede fig i Fortvivtelfe ud af Taarnet tre Kroner. De Andre bleve henrettede og steilede, og deres Eiendomme tildømtes Kronen.

^ y n og fyrretyve n de Kapitel. Om dronning Margareta.

Kong Gustav var ei stort over et Aar Enkemand. Sin forske Gematinde havde han vatgt efter politiske Veregninger; det havde været ulykkeligt. Nu befluttede han at vælge efter eget Oie og Hjerte, og det blev til haus Lykke.

Erik Abrahamson Lejonhufvud paa Ekeherga i Ne-rike, deu famme fom havde hjulpet Kriskiau dell anden

over Tiveden og derfor i Stockholms Vlodhad fik Døden til Løn, havde efterladt fig mange Vørn. Hans Enke,

Frn Ebba Vafa, vilde aldrig opgive den katholske Lære, og opholdt flg derfor i Nærheden af Vreta Kloster, fom

dengang endlln bestod. Hendes Vørn bleve siden alle meget mærkelige. Fra Sønnerne Sten og Abraham nedstamme Slægterne Leivenhaupt og Lejonhufvud. Døttrene bleve gifte med Rigets fornemste Mænd, nemlig Vrita med Gnstav Stenbock, Mærta med Svante Sture og

Anna med Amet Vjelke. De vare ogsaa ndmærkede baade ved Skjønhed og Forstand, dog Frøken Margareta mest

af Alle. Hendes Ansigt var udmærket smukt, dog i den senere Tid noget magert og blegt; Haaret langt og lysk, Oinene blaae, milde, men alvorlige; Næsen høi og vel-dannet; Munden liden og sin. Godhed og Forstand, Mildhed og Majestæt viste sig i hendes Vlik, Tale og hele Væsen; og Enhver, fom faa den skjønne Frøken Margareta, følte den varmeste Hengivenhed før hende. Deriblandt sørst øg sremst den nnge Svante Sture. De

vare opdragne sammen og hinanden lige i Aar, Skjøn-hed, Forstand og Hjertelag; de havde ogfaa fnart fattet

den inderligste ^ Tillid øg Hengivenhed før hinanden. Rygtet fagde, at de allerede vare hemmeligen forlovede meh hinanden, fkjønt de næsten vare Vørsl, han atten,

hun femten Aar, da Hr. Svante tiltraadte fln Udenlands-reife, linder hvilken hans føromtalte Fangenskab i Lybeck

indtraf.

Medens han var fraværende, døde Dronning Katrina. Gustav, føm kun førgede lidet, faa flg fnart øm efter en anden Gemalinde øg valgte den nnge Frøken Margareta. Slægtningers Vønner øg Gnstavs eget høie Værd bevæ-147

gede hende til at give sit Samtykke, om hun ogfaa havde villet forfage Krohen for Kjærligheden. Vrytlupet feire-des i Upfata dell 1fte Oktober med at Vragt og Gtæde; og var Gustavs forske Giftermaal ulykkeligt, faa blev det andet faa meget tykketigere. Margareta btev Gustav me-get dyrebar. Heudes lhfe Forstaud raadspurgt han ofte, han, fom ellers var vant og rede til kun at tage Raad af flg felv. Hendes Mildhed og Godhed stillede hans Vrede og bevarede ham for mangt et skadeligt Udbrud. Hendes Omhed holdt ham i Uvidenhed om alle de Efter-retninger, fom unodigen kuude opirre ham. Hendes Von bevægede ham til Eftergivenhed og Skaanfomhed mod forledede Underfaatter ; og mange euers ulykkelige Slæg-ter agtede og elskede hende fom deres Velgjorerlnde, hele Landet fom en Moder, Guftav felv fom stn gode Engel. Naar han var ndmattet af Regjeringsbefværet eller op-irret over Modstand og Utaknemmelighed, gjenfandt han Ro, Trost og Glæde ved fln elskede Margaretas Side. Svante Sture kom fnart hjem ttl Sverige. Jkke nok med at Gnstav der havde hans Faders Vælde, ogsaa hans egen Varndomsbrud havde den famme Gnftav taget fra ham. Ung og heftig opfogte Svante sin tidligere Kjæreste og kastede sig paa Knæ for hendes Fodder. J det Samme traadte Kong Guskav ind i Værelfet. „Hvad betyder dettes" fpurg^e ham Margareta fvarede hastigt.

„Han begjærer min Softer Mærta tit ægte."

„Det være ham bevitget," fvarede stram Kongen, og Jngen vovede at flge et Ord mere derom. De bleve

fnart forenede, nden at nogen af dem havde tænkt det

mindste derpaa. Uagtet dette ægteskab stiftedes faa uven-tet, blev det dog lykkeligt. Jndbyrdes Omhed og Kjær-

lighed raadede bestandigt imellem dem. De havde til-fammen tretten Vorn og deriblandt de Uden under Erik den fjortendes Tid faa bekjendte og ulykkelige Skurer.

10^148

1) t t e og fyrretyvende Kapitel.

Om Kong Guskao og Olaus ^etrl.

Naar Gustav i Vegyndetfen af Un Regjering ofte affatte katholske Vræjter og Viskoper, gik det tet for ham at faae Andre i Stedet. De rige Viskopsftifter og gode Vræftegjeld tokkede Mange tit at gaae ind paa Kongens Henflgter, om de end ikke vare faa aldeles overhevijke om deres Rigtighed. Naar nu faadanne Vræjter i nogen Tid havde beklædt sit Embede og begyndte at indfee, hvor meget deres Magt og Rigdom har indskrænket i

Sammenligning med deres Formænds, bleve de misfor-nøiede, begyndte at knurre øg foraarfagede Gustav mange

Ubehageligheder; dog holdt han dem ktaftigen i Ave.

Olaus Vetri var den, fom i Særdeleshed fortørnede ham, dog af ganske andre Aarsager. Gnftav havde nem-lig den Uvajle at indbtande mange Eder i fin Tate. Dette kllnde Otans ingentunde lade upaatalt. J en Vrædiken i Storkirken ^for han heftig los derpaa, og nndlod ikke engang aabenbart at nævne Kongen. Stuudom kaldte han ogfaa Gustav ligefrem for en Tyran og en Gnier. Nogle Vifole viste fig paa Himlen. Otaus tod dem afmale og ophæugte Maleriet i Storkirkeu; disfe Sote, fagde han, bebude en ftor Straf over Ri-get for Kongens Synders Skytd.

Gnftav vrededes hoitigem „Vi havde formodet," skrev. han tit Olai Vroder, Erkebiskopen, „at Menig-heden burde undervises, ei hotdes i Vtiudhed og ophidses. Vrædikener burde ei bestaae t Forhaanelser og Udraab mod Eeremonier, men i Kjernen af Kæiftendommen, i Læren om bro-derlig Kjærlighed, gndeligt Levnet, Taalmodig-hed i Vedrovelfen m. m.^ Kriftns og Vanlus prædikede Lydighed mod Ovrigheden, fvenfke Vræfter derimod prædike Gjenftridighed, idet de give Kongen Skylden for at den Vanden, fom er gjængs, paa het Atmnen maa ophidfes. Guds Ord byder dog, at mau førft i Enrum fkat advare øg førmane tit .Forbedring; men her begynder

man med aabenbare Forbandelser baade l Vrædiken og trykte Skrifter. Derfor,149

efterfom J," titsoiede Gnftav, „tage Eder Sagen faa uvifetigeu fore, faa befale vi, at fra denne Dag maa Jntet foretages i Reformationen, Jn-tet ^trykkes, os uadfpurgt. og fkat J, Erkebi-fkop, herudi tage Eder vet ivare, derfom J vit uudgaaeUletlighed. Derpaa forordnede Kongen Georg Norrman til Superintendent over Rigets Vræfteskab og gav ham et Religionsraad til Vistand. Herved formind-

skedes Viskoperues Magt, og det hele Præsteskab gjordes mere afhængigt af Kongen. Tvisten med Otaus hørte op.

Et Aar efter opdagedes det, at Olaus Vetri og Laurentins Andreæ havde kjendt men fortiet Anders Hansføns Mordanslag mod Kongen. De bleve strar an-klagede. De havde saaet Forræderiet at vide linder ton-ligt Skriftemaat og nndfkyldte fig dermed; thi dengang fkulde Vræskerne, baade efter Loven og efter den almin-delige Tænkemaade, fortie alt Saadant. Gnftav vilde ei godkjende Undskyldningen. De dømtes til at miste Livet. Erkebiskopen felv maatte fælde og nnderfkrive sln Vroders Dødsdom. Lallrentius Audreæ tøske sig med hele Un Formne og tevede siden i Stilhed. Vanskeligere var det for Olans, mod hvem Gustav var meget opirret. Ende-tig, da hete Stockholms Vorgerskab gtk i Forboll for sln Sognepræsk og erlagde i Vøder 500 ungarske Gyld^eu, lod Gustav stg bevæge. Otaus blev bellaadet, og efter tre Aars Forlob flk han endog fit Embede igjen. Han døde tilsidst 155^. Men endnu i Graven skntde han gjøre Guskav Fortræd. Hall havde forfattet en Krønike øver hete den fvenske Historie tige tit 15^1. Først efter Olai Død kom den for Kongens Oine og behagede ham knn lidet. Olaus havde altfor aabent fremstillet de gamle Vafaherrers Heugtvenhed for Danmark. Et heller havde

han været ftreng nok mod de katholske Prælater m. m. Kongen befalede derfor, at alle Afskrifter af den skntde

samles og opbrændes. Nogte bteve dog reddede til Lykke baade fot dell fvenfke Historie og end mere for det fvenske Sprog; thi Vrødrene Otaus og Laurentius forbedrede Modersmaalet mærkeligeu, og taug Tid hengik, inden nogen Svenske formaaede at naae deres Fuldkommenhed deri.150

Ki og fyrretyvende Kapitel.

Om begyndelsen til Dackefeiden.

Fra 1536, da Grevefeiden endte, nod Riget baade

ydre og idetmindste tilsyneladende indre Rolighed. Gnstav anvendte denne Tid tit adskillige nyttige Foretagender. Freden med Rnsland bekræftedes. Forhund blev skuttet med Frankrig. Alle Tvistigheder med Daumark bilagdes ved et personligt Møde metlem begge Konger ved Vrom-febro i Smaaland. Flaaden btev ophjnlpet; dnelige Mænd indkaldtes, faavel i Haandværket^ fom i de frte Knnfter, ogfaa lærde Herrer til det dengang næften for-faldne Akademi i Upfala. Vibelen udkom 1541, forske Gang trykt paa fvenfk. Rigets Regnskaber bragtes i Orden. Gode Hnsholdningstegler fajtfattes, og Riget fyntes i alle Maader at trives. Dog raadede endnu Misnoie; nn viste den flg dog ikke faa meget i Religionssager fom mod Adelens og

Kongens Fogder. For at nedsætte Præsteskabet havde nemlig Kong Guslav paa elthver Maade søgt at ophøie

Adelen baade til Magt og Rigdom, og hans svagere Sønner sik siden følenet. Mod Gustav selv vovede, efkerat Veftgotha-Oprøret var dæmpet, ingen af Herrerne at foretage Noget; men de begyndte at behandle Vøn-derne øg de andre Stænder med et ntaaletigt Hovmod og ofte med dell nretfærdigske Voldsomhed; herved vak-

tes den naturlige Forbitrelse mod Fortrin, der skyld-tes Fødsel, ikke fortjeneste. Ogsaa Kongens Fogder og

øvrige Embedsmænd fulgte stn gamle Vane, plagede og plyndrede Almuen ofte paa det haardeste. Stundom trængte vel Underretningen herom frem til Køngens Oren, og da maatte Adelshetrerne døie Vebreidelfer øg Fog-derne Straf, begge i rigeligt Maal. Men En formaaer

ei Alt. Misbrngene vedbleve, og Misnøiet tiltog. Paa et Herremode i Orebro 1540 blev Sverige erklæret for

et Arverige; ogfaa dette vakte Vønders øg Vorgeres Harme, at Herrerne havde vovet at afgjøre ell faa vigtig Sag nden at fporge dem. Endelig vare de misfornøjede sned en Hob Husholdnings-Veftemmelfer, fom Gustav havde

udgivet, og fom vel i fig felv medførte Gavll, men151

indskrænkede Vøndernes Frihed i Handel øg Vandel, me-dens de før i fin næften halvvilde Tilstand vare vante til idetmindste i stige Ting at gjøre, hvad de vitde. Af disfe Aarsager havde et ftort Misnoie udbredt flg btandt Atmueu i hele Riget.

Dog mest i Smaaland. Her, tigefom i Dalarne, vare Jnhbyggerne ved Soer, Skove og Vjerge skilte fra Andre og fra hverandre indbyrdes; de havde derfor he-varet fln gamle Selvskændighed, der ofte udartede tit Toileslosheh. Vonden paa fln enlige Gaard vidfte knapt af nogen Overherre. Hans Sønner streifede hele Dagen bevæbnede omkring i Skoveue; Jagt og Slagsmaal var deres fornemste Sysfelfættetfe, endog Fornøietfe. Det hørte med tit deres Lege, at to tilsammen fpændte en Gjord omkring flg, tog hver fln Kniv i Haanden og fpllrgte hverandre. „Hvor langt taaler du koldt Jern^" Da fkulde den Adspurgte gjøre et Mærke paa Knivsbladet, hvor langt den anden Uk skjære ind, og efter

en faadan gjensidig Overenskomst begyndte de at flænge hinanden. Den omspændte Gjord hindrede begge i at

uudvige, og Legeu elldte forsk, naar En af dem erkjendte fig overvunden, ofte først med Døden. Naar Kvinderne føre til store Gjæslebud, pleiede de altid at fore med fig Liglagen, uvisfe om deres Mænd fkulde komme derfra med Livet eller ei. Saadanne vare Smaalændingerne for Dackefeiden.

Da de skaanske Vonder under Grevefeiden faa al-mindelig reiste flg mod Adelen, fotte Smaalændingerne ftor Lysk tit at deltage deri. Det harmede dem ogfaa hoitigen, at den fvenfke Krigshær gik derned for at hjælpe Adelen og den unge Kong Kriftian. Derfor fandt ogfaa Svenskerne tiden Hjætp, men megen Forhindring i Smaa-tand; de oprorske skaanske Vonder fik derimod betydelig Underskottelfe derfra. Vaa denne Vis, og da desuden flere af Kongens Fogder og Tjenere af det haardhjertede Folk vare blevne myrdede, havde de paadraget flg Gustavs alvorlige Misnoie. J Vegyndelsen af Aaret 1537 fendte han derned ell stærk Krigsmagt rsnder Lars Siggesfon Sparre, Johan Turesfon Roos og Holger Gere. Da krobe Smaalændingerne til Korset og maatte forpligte fig til at betale hoie Voder.1^5

Vøderne vare skore og indkrævedes med Strenghed;.

Mange bragtes derved til Fattigdom og Fortvivlelse, og Skovhygderne opfyldtes med hnsvitde Vonder og for-

drevne Voldsmænd, og alle disfe forenede flg fnart til famme Levevis. De dalluede jtore Tyve- og Roverbau-der, der mejt opholdt flg i de vidtstrakte Skove mellem Smaaland og Vlekinge; forfulgte i det ene Rige flygtede de ind i det andet; paa begge Sider fandt de Vestyttelfe

og Hjælp af Slægtninge og ligesindede Vønder. En af dem, Jon Andersfon, fatte Ug 1538 i Spidfen for disfe

Eventyrere, reiste til tydskland og indgik Forbnnd med Verendt von Melen og Gustavs øvrige Fiender; meu det lykkedes ham aldrig at komme til nogen Anfeelfe. J Oskergothland famlede en anden Vonde Lasfe Jønsføn Folk 1540. Han fagde, at han vilde reife en Hune-hær og flaae ihjæl alt Ridderfkab, Adelen og desuden alle Lntheranere. Han og hans fornemste Tilhængere bleve dbg fnart grebne og henrettede. Saa-

ledes kvaltes alle Udbrud, dog kun Udbrndene. Mis-nøiet vedblev og forøgedes; der mauglede blot ell duelig

Aufører.

Nils Dacke, fodt i Vlekiuge, af en i disfe Egne rig og anfeet Volldestægt, havde flyttet ind i Sverige og boede paa Dackemaata i Sandfjø Sogn. Han trættede med en Vonde i Vlekinge om en Gaard. Fogden fra-dømte Daeke Gaardeu, hvorover deuue blev faa forbittret, at han skjod Fogden ihjæl. For denne og flere andre Forbrydelfer, tht Dacke var ell afskyelig ondfkabsfnld Mand, blev han fængslet paa Kalmar Slot og dømt til at erlægge Vøder. De bleve drøie. Al Dackes betyde-lige Eiendom gik med, endda var ei Alt betalt. Reftan-fen var liden, alligevel holdtes Daeke tilbage i Lænker.

Da romte han i Fortvivlelse ud af Fængslet og begav flg til Skoveu. Her kom hau fuart i Selskab med de

Misfornøiede, fulgte dem og blev tilsidst efter to Aars Forlob deres Hovedmand. Aar 154^ om Vaaren ndbrod det

virkelige Opror. Dacke stevnede Vonderne til flg og begyndte at drage omkring med dem i Vygdell. Det gik lld over Fogderne og Adelsmændene; de bleve overfaldne og myrdede, den uskyldige med den skyldige, Alle paa en grnm og oftetrotos Maade. Den tappre Hett Arvid Vestgothe btev paa Vomtorp overfatden og fængftet; de forte ham ind i

Skovenn ktædte ham as bandt ham fast tit et Træ og skjod ham faatedes titdøde med Kugler øg Vile. Saale-

des løuuede de vilde og rafeude Vøuder den kjække Ar-vid, fom faa mauge Gange med Mod og Vlod havde forsvaret dem mod fremmede Fiender^). Efter denne nedrige Vedrift fkyndte de stg afsted til Græskaal, blot

en Fserdingvei fra Vomtorp. Her boede Hr. Gudmuud Slatte. Han havde i to Aar været meget fycl og laa

nn faa fvag og nær Døden, at famme Dag Vønderne kom, havde man Ure Gange holdt ham Lyfet i Haanden^). Vønderne kom og fkjøde tre Kugler gjennem den Døende. Saa fore de frem over hele Smaaland. Mord, Rov og Vrand betegnede deres Vei ligefom fordum Kristian Ty-rans. Ulykkeligt det Land, fom falder i gndlofe Meune-fkers Hænder, be maae kaldes Konger, Hofmænd, Herrer eller Vønder l Dackes fornemste Hjælp var Vøndernes Forbittrelse mod Adelen og deres Vegjærlighed ester Rov; dog søgte han ogsaa anden Understøttelse. Han fkrev til Svante Sture og lovede, at Smaalændingerne fkulde tilbagegive ham halls Faders Rige, derfom han vilde blive deres Anfører. Den ædle Hr. Svante mvdftod ogfaa denne

Gang ærgjerrighedens Friftelfer; han fendte Dackes Vud og Vrev tll Kongen. Dacke vendte fig da til Kong Kri-

stian i Danmark og tilbød ham Sveriges Krone. Kri-stian afslog Dackes Tilbud og underrettede Gustav derom, men Vorgermeskeren Henrik Hoffman i Rønneby ydede Dacke god Hjætp, nden at Kristian i Danmark vitde straffe ham derfor. End mere Fremgang havde Dacke i Tydsk-tand. Han begyndte Underhandtinger med Hertng Atbrekt af Mecklenburg. Denne stræbte ivrigt efter. den fveuske Krone, men kunde dog atdrig faae stort Anhang ; Navnet Atbrekt af Mecklenburg var lkke etfket i Norden. Tilsidst

*l Efter andre Underføgelfer er det troligt, at denne Arvid Vest^ gøtbe bar været en anden end den berømte Fribedsbelt, der allerede tilforn var død.

**) Det var en Skil, som endnu bevaredes fra den katholske Tib, at den Døende skulde i selve Dødsstunden bolde et bræn^ dende Lys.154

sik Dacke Vrev og Løfte om Underftottetfe fra fetve Kei-ferell, fom ønskede at benytte disfe Urøtigheder for at hjælpe fln fangne Svoger Kristian Tyran. Det btev dog aldrig mere end Vreve og Løfter; men øgfaa disfe bidroge ei lidet til at opretholde Dackes Anfeelfe blandt Von-derne.

Ved Vegyndetfen af dette Uvæfen føgte Gustav ved Mitdhed og ^ Advarsler at vise de Forvildede tit Rette, men forgjæves. Da befluttede han meb Kraft at dæmpe Oprøret og gjorde dertit baade inden og udenfor Riget store Rnftninger. De behøvedes. Gustav Steubock, som med ell ringe Styrke sra Vestergothland var brudt ind i Landet, bleh indestængt paa Vetgkvara S tot og maatte indgaae Stilstand. Maans Johallssou, fom med eu storre Hob var faldeu ind fra Ostergothland, blev i Kifa Sogn indestængt mellem Vraater; blot ved en Vondes Forræ-deri, og endda med meget stort Tab, kuude han staae fig igjennem, og kom faaledes med Une adsplittede og øde-lagte Tropper tilbage til Linkøping. Dackes Mænb strei-fede efter dem lige øp i Ostergøthland. Selve Hoved-

hæren under Lars Siggesføn øg Jøhan Tnresføn træugte vet iud i Smaaland øg^titføiede Vonderne megen Skade,

men kuude ikke udrette noget Væfentligt; tvertimod blev den næsten omringet, begyndte at lide Rod og kunde ikke faae noget stkkert Vud hverken fra eller til Kongen. Gustav Steubock, fom for anden Gang havde gjort et Jndfald fra Vestergothland, blev ogfaa for anden Gang fordreven af Daeke. ^ Gustav Vafa, fom felv var kommet ued til Ostergothlaud, fandt Almuen misfornøiet og færdig til Oprør; ogfaa Vyerne delte det almindelige Adelshad. Smaalandsfkjærene vare fulde af Oprørernes Vaade, fom anholdt og plyndrede alle Fartøier, de turde angribe. J Dalsland øg i Strøget omkring Tiveden opholdt flg en Mængde Skovtyve, der vare beredte til at forene fig med Oprørerne. J Rekarne^) vifte flg stort Misnøie, øg i Dalarne mærkedes en ufædvaulig Vevægelfe blandt Folket. De toge Une Vaaben frem og pudfede dem, holdt hemmelige Raadflagninger med hverandre, og Jngen

*) Rekarne t den nordvestlige Del af Södermanland ved Søerne Mælaren og Hielmaren.455

vidste Aarfagen tit Att dette. Gustav troede, at et at-mtndeligt Opror skulde bryde tøs. Tit denne Vekymring køm ogfaa Harme over Troløshed og Utaknemmetighed. Ftere blandt de tremmede Mænd, fom han havde taget t

stn Tjenefte, rømte og titføiede ham baade ærgrelse og Skade. Dette inden Riget.

Udenfor Riget var det kun tidet bedre. Keiferen begyndte atter alvorligt at arbeide paa at skaffe Kristian Tyrans Vørn, af hvilke en Datter var gift med Hertug Fraus af Lvthringen, de nordiske Kroner, og en aaben Krig fyntes at forestaar Gustavs Stilstand med Lybeck var just nu tilende; Jngen vidste, hvad den gamle Hanfe-stad havde til Hensigt. Med Danzig og Vreusfen havde

Guftav uafgjorte Tvistigheder. Hertug Albrekt afMeeklen-burg var eu aabenbar Fiende, fom føgte at forbinde Ug

med Oprørerne, og det Værste var, at ogsaa Russerne

begyndte at røre paa stg og at foretage Plyndringstog ind i Finland.

Under faa mange store og fammenskødende Farer mistrøftede Gnstav om Muligheden af at redde Riget. Ogfaa var han træt af at styre et ustyrligt Folk, og han

begyndte at længes efter Ro. ægtefælle og Vorn gjorde denne endnu mere tiltokkeude. Hau befluttede at

forlade Sverige og nedfætte flg i Tydskland. Derfor be-falede han stne Fogder paa plottene omkring Mælaren at føre hans Kostbarheder og allehaande Madvarer til Stockhotm. Adelen sormanede han til at redde sin For-mne paa Flaaden for de gale Vønder. Alt dette skede

i største Hemmelighed. Men tilsidst gav han Krigsmag-ten Vefaling til at bryde op fra Smaaland til Stockholm

for at beskytte hans Afreife. Naar han var borte, maatte Svenfkerue gjerne ftyre og ftelle med fit Rige, faaledes fom de kunde fortiges derom. Ved Rygtet herom btev Adeten betagen af ftor For-skrækketfe. Det var dem, deres Fortrin, Rigdomme og Magt, fom nærmest havde foraarsaget Oprøret; og de indfaae klart, at det vanskelig nogenflnde skulde kunne stelles til Rette igjen, udeu ved Kongens Kraft, Raskhed og Aufeelfe. De bestormede ham derfor med Vonner om at blive og lovede ham den bedfte og troligste Vistand. Juft i det Samme hændte det slg, at ^000 Dalekarle,156

hett bevæbnede, kom dragende ned over Laangheden. Atte begyndte at frygte og bæve. Men denne Gang kom Dalemændene i redetig Henfigt. De havde hork om Ulo-lighederne i Riget og fendte nu det Vud til Kougeu, at de frivilligt vare dragne ud for at tilbyde ham fin Hjælp. Dette Troskabs- og Hengivenhedsbevis var trøstende for Gustav. Vevæget derved og ved fine Ven-ners Vonner, befluttede han at vove det yderste og endnu idetmindste at opsætte fln Afreife; og derpaa begyndte han med nye Rnftninger.

femtiende Kapitel.

Om enden paa Dackekeidem

Nn gjorde Alle, hvad de kuude. Glsjtav forftærkede

flue Tropper og forligte Ug med Rusferne. Dronning Margareta, fom var kjendt og elfket i Rekarne, drog der-hen, og det lykkedes hende at stille de Misfornoiehe til-freds. J Smaaland huferede Lars Siggesfon og Johan Turesføn faa vætdigell med Vouderue, at over et Tuflude af dem bteve nedhnggede og deribtandt flere af Dackes fornemste Anforere, ogsaa dell frygtede Lille Josfe^). Men da Hosten kom, vovede Krigsfolket ikke at forhlive der; det trak flg derfor opover tit Ostergøthland. Gustav trøstede stg ei til at øpløfe Hæren, men lagde den i Vin-terkvarter der, før at beskytte Landet mod Smaalændin-gerne.

Dacke felv kom imidlertid i en farlig Stilling. Han famlede ell stor Hob, fom i Løbet af Vinteren skulde an-gribe øg forurolige Krigshæren i Ostergøthland. Men Oprørerne bteve attesteds slagne, og Dacke, fom var en feig Mand i aaben Kamp, vovede ei at fornye Forsøget. Siden vendte han flg med en vældig Skare mod Kalmar, men ogfaa der blev han modigt og blodigt vift tilbage.

*) Han var udmærket ved sin Tapperbed, Ørdboldenbed og Mod, ligefom ogfaa ved fin Skabning^ ban bavde 12 Tæet og 12 Fingre.157

Han fkutde begynde at indføre streng Orden øg Krigstugt i fln Hær øg forbod at Vlyndrinæ Dette gjorde han for at efterligne Engetbrekt og, som man ogfaa troer, for at vinde Tittid hos Herrerne; thi Nils Dacke fkat paa den Tid have tænkt paa at hæve sig fetv tit Konge. Men da Dacke skulde haaudhæve dette Ut Vaabud og lod fængfle og aflive nogle mægtige Vønder, fom havde for-brudt flg derimod, hakte det ftor Harme hos dell rovbe-gjærlige, uordenttige Hob. Mange forlode ham. Ja, hete tre Herreder hægtede at understøtte ham videre. Vaa denne Tid var det, at Dacke søgte Fortig med Gustav paa det Vitkaar, at Dacke fetv skutde faae en stor For-tehning i Smaatand. Skjønt han var Vøndernes An-fører mød Adeten, var han dog færdig tit at gaae over tit Kongen, btot han fetv btev ligesaa mægtig som de misundte Herrer.

Vaareu 1543 begyudte. Dacke havde anvendt hete Vinteren tit Rustninger. Liaefaa Gustav. Saafnart Veiene vare btevne tørre, rykkede haus Hære ind i Landet. Gn-stav Otsføn fra Vestergøthland, Svante Sture fra Søder-køping i Ostergøthland øg Lars Siggesføn famt Johan Turesføn med Høvedhæreu fra Vadstena. For havde Gustav attid befalet Skaanfomhed mod Vønderne og den strengeste Krigstugt, t den Tanke, at han ved Mitdhed skulde kunne standse Uvæfenet. Men da hans Godhed blot havde lokket Vonderne til Overmod; da de med Troløshed øg falfke Hyldingseder under denne Krig faa ofte havde bedraget og skadet ham, og da de felv fore frem med umenneskelig Grumhed. faa befalede ogfaa Gu-stav dellne Gang stue Hærforere, naar de kom ind i de oprørske Herredet, at brænde Gaardene, borttage Sæd og Vufkap og strengt at straffe de Skyldige. Ogsaa forbød han Folket deromkring at fælge Oprørerne Madvarer. De maae engang faae føle, hvad Oprør og Or-log vil fige.

Gustav Olsføn og Hr. Svante fandt liden Mod-stand. Vønderne underkaskede stg overalt, i Særdeleshed overgave de flg til Sture, for Navnets Skyld. Men ikke faa let gik det for ^Hovedhæren. Da den kom ind i Smaaland, var der blot tre Sogne, fom underkastede sig. J de ovrige var Folket flygtet tll Skogs, havde oprevet158

Vroerne og viske Ug atdetes fom Fiender. Hvor Hæren drog frem plyndrede den derfor og brændte Gaardene; men overalt fulgte store bevæbnede Vondebobe ved Siden og søgte Leilighed til at gjøre Krigsfolket nogen Skade. Dog var det for det meste forgjæves ; de fvenfke Herrer havde tært at være forsigtige. Jngen Afdeling Uk Lov at fjerne flg fra Hæren, hg Trodfet var altid bedækket af en skærk Vagt. Saasnart Ansørerne mødte nogen ftor Forhuguiug, toge de en auden Vei omkring, saa at Von-derne maatte forlade sin med saa megen Vefvær nedfældte Skov. Tilfidjt traf begge Hære hnlanden. Dacke ftod leiret i en tyk Skov ved Soen Aafuudeu; Svenskerne kom dragende mod ham, og det varede ei længe, førend dell skarpeste Strid begyndte. Hakejkytterne paa den ene og Dalekarlene paa den anden Side fatte haardt ind paa Smaalændingerne. Efter en Times Fægtning blev Dacke skudt tvertigjeuuem begge Laarene og maatte af flne Folk bæres ud af Striden. Fenlhuudrede af haus Tithæugere taae paa Vtadfen; de Ovrige flygtede, overalt forfulgte af Knegtene. Da faae Smaalændingerne ingen Hjælp mere for fig. Kongens Hære havde paa alle Sider trængt dybt ind i Landet, og allesteds faa man der den mørke Røg ftige op af brændende Vondegaarde. Hunger og Mangel ventede dem i Skovene hos fine Landsmænd, ^ Kamp og Død, om de vovede stg frem paa Sletterne mod Kongens Folk. Og mod Alt dette ingen Hjælp. Den tovede Underjtøttetfe fra Keiferen hørtes der Jntet tit. Dacke fetv var saaret og forfvundet og kunde ikke sindes, hverken af Venner etter Fiender, hvor ivrigt han end blev efterføgt af begge Varter. Da forbandede Smaa-lændiugerue den Stund, de havde laant Ore til Dackes Løgne og foragtet Kongens Advarfler. Det ene Herred efter det andet begjærede Naade og nedlagde Vaaben. Kongen bevilgede deres Vegjæring paa det Vilkaar, at de sknlde hjælpe til at fange og straffe Dacke og hans for-nemfte Tilhængere; tillige tog han tolv af he mest an-seede Vonder fra hvert Herred for at være sikker paa de Hjemmeværendes Troskab. Derpaa lod han hele Un Krigsmagt drage hort igjen, og lod ^blot nogte fmaa Hobe blive tilbage for at udrydde de Vander af Skovtyve og Røvere, fom endnu opholdt sig her og der i Landet.159

Men knapt var Krigshæren borte, forend Dacke kom

frem, frifk og færdig, og stram ved Rygtet herom ogsaa mange af hans fornemste Tithængere og^ Slægtninge, fom

tid tigere med stne Hobe havde tigget skjulte i Skoveue; stereo af de nys beroligede Sogne viske ogfaa Lyst til atter at ville hjælpe ham. Kongen maatte faaledes igjen fende Krigsfolk; men denne Gang blev Striden ei faa farlig. Mange af Smaalændingerne felv, fom vare kjede af den tange Feide, ydede ham god Viftand. Flere af Dackes fornemste Hovdinger fængsledes og aflivedes. Han og hans Folk bleve næsken allefteds slagne, i Særdeleshed af den tappre Jakob Vagge. Denne kom engang Daeke felv paa Sporene og jagede ham frem for Ug gjennem det ene Sogn efter det andet, syv Mil paa et eneste Døgn. Tilsidst blev Dacke forladt af Alle. Skræmt og forfulgt var han nødt til at kajke fra Ug alle Une Vaaben. En simpel Stok var det Enejke, han havde i Haanden. Saa-tedes sneg han flg ene og ræd omkring i Skovene og trak sig indover til Vlekinge. Men i hans Spor ilede en modig Krigsmand ved Navn Ragvatd Verssøn, ted-saget as en Høh Knegte, hvøribtandt ogsaa nogle af Dac-kes tidligere Tilhængere. J Rødeby ^ Skov naaede de ham endelig. Han laa skjntt metlem nogte Stubbe og Kviske; men da han saa sig opdaget, sprang han op fra Ut Skjntested og vitde forstikke slg i Skoveu. De skyudte fig efter for at faae ham tevende; men da han hotdt paa at undkomme, fkjød de flere Vile efter ham, øg han styrtede gjennemboret og død til Jorden. Kroppen for-tes til Kalmar og steiledes, og paa Hovedet fattes en Kobberkrone. Saatedes endte Nils Dacke, og med ham dell blodige Dackefeide. Denne Krig var det sidste og det farligste Oprør, Kong Gustav havde at bekjæmpe un-der sin Regjering; Fotket begyndte at ansee ham sor uovervindelig, og Frygten forfkaffede ham Lydighed, hvor Kjærlighed og Taknemmelighed ei formaaede det.

Dette Oprør var ogfaa det sidste Forsøg af Sveriges Almne paa med Vold at tilintetgjøre de trykkende Før-rettigheder, fom Adelen havde tilegnet slg, og fom Uden paa fredelig og lovlig Maade lidt efter lidt for største Delen ere blevne afskaffede.E n og f e m t i e n d e Kapitel. Om Kong Gustav.

Kong Gustav var en velskabt og anfelig Herre, no-get over tre Alen lang. Han havde et fast og fyldigt Legeme nden Vlet eller Feil, stærke Arme, fmale Ven, fmaa og vakre Hænder og Fodder. Haaret var lyfegult, nedkjæmmet og tværklippet over Oienbrynene, Vanden middelshøi med to lodrette Streger mellem Oinene; disfe vare blaae og fkarpe; Næfen lige, ei lang; røde Læber og Kinder, endnn i Alderdommen. Skjægget var i de yngre Aar brunt og tvedelt, omtrent ell Haaildsbred langt og tværklippet; i de fenere Aar blev det isgraat, ligefom

Haaret, og vomede frit, faaledes at det tilsidst naaede ham midt paa Livet. Ligefom hans Legeme var veldannet i

Alt, faaledes pasfede ham ogfaa enhver Dragt, han tog paa flg. J Alt, hvad han foretog, fulgte Lykken ham, i Fiskeri, Jagt, Agerbrug, Kvægavl, Vergværksdrift, ja endog i Terningfpil, naar man knnde lokke ham dertil, hvilket dog kun fjelden hændte. Kong Gustav var ogfaa udrustet med de ypperste Sjælsgaher. Hans Hukommelfe var meget stærk. Naar han havde feet en Verfom det knnde være for 10 eller

^0 Aar fiden, gjenkjende han ham stram. Hvor han en Gang havde reist, tog han aldrig feil af Veien; han vidste

Navnet paa Landshyerne, endog paa de Vonder, fom havde boet der under hans Ungdoms Udslngter. Ligefom hans Hnkommetfe var ogfaa hans Forstand. Naar han faa et Maleri, en Vygning etler et Viltedhuggerarbeide,

kunde hau skram domme med Skarpsindighed om dets Feit og Fortjenester, uagtet han fetv ikke havde faaet nogen

Undervisning deri. ^ Naar der var mange Fotk paa Stok-tet, tatede han med Enhver, og vidjte at bringe faadanne Ting paa Vane, fom den, han tittatte, bedst forstod. Selv forstod han Alle. Jngen i hele Riget kjendte det Samme faa vel fom han ; Jngen vidste faa vel fom han, hvad der manglede paa enhver Kant. Af denne Aarfag, og sordi han, ifær i Vegyndelfen, favnede kyndige og duelige Embedsmæud, maatte han felv opfætte alle For-ordninger og kongelige Vreve, og Riget tabte ikke derved161

Forsigtig var han i høi Grad. Vtot en Gang, fom vi have nævnt, da Gnftav Trolle hotdt paa at fange ham i Upfala, viske han fig forfommetig og tettroende. Etters var han faa omtæslkfom, at han snarere kunde katdes mistæukfom. Seer Eder vifeligen forel Troer Alle vel, men Eder felv bedftl faa formanede han fine Folk. Ogfaa var det, fom en gammel Forfatter siger om ham, at han beregnede hvert Skridt og ved hvert knnde ftaae fast fom Klippen.

Fasthed og Standhaftighed i hvad han havde forefat sig, var en Egenskab, fom udmærkede ham. Et tilstræk-

keligk Vevis herpaa er hans heftige, langvarige, men re-deligt ndforte Strid mod Vavevældet. De sleske Andre skulde vcrre blevne trætte eller have villet med et Hug voldfomt afgjore Sagen. Guftav lod Tid og Eftertanke virke. Skjønt langfomt gik han dog altid fremad. Sjelden eller aldrig forandrede han fin Veflntning. Det var hans Ordfprog, fom han ofte gjentog. Ved re engang fige og derved forblive, end ^ hnndrede Gange tale.

Han var en skarp og alvorlig Herre, som vel vidste at haaudhæve stll Værdighed. Det gavnede ikke Nogen, hverken Høi eller Lav, at komme ham for nær. Han afviske i faadanne Tilfælde lige kraftigt Vønder, Vifkoper og Konger. Mod flne Embedsmænd^ var han retfærdig, men ogsaa streng, faa at af den Aarfag Mange rømte fra ham. Naar Nogen anstrællgte Ug hg arbeldede for at faae vife Une Kundskaber og Evner og derved svingede Ug oh, og Andre begyndte at berømme ell faadan Mands Duelighed, fvarede hen skarpfynte Konge. Det er alli-gevel en Vlære og en ndnelig Verføn med alle fine Vund af Vørherre.

Gnstav pasfede godt paa Skillingen; thi, fagde ham den kofter Underfaatternes Sved og Arbeide. Ved hans Hof var det ganske tarveligt. Oftest øphøldt han fig paa Kongsgaarden øg levede af deres Afkalkning. Vørnene høldtes strengt. Skinker øg Smør fendtes Vrinferne i Upfala tit Frøkost og Aftensmaaltid fra Kongsgaarden^ Dronningen fyede felv deres Skjorter; øg het anfaaes før en stør Gave, naar nøgen af Vrin-fesferne fik en blank Rigsdaler. Gnskavs Lyst til Venge Tillægshæfte til Folkev. 18^6. 111^5

fortedede ham jtundom til ftere Uretfærdigheder, hvilke dog paa den Tid ikke vare faa iøinefaldende fom nn. Han tod stundom Vræstegjetd staae ubesatte, bestyrede hem gjennem Vikarier og tog selv Jndtægterne. Alle stne Undersaatter forbød han at handle udenlands med Orer. Selv kjøbte han dem da for lav Vris af Vønderne øg følgte dem flden tit Udlændingen med stor Gevinst. Denne fldste Omstændighed var ogsaa en as Aarfagerne til Dackefeiden. Ogfaa ftere faadanne mindre retfærdige Overgreb berettes efter ham; men Folket overfaa det for hans ^ mange Dyders Skyld. De vidste ogfaa, at disfe Venge ei unyttigt bortødsledes; Hr. Eskils Gemak og de andre Skatkammerhvælvinger vare sulde af gode Sølv-barrer ved Køugens Død. Dog fparede han ikke, naar der efter Tidens Skik fordredes Vragt, men viste fig jevngod med atte andre Konger. Herrens Satvede, fagde han, bør omgjordes med Hertighed, faa at Almenheden hotder ham i Agt øg ikke indbitder fig at være Majeftætens Lige, Landet tit tiden Vaade.

En ren øg uskrømtet Gudsfrygt bøede i hans Hjerte øg viste flg i hans Vandel. J hans Værelfe blev der høldt Vøn Morgen og Aften. Gudstjenesten førfømte han aldrig. Vibelens øg Kathekismeus Lære kjendte han bedre end de flefte Vræfter i Riget. Derfor skrev hans franfke Læge k^ l^l^ om ham til Varis. Min Konge er en Guds Fyrfte, fom ueppe har fin Lige i geiftlig eller verdslig Henfeende. Han er faa forfaren i Gnds Ord, at han kan rette fine Vræfter deri, og Rigets Styrelfe kjender intet Mennefke fom han. Under Dackefeiden strev Gnstav tit Oprørerne. J knnne true os faa meget J vitte,J knnne fordrive os fra vor kongelige Trone, J knnne berøve øs vor Eiendom, Huftrn og Vørn, ja felve Livet; men fra den Guds Kuudskab, vi have faaet, fkulle J aldrig fkilte os, faalænge hort Hjerte er helt og vort Vlod varmt.

Ogfaa i Ut private Liv indgjød han ærefrygt. Jn-gen Lafter plette hans Minde. Han høldt vel meget af

at tate med fmukke Kviuder; meu ingen Frille, ingen uægte Vørn, ei den ringeste Udfvævelfe kan bebreides163

ham, uagtet hau var 41 Aar gammel, førend han første

Gang btev gift. Sine ægteskaber hotdt han ubrødeligem Fraadferi, Drukkenskab, Spil eller Døvenskab kunde han

aldrig taate høs Andre, tangt mindre hos flg felv. Ligefom han i de yngre Aar havde et meget muntert og lystigt Sind, naar Forretningerne vare forbi, faa holdt han ogfaa et livligt og muntert Hof, dog ærbart i alle Maader. Hver Eftermiddag paa en beftemt Tid skulde alle Herrer og Kvinder ved Hoffet komme op i den skore Sal, medens Kongens Spillemænd fpillede Danfe for dem; thi, fagde han, Ungdommen bør ikke være

Omemikler, men høvifke mod Kvinder og mod Atte. Ofte vare de fammen ude for at tage fig en Tur

eller jage. En Gang om Ugen holdtes fri Fægteskole for de unge adelige Herrer. ^iden anstilledes Turnerspil, hvor allestags Velønninger uddeltes til de^ Seirende af de skjønneste Kvinder ved Hoffet. Med Mufik, faavel

Sang fom Strengeleg, forlystehe de sig ofte; thi Kongen holdt meget deraf. Han forfærdigede o cl spillede felv flere Jnftrumenter, dog helst Luth. Jngen Aften, naar han var alene, gik hen nden at hau fysfetfatte Ug dermed en Stund.

Ofte reiste han omkring i Landek, mest tit ftore Mar-keder og Sammenkomster. Der famtatede han med At-mnen, underviste dem fnart om Troestærdommene, fnart om deres Hnsholdning, Agerbrug, Knægavl o. s v. Vønderne indfaae fnart, at Kongens Lærdomme vare gode, og hørte ham gjerne, ogfaa fordi han var en ufædvaulig veltalende Mand. Haus Røft var ftærk, klar og udtryks-fuld, eudog behagelig; Ordene simple, meu tydelige øg kraftfulde. Naar han stundom ved almindelige Rigsmø-der tod nogen Anden føre Ordet, begyndte Vønderne strar at bede øg bønfalde om, at han felv vilde tale til dem. Saa elsket af Almuen, fom han, har vet ingen Konge i Sverige været, ei hetter fortjent at være. Enhver mere formuende Vonde pteiede at testamentere nøget Sølv efter fig til Kongen, saa at man ved dennes Død fandt i Hr. Eskils Gemak en hel liden Skat af faadant Testament-følv; øg nnder de fenere urøltge Aar talede Folket altid med Savn øm gamle Køng Gøfta øg hans lykkelige Tider.

11 ^164

Gustav etskede øg beskyttede Lærdom. Først øg fremst ivrede han før Folkets Undervisning. Hans egne Vørn fik en omhyggelig Opdragelse, faa at de vare btandt de tærdejke paa flu Tid. Ligefaa Vørnene efter dem, hete Vafaætten igjennem tige tit Dronning Kristina, faa at det kongelige Hus var det fornemste, ei alene i Vragt og Tapperhed, men ogsaa i Forstand og Kundskaber, og dette sidste ikke alene i Sverige, men l hele Europa. Da Kongen blev ældre, og Vornene begyndte at

vome op, hændte det ofte, at han efter Maastidet fatte flg foran Arnen, famtalede med dem og gav dem alle-

haande Formaninger. Det var ell Kongestole baade med Hensyn til Lærer og Lærlinge og Lærdomme. Værer ftandhaftige t Troen, enige indbyrdes, fagde ham Om J svigte i det forfte, fortorne J Gud, og lade ^J det mangle paa det fidfte, blive J et Rov for Mennefker. ^ Gjører nødtvungne Krig, villi-gen Fred. Men truer Naboen, faa flaaer til. allerede i min Varndom og ofte fiden har jeg været i Krig, ofte med Landsmænd, forgeligt; og jeg er bleven graa i Harnifket. Troet mig, søger Fred med Allel ^ En anden Gang fagde han. Alle Ting fknlleJ vel overveie, fort iværkfætte og dermed lade det blive, og Jntet opfætte til

morgendagen. De Raadfl^lgninger, fom ei i rette Tid blive ndforte, ligne Skyer uden Regn

i fvær Torke. Lader Alting fkee i fin Tid, faa ftrækker Tiden til for Eder, ligefaa for Em-

bedsmændene nedover; ellers bllver der ær-grelfe, Haftverk og Skjødesloshed i alle Dele.

Videre fagde han. Det er den Vefalendes Feil, at dell Underordnede ikke adtyder; thi Loven fkat følges uden Omsvøb øg ftedfe. Jngen gjøre, hvad han vil, men hvad han bør. ^Jmgen Em-bedemand maa laales, uden han er tarvelig, nyttig og flittig. Morgenftuud har Guld i Mund. Vort meh Dagdrtverenl men dell gode Arbeider i Vingaarden fke Hæder og Velønhing. Eders Mænd fkulle leve i Tugt og Herrens Fot-maning, holde Alderdommen i ^tgt. Den, der ei gjør det, maa ndftødes, ligefaa Oretuderem165

Omgiver Eder attid med duelige Mænd af et rent Levnet; man troer om Eder, hvad man ved om disfe. Om Adelen fagde han. Dyd, Fornnft og Manddom gjøre Adel. Svenfken, fagde han videre, er høifindet, øfte i urette Tid, øg regje-refyg. De hehove en uforfærdet Konge med Mandemod. De taale ikke Uretfærdighed etter Trældom, ei hetter gjerne en Knjon. For dem pasfer fig en munter, men dog urokkelig Mand; et Fingeren imettem. J Krig vitte de vide af Vtod, men ingen Varhementering, og fkamme fig ved at have gjort Lidet. Etfker og hædrer derfor dette gamle Rige, hvis Jndvaanere have været vide omkring og tugtet dem derude i Ofter, Vefter og i Syden. ^ Holder ved Magt og formerer Hofhitater, Skoter og Kmegtevæfe-net baade tit Lauds og Søs. Etfker øg hædrer Landbrug, Vergverket, Handet, ogfaa Vogen og Kunsterne, og Uuderfaatterue fkulle gjøre tigefaa; man efteraber Eder. Etfker derfor fetv og holder Underfaatterne tit Guds rene Ord,

Von og Kirkegang; derpaa ligger sto^ Magt baade for Sjælens og Landets Ro. Elfker Uh-

derfaatterne, faa elfke de Retfindige Eder, og med dem kunne J styre de Andre. Saa har jeg gjort. Kjære Vørnl Jeg har med Gnds Naade arbeidet paa Eders tilbørlige Optugtelfe. Før-btiver faadanne tit Eders og Andres Gavn, og betænker, at en Konges Minde ei bør løbe bort med Klokkelyden, men forblive i Underfaatter-nes Hjerter.

Eo og femtien de Kapitel. Om levemaaden.

Tarvelighed og Simpelhed i Hverdagslag, ndføgt Vragt, ofte smagløs og naragtig, ved høitidellge Anled-ninger, dette vat Tidens Kjendetegn. Mange af vore166

Vekvemmeligheder favnedes. Vinduesgtas var endnu høist fjetdent; istedetfor de gamle Glugger anvendtes Unt Git-terverk, Lærreh ettere Vergameht. Skorsten istedetfor Kakketovn hotdt fig endnu hver tohundrede Aar. Matter, hos de Fattige grove, hos de Rige broderede med Guld og Silke bedækkede Tømmervæggene. Omkring disfe vare tykke, vægfaste Vænke, hos de mere Formuende af Eg. Foran dem stode store, tange og tykke Vorde. Jngen Stole, men løse Vænke øg Skamler flyttedes omkring t Væretfet. Tatlerkener vare fjetdne; de ømbyttedes ei, endog om Retterne vare nokfaa mange og forskjellige. Kniv, Gaffet øg Ske maatte hver GjeU føre med ug). Ure vare faa fjetdne, at da Storfyrsten i Rustand paa denne Tid erholdt et saadant til Foræring af Kongen t Danmark, troede han, det var et Troldomsdyr fenht did tit hans og Rigets Fordærvetfe, hvorfor han i norske Haft fendte det titbage tit Danmark igjen. Man spiste tit Middag Kt. 16, tit Aften Kt. 5. Kt. 9 tit 10 gik man titfengs, og stod faameget tidtigere op om Morgenen. Ktæderne gjordes fordetmeste af Uth; Søndagsdragterne vare kostbare, men stærke. En Kjole tjente ofte Vedske-moder, Moder og Datter tit Høitidsdragt. Kvinderne havde opstrøget Haar, tange tætsiddende Klædninger med høie Spidskraver. Mandfolkene benyttede dell ^ fpanske Dragt. Deres Haar var i Vegyndelfen tangt og Skjægget raget; men det forandredes fnart, faa at btot Vræskerne beholdt det tange Haar og de gtatte Hager. De Andre

begyndte at bære kort Haar og tangt Skæg. Vtot Kir-kerne benyttede Vortys, de Fornemste Talglys, Folket

Tyristikker. Sengene vare brede, vægfaste, ikke mange; Gfæsterne tagde Ug ftere sammen, ofte med Værten fetv. Saa skede endog ^hos fyrskelige Verfoner. Veiene vare meget daarlige og faa, faa at Vogne fjetden kllnde be-nyttes. De fkeske Reifer stede tit Hest, og naar det reg-

n^de, toge de kongelige Vrinfesfer skore Vomdngskapper over stg. Høie Titler brugtes ikke. Kongen kaldtes

Hans Naade, Vrinferne Junker, Vrinfesferhe Frøken Derfor var det et gammelt Ørdfprog t Den, føm vil til Hove nafke, Maa bave Kniv og Ske i Taske.167

^tdetsherrerne benævnede man ei med deres Stægtsnavn, men med Fadersnavnet; faatedes istedetfor Ture Roos eller Lars Sparre skrev og sagde man Ture Jønsson, Lars Siggesføn eller endnu kortere Hr. Ture, Hr. Lars. Hos hele Folket raadede megeu Vildhed og Uorden, Følger af Tiden felv og de mange indbyrdes Krige. Man tog hyppigere fin Titftngt til Næveretten, end til Loven. Vaaben og Vaabenovelfer brugtes bestandigt. Efter gam-mel Skik stege Ridderne helt og holdent jernklædte i Vru-defengen. Men ligefom Fortidens Riddere vare de holst uvidende, i Særdeleshed de ældre. Mange af Kong Guftavs Høvdinger og Statholdere kunde ei engang tæfe, endnn mindre fkrive. De maatte holde en særskilt Mand

til at læfe og befvare Kongens Vreve. Den katholske Lære var vel afjkaffet, meu meget af deus Overtro blev

tilbage, og ikke blot Almuen, men ogfaa de Fornemmere og Høieste troede paa Troldom, Skovtroldet, Nisfen og Rokken o. f. v. Lægekunsten hestod ogfaa fordetmeste l Vonner og Vefværgetfer.

Ere og femtiende Kapitel. Dronning ^kargarelas Dod.

Som før omtalt var Dackefeiden det fidske Opror, ..Kong Guskav havde at bekjæmpe under fill Regjering. Da det var dæmpet, sik han i syv Aar sidde i god Fred og Ro. Jugeu lyfende Krigsbedrifter, ingen overordent-lige Foretagender er der at omtale fra disfe Aar, men

vel Meget n fom bidrog til Landets Velfærd, hvilket vel var behageligere for Samtiden at fole, end for Eftertiden

at hore fortælle om. Gnftav vedblev med kraftig Haand at skyre Ut Rige og befordre Alt, fom tjente tit dets Ved

ste. Ogfaa trivedes det bedre for hver Dag. J Rolighed og Fred dyrkede Vonden fln Jord, sikker paa under Gustavs Veskyttelse at nyde godt af dens rige Ud-bytte. Sneriges Handelsmænd, der før vare indskrænkede tit Osterføen og afhængige af Lybeckerne, begyndte nn168

felv at udføre flne Varer tit Vestertaudene øg derfra hente Andres; thi Gustav havde endelig faaet Fred med Keiseren og atte fremmede Riger, tigefom han ogfaa forstod attesteds at skaffe det fvenske Navn Agtelfe. Den renere Lære fpredte flg alt mere og mere nhder det nye Vræskefkah, og Adelen ndvidede sln Rigdom med hver Dag. Knurrede ell og anden Tilhænger af den gamle Tid, faa blev han neppe hort; almindelig Velstand kvæler fnart den Enkettes Misnøte.

Med flt elskede Fædreland var Gustav fetv tykketig,. øgfaa inden sit eget Hus. Margareta vedblev stedse at udgjøre hans Livs Lykke. Ti Vørn skjænkede hllu fln

Gemal, af hvilke otte vomede op og udgjorde Forældreues Glæde og Haah. Disfe vare de eneske rolige og lykkelige^

Aar, Kong Guskav uod uuder flu Regjering; de vare den eneste Hvile, den eneste Velønning for al hans Møie og Vekymring.

Denne Rolighed varede dog ikke længe. Sorgerne^ kom tilbage, og nu bittrere og tungere. Aar 1551 blev Dronning Margareta fyg paa Tynnelso. Forgjæves anstrængte Lægerne flg for at redde hende; forgjæves bad hendes V^and, Vørn hg Underfaatter derom. Hun var blot fyv og tredive Aar gammel, men forgjæves var endog Ungdommens Kraft; fnart faae Alle, endog hun felv, at Døden nærmede flg. Da greb hun Gustavs Haand øg

tog Afsked med ham. For den høie ære og Kjær-lighed, faa talte hun, du, mtn Herre, har bevift

mig, idet jeg veh dig er bleven hævet paa Maje-ftætens Trone og elfket ved din kongelige Side, derfor takker jeg dig ydmygeligen af et kjærligt Hjerte. Og efterdi det er menneskeligt at seile,. faa forlad mig, om jeg af kvindelig Svaghed ei altid har tnnnet være dig til Nøie. Vore Vørn hefaler jeg dig næft Gnd i Hænde. Den Høiefte, fom er en Konge over Alle, beder jeg troligen, at Livstiden sor dig, deres Fadet,. maa saameget forlænges, fom dell for mig, deres Moder, forkortes. Herved brøde Taarer frem af alle de Nærværendes Oille. Men Drønningesl vendte sig til de unge Fyrfter øg Frøkener, formanede dem til Dyd og Enighed. Derpaa greb hun atter Gustavs Haand, kyssede169

den, og i det Samme flygtede hendes skjønne nførgjæn-getige Sjæt fra det skjønne førgjæugetige Legeme. Det var deu ^6de August. Da heudes Oine lukkede flg, be-gyudte Dagstyfet at aftage paa Himmelhvælvingen. En Solformørkelse indtraf. Folket udtydehe den fom et Vevis paa Himlens Deltagetfe i Jordens Sorg, og de mange Ulykker, fom fra dette Aar atter begyndte at hjemføge Riget og Kongehufet, gjorde hendes Død i Almenhedens Oine endnu mere betydningsfnld øg beklaget.

i r e og femtiende Kapitel. Om Dronning Katrina.

Den, fom faa Guskavs Sorg ved Margaretas Dod,

og betænkte, at han nu var ell og femti Aar gammel, fkulde vel ikke have ventet fnart igjen at fee ham forelsket

og formælet. Mennefkeforg ligesom Mennefkeglæde er foranderlig, Kongens fom Vondens.

Der er forhen ofte talt om Guskav Oloffen Stenboek til Torpa, hvorledes denne altid viste fig fom en trofast

Ven mod Gustav, hvorfor hau ogfaa var fat til Stat-holder over Vestergøtland og stedfe stod høit i Kongens yndest. Hertil bidrog ogfaa Svogerskabet. Gustav Stenbock var nemlig gift ^ med Dronning Margaretas Soster Vrita, hvilket Giftermaal tilstelledes af Kongen felv paa hans eget forske Vryllup , fom før er fortalt

Tolv Vøru havde disfe ægtefæller fammen, og flere

vare ved Dronning Margaretas Død allerede fulhvømne, deriblandt Frøken Katrina, nu 18 Aar gammel, udmærket

ved fin ynde, elsket før sin Godhed, og høit agtet af Alle før fln Forstand. Gustav blev snart faa indtagen i hendes Skjønhed, at han besluttede at gifte Ug med hende, øg under Vaa-skud af at opgjøre arveskifte efter Dronning Margareta med Slægtningerne, reiste han ned til Torpa. ^ ^ngen

See Side 125.218

uudtagen den kloge Fru Vrita og hendes Mand oidse endnu Kongens Hensigt. Deres Datter fkal dog have

anet dell. Dell skjønne Vige var før forlovet med den unge Guskav Roos, Søn af Hr. Johan Turesføn øg Kristina Gyllenstjerna. Hun faa derfor med Forskrækkelse den kongelige Friers Allkomsk, fom truede med at rykke hende bort fra den elskede Roos. J Angsten skjulte hun slg bagom en Hæk i Haven; men Kongen føgte hende felv op og forte hende til Slottet. Hvad siden Fader og Moder fagde til hende, vide vi ikke; men hun bleo fremstillet for Kongen og maatte slge et ydmygt Ja til hans Vegjæring. Forlovelsen blev dog ell Tid holdt hemmelig. En

stor Hindring viste Ug for ægteskabets Fuldbyrdelfe. Frøken Katrlna var nemlig Søsterdatter til Køngens

tidligere Gemalinde Margareta, og siden den katholske Tid var endnu den Tro almindelig raadende baade høs

Høie øg Lave, at et ægteskab mellem faa nær Vefvøgrede var aldeles imod Guds Lov. Guskav fremfatte for Vtæske-

skabet det Sporgsmaal i Almindelighed, om det var tovligt for en Mand at tage fin tidligere Hustrus

Søsterdatter til ægte. Erkebiskopen Lanrentius Vetri og alle de Andre fagde Nei. Kongen gav nn til-

kjende, at Spørgsmaalet angik ham felv. Erkebiskopen øg flere Andre vedbleve døg i sln Vægring øg fraraadede

ham høiligen dette ægteskab. Raadet, søm allerede var kuet øg vant til at adlyde, gav alligevel ftrar efter, øg

et Kirkemøde før dette Anliggende berammedes i Vadstena. Der gik Viskopen i Linkøping tilligemed dell skørske Del af præsteskabet øver paa Hoffets Side. Et faadant

ægteskab, indrømmede de, var vel imod Guds Vud. Men før ei at fætte Riget i Fare, maatte det jo

dennegaug tillades. Erkebispen med Viskoperne i Strengllæs øg Skara skøde dog fast. Hvad der er beftemt f om ærligt og fornuftigt for Alle, fkrev Erkebiskop Laurentius, maa ikke ester gi v es før høie øg myndige Verføner, fom øm ikke de ligefaa

vel føm atldre Kriftne fknlde være ærligheden og Fornuftigheden nndergivne. Da var det

bedre en Gang før alle at tillade faadanne Nær-beflægtedes Giftermaal; ellers blev det ikke171

Lov men Forrettighed. Han gik op til Kongen for at foge at vende hans Sind fra denne Sag. Men den

to og femti -aarige Elsker var attfor heftig tfl at det kunde skee. Tvertimod maatte Erkebiskopen udjkaae mange heftige

Udbrud af hans Vrede; begge Mænd skiltes ubevægelige fra hinanden. Gnjtav brød fig nn ikke mere om hans Modstand; Raadets og det øvrlge Vræskeskabs Vifald var ham nok. Den ^de August 155^, Sørgeaaret var endnu ikke fuldt udrundet, feirede han i Vadstena stt Vrylluh med Frøken Katrina, og den for Kongens Villie eftergivende Viskop Klas Hvit i Linkoping forrettede hele Høitideligheden. Erkebiskop Laurentius vilde ei deltage deri, og for den

største Del af Landet var dette ægteskab til Spot eller Misnøie.

Det blev dog ikke ntykketigt. Katrina omfattede fnart Un Herre med den ommeste og reneste Hengivenhed,

dog mere Datterens end ægtefællens. Huu tog den høie Veskutuiug at gjøre fig værdig til fiu Vlads ved den

støre og agtede Mands Side, at føge at blive for ham,

hvad Margareta havde været, og hele hendes ægteskab helligedes Uden dertit. Dog knnde hnn ei gtemme fin

Ungdomskærlighed. Hnn hevarede den i et rent Hjerte, og derfor faa meget længere. Det berettes, at den nnge

Dronning ofte talte i Søvne. En Nat, da Gnstav af Alderdom og Vekymring laa vaagen, mærkede han, at hun fagde Noget. Han lyttede og hørte da disfe afbrudte Ord. Kong Guftav har jeg meget kjær, men Roosen forglemmer jeg aldrig. Det varede ogfaa længe, indeni denne kunde glemme hende, om han ellers nogenflnde gjorde det. Ligefom Svante Sture, der ogfaa blev fortrængt af Kongell, giftede han sig slden med Søsteren til sln tabte Vrud, og levede med hende, Eeeilia Stenbock, i et fornøiet øg

lykkeligt ægteskab.

Erkebiskopen og Viskoperne fik imidlertid bode for,

at de havde vovet at sætte sig imod Kongens Vitlie. Allerede for havde han, for endnn mere at formindske deres Anseelse, givet dem Navn af Ordinarii istedetfor Vifkoper. Desuden bleve Stifterne delte. Nye saakaldte220

Ordinarii ansattes i Gefle, Orebro, Tuna, Jønkøping, Kalmar øg Viborg. Efter nogen Tids Forløb formildedes dog hans Sind, og han forfohede sig med Erkebiskopen. ja, han maa felv have indfeet, hvormegen Ret denne havde; thi Aar 1560 udgav han, efter Erkebiskopens Raad, en Forord-ning, fom forbød Vræskerne at trolove Folk af nlige Alder, en nng og en gammes

esem og femtien de Kapitel.

Om Krigen med rusland.

Sveriges Naboer i Ost, de talrige men raae og vilde

Rnsfer, begyndte paa denne Tid (1555) at gjøre hærjende Jndfald i Finland; Finlænderne gjorde Gjengjeld, og snart var Krigen i flsld Gang langs hele Grænsen. Gustav ruskede flg paa det Alvorligste, efterat han forgjæves havde søgt at saae Freden gfenoprettet. Russerne faldt ind i Landet i store Hobe, hærjede overalt, mishandlede og myrdede Jndvaanerne paa den mest umenneskelige Maade. Gustav havde paalagt slne Vefalingsmænd ikke nden Nødvendighed at indlade stg i Strid med ell overlegen Fiende. En finsk Adelsmand ved Navn Jons Maansføn angreb og overvandt med et Tusinde Mand ell tolv Gangen faa stor Hær af Rusfer. Mange berømmede ham for denne dristige og heldige Vedrlft;men dell forsigtige Kong Gustav tænkte anderledes. Os synes raade ligt, skrev han til Vefalingsmændene,

at man ikke lader Jøms Maansføn rnfe affted med Folket efter fit eget Hoved.

Gnstav drog felv over til Finland. En fmitfom Sygdom udbrød mellem Krigsfolket, øg Gustav maatte

trække Ug tilbage, efterat have givet ømhyggelige Før-skrifter angaaende de Syges Vleie. Til stne efterladte

Høvdinger fkrev han allehaande Formaninger; ogfaa ind-skjærpede han dem adskillige Krigsknebn Os synes173

raadeligt, skrev han, at vort Folk bekommer nogle ftærke Drikke, enten Vrændevin^), rinfk Vin eller Vrysfing^), faa at Enhver fik en god Drik, paa det he maatte være defto mere nfor-færdede og beredvillige til at angribe Fienden med at Magt. Ogfaa skrev han, at man burde udfprede, at de fvenfke Ryttere, fom bteve fan-gede af Rusferne, haandteredes faa ynkeligt og ubarmhjertigt, at en ærlig Kart hellere vilde være død end blive faa jammerligen plaget. Ved faadan Tale fkulde deu menige Hob blive faa meget hidfigere paa Rusfen og ikke give fig til Fange.

J det følgende Aar brød en rusfljk Hær paa 150,666 Mand ind øver Grænfen og beleirede Viborg. Svenskerne vare knapt en Tpvendepart mod Fienderne; de finske Vønder, hengivne til Drnkkenskab og Uorden, vare lidet at skole paa. Da skrev Gnstav, fuld af Vekymrmg til Un hjemmeværende Søn Erik. Vi ere nn udfatte for eu faa ftor Fare, at vi aldrig tilforn have været i faadan Nød, og kunne os hkke nokfom derover beklage. Den almægtige Gnd maa vide, hvad Raad vi fkulle fiude. Thi derfom han ikke be-fynderligen vil yde os Hjælp og Viftand, faa er det plat ude med os. Kjære Son, hvis du haver Noget, os til Hjælp og Vift and, enten med ydermere Krigsmagt eller gode Raad, fa a begjære vi ganfke kjærligen, at dn vil beflitte dig derpaa. Du fk al og flitteligen formane atte Ordinarti^), at de atvortigen titfige og formane alle Sogne-præfter at foreholde menige Mand deres og vore Synders Straf, og at de troligeu bede den almægtige Gnd naadeligen at afvende denne Straf fra os.

Denne jtore Fare forsvandt dog ligefaa hastigt, fom den var kommet. Da Rusferne omringehe Viborg, for-følmte de at bemægttge stg Ladegaarden, fom laa udenfor

Dette skal være første Gang, denne Drik slndes nævnt i Sverige. **) En dengang brugelig Drik. ***.s Gustavs nye Ravn paa Biskøperne.1^5

Slottet, og hvor en ftor Masfe Hø var forvaret. Den anden Nat efter Rusfernes Ankomft befluttede Svenskerne at føre att Hø iud i Slottet, hvilket de ogfaa gjorde, og denne Kjøren vedblev næsten hele Natten igjennem. Der var skarp Kulde, meu intet Føre, saa at Høet maatte kjøres paa Vogne, hvorved der opskod en skor Larm, som trængte lige til Russernes Oren. De lyttede, men t den morke Nat kunde de ei udforske etter begribe Aarsagen. Tilfldst da Larmen btev saa tangvarig, indbildte de flg, at en stor svensk Hær paa mange Tusinde Mand rykkede ind paa Slottet. Hurtigt brøde de derfør øp endnu i den mørke Nat og drøge tilbage til Rnsland.

Jkke længe efter lode Rnsserne flg forlyde med, at de vare blevne titbøietige tit Fred; Guskav havde attid været det. Man køm ha overens øm, at Grænfen skutte

blive føm før, øg atte gjensidige Vøtdfomheder være forgtemte.

^e^ og femtiende Kapitel.

Om ^rins erik.

Den 13de December 1533, Kt. 9 Eftermiddag fodte

Katrina af Lauenburg Vrins Erik, Guskav Vafas ældste Son. J tre Døgn laa Moderen i de haardeste Smerter. Dell sldste Aften kom Kongens Livlæge, fom og efter Tidens Skik var Stjernetyder, for at fporge efter hendes Tilstand. Da han i Forværelset flk høre, at Forløsningen ei var forbi, udraabte han. Falder Alle paa Knæ og beder med mig, at den ikke fkeer i denne

Stund; thi paa Himlen ere faa haarde og onde Tegn, at fødtes han nu, faa blev han alt Sveri-

ges Rige et Sorgens Varn. Og medens han endnu talte, fødtes Varnet, og dets Skrig hortes ud fra Senge-kammeret. Denne Gang slog Stjernetyderens Spaadom ulykkeligvis altforvel ind. Dell nnge Kongeføn gav det hedfte Haah øm flg, medens han voxede bp. Han havde af Naturen et vakkert og raskt Udseende, et kraftigt og stærkt Legeme, øvet175

gjennem en hærdet Opfostring. Som yngling overgik han næsten atle flne Jævnaarige i Vehændiglsed, i Svøm-ning, i Dans, Vold- og Turnerfpit og allehaande Legems-øvelfer. Det var en Lysk, men tillige ell Forfkrækketfe at fee paa, hvortedes han tumlede om med Hesten. Ogfaa med Sfælsevner var han i rigeligt Maal udrustet og blev en for fin Tid udmærket lærd Herre. Hau skrev en let og smuk Latin, men i Særdeleshed var han stærk t Stjerneknndfkaben og Mathematiken. Ligefom Faderen elskede Erik Tonekunsten høit, og fammenfkrev endog felv Musik, ogfaa Vers, de bed ske fom fiudes fra den Tid. Hans Lærer var den af Luther og Melanchthon indfendte Georg Norman; fiden, da Kongen behøvede denne i Regjeringen, Franskmanden Dionyfins Vnrreus og Goran Veersføn fra Sala, fom Gnftav aldrig ret kunde tide; disfe to sidste vare knll tit liden Gavn før Vrinfen. Vnrreus fyldte haus Høved med dell da gjæugfe Stjernetyder -Overtro og bragte ham først paa den ulyk-kelige Tanke at frie til den engelske Dronning Elifabet. Gøran Veersføn var dell, fom siden lokkede ham ind i faa mange farlige Foretagender og gjorde hans Regjering faa forhadt.

Erik felv havde ogfaa flne Feil og det ikke ringe. Ligefom Faderen var han heftig og mistænksom; ligefom Moderen lunefuld, foranderlig, stnndom tungflndig; des-uden elfkede han Fornøielfer og var odfel. Eriks Volde

blive engang hans yndlingers Guldæbler, fagde Gustav, da Erlk morede sig meget med Voldfpil. Kongen

overførte faameget lettere Misnøiet med Moderen paa Sønnen. Johan derimod, Varn af den elskede Margareta og hende lig, vandt Faderens hele Kjærlighed og Tillid. Erik mærkede fnart dette Forhold, og hans Slnd for-bittredes baade mod Fader og Vroders Der siges ogfaa, at Johans Slægtninge hemmelig have pnstet til Uenigheden t det Haab, at den ophidsede Fader skulde udelukke Erik og udnævne Johan tit stn Efterfølger. Dette fkede vel ikke;

men den Gamles Vartiskhed lagde dog den første Grund tit det Vrødrehad, fom fiden gjorde Erik til Tyran og Johan til Vrodermorder.

Da dell russiske Krig var elldt, overleverede Kongen hele Finland til Johan, forat han t Overensstemmelse176

med Gustavs Testamente kuude styre og have fit fyrsketige Sæde der. Aviudfyg herover ønskede ogfaa Erik at have

Land at styre. Han erholdt Kalmar Vy og Lehn, men maatte dog, inden han Uk tiltræde det , give sin forsigtige Fader en udførtig og edelig Forftkring, at han ikke skntde foretage Noget mod ham. Ved den Tid, da Erik skutde reife herned, hændte det flg, at han utlder en Leg i Slotsfaten i Stockhotm gjorde et høit Sprang og derved stødte Hovedet ganske haardt mod en Lyfekrone. Man troede at mærke, at de Anfatd af Vefyndertighed og næften Afsindighed, fom man tidtigere, fkjønt fjelden, havde fpøret, efter dette utykketige Stød baade bteve tættere øg vvtdfommere.

Efter fin Ankomst ttt Katmar begyndte Erik at hotde et tyfende og tystigt Høs Mange, fom forudfaae den gamte Herres fnare Død, skyndte Ug med at indfmigre slg hos den vordende Konge. De fmigrede hans Stolthed, opæggede hans Vitterhed mod Faderen og Vroderen, og dettoge i hans mange Udfvævetfer, fom fpredte megen Førargetfe rundt om i Landet. Erik fatte Spioner ud paa aue sin Faders yttringer og Foretagender, og naar Gustav tod noget Ord fakde mod Erik, bragte de det

stram frem. Den ubetæukfømme Erik tagde ei Skjul paa sit Misnoie; tvertimod tod han det bryde frem baade i

heftige Ord og i Vreve tit dell Gamte. Gustav harme-des høitigem Det er mig ganfke mishageligt, skrev han, at dn lader faadanne Vadder lobe med sine Løgne før dig. Vi kan, Gnd fke Lov, nok fkikke os tilbørligt mod vore Vørn, fkjønt vi ikke er faa høilærd i det latinfke Tuugemaal, fom du kan være. Der er et gammett Ordfprog. Om Vørnene ogfaa ere fire og tyve Aar, faa er dog Faderen ætdft. Erik begyndte tilsidst at holde Møder med Følket, indfamlede Venge øg krævede færfkitt Tro-skabsed af Adelen, Alt uden Faderens Villie øg Vidende. Gnskav tog dette ilde op. Af Frygt for Oprør indkaldte han en stor Hob tydske Ryttere til stn Livvagt og klagede høit og bittert over Erik, fom han kaldte stn Abfalon. Det var ikke tangt fra, at denne var bteven erktæret arvetøs. Han reddedes dog og btev atter tagen tit Naade ved Manges, ifær den Erik faa forhadte Hertug Johans177

Forbon. Dog forøgedes ei Vrøderkjærligheden derved. Taknemmeligen at erkjende en hadet Ftelldes Velgjer-ninger, dertfl fordres en meget høiere øg ædlere Sjæt, end Vrins Erik havde, og de Fleske have.

^ynog femtiessde Kapitel.^

Om ^rinfesfe eerilia.

Aar 1559 om Høsten blev Vrinfesfe Katrina, den

ældste af Kong Gustavs Døttre, formælet med Grev Eduard af Oskfristand. Hull var en god og forskandig Fyrstinde, dertil vakker hg velskabt ligesom alle Kong Gustavs Vørll. Overst t denne Henseende stod dog Frøken Eecilia, ogsaa udmærket ved stn Kvikhed og Livlighed. Hoffets Skalde paa den Tid prifede hende fom skjønnere end Venns øg kllnde ei nøkføm lovfynge hendes hvide Ansigtsfarve, guldgule Haar og funklende Oine, og de forfitrede, at hendes Sjæt var tige prydet med Dyder.

Med Grev Eduard fulgte haus Vroder, Johan af Oskfristand, en ung, livlig og fmuk Herre, derfor ftedfe sin Moders og alle Kvinders yndling. Han fattede fnart Kjærlighed til Frøken Eecilia øg huu til ham. De vare hinanden lige i Skjønhed, Kvrkhed øg Alder, han ^l, hun 19 Aar gammel. Stedfe faa man dem i Slots-falene tale og skjæmte med hinanden; Hoffolkene spaaede, at der engang i Tiden vilde blive et Var af dem, og man troede, at Kongen og Slægten ei var imod en faadan Forbindelse.

Jmidlertid led det til Slut med Vryllnps-Høitide-lighederne. Vriufesfeus rigelige Vrudefkat var udbetalt, Grev Eduard skyndte paa Hjemreifeu, øg Eeeilia øg Jøhan faae med Sørg Afskedsstunden nærme Ug. Erik Uk det øverdraget til flg at ledsage de Vørtreifende til Grænsen, øg Eecilia udbad fig af Faderen Tiltadelfe til ogfaa at

følge stn Søster did. Den Gamle gav nden Mistanke sit Samtykke, øg Reisen begyndte. Den gik langsømt. Overalt blev det reisende fyrstelige Herskab modtaget med Tiuægshæfte til ^olkev. 1^56. l^178

Høitideligheder og store Gjæstebud. De rige Adelsherrer^ ofte nære Slægtninge as Vrnden, vilde bidrage tit hendes og Landets Hæder, ifær i Ud tændingernes Oine. Efter en het Maaneds Fortøb havde de Reifende ei naaet tæn-gere end tit Vadskena, hvor de dvælede i nogen Tid og beværtedes af Guftavs tredie Søn, Magnus, slden Hertng af Ostergøthland. Jmidtertid var Forbindetfen mellem Grev Johan og Frøken Eecilia bleven alt mere og mere fortrolig, fnart brodefutd; thi de liguede hinanden ogsaa

l Letsindighed. Eeeilia, dell høihjettede Dronning Mar-garetas, den nlastelige Kong Gnstavs Datter, glemte

tilsidst baade fln egen og sin Slægts ære i den Grad, at hnn i Hemmelighed modtog natlige Vesøg af sin

Elsker. Vagten omkring Vadstena Slot opdagede først, hvorledes han i de mørke Vinternætter klattrede paa en Stige oh til Eeeilias Villdne og fmuttede ind. De

vovede ei at angive det, men Rygtet fpredte sig i Vyen og kom fnart for Eriks Oren. Han gik da paa Raad

med stn Vroder Hertug Magnus og uogle andre Herrer, og kom til den Veflutuing at foge at overraske Elskeren. Vagten Uk Vefaling til at give nøie Agt paa Frøken Eecflias Villdne. Efter tre Nætters Forlob fik de atter fee Greven klattre ind igjennem det. Strar toge de fagte Stigen bort og llnderrettede Erik om, at ntl var Fugten fangen. Erik og Magnus vilde forsk felv gaae og trække ham frem, men de Andre fraraadede det af Frygt for, at de ophidfede Vonder skulde fkride til Vlodsudgydelfe. J deres Sted fendtes Karl de Mornay med nogle Andre. De trængte ptudfeligt iud i Eecilias Værelfe øg fandt Greven der. Erik lød ham strar kaste i Fængfel øg, føm Nogle troe, hehandle paa det skammeligste. Derefter fendte han ham fængslet gjennem hele Landet op til Kongen tilligemed Vrev og en ordentlig Vrotokol over denne Hændelfe. Grev Eduard opfatte fln Afreife for at hjælpe Vroderen, og over hele Landet blev der ftor Uro og Forbanfelfe over denne skjændige Gjerning. Den gamle Fader modtog med ftørske ^Smerte Un-derretllingeh om Datterens Vrøde, ndfpredt gjennem Sønnens Ubetænkfomhed. Vi beder Gnd, skrev han til Erik, at han vil tage os af denne Verden, paa det vi maa forfkaanes for faadan Vedrøvelfe179

af dem, fom fkulde meft hufvale og trøfte øs. Da Erik imidtertid havde gjort Sagen faa almindelig bekjendt, at den ei mere kuube neddysfes, maatte Guskav give flg Mine af den skørske Strenghed. Johan fattes

i haardt Fængfel paa Orbyhns, hans Vroder Eduard med sku Gemaltude Uk ei vende tilbage til Stockholm,

men maatte blive paa Vesteraas Slot. ^ De flk vel fiden komme til Kongen og bade da med Knæfald om Skaanfel for Johan, men forgjæves. Det fyntes, fom om den dybt krænkede Fader agtede at straffe ham paa Livet. Da nu Erik mærkede, at Tingen blev faa alvorlig, og maaskee indfaa skn egen Overilelse, vilde han gjøre det godt igjen. Han skrev og fagde overalt, at Grev Johan havde søgt en af Kammerjomfruerne, ei Frøken

Eeeilia felv. For at forsvare hendes ære mod Vagta-lelfen lod han staae en Skuepeuge med hendes Vrysk-

billede paa den ene og Sufauna i Vadet paa den anden Side. Eeeilia var, skulde det betyde, ligefaa ufkyl-dig bagvafket fom den skjønne Snfanna. Jngen troede ham. Mange udtydede Skuepeugeu fom Spot; Eecilias Rygte var og blev fortabt. Jmidlertid fik den gamle Grevinde af Oftfrislaud vide, i hvor stor Fare heltdes meft elfkede Søn fvævede. Frsld af Angest anraabte huu mange af de omboende tydske Fyrster om deres Mægling, og fnart kom det ene Sendebnd efter det andet fra dem til Stockholm for at udvirke Grev Johans Vefrielfe. Gustav kunde ei gjøre Andet end famtykke i deres Vegjæring. Men Grev Johan maatte i Forveien op for Kongen. Denne modtog ham, omgiven af fine Sønner Johan og Magnus famt Rigets Raad og de høieste Hosmænd, og i deres Nærværelse maatte han aflægge en høitidelig Ed paa fln og Frøken Eeeilias Uskyldighed. Derpaa blev han erklæret fri øg skyndte flg ud af Riget. Eriks bestandig tiltagende Ubetænksomhed og Vit-terhed mod Faderen forøgede med hvert Aar dennes Ve-kymringer. Eecilias Vanære fyldte tilsldjk Sorgens Kalk og gjorde Aaret 1560 til det bittreske, ligesom det ogfaa

var det Udske. Deune Ulykke traf Guskav dybt. Stram ved dell førsle Underretning kaldte han sin Skriftefader

Mester Johannes til Ug. Da denne kom, traadte Kongen228

mod ham med disfe Ord. O Johannes, mill Sjæl er bedrøvet indtil Døden, hvorved Taarerne braft ham af Oinene. Stundom brød hans gamle heftige Sind frem i Vrede mød de to vanartede Vørsl. Stnn-dom var han redebon til med Hengivenhed at føie fig i fln Ulykke. Saatedes skod han en Gang og hetragtede den hvælvede Regnbue og begyndte derved at takke Gud, fom gjennem Ulykken havde tigedan høiet hans fordum stolte og haarde Hjerte. De Stotte og Ubøiede, sagde han, kjende ikke Himtens Naade. Vrede og

Hengivenhed ventede i hans Sjæt; Sorgen fad attid tithage og tærede paa hans Sind, Helbred og Livstraad.

Hans Tjenerskab overraskede ham jtundom famtatende med skn uuge Dronning, og de mærkede baade af Rosten og Otnene, at han havde grædt. Af enkelte opfnappede Ord mærkede de, at det vat Vørnenes Opførfet, fom havde afpresfet Faderen Taarer. Han faldt tilsidst i en haard Sygdom, efter hvilken han vet atter for en kort Tid btev frisk, men fom fnart kom igjen og lagde ham i Graven.

Grev Johan fkyudte fig fra deuue ulykkelige Færd til Oskfristand. Han btev aldrig formælet, ja han afskyede fra denne Stlsnd alt Selskab med Kvinder. Da Eeeilia som gift kom for at besøge skn Søsker Katrina, nndveg han at fee øg tale med hende. Førøvrigt tevede han etsket og agtet af de Ulykkelige, i Særdeleshed af dem, fom forfulgtes for fin Tro, hvitke stedfe fandt Vefkyttetfe og Forsvat hos ham.

Vi ville her ogfaa fortælle Eecilias Levnet og En-deligt; det var ligt Vegyndelfeu. Efter Kong Gustavs Død glimrede hun endnu ell Tid ved Eriks lyfende og letsindige Hos felv lyfende og letsindig. Hendes Skjonhed og rige Medgift lokkede dog Friere.^ En polsk Greve af Tec^ln anfaaes for at være yndet af hende, men ikke af Erik. Han døde paa en af flne Frierreifer. Storfyrsten i Rus-land friede Uden, men fik Afstag baade af Erik og af Eecilia. Tilfldst blev hnn formælet med Kristoffer, Mart-greve af Vaden, fom da længe havde været i fvenst Tjeneste bg faaledes vel kjendte Eecilias Feil. Han fik dyrt betale sln Uforstandighed. Eeeilia trivedes aldrig hjemme, men var beftandig paa Reifer, i Vegyndelfeu overalt vel mod-tagen baade for Slægtens Anfeelfe og stn egen Skjønhed,

181

men fnart foragtet for stu flette Opforfet. Under disfe Reifer forfpitdte hun hett og hotdent baade Rygte og Formue. Hete den store Medgift var næsten forbi, da hendes Mand døde 1575, efterat han for tænge fiden

havde erfaret hendes Utroskab. Efter hans Død ^ gik hnn

over tit den katholske Kirke, erhotdt derfor Underjtøttetfe af sin Vroder Johan, der da var Sveriges Konge under

Navn af Johan den tredie, men fank tldt efter tidt ned tit det foragteligste Levnet og den største Fattigdom. Hendes Vørn bteve atte ulykketige etter forbrydere. Edvard, den ætdske, en votdfom, uretfærdig og udfvæ-veude Herre, var bekjendt nnher Navn af den gale Mark-greve. Han faldt tilstdft drukkeu ud for en Trappe og brød Hatfen af fig. Den anden, Kriftøffer, var hatt og btind. Den tredie, Fitip, førte et attid nrøtigt Levnet. Den yngste hed Johan Kart og btev Mattheferridder. Tre og tyve Aar gammel kom han til Antwerpen 1594, hvor han fandt fln nn fire og femtiaarige Moder, fom fortsatte stn stjændige Levemaade. Halt begjærede og erholdt Magistratens^ Tilladelfe til at føre hende derfra. Sønnen drev da Moderen nd fra hendes Herberge, og da hun gjorde Modstand, sparkede han hende og drog hende ved det fordnm befuugne gule Haar ud efter Gaden nagtet hendes Jammerskrig, og haandterede hende faa votdfomt, at hendes ene Atm gik af Led. Derefter inde-fpærrede han hende paa Landet. Moderens Skjændfet og kanstee Anger over hans egen Haardhed virkede dog faaledes paa ham, at han fra denne Stnnd Uk Tæring, fom fnart tagde dell for btomstrende Vngting i Graven; Eeeitia tevede Uden nden Mand, uden Vørn, udeu Aufeetfe, uden Vefkyttetfe. Det er endog ubekjelldt, hvortedes og paa hvitket Sted hnn har titbragt de sidste Aar af Ut Levnet. En kort Antegnelse underretter os blot om, at hnll dode 16^7. Hull var da fyv og otteti Aar gammel.

.l) l l e og femtiende Kapitel.

eriks Frieri til Elisabet.

J England regjerede paa denne Tid ell Dronning

ved Navn Maria. Hnn var gift, men barntøs, hvørfør230

Søsteren Etifabet skulde blive heudes Efterfølgerjke paa Tronen. Maria betragtede Elisabet med Mistro og Hadskhed, faa at denne sidste maatte leve tigesom i et Fængfel paa et afsides Slot; men endog herfra spredte fig videnom hendes Rygte og Verømmelfe ikke faa meget fot Skjønhed, fom meget mere Forstand, Knndskaber og Dyd. Mange blandt Europas Fyrfter kastede sine Vlikke paa en saadan Arving til et saadant Rige, og der var ingen Mangel paa hoie Friere. Vlandt dem var ogsaa

Vtins Erik. Hans Lærer Dionystns Veurreus, fom med den reformerte Etifabet vilde indføre hendes Religion,

førte ham først paa denne Tanke; den nnge Herres egen

Vegjærlighed efter Nydelfe øg ære bragte ham til at holde fast ved den. Hans ^ Jndbildniugskraft lokkedes

nemlig baade ved overdrevne Skildringer af Elisabets yndigheder og ved Tanken om at blive Konge over tvende Riger, og med Heftighed og Jver begjærede han Faderens Vifald tll dette Forehavende. Den Gamle misbilligede Forflaget. Om ogfaa, fagde ham Erik faaer Etifabet, hvilket jeg dog ikke troer, faa tnrde det være begge Riger mere til Skade end til Gavn. Men Erik var heri faa yderft stivsindig og heftig, at Gnftav tilsidst maatte give efter, og Stænderne gave da ogfaa fnart stt Vifald. Forst blev Dionysins Venrreus og siden Sten Eriksson Lejonhufvud sendt til England. Elisabet svarede i Vegyndelfen undvigende, men siden talte hnn om, at hun ansaa det for lykkeligst bestandig at leve ugift. Med dette Snar kom Sten Eriksson til-bage, og Gustav vilde ei mere høre tale om denne Sag. Jmidlertid døde Dronning Maria i England, hg

Elisabet besteg da Tronen. Eriks ærgjerrighed blev herved endmere optændt. For at klsnne frie til en Dron-

uiug med jtorre Fremgang antog han fra denne ^id Ti-telen Arvekonge. Hans fortrotlge Diollyfllls, fom var bleven tilbage i London, levede der med stor Stads og holdt aabent Taffel paa Eriks Vekoftning. Venrrens føgte bestandig Anledning til at tale med Dronningen om sln Herres Sag; og alle venlige Ord, fom den flne

Elisabet nn og da lod ifalde, opsnappedes af Venrrens, fammellfattes hg berettedes for Erik fom nfvigelige Ve-

vifer paa hendes Tilhoielighed. Denne ndvirkede i fin183

lettroende Glæde, at nye Sendebud udruftedes. Gustav Roos, Karl Gera og Karl de Mølmay reijte afsked. Erik havde Mistcluke om, at Vroderen Jøhan af Avind mod-arbeidede dette Giftermaal; men tvertimod. Johan billigede det i hoi Grad. Han gjorde Alt for at overtale Faderen til at give jtt Samtykke, og reiste selv til England i

dette stn Vroders ærinde. Man har Mistanke hm, at den flue Johan gjerue havde feet Erik heftige Englands

Trone, for at han felv fiden faa meget lettere kllnde svinge fig op paa den fvenfke. Høist ugserne vilde Guskav sende fm mesk elskede Søn fra^ flg , men den Gamles Vetænkfømhed maatte vige for yugllngernes Jver. Johan udruskedes paa det Kostbareske og afreiske i Septbr.^ 559. Til deune Sorg kom ogfaa den ikke ringe Ubehagelighed for Kong Gustav, at han nødtes til at udbetale saa store Vengefummer; thi disfe Frierreifer gjorde dybe Hut i Hr. Efkits Gemak. Vekoftningerue, der i flg felv vare ftore nok, forøgedes ikke lidet ved Eriks Ubetænkfomhed. Forledet af Veurreus^s Vreve, ansaa han Giftermaalet faa sikkert, at han i Holland bestillede 100 overmaade prægtige og kofthare Klædninger til Vryllnppet.

Da Johan kom til London, blev han paa det bedste modtaget af Elifabet, men knude ikke erholde noget be-skemt Svar af hende. Snart talte hnn om sin Utilbøie-lighed til at gifte flg, fnart om hvor vanskeligt det var at gifte Ug med hen, man ei havde feet. Om Eriks fortræffelige Egenskaber yttrede hun fig dog altid med høie Lovtaler og priste Ug lykkelig ved as erholde en faadan Herre, om hnn nogensinde skulde formæle sig. De fvenfke Sendebud fore ntl tilbage, det ene efter det andet, llden at vide nogen Vesked. Efter Hjemkomsten kaldtes de først til Erik at aflægge Regnfkab, og han foreskrev dem, hvad de Uden fkulde fortie^ eller berette for Kongen, hans Fader. Vaa denne Vis føgte Erik at føre den Gamle bag Lyfet, flg fetv til største Skade. Det lykkedes dog ikke længe. Snart kom der Vreve fra Eli-fabet baade til Erik og tit Gnstav; begge flnttede med den Erklæring, at hnn stedse vitde

teve tlgift; desfornden bad hnn særskilt Guskav fom eu høit øptyft Herre at foge eu anden Vrlld for fin Søn. Gnftav faa nu tydeligt, at der ei var noget mere at gjøre derved,184

og skrev et tangt Vrev til Erik, forestillede ham alle Farer herved, opregnede de droie Vengefnmmer, fom for dette Anliggendes ^kyld vare udbetalte, og fraraadede ham atte yderligere Frier -Forfog paa dette Sted, idet han titlige indfkjærpede, at Sveriges Arvekonge ei behøvede at tigge fig til en Vrlld. Forgjæves. Nogen Tid efter kom ogfaa Sten Eriksføn Lejonhufvud

hjem fra England. Tvende Vud kom ham stram imode,

et fra Guftav og et fra Erik; begge Herrer vilde stram og forst faae tale med ham. Hr. Sten reiste til Gujtah

og berettede for ham, hvor lidet Haab hall havde om Frieriets Fremgaug. Over dette Kougens og Sten Eriks-fons Forhold blev Erik ganske opirret og beklagede stg derover med mange og bittre Ord. Sten Eriksson havde sagt, at Dronningen af Eng-land aldrig skutde give Erik ja, saafremt ei denne i egen

Verfon ganske kunde henrive hendes Hjerte. Stram var Erik færdig med nye Forslag. Han vilde selv reise over

til England; men nkjendt og forklædt fom en fremmed Herres Tjener vilde han fee Elifabet og indtage hende for stg. Alle hans Venners Advarsler og Forestillinger vare forgjæves. Tilsidst kom Forslaget for Kongens Oren.

Han forbod stram hele Reisen som et farligt og lidet betænkt Foretagende.

Da Johan længe havde opholdt flg i London og der faaet ^ mange fagre Ord men intet bestemt Løfte, maatte han tilsidst vende hjem igjen. Ved Afteifen tod han med kongetig Gavmitdhed uhskrøe Sølvpenge blandt Folket. De fkulle forvaudles til Guld, fagde han, naar mill Vtoder felv kommer hid. Johan berettede, at Dronning Elisabet engang havde fagt til ham, at hnn vel ikke havde nogen Til-dødelighed til at gifte fig, men at huu dog ei kunde fvare for, hvad der vilde fkee, om Erik felv kom for hendes Oine. Disfe Ord opflammede atter dennes Haab. Skjønt med megen Møie udvirkede han dog tilsidst Faderens Vifald til en Reife i egen Verfon til Englaud. Denne blev vel opfat dell ene Gang efter den anden og tilsidst aldeles indstillet, luen

det kostbare, frugtesløst øg efter faa mange Afskag før-185

nedrende Frieri vedblev længe, endog efter Gustavs Dod, og blev en ikke uvæsentlig Aarfag til Eriks senere Ulykker.

K i o g se m t i e n d e K n p i l e l.

Om Kong Guftavs alderdom.

Allerede slden Dronning Margaretas Dod mærkede man Forandring i Kougens Kræster og Sind. Endnu mere efter den bekymringsfntde russiske Krig og de Hjertesorger, som Erik og Eeeilia forvoldte. Hertil Al-derdommens fædvanlige Ulykke. Han faa stn Ungdoms og Manddoms Venner vandre bort. Den elskede Mar-gareta forst, Uden 1554 Lars Siggesføn Sparre, den trøe Ven, prøvet i Modgang og Medgang. Saa Maans

Jønsføn Natt och Dag, Anel Vjelke, Johan Tnresføn Roos og flere af hans Jævnaldrende. ^Aar 1559 dode

tilsidst, i Løbet af en kort Tid, hans Svoger og Nabo Kristian den tredie, hans fordums Modstandet den gamle

Kristian Tyran, og tilsidst den ædle Fru Kriskina Gyllen-stjerna. Kongen blev alene tilbage.

Vekymring og vedholdende^ Arbeide havde udtomt hans Kræfter, kanskee attfor tidlig. Hans fordum faa stærke Hukommelfe flappedes. Man mærkede, at han famlede efter Navnene og ændrede slne Vesalinger, en før høist usædvanlig Ting. Hans Sind blev bestandigt mere tungt o^ alvorligt. Han knurrede over Une Embeds-mænd, især fogderne, og klagede over at være en i alle Dele nlykkelig Mand. Da nn Jngen knnde gjøre ham killags, maatte Skriftefaderen tilUdsk tage Vladet fra Mnnden. Ved et Skriftemaal forestillede han Kongen, hvor liden Aarfag han havde at græmme slg, hvorledes Gnd i faa mange Maader og faa underbart havde velsignet ham, at han hellere bnrde med glad Hjerte takke for faa-dan Naade, end med utilbørlige Kkagemaal fyude mod Gud og plage flne Medmennesker. Gnstav tog imod Formaningen med ydmyghed, eftergav meget af de for faa strengt

opkrævede Skatter og forftnmmede med stn Klage; men den gamle Munterhed kom aldrig tilbage.186

Han fandt ei mere nogen Fornoietfe i stn før faa yndede

Lut øg fendte alle fine Musikalier og Jnftrumenter tit Sønnerne. J Alt faa han Forbud paa sin Død. En

Kømet viste flg i August 1559, og uogte Jtdsvaader og audre Ulykker^ stødte fammesl. „Det gjætder mig,^ fagde han, „Gud unde mig Tid tit at herede mig.^ Nytaarsdagen 1566 fagde han. „Dette Aar b ti her mit ftdfte. Dem, fom fpaae af Stjernerne, be-høver jeg ikke. Jeg føter de bebudende Vtane-ter i mit eget Legeme."

^e^tiende Kapitel.

Kong Gustavs sidste ^ale til Svea riges Stænder.

Erik drev beftandig paa sln Reise tit England, faa

at Faderen blev nødt til at^ give skt Samtykke dertil. For dette Anliggendes Skyld og for at lade sit Teska-mente bekræfte, tod Gnskav paabyde en almindelig Sam-menkomfl af Stænderne i Stockholm i Juni Maaned. Den ^5de kaldtes de op paa Rigsfalen. ^ Da de vare famlede, traadte Kongen ind, ledsaget af slne Sønner.

Han steg op og satte slg paa Tronen. De tre ældste Sønner stode den ene efter den anden, ved den venstre Side; den yngfte tiaarsgamle Karl ved Faderens Fødder. Da tog Kongen faaluude til Orde. „Jeg bøier mig med ^Erefrygt for Guds Magt, føm i mig atter paa Sveriges Trøne har opløftet Sveriges gamle Køngeflægt fra Magnus Ladulaas øg Karl Knutsføn. De iblandt Eder, føm ere komne noget tit Aars, have udeu Tvivl fornummet, hvorledes vort kjære Fædrelaud før i mange hnndrede Aar har været i ftor Elendighed øg Undertrykkelfe under fremmed Herredomme øg Konge, færdeles under dell umilde Tyran, Kong Kriftian, og hvorledes det behagede Gud veh mig at beftie os for dette Tyranns Derfor bør os, høi og lav, Herre og Tjener, gammel og ung, aldrig at forglemme famme guddomme-lige Hjælp. Thi hvad Mand var jeg, at for-187

drive ftig mægtig Herre, fom ei atene regjerede over tre Kongeriger, men og var nær forbuuden og befvogret med Keiferen og de vældigfte Fyr-

fter^ Ei kunde jeg foreftille mig den ære, da jeg i Skove og øde Fjelde maatte fkjule mig

fot Fiendernes blodtørstige Sværd. Men Gud drev Verket øg gjorde mig tit fin Undermand, paa hvitken hans Almægtighed fkutde vorde aabenbar; og vet maa jeg ligne mig med David, hvem Gud fra en Hyrde gjorde tlt en Konge over att Folket." Her brask Taarerne ham af Oinene.

„Jeg takker Eder, troe Underfaatter, at J have villet ophøie mig til kongelig Høihed og til en Stamfader for Eders Kotlgehns. Ei min-dre takker jeg Eder for den Trofkah og Viftand, J have bevist mig i mill Regjering. At Gud under denne Tid htlr ladet fit rene og klare Ord indkomme, og at han ogfaa i timelig Maade har begavet Riget med allehaande Velfignels^. faa fom nn er for Oinene, derfor fkulle ti. gode Mænd og Underfaatter, Alle med fto^fte

Taknemmelighed og ydmyghed give Gnd ææem^

„Det er mig nokfom bekjendt, at jeg i ^an-

ges Oine har været en haard Konge. Men de Tider fkulle komme, da Sveriges Vørn fkulde ville rive mig øp af Mulden, hm det ft^d i de-res Magt. Dog maa jeg ikke blues ved at be^ kjende mennefkelig Svaghed og Skrøbelighed; thi Jngen er fuldkommen og uden Vrø^ Der-for beder jeg Eder, at J fom troe Underfaatter ville for Krifti Skyld fortade og overfee, hvad Mangel der har været ved min Regjering. Hen-figten har altid været til Rigets^g dets Jnd-byggeres Vedfte. Mine graae Haar, min ryn^ kede Vande bærer tilftrækkelig Vidnesbyrd om de mange Farer, Gjenvordig^eder og Vekym-ringer, jeg under min fyrretyveaarig Regje-ring har ndftaaet.

„Jeg ved nok, at de Svenfke ere fnare tit at famtykke, fene til at ndgranfke. Jeg kan og grant forudfee, at mange vildledende Aander188

vitle opftaae. Derfor beder og formaner jeg Eder. holder Eder faft ved Guds Ord og for-kafter, hvad der ikke

ftemmer overens dermed. VærerOvrigheden lydige, indbyrdes enige. Min Tid er fnart forbi. Ei gjøres mig derom behov Vidnesbyrd af Stjerner eller anden Spaadom. Jeg foler i mit eget Legeme Tegn, at jeg fnart fkal vandre heden og for Overkongens Fødder nedlægge øg gjøre Rede før Svea Riges her-lige men førgjængetige Krone. Føtger mig da med Eders trøe Føhhønner, og naar jeg har tukket mit Oie, faa lader mit Støv hvite i Fred." Her ndstrakte han sine Hænder, før Udfte Gang vetstgnende stt Fotk. Hans graae Haar, hans sammenfatdne men dog majestætiske Udseende, Taarerne, som stundom kom ham i Oinene, hans behagetige, men nu af Alder og Vevægelfe skjælvende Røft og endelig den Tanke, at de nu for bestandig fkulde miste dennem deres Fader, Lærer ^g Velgjører, ^ Alt dette vakte den dybeste Vevægelfe h^s hele Forfamlingen. Taarer skrommede fra hvert Oie, og kun med Møie kunde de hindre, at deres Hulken øver-døvede Lyden af den elskede Røst. Gustav reiske flg, øg støttelde flg paa begge sine ældste Sønner vandrede han ud, vndte Hovedet nu og da, for med Nik og taarestllde Oine c^ldllll en Gang at tage dell sidske Affked. For-famlingen fulgte tæt ester ham; de, fom ei kunde gjore

det, fulgte dog nled sine Vlikke hans graae Hoved rinder Taarer og lustude Velfignelfer.

E st og femtiende Kapitel.

^m Guskav bafas Dod.

Vaa denne Rigsdag blev Kong Gustavs Testamente

antaget og besvoret af hans Sønner øg Underfaatter. Gustav overlod siden Regjeringen til Erik. Da denne uafladelig drev paa Reifen lil England, faa bley det og-faa bestemt, at ifald Kong Gustab llnder Eriks Fravæ-relfe faldt fra, skulde Hertug Johan imidlertid føre Rigs-styrelfen.

189

Den 14de August tog Erik Afsked med Un Fader for at tiltræde Reifen. Dell Gamte formaaede ei at føtge ham ned af Stottet; men da Kanonernes Torden en Stllnd efter forkyndte Eriks Afreife, fatdt Faderen i faa-dan Angest, at han søtte sig ilde. Sorgen og Sygdom^ men forøgedes Dagen efter, da Grev Johan af Ojtfris-tand maatte, fom før omtatt, tor hete Hoffet aflægge Ed paa Un og Vrinfesfe Eeeilias Ufkytdighed. Den Gamle kuude ei bære Alt dette; han tagde fig om Eftermiddagen tilfengs. Det blev hans Dodsfeng. Sygdommen var i Vegyndelfen lig den, han nys før havde havt, men til-tog fnart og kunde ikke dæmpes. Dell ^5de Allguft lod han kalde for flg Sønnerne Johan, Magnus og Karl. Han formanede dem til Euighed og paamiudede hem om, hvorledes Søunerne efter Magnns Ladulaas ved indbyr-des Avind havde voldt Rigets Ulykke og Kongehnfets Fald. „Vikle J," fagde ham „beholde Kronen t Eders Slægt, faa fkulle J ogfaa ære og lyde ham, fom bærer den, og alttd fremme hheran-dres Vedfte."

Kongens Læge Le Valu var i Vegyndelfen borte. Skriftefaderen, Magisker Johannes, tilkaldtes og begyndte med en lang Formalling om Taalmodighed. Kongen af-brød ham og hegjærede i dets Sted Lægemiddel for en fyg Mave og et brændende Hoved. Magister Johannes greb flg an, faa godt han kunde, men forgjæ-ves. Snart kom Le Valu, men ogfaa hans Hjælp var frugteslos. Guftav felv skjæmtede faaledes over deres Anftrengetfer, at de Nærværende maatte lee. Under sin Sygdom var han ellers luuefuld og ofte meget vanskelig. Engang, da Hertug Magnus, fom var eu godslig men ubetydelig yngling, kom ind, fagde han. „Du et mig kjær, du har aldrig fortørnet mig." Han klagede engang over, at endog hans Vørn fkyede ham. Drøn-ningen fvarede da. „Tal ikke faa, Herre. De vilde gjerne være her, men Eders Naade fortørnes

ftran øg tiltaler dem faa haardt, at de med Taarer frygte for ei at knnne være fin Fader

tillags." Han havde tidtigere, inden Sygdommen tit-tog, fetv foreskrevet, paa hvad Maade Magisker Johannes skulde berede ham til Døden. Den ^3de September btev238

han ganske haardt angreben og begjærede at faae skrifte. Da ^Johannes alvorligt og tænge foreholdt ham hans

menneskelige Ufnldkommenhed, afbrod Kongen ham, Ugende. „Du har fkjærpet Loveu nok moh mig; det er

nn Tid at trøfte en kvalfuld Samvittighed med Evangelium." Siden annammede han Alterens Sa-eramente, fatte nøgle Fanger paa fri Fød og bad de Nærværende tilgive, hvad han havde forbrndt mod dem. En liden Stund efter kom Hertug Johan ind, for hvem Kongen berettede, at han nu hahde aflagt Un Troesbe-kjenhelfe. Hertugen bad ham holde stg fast og ftadig til den. Faderen, fom ei mere kunde tale, begjærede en Ven og fkrev Ordene. En Gang fige og derved blive, er bedre end huudrede Gauge tale. Hans Haand for-maaede ei at fkrive det velkjendte Ordsprog til Ende. Hertug Johan modtog og forvarede Seddelen, men ikke Lærdommen. ^ Jnde hos Kongen vare fornden Lægerne mest Ma-gister Martinus, Sognepræst i Upfala, Rigsraad Sten Lejonhnfvud, Skriftefaderen Magister Johannes og Erke-histop Laurentius Vetri, disfe skiftevis, Dronning Katrina bestandigt. Hnn havde aldrig llllder Sygdommen været sra Kongens Side. Den ^7de September fik huu tilsidst af Lægen det Svar, at Kongen ei mere kunde tomme fig. Samme Dag blev ogfaa hutl fyg, men kunde ei overta-les til at lade fln Seng flytte ud af Kongens Værelfe, og bestandigt vare hendes Oine fæftede paa ham. Den ^8de laa han stille, vilde ei mere tage Noget iud, og gav blot Un Skriftefader at forftaae, at han skulde tate til ham. Hele Natten til den ^9de laa han i ett dødlig-nende Dvale. Nn og da hølede Magister Johannes flg ned til hans Hoved øg læste fagte trøstende Vihelfprøg.

Tilsidst ud paa Morgenen fagde Sten Eriksson Lejøn-httfvnd. „Det er forgjæves, Alt hvad J taler;

Herren kan ei høre mere deraf." Magisker Jøhan-nes derimod paaftod, at Kongen endnn førstød dem. Han høiede sig ned, sigende nøget høiere. „Min Herre, trøer J paa Jefum Krtftnm, øg hører J min Tale, faa giv øs nøget Tegn dertil." „Ja," fva-rede Kongen til Alles Forbauselse med høi Røft, øg efter191

nogte Aandedrag var han død. Det var 1560 den ^9de September Kl. 8 Form.

J December feiredes den høitidelige Ligbegjængetfe. De tvende før afdøde Dronninger vare bisatte i Stor-kirken, men hentedes derfra for tilligemed Kongen at fø-res til Upfala. Tøget gik den 17de December ud fra Støckhotnl. Førft en Trop Soldater, derpaa Studenter og Vræjter, syngende Vfalmer; siden alle fvenfke Land-skabers Faner, baarne af dertil forordnede adelige Herrer, hvoriblandt tilsidst Virger Grip med Rigsfanen; derefter Gabriel Orenstjerna med Hjelmen, Ture Vjelke med Har-nifket, Svante Sture med Sværdet og Guftav Roos med Hesten. Siden Kongens Lig, baaret af de Fornemste

blandt Præsteskabet; herpaa Kong Erik fulgt af skue Vrø-dre, flden Raadsherrerne, faa Enkedronningen med alle

Fruentimmerne, fiden Adelell, Vorgere o. f. v. Toget gik langsomt. Om Nætterne indfattes det kongelige Lig l Kirker, og hver Nat vaagede tre Vifkoper og tredive Vræster over det. Den ^1he Deeember droge ^de ind i Upfala til Domkirken, ledfagede af en utallig ^Folkemasse. Tvende Vrædikener bleve holdte. Derpaa bares Kisken af Rigsraaderne ned i Graven, og Erkebiskopen sorrettede Jordfæskningen. Da den var forbi, stødte Svante Sture tre Gauge Sværdet mod Steugulvet, idet han hver Gang udraabte. Nu er Kong Gustav død. Derpaa over-leverede hau Erik Sværdet, hvorved Vauker og Trom-peter drøuede i Kirken og Kanonerne nhenfor. Siden gik Toget ud igjen og opløftes.

J Upfala Domkirke, den største og fornemfte i Ri-get, ligger Kong Guftav begraven. Hans Hvilested er i det øverste Kør, indenfor Høialteret. Over^ Graven lod hans Søn, Kong Johan, reife et Mindesmærke, paa hvilket Kongens Villede i Legemsskørrelfe hviler, mellem hegge hans første Gemalinder. En Jldsvaade har be-skadiget Minhesmærket. Mindet bliver nsørgjængeligt.Tids - Tapte.

1501. Sten Sture Rigsforstander. 1503. Sten Stures Død. 1504. Svante Sture Rigsforstander. 1509. Gustav Vafa kommer til Uyfala. 1512. Svante Stures Død. Sten Sture den yngre Rigsforstander. 1514. Gustav Trolle Erkebiskop. Gustav Vafa ved Stures Hof. 1517. Slaget ved Dufvenæs. Gustav Trolle affættes. 1518. Slaget ved Brænnkyrka. Gustav Vafa bortføres. 1520 Slaget ved Bogefund. ^ . Sten Stures Død. ^ Gustav Vafa stiger i Land ved Stensø. ^ Stockbolm cndtages ak Kristian st. ^ ^et stockbolmske Blvdbad. ^ Guslav kommer til Dalarne. 1521.^ Slaaet paa Balundsaas ^ Møde i Vadstena. ^G^stav Vafa Rigsforstander. Kristian ll flygter fra Danmark. ^ Gustav Vafa ^^K^uge. Sunnanvæder og Mester Knut affættes. 1524. ^^øiisands Toget. ^Kongemødet i Malmø. Gienvøbernes Uvæfen. Samtale mellem Ølaus Petri øg Peder Gaue. ^ 1525. v. Melen rømmer. børste Daleoprør.

1526. Rørby fangen i Rusland. Erkebiskop ^obannes flygter til Pølen. Det nye Testamente trykkes paa fvensk.

1527. Mester Knut øg sunnanvæder benrettes. Daleiunkerens Øyrør begynder. ^ Rigsdag til Vesteraas. Hans Brask

flygter tit Pølen.

1528. ^ Gustav Vafa krones. Det andet Daleoprør undertrykkes. 1529. ^ Ørebro Møde. Ture Jønskøns Øprør og Flugt. 1530. Klolkeskat i Byerne. Daleiunkeretl bængt. Rorby skudt. 1531 Klokleoprør i Dalarne. Kristian ss^ Jndfald i Rorge.

^ Gustavs Formæsing med Katrina af Lauenburg. 1532. ^ Kristian st fangen. 1533. Det tredie Daleoprør knet. Kong Fredrik i Danmark døer. Svante Sture i Lybeek. Greven af Hoia flygter. ^ Erik ^ født. 1534. Grevefeiden. 1535. ^ Slaget ved Ørnebierg. ^ Dronning Katrinas Død. 1536. Anslag mød Guikavs Liv. ^ Gustavs Formæling med Margareta.

1538. ^ton Andersføns Øprør^k Smaaland. 1540. ^ Møre i Ørebro^ Svericle Arverige. 1541. Hele Bibelen trykt paa fvensk. 1542. Dackefeidens Udbrud.

1543. Dackefeiden endt.

1544. ^ Vesteraas Rigsdag^ Sverige Arverige.

1551. ^ Dconnincl Maraaretas Dod. 1552. ^ Gustavs Formæling med Katrina Stenbock. 1554. Lars Siggesføn Sparres Død. Krig med Rusland. 1557. Fred med^ Rusland. ^øban Hertug i Finland. 1558. Erik faaer Kalmar i Forlening. 1559. Kristian sss, Kristian i0s oa Kristina Gyuenstiernas Død. ^^ Prinfesfe Katrinas Bryuup. ^ Eeeilia i Vadstena. 1560. ^ Gccstavs Aifked med Stænderne. Eriks Reife. ^ Gustav fyg. ^ Gustavs Død. ^ Gustavs Begravelfe.